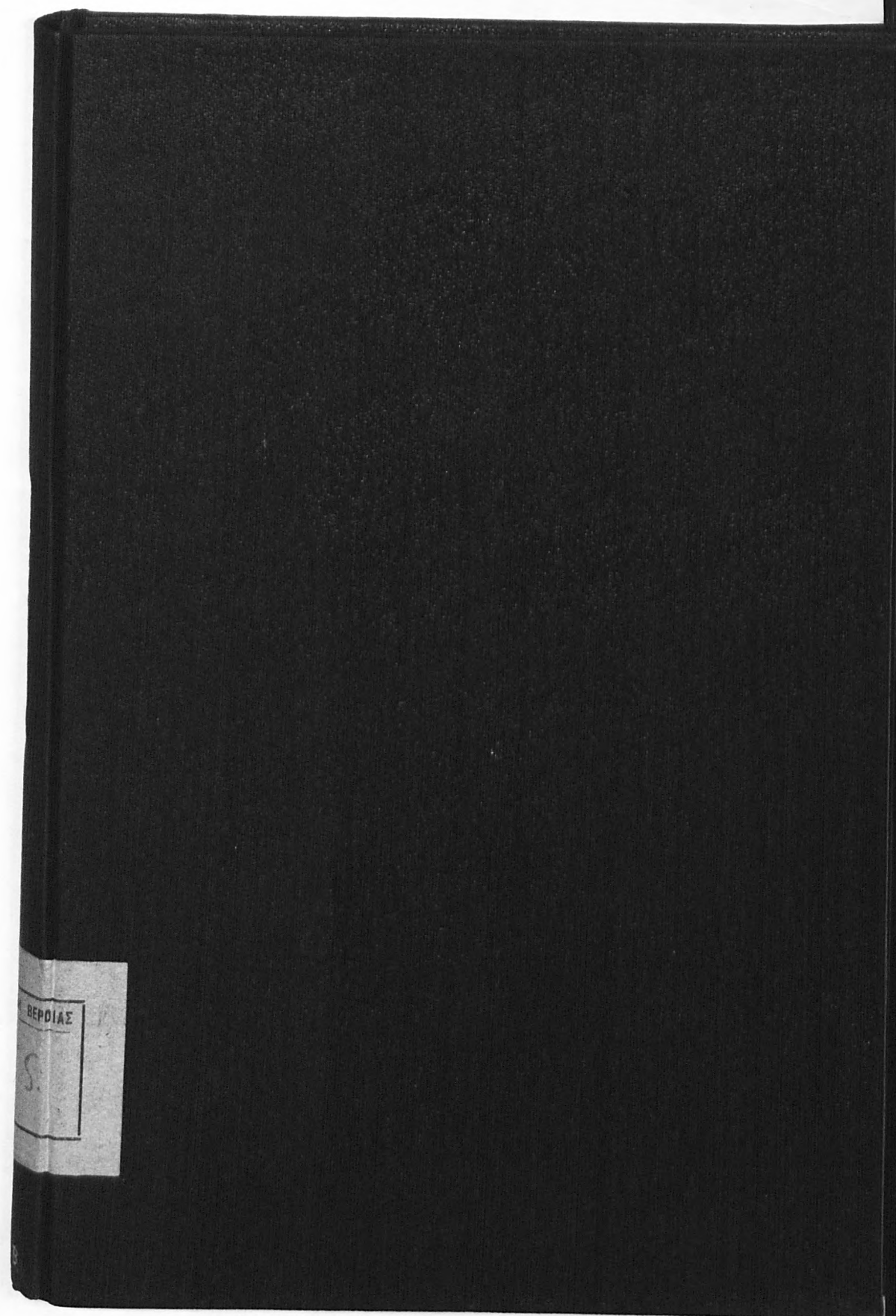

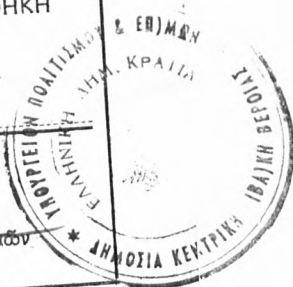
Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

809
lex
Αριθ. εισ 355

Δωρεά: Υπουργείου

Πολιτισμού και Έπαισιών

GRYER-00128

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

C. JULII CÆSARIS
COMMENTARII DE BELLO CIVILI

Γ. ΙΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΟΣ
ΤΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΜΦΥΛΙΟΥ ΠΟΛΕ-
ΜΟΥ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΧΑΡΙΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ, ΕΞΕΛΛΗΝΙΣΘΕΝΤΑ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΣΤ
ΠΛΟΥΤΙΣΘΕΝΤΑ

ΥΠΟ

Σ. Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ

διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας,

καθηγητοῦ τῆς λατινικῆς ἐν τῷ γ' Ἀθήνῃσι γυμνασίῳ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

1877

Εκ τῶν βιβλίων
Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Πάρισις
Βιβλιοθήκη Πάρισις

C. J. VAN C. E. VAN

COMMENTARIUM DE REBUS CIVILIBUS

E. J. VAN C. J. VAN

E. J. VAN C. J. VAN

REBUS CIVILIBUS

REBUS CIVILIBUS

REBUS

REBUS CIVILIBUS

REBUS CIVILIBUS

REBUS CIVILIBUS

REBUS CIVILIBUS

REBUS

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ ἔκδοσις αὕτη παρεσκευάσθη κυρίως χάριν τῶν μαθητῶν τῆς β' τάξεως τοῦ γυμνασίου, ἐν ᾗ κατὰ τὰ κεκανονισμένα ἐρμηνεύονται τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Καίσαρος. Γνωστὸν εἶνε εἰς πάντας τοὺς ὁπωσδήποτε γινῶσιν τῶν τοιούτων ἔχοντας ὅτι εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ μάλιστα τῶν παρ' ἡμῖν παιδευτηρίων δὲν ἀρκεῖ τὸ λεξικὸν μόνον καὶ ἡ γραμματικὴ πρὸς ἐπωφελῆ μελέτην τῶν ἐκκρίτων συγγραφέων καὶ μάλιστα, δι' οὓς οἱ πάντες οἶδασι λόγους, τῶν Λατίνων. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τοιαύτην χρῆσιν εἶνε ἀφωρισμένη ἡ ἔκδοσις αὕτη ἐφρόντισα, ὅσον μοι ἦτο δυνατόν, καὶ κατάλληλον νὰ κάμω τὴν ἐκλογὴν τῶν ὑποσελιδίων σημειώσεων. Ἐσκέφθην δὲ ἡλὰ πλὴν τῶν γραμματικῶν σημειώσεων καὶ πραγματικὰς, οἷον γεωγραφικὰς, ἱστορικὰς καὶ μάλιστα ἀρχαιολογικὰς, ὧν πολλὴ ἡ χρεία εἰς τοὺς μελετῶντας τὰ περὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ἀπομνημονεύματα τοῦ Καίσαρος, νὰ παρεμβάλω. Δὲν ἠθέλησα ὅμως καὶ πᾶσαν ἀπορίαν τοῦ μαθητοῦ νὰ λύσω καὶ ἰδίως ἀπορίαν, ἣν θὰ ἠδύνατο καὶ ἄλλως νὰ λύσῃ αὐτὸς ἐν τῇ κατ' ἰδίαν μελέτῃ καὶ ἵνα μὴ συνελθῶ αὐτὸν εἰς τὴν ῥαθυμίαν καὶ συντομίαν χάριν.

Ἐτήρησα κατὰ τὸ πλεῖστον τὸ κείμενον τῆς τεϋδονερείου ἐκδόσεως τοῦ Dinter, πλὴν ἀναγκαιότητων τινων μεταβολῶν καὶ ἐπιτυχιστάτων, ὥς μοι ἐφάνη, γραφῶν, ἅς παρέλαβον ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Kraner καὶ ἐξ ἄλλων.

Προσέθηκα καὶ μετάφρασιν ἐν τέλει. Δὲν εἶνε ἴσως ὁ κατάλληλος τόπος ἐνταῦθα ἵνα εἶπω ὅσα ἐπεθύμουν περὶ μεταφράσεων. Ἀρκεῖ νὰ σημειώσω ὅτι ὥς ἔχουσι νῦν τὰ πράγματα ἐπίσθην ἐκ πείρας ὅτι ἐπάναγκες εἶνε, διὰ πολλοὺς λόγους, νὰ ἐκπονώσιν οἱ καθηγηταὶ τοιαύτας πρὸς χειραγωγίαν τῶν μαθητῶν προωρισμένας μεταφράσεις. Εἰς τὴν μετάφρασίν μου πρὸ ὀφθαλμῶν ἔσχον πρὸ πάντων τὴν ἀκρίβειαν· ἠθέλησα ἢ μᾶλλον προσεπάθησα ὅσον τὸ δυνατόν κατὰ τὴν λέξιν ν' ἀποδώσω τὴν ἔννοιαν τοῦ κειμένου. Ὅθεν καὶ τὸ λεκτικὸν αὐτῆς θὰ φανῇ ἴσως εἰς τινὰς ἀνώμαλον. Ἄς ἀναλογισθῶσιν οἱ τοιοῦτοι ὅτι πολὺς θὰ παρέλθῃ χρόνος ἕως οὔ κατορθώσωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ ἔχωμεν ἐκκρίτους τῶν ἐκκρίτων συγγραφέων μεταφράσεις, οἷας ἔχουσι τὰ ἄλλα ἔθνη· ἕως τότε τὸ καλλίτερον εἶνε ὥς πλεῖστοι ν' ἀποδυσθῶσιν εἰς τὸ ἔργον.

Ἡ διδασκαλία τῆς λατινικῆς γλώσσης (οὐδὲν λέγω περὶ τῆς χρησιμότητος αὐτῆς διότι ἀποτείνομαι πρὸς εὖ φρονοῦντας) νοσεῖ ὁμολογουμένως τὰ μέγιστα παρ' ἡμῖν, αἰτία δὲ τούτου εἶνε πρὸς ταῖς ἄλλαις καὶ σπουδαιοτάταις ἐλλείψεσιν, ἅς ἄλλοις

ἀπόκειται νὰ θεραπεύσωσι, καὶ ἡ ἔλλειψις καταλ-
λήλων πρὸς διδαχὴν αὐτῆς βιβλίων καὶ μάλιστα
ἐκδόσεων ἐχουσῶν τὸν σκοπὸν τῆς παρούσης. Ἰκα-
νῶς δὲ συναισθάνομαι τὴν ἐμὴν ἀδυναμίαν, ὥστε
νὰ μὴ νομίζω ὅτι ἔπραξά τι ὑπὲρ τῆς παρ' ἡμῖν
προαγωγῆς τῆς σπουδῆς τῆς λατινικῆς γλώσσης,
εὐχομαι ὅμως εἰς τὴν ταπεινὴν μου ταύτην ἐρ-
γασίαν ν' ἀκολουθήσωσιν ἐκδόσεις ἄλλαι ἀντά-
ξαι ἀληθῶς τοῦ προορισμοῦ των, διότι καὶ ἐν τοῖς
τοιούτοις «ἀνάγκη ὥσπερ τέχνης αἰεὶ τὰ ἐπιγιγνώ-
μενα κρατεῖν».

Τὰ Ἀπομνημονεύματα θὰ ἐκδοθῶσιν εἰς τρία
τεύχη, ὧν ἕκαστον θὰ περιλαμβάνει ἀνὰ ἓν βιβλίον.

Ἐγγραφον ἐν Ἀθῆναις
κατὰ Μάρτιον τοῦ αὐοζ' ἔτους.

Σ. Κ. Σ.

ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΚΑΙΣΑΡΟΣ

Ὁ Γ. Ἰούλιος Καῖσαρ (C. Julius Caesar) ἐγεννήθη ἐν Ῥώμῃ ἐν ἔτει 100 π. Χ. τῇ 12 τοῦ ἀπ' αὐτοῦ ὀνομασθέντος Ἰουλίου μηνός, κοῖντιλίου ἦτοι πέμπτου (quintilis) πρότερον λεγομένου, διότι τὸν μάρτιον μῆνα ἤρχιζε τὸ κατ' ἀρχὰς τὸ Ῥωμαϊκὸν ἔτος. Ὁ μὲν ὁμώνυμος αὐτῷ πατήρ του ἐγένετο πρᾶτῳ τῷ 84 π. Χ. καὶ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐτελεύτησεν, ἡ δὲ μήτηρ του Αὐρήλια ἀνῆκεν εἰς τὴν gentem Aureliam Cottam.

Ἡ Ἰουλία γενεὰ (gens Iulia), εἰς ἣν ἀνῆκεν ὁ Καῖσαρ, ἀνῆγε τὸ γένος εἰς τὸν μυθικὸν Ἰουλον ἢ Ἀσκάνιον τὸν Αἰνείου υἱὸν καὶ δι' αὐτοῦ εἰς αὐτὴν τὴν θεὰν Ἀφροδίτην τὴν ἐκ τοῦ Ἀγχιού τεκοῦσαν τὸν Αἰνείαν. Ὑπο δὲ καὶ ἀνεψιὸς τοῦ Μαρίου ὁ Καῖσαρ, διότι ὁ νικητὴς τῶν Κίμβρων καὶ τοῦ Ἰουγούρθα ἔσχε γυναῖκα τὴν Ἰουλίαν τὴν ἀδελφὴν τοῦ πατρός του, ἡ δὲ συγγένεια αὕτη πρὸς τὸν Μάριον πολὺ ἐπέδρασεν ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ του βίου. Ὁ Μάριος μάλιστα εἶχε βοηθήσει αὐτὸν δεκατεσσάρων ἔτι ἐτῶν τὴν ἡλικίαν ὄντα νὰ ἐκλεχθῇ φλαμέντας τοῦ Διὸς (Flamen Dialis) ἐν ἔτει 87. Τὸ ἐπόμενον ἔτος, ἀποθανόντος τοῦ Μαρίου, ὁ αἰμοσταγὴς δικτάτωρ Λεύκιος Κορνήλιος Σύλλας ἤρξατο νὰ καταδιώκῃ τὸν Καῖσαρ, τῷ δὲ 82 καὶ προέγραψεν αὐτὸν, διότι ἠρήνθη νὰ διαζευχθῇ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ Κορνηλίαν, θυγατέρα τοῦ Κίννα, τοῦ περιβόητου ὁπαδοῦ τοῦ Μαρίου. Προγεγραμμένος τότε καὶ ἐστερημένος καὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ φλαμέντα καὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ καὶ τῆς τῆς γυναικὸς του περιουσίας ἐπλανᾶτο κρυπτόμενος ἀνὰ τὸ Σαβινικὸν ὄρος, ἕως οὗ τινὲς τῶν φίλων του καὶ μάλιστα αἱ ἐστιᾶδες παρθένοι κατῴρθωσαν νὰ πείσωσι τὸν φοβερὸν δικτάτορα νὰ δώσῃ χάριν εἰς αὐτὸν, ἃν καὶ προέβλεπεν ὁ Σύλλας ὅτι ὁ Καῖσαρ ἔβαινε ἐπὶ τὰ ἔλγῃ τοῦ Μαρίου καὶ ἤθελε

βεβαίως τὸν ὑπερβῆ δι' ὃ καὶ κατ' ἀρχὰς «περὶ ἀναιρέσεως αὐτοῦ βουλευόμενος, ἐνίων λεγόντων, ὡς οὐκ ἔχει λόγον ἀποκτινύναι παῖδα τηλικούτον, οὐκ ἔφη νοῦν ἔχειν αὐτοῦς, εἰ μὴ πολλοὺς ἐν τῷ παιδί τούτῳ Μαρίου ἐνορώσι» (Πλούταρχος ἐν β. Καίς.).

Τότε ὁ Καῖσαρ ἕνεκα τῆς καταστάσεως τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἐν Ῥώμῃ, ἐπλευσεν εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐστράτευσεν ὑπὸ τὸν ἀντιπραιτώρα Μινούκιον Θέρμον καὶ διεκρίθη τῷ 81 π. Χ. κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Μυτιλήνης, ὅτε σώσας τὴν ζωὴν Ῥωμαίου πολίτου ἐστεφανώθη πολιτικῶ στεφάνῳ (corona civica) ὑπὸ τοῦ Θέρμου.

Ἐκείθεν βλέπομεν αὐτὸν ὑπηρετοῦντα ἐν τῷ στόλῳ τοῦ ἀνθυπάτου Ποπλίου Σεργιλίου τοῦ Ἰσαυρικοῦ, ὅστις ἐπολέμει πρὸς τοὺς ἐν τῇ Κιλικίᾳ πειρατάς, μέχρι τοῦ ἔτους 78, ὅτε ἡγγέλθη αὐτόσε ὁ θάνατος τοῦ Σύλλα. Τοῦτον μαθὼν ὁ Καῖσαρ ἐπλευσεν ἐν σπουδῇ εἰς Ῥώμην. Βουλόμενος δὲ νὰ διακριθῇ καὶ νὰ παρασκευάσῃ ἑαυτῷ τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὰ πολιτικὰ ἀξιώματα, κατηγορεῖ τῷ 77 ἐπὶ κακώσει ἐπαρχίας (repetundarum) τὸν Γν. Δολαβέλλαν «καὶ πολλὰ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος τῶν πόλεων μαρτυρίας αὐτῷ παρέσχον. Ὁ μὲν οὖν Δολαβέλλας ἀπέφυγε τὴν δίκην. Ὁ δὲ Καῖσαρ, ἀμειβόμενος τὴν Ἑλλάδα τῆς προθυμίας, συνηγόρευσεν αὐτῇ Πόπλιον Ἀντώνιον διωκούση διαρδοχίας, ἐπὶ Λευκούλλου τοῦ Μάρκου, Μακεδονίας στρατηγοῦ»... «Ἐν δὲ Ῥώμῃ πολλὴ μὲν ἐπὶ τῷ λόγῳ περὶ τὰς συνηγορίας αὐτοῦ χάρις ἐξέλαμπε, πολλὴ δὲ τῆς περὶ τὰς δεξιώσεις καὶ ὁμιλίας φιλοφροσύνης εὐνοια παρὰ τῶν δημοτῶν ἀπήντα, θεραπευτικοῦ παρ' ἡλικίαν ὄντος. Ἦν δέ τις καὶ ἀπὸ δειπνῶν καὶ τραπέζης καὶ ὅλως τῆς περὶ τὴν δίκαιαν λαμπρότητος αὐξανομένη κατὰ μικρὸν αὐτῷ δύναμις εἰς τὴν πολιτείαν» (Πλούταρχος ἐν β. Καίς.).

Ἡ διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν δυσμένειαν τῶν ἀριστοκρατορικῶν, οἵτινες τὸν ἐμίσουν διὰ τὴν κατὰ τοῦ Δολαβέλλα κατηγορίαν, καθ' ἃ λέγει ὁ Σουητώνιος (ἐν β. Καίς. 4) ἥτε καὶ διὰ νὰ τελειοποιηθῇ εἰς τὴν ῥητορικὴν τέχνην, ὡς εὐλόγως δύνανται τις

νά εικάσῃ, ἀπῆλθε πὺν χειμῶνα τοῦ 76 εἰς Ῥόδον, ἧς ἡ σχολὴ τῆς ρητορικῆς ἤμαρζε τότε καὶ ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Μόλωνι. Ἐκεῖ δὲ πλέων, συλλαμβάνεται παρὰ τὴν Φαρμακοῦσαν νῆσον, πλησίον τῆς Μιλήτου ὑπὸ πειρατῶν, ἀφ' ὧν λυτροῦται ἀντὶ πεντήκοντα ταλάντων (πρβλ. Πλούτρχ. ἐν β. Καίσι. 2).

Ἐκλεχθεὶς τῷ 74 ἀρχιερεὺς (pontifex) ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος πρὸς μητρὸς Θείου τοῦ Γ. Αὐρηλίου Κόττα, ἐπανέρχεται εἰς τὴν Ῥώμην, ἔχων ἥδη καὶ τὸν βαθμὸν τοῦ στρατιωτικοῦ χιλιάρχου, οὗ εἶχε τύχει διὰ τινὰ ἐν Ἀσίᾳ κατορθώματα καὶ ἐκλέγεται ἔπειτα βουλευτὴν καὶ κατὰ τάξιν εἰς τὰ διάφορα κουρούλια ῥωμαϊκὰ ἀξιώματα· τῷ 68, τριάκοντα καὶ δύο ἐτῶν τὴν ἡλικίαν, ταμίας (quaestor), τῷ 65 ἀγορανόμος (aedilis), τῷ 62 πραιτωρ. Εἶχε δὲ ἐκλεχθῆ τῷ 63 καὶ ἄκρος ἀρχιερεὺς (pontifex maximus) καὶ περ πολὺ εἶχον ἀντιστῆ εἰς τοῦτο μάλιστα οἱ ἀριστοκρατικοί.

Τῷ 61 μετὰ τὴν ληξὶν τῆς ἀρχῆς του ὡς πραιτωρ, παραλαμβάνει ὡς ἀντιπραιτωρ τὴν διοίκησιν τῆς πέραν Ἰσπανίας, τῷ δὲ 60 ἐπανέρχεται εἰς τὴν Ῥώμην, ἐνθα ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ Γναίου Πομπηίου καὶ τοῦ Λικινίου Κράσσου καὶ σχηματίσας οὕτω τὴν περιβόητον πρῶτην τριανδρίαν, ἐκλέγεται τῷ 59 ὕπατος, συνύπατον ἔχων τὸν ὄχι ὁμόφρονα αὐτῷ Καλπούρνιον Βέβλον.

Ὁ Καῖσαρ καὶ πρὶν ἢ μεταβῆ εἰς τὴν Ἰσπανίαν ὡς ἀντιπραιτωρ παντὶ σθένει προσεπάθει νὰ προσελκύσῃ πρὸς ἑαυτὸν τὸ πλῆθος. Ἀγορανόμος μάλιστα ὦν παρῆχε λαμπρὰ θεάματα, ἐκκλώπιζε τὴν ἀγορὰν, τὰς βασιλικὰς καὶ τὸ Καπετώλιον διὰ παντοίων τεχνουργημάτων καὶ δαψιλῶς ἐχορήγει εἰς τὸ πλῆθος χρήματα.

Ἐπὶ τῆς συνωμοσίας τοῦ Κατιλίνα (68 π. Χ.) ψηφίζει ἐν τῇ συγκλήτῳ κατὰ τῆς θανατικῆς ποινῆς τῶν πρωταιτιῶν. Ἀναγνωστέας μάλιστα ὡς πρὸς τὸ μέρος τοῦτο τοῦ βίου τοῦ Καίσαρος ὁ Σαλλούστιος.

Ὡς ὕπατος διενεργεῖ ὑπὲρ τῶν δημοτικῶν πολλοὺς νόμους καὶ παντοίῳ τρόπῳ περιποιεῖται τοὺς παλαιούς στρατιώτας (veterani), δίδει δὲ πρὸς τὸν Πομπηίου γυναῖκα τὴν θυγατέρα

αὐτοῦ Ἰουλίαν. Τῷ 58 τῇ προτάσει τοῦ δημάρχου Οὐατινίου παρεχωρήθη εἰς αὐτὸν ἡ διοίκησις τῆς ἐπὶ τὰδε Γαλατίας πρὸς τῇ Ἰλλυρίᾳ μετὰ τριῶν λεγεῶνων ἐπὶ ἔτη πέντε (58—54) παρὰ τὰ νενομισμένα, παρκαθεῖσα ἔπειτα ἐπὶ ἕτερα πέντε (53—49). Ἀπὸ τοῦ 58 μέχρι τοῦ 54 διεξάγει τὸν περίφημον ἐκείνων γαλατικὸν πόλεμον, περὶ οὗ κατέλιπεν ἡμῖν τὰ γνωστὰ (de bello gallico) ἀπομνημονεύματα καὶ τὰς λεπτομερείας τοῦ ὁποίου παρλείπομεν ἐνταῦθα. Ἐν τῷ μεταξὺ (54 π. Χ.) ἀποθνήσκει ἡ Ἰουλία, ἡ σύζυγος τοῦ Πομπηίου. Προσαυζάνων δὲ κατ' ὀλίγον τὰς λεγεῶνας αὐτοῦ, ἔχει δέκα ὄλας κατὰ τὸ ἔτος 53. Ἀλλ' ὁ Πομπήιος δὲν ἦτο πλέον φίλος τοῦ οἱ ὅπαδοι τοῦ Πομπηίου διενεργοῦσι νὰ τῷ ἀφαιρεθῶσι δύο λεγεῶνες, λόγῳ δὴθεν ὅτι χρειάζονται διὰ τὸν ἐπικείμενον πρὸς τοὺς Πάρθους πόλεμον, ἔργῳ δὲ ἵνα παραλάβῃ αὐτὰς ὁ Πομπήιος. Τὸ πρὸς τὸν Καίσαρα μῖσος τοῦ Πομπηίου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἐπιτείνεσται ὁσημέραι καὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος καταντᾷ ἄφρευτος. Ἀλλὰ τὰ περὶ τούτου θὰ ἴδωμεν ἐκτενέστερον ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ.

Ἀφ' οὗ ὁ Καίσαρ ἐνίκησε τὸν Πομπήιον κατὰ τὴν πολύκρατον ἐν Φαρσάλῳ μάχην, ἔφυγε δ' ἐκεῖνος εἰς Λέσθον καὶ εἶτα εἰς Αἴγυπτον, ἔνθα καὶ ἐφονεύθη, πλέει καὶ αὐτὸς εἰς Αἴγυπτον. Διευθετήσας δὲ τὰ κατὰ τὸ βασιλείον ἐκεῖνο καὶ ἐκστρατεύσας τῷ 47 κατὰ Φαρνάκου τοῦ υἱοῦ τοῦ Μιθριδάτου, ὁρμᾷ εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ νικᾷ κατὰ κράτος τῇ 6 Ἀπριλίου τοῦ 46 ἐν Θάψῳ τοὺς Πομπηϊανούς, οὓς ἐβοήθει Ἰόβας ὁ βασιλεὺς τῆς Νομαδικῆς. Οἱ υἱοὶ τοῦ Πομπηίου Γναῖος καὶ Σέξτος φεύγουσι τότε εἰς τὴν Ἰσπανίαν· ὁ Καίσαρ τοὺς καταδιώκει, συναντᾷ αὐτοὺς παρὰ τὴν Μοῦνδαν, πόλιν τῆς Βαιτικῆς, καὶ νικᾷσας αὐτοὺς ἐπανέρχεται εἰς τὴν Ῥώμην καὶ ἀνακηρύσσεται διὰ βίου δικτάτωρ, ὑπὸ τὸ ὄνομα imperator. Ἀλλὰ τότε σχηματίζεται συνωμοσία κατ' αὐτοῦ, εἰς ἣν λαμβάνουσι μέρος ὑπὲρ τοὺς ἐξήκοντα τῶν προϋχόντων καὶ μάλιστα συγκλητικῶν. Ὁ Κάσσιος Λογγίνος καὶ ὁ Βρούτος ὁ γαμβρὸς τοῦ Κάτωνος προῖστανται τῶν συνωμοτῶν, ὅφ' ὧν σφάζεται ἐν τῇ συγκλήτῳ ὁ Καίσαρ ἄγων τὸ

πεντηκοστὸν ἔκτον τῆς ἡλικίας του ἔτος, τῇ 42 Μαρτίου τοῦ 44 π. Χ. καὶ πίπτει ὑπὸ τὸν ἀνδριάντα τοῦ Πομπηίου.

Τοιοῦτος ὡς συντομώτατα ὁ βίος τοῦ Καίσαρος, ἀνδρὸς καὶ ἐν τῇ στρατηγικῇ τέχνῃ καὶ ἐν τοῖς γράμμασι καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ διαπρέψαντος. Διότι καὶ στρατηγὸς ὁμοίους τῷ Καίσαρι ὀλίγους εἶδεν ὁ κόσμος καὶ συγγραφεῖς, οἷος ἦτο ὁ Καίσαρ, δὲν λαμπρύνουσι πολλοὶ τὰ λατινικὰ γράμματα, ἐκ δὲ τῶν πολλῶν ὁμολογουμένως πολιτικῶν ἀνδρῶν, οὓς ἐξέθρεψεν ἡ Ῥώμη, οὐδεὶς ἦτο μᾶλλον τοῦ Καίσαρος μεγαλεπήβολος.

Ἐγραψεν ὁ Καίσαρ ποίημα μετίζον *Iter* ἐπιγραφόμενον καὶ ἄλλα μικρότερα, σύγγραμμα γραμματικὸν *de analogia ad M. Tullium Ciceronem*, σύγγραμμα ἀστρονομικὸν *de astris* (προϊὸν τῶν σπουδῶν του πρὸς διόρθωσιν τοῦ ἡμερολογίου, ὅπερ, ἰσχυὸν ἔτι τὰ νῦν παρ' ἡμῖν, φέρει τὸ ὄνομά του, ἰουλιανὸν ὀνομαζόμενον). Ἐγραψε πρὸς τούτοις πολλοὺς καὶ τεχνικωτάτους ῥητορικοὺς λόγους. Ἀλλὰ τὰ σπουδαιότατα τῶν συγγραμμάτων του εἶνε τὰ καὶ μέχρις ἡμῶν διασωθέντα ἀπομνημονεύματα περὶ τοῦ γαλατικοῦ πολέμου (*de bello gallico*) καὶ περὶ τοῦ ἐμφυλίου (*de bello civili*). Περιεσώθησαν δὲ καὶ τινὰ ἀποσπάσματα.

Τὰ περὶ τοῦ γαλατικοῦ πολέμου ἀπομνημονεύματα διαιροῦνται εἰς ἑπτὰ βιβλία, αἷς προστίθεται καὶ ὄγδοον ὑπὸ τοῦ ὑπάρχου αὐτοῦ Λύλου Ἰρτίου, ὡς φαίνεται, γραφέν, τὰ δὲ περὶ τοῦ ἐμφυλίου, εἰς τρία. Πολλὰ ἐλέγχθησαν περὶ τοῦ ὕφους τοῦ Καίσαρος. Ἡμεῖς ἀρκούμεθα ἐνταῦθα εἰς μίαν καὶ μόνην κρίσιν, ἀλλὰ τοῦ Κικέρωνος, ὅστις ἐν τῷ Βρούτῳ (7ῷ), λέγει· «ἔγραψε καὶ ἀπομνημονεύματά τινὰ τῶν ἑαυτοῦ πράξεων (ὁ Καίσαρ). Καὶ μάλα, εἶπον, ἐπαινετέα· διότι εἶνε ἀπλᾶ, πρεπόντως γεγραμμένα καὶ χαριέντως, παντὸς κόσμου τοῦ λόγου ὥςτις ἐσθῆτος ἀφαίρεθέντος. Ἀλλ' ἐν ᾧ σκοπὸς του ἦτο νὰ γράψῃ ἀπλῶς ἀπομνημονεύματα, δρόθεν νὰ ἀρύωνται οἱ μέλλοντες ἱστορίαν νὰ γράψωσι, παρέσχεν ἴσως χάριν τοῖς ἀπειροκάλοις τοῖς θέλουσι νὰ βοστρυχίζωσιν ἐκεῖνα· τοὺς φρονίμους ὅμως βεβαίως τοὺς ἀπέτρεψεν ἀπὸ τοῦ γράφειν· διότι οὐδὲν ἥδιον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς καθαρᾶς καὶ σαφοῦς βραχυλογίας».

Περατοῦντες ἐνταῦθα τὴν συντομωτέραν ἴσως τοῦ δέοντος βιογραφικὴν ταύτην σημείωσιν, ἀπαραίτητον κρίνομεν νὰ παραινέσωμεν τοὺς φιλομαθεῖς ἡμῶν νέους νὰ λάβωσιν ἀνὰ χεῖρας, ἂν ὅχι τὸν ῥωμαῖον Σουητώνιον, τοῦλάχιστον τὸν ἡμέτερον Πλούταρχον καὶ ἐν ταῖς δέλοις αὐτοῦ μετ' ἐπιστάσις καὶ ἐκτενέστερον νὰ ἀναγνώσωσι καὶ νὰ μάθωσι τὰ κατὰ τὸν Καίσαρα. Οὕτω πως καὶ εἰς τὸ ἀναγινώσκειν τοὺς "Ελλήνας συγγραφεῖς ἐγκαίρως θὰ ἀρχίσωσι νὰ συνεθίζωσι καὶ πολλὴν ἀληθῶς τέρψιν σὺν τῇ ὠφελείᾳ θὰ ἀπολαύσωσι. Διότι ἡμεῖς τοῦλάχιστον ὀλίγα βιβλία γνωρίζομεν εἰς ἀνάγνωσιν τερπνότερα τῶν παραλλήλων βίων τοῦ ἀγαθοῦ καὶ σοφοῦ Χαιρωνεῶς.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

εἰς τὰ περὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ἀπομνη-
μονεύματα.

Ὅτε ἐν ἔτει 64 π. Χ. δαφνοστεφὴς καὶ νικηφόρος ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Ῥώμην Πομπήιος ὁ Μάγνος, ἃν καὶ εἶχεν ἀπολύσει τὸν στρατὸν του, ἦτο ὁμολογουμένως ὁ ἰσχυρότατος ἐν τῇ πολιτείᾳ ἀνὴρ. Ἄλλ' ὥς ἦτο ἐπόμενον αἱ δάφναι καὶ ἡ δόξα του, ἡ μοναδικὴ καὶ ὑπερέχουσα ἐν τῇ πόλει θέσις του διήγειρον τὸν φθόνον καὶ τὴν ζηλοτυπίαν τῶν ὁμοταγῶν του. Τὸν φθόνον δὲ τοῦτον ἐζήτησαν μάλιστα νὰ ἐπωφεληθῶσιν ὁ Κράσσος, ὁ Λεύκουλλος καὶ ὁ Μέτελλος, οἵτινες ἔβλεπον ἑαυτοὺς παραγκωνιζομένους· δι' ὃ ὅτε ἐν ἔτει 60 ἐζήτησε νὰ ἐπικυρωθῶσιν αἱ ἐν Ἀσίᾳ διατάξεις του καὶ νὰ διανεμηθῶσιν ἀγροὶ εἰς τοὺς παλαιούς του στρατιώτας (veteranos), ἀπήντησεν ἀνυπέροβλητα κωλύματα ἐν τῇ συγκλήτῳ καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν βοήθειαν τῆς δημοτικῆς μερίδος ἵνα ἐπιτύχῃ τὸ ποθοῦμενον. Προΐστατο δὲ τότε μάλιστα τῆς μερίδος ταύτης ὁ Καῖσαρ, ὅστις ἐπανελθὼν ἐκ τῆς Ἰσπανίας μετεπορεύετο διὰ τὸ ἔτος 59 τὴν ὑπατείαν. Οἱ ἀριστοκρατικοὶ ἐπολέμουν τὸν Καῖσαρα· ὅθεν Καῖσαρ καὶ Πομπήιος εὐρίσκονται κατ' ἀνάγκην καὶ ὥς ἐκ τύχης ἡνωμένοι καθ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐχθροῦ. Τῇ ἐπιμόνῳ δ' ἀπικιτήσει τοῦ Καίσαρος προσλαμβάνεται καὶ ὁ Μάρκος Κράσσος τρίτος εἰς τὴν φιλίαν, λόγῳ μὲν διότι ὁ Κράσσος ἔνεκα τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς δυνάμεώς του ἦτο ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν κοινῶν σχεδίων, πράγματι ὅμως διότι ἐθεώρει αὐτὸν ὁ Καῖσαρ ὡς ἀναγκαῖον ἀντιστήκωμα κατὰ τοῦ πανισχύρου Πομπήιου, ὃν δὲν ἐνεπιστεύετο ἀρκούντως. Συνέστη τοιοῦτοτρόπως ἡ πρώτη τριανδρία, ἕρος δ' αὐτῆς ἦτο ne quid ageretur in republica quod displicuisset ulli e tribus (Σουητώνιος).

Ἐρειδόμενος ἐπὶ τῆς συμμαχίας ταύτης, κατώρθωσεν ὁ Καίσαρ κατὰ τὴν ὑπατείαν του (59), καίπερ πολεμούμενος ὑπὸ τῶν ἀριστοκρατικῶν (optimates), μετὰ πολλῆς συνέσεως καὶ δραστηριότητος νὰ διενεργήσῃ πολλὰ ὑπὲρ τῆς μερίδος του, ἀνθίσταμένου μάλιστα τοῦ συνυπάτου αὐτοῦ Καλπουρνίου Βίβλου. Καὶ πρῶτον μὲν κατώρθωσε νὰ γείνῃ ἀποδεκτὴ ἡ κατὰ τὸ ἔθος τῶν Ῥωμαίων ἀπ' αὐτοῦ ὀνομασθεῖσα lex Iulia agraria, δι' οὗ νόμου ἐξετελεῖτο ὁ σκοπὸς τοῦ Πομπηίου, διότι διενέμοντο γαίαι δι' αὐτοῦ εἰς τοὺς παλαιούς του στρατιώτας. Διενέμετο δὲ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου τούτου τὸ πεδῖον τῆς Καμπανίας καὶ ὁ Στελλάτιος ἀγρὸς εἰς εἴκοσι χιλιάδας Ῥωμαίους πολίτας, ἔχοντας τρία τοὺλάχιστον τέκνα· ἀνδρὲς δὲν ἐξήρκει ἡ δημοσία χώρα ἐπετρέπετο ἡ ἀγορὰ ἰδιωτικῶν κτημάτων διὰ τῶν χρημάτων, ἀλλ' ἐξ Ἀσίας εἶχε φέρει εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ὁ Πομπήιος. Ἐχαρίσθη ἔπειτα ὑπὸ τοῦ δήμου τῇ προτάσει αὐτοῦ εἰς τοὺς μισθωτὰς τῶν ἐν Ἀσίᾳ τελῶν Ῥωμαίων ἱππεῖς (publicanos) τὸ τρίτον τοῦ μισθώματος, ὅπερ εἶχεν ἀρνηθῆ νὰ παραδεχθῇ πρὸ τοῦ ἡ σύγκλητος. Διενήργησε νὰ ἐπικυρωθῶσιν αἱ διατάξεις τοῦ Πομπηίου. Τέλος τῇ προτάσει τοῦ δημάρχου Οὐατινίου ἔλαβεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν ἐπὶ τᾷδε Γαλατίαν καὶ τὸ Ἰλλυρικὸν ἐπὶ πέντε ἔτη, ὡς ἀνωτέρω ἐξεθήκαμεν. Τοιοῦτω τρόπῳ συνετρίβη ἡ ἀπὸ Σύλλα δύναμις τῶν ἀριστοκρατικῶν, ἐκράτησε δὲ ἐν τῇ πολιτείᾳ ἡ δημοτικὴ μερίς.

Ὁ Καίσαρ ἀπῆλθεν ἔπειτα εἰς τὴν Γαλατίαν, ἔμεινε δ' ὁ Πομπήιος ἐν Ῥώμῃ ὡς ὁ ἀντιπρόσωπος τρόπον τινὰ τῶν συμφερόντων τῆς τριανδρίας. Ἀλλ' ἐν ᾧ ὁ Καίσαρ διεξῆγεν ἐπὶ ἐννέα ἔτη ἐνδόξως δεινοὺς πολέμους καὶ ἐδόξαζε μὲν τὰ Ῥωμαϊκὰ ὄπλα καὶ τὸ Ῥωμαϊκὸν ὄνομα, ἀνεδείκνυε δὲ ἑαυτὸν ἕνα τῶν περιφημοτάτων στρατηγῶν πάντων τῶν αἰώνων, ὁ Πομπήιος κατέπιπτεν ὀσημέραι καὶ δὲν ἐφαίνετο ἀντάξιός του πρὸς τοὺς Γαλάτας ἀγωνιζομένου συνάρχοντός του. Τὸν ἐν τῇ πόλει ὄχλον δὲν ἐχαλιναγώγει πλέον ἢ σιθιστὰ χεὶρ τοῦ Καίσαρος· ὅθεν παρεξέτρεπετο οὗτος καὶ ἡμέραν εἰς παντοῖα ἀκολαστήματα, ἡ δὲ τάξις ἐχλαροῦτο. Οἱ συνετώτεροι τῶν πολιτῶν ἐγόγγυ-

ζον, ἐκ τούτου δὲ ἤρχισε νὰ μεταβάλληται ἡ κοινὴ γνώμη καὶ νὰ κερδαίνη πολὺ ἡ ἀριστοκρατικὴ μερίς. Οἱ *optimates* ἀνελάμβανον θάρρος. Ἡ δύναμις τῆς τριανδρίας ἐκλονίζετο. Τούτου ἕνεκα ἠναγκάσθησαν νὰ συνέλθωσιν ἐν ἔτει 55 οἱ τρεῖς μετὰ τῶν ἐξοχωτέρων ὀπκιδῶν των ἐν Λούκῃ ἵνα σκεφθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου. Κατ' ἀκολουθίαν τῆς συνεντεύξεως ταύτης ἐξελέχθησαν ὕπατοι διὰ τὸ ἔτος 55 ὁ Πομπήιος καὶ ὁ Κράσσος, ἔλαβον δ' ἔπειτα διὰ τοῦ Τρεβωνίου νόμου ὁ μὲν Πομπήιος τὰς δύο Ἰσπανίας, ὁ δὲ Κράσσος τὴν Συρίαν, ἐπεξετάθη δ' ἡ ἐν Γαλατίᾳ ἀρχὴ τοῦ Καίσαρος ἐπὶ πέντε ἀκόμη ἔτη. Κατεστάλη οὕτως ἡ ἀντιπολίτευσις, ἀλλὰ δὲν ἐξηφάνισθη, ἔδιδε σημεῖα ζωῆς κατὰ τὰς ἐκλογάς, εἰς τὰ δικαστήρια, διὰ τῆς φιλολογίας, μετ' ὀλίγον δὲ, ἐξασθενουμένων βαθμυδὸν τῶν δεσμῶν, οἷτινες μετὰ βίας συνεκράτουν τοὺς τρεῖς ἄρχοντας καὶ τέλος συντριβέντων, ἔλαβεν ἔτι μείζονας δυνάμεις.

Ὁ Πομπήιος ἀπὸ συνάρχοντος καὶ συναρωγοῦ τοῦ Καίσαρος ἐγένετο ἀντίζηλος αὐτοῦ καὶ ὁ Καῖσαρ πάλιν δὲν ἠνείχετο τὸν Πομπήιον ὅχι ἀνώτερόν του, ἀλλ' αὐτὸν ἴσον πρὸς αὐτόν. Ἡ ῥῆξις ἐπέκειτο, ἐπετάχυνε δ' αὐτὴν ὁ ἐν ἔτει 49 ἐπισυμβὰς θάνατος τῆς Ἰουλίας. Οἱ τελευταῖοι δεσμοὶ οἱ συνανοῦντες τοὺς δύο ἀντιπάλους, οἱ δεσμοὶ τῆς συγγενείας, διελύθησαν καὶ οὗτοι. Ὁ θάνατος τοῦ Κράσσου (53 π. Χ.), καίπερ καὶ ζῶντος ὀλίγον δυνάμενου, ἀφήρει οὐδὲν ἥττον πᾶν μεσότοιχον. Ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Πομπήιος εὐρέθησαν, ἕνεκα τῶν δύο τούτων θανάτων, ξένοι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἀντιμέτωποι. Πότερος πατέρῳ ἔπρεπε νὰ ὑποχωρήσῃ τῆς τοῦ κόσμου κυριαρχίας; *Crassi morte*, ἐπιφωνεῖ ὁ Φλωρός (4, 2), *morte Juliae, Caesaris filia ... statim amulatio erupit. Jam Pompeio suspectae Caesaris opes et Caesari Pompeiana dignitas gravis. Non ille ferebat parem, ne hic superiorem. Pro nefas! sic de principatu laborabant, tanquam duos tanti imperii fortuna non caperet.*

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων πρόδηλον εἶνε ὅτι ὁ Πομπήιος κατ' ἀνάγκην ἐμελλε νὰ συμφιλιωθῇ πρὸς τὴν σύγκλητον. Ὁ Πομπήιος εἶχεν ἀνάγκην τῆς ἀριστοκρατικῆς μερίδος ἵνα

ἀντιπαρταχθῇ κατὰ τοῦ μεγάλα δυναμένου Καίσαρος, ἡ σύγκλητος οὕτω πως μόνον ἠδύνατο ἀμφοτέρων νὰ ἀπαλλαγῇ, ἂν κατὰ πρῶτον τὸν ἐπικινδυνότερον τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἑτέρου ἐμνησθίζε. Πρόσφορος δὲ πρὸς συνδιαλλαγὴν περιστάσις ἐφάνησαν αἱ πολύκροτοι καὶ περιάλλητοι ἐριδὲς μεταξύ Κλωδίου καὶ Μίλωνος, αἵτινες κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους εἶχον ἐμβάλει τὴν πόλιν εἰς ταραχὴν καὶ εἰς ἀναστάτωσιν.

Ἀφ' οὗ ὁ Κλωδῖος ἐθανατώθη ὑπὸ τῶν ξιφομάχων τοῦ Μίλωνος, ἐξελέχθη ὁ Πομπήιος, κατὰ τὸν Φεβρουάριον μῆνα τοῦ 52, μόνος ὕπατος, παρὰ πάσας τὰς παραδόσεις τοῦ παρελθόντος καὶ ἔλαβεν ἐντολὴν παρὰ τῆς συγκλήτου νὰ στρατολογήσῃ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ νὰ λάβῃ οἰαδήποτε μέτρα ἥθελε νομίσει κατὰλληλα πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Πομπήιος ἐχωρίσθησαν διὰ παντός (πρβλ. Βελλήιον 2, 47, 3. Κικ. ad. Att. 8, 3).

Κατὰ τὴν τρίτην αὐτοῦ ταύτην ὑπατείαν ὁ Πομπήιος διενήργησε νὰ γείνωσι δεκτοὶ οἱ ὑπ' αὐτοῦ προταθέντες νόμοι *de vi* καὶ *de ambitu* (περὶ παρνόμου σπουδαρχίας), ὧν ὁ δεύτερος ἐσκόπει κυρίως νὰ προσβάλλῃ αὐτὸν τὸν Καῖσαρα. Κατώρθωσε δὲ πρὸς τοῦτοις νὰ παρταθῇ ἐπὶ πέντε ἀκόμη ἔτη ἡ ἐν τῇ Ἰσπανίᾳ ἀρχὴ του, ἂν καὶ ἐσκόπευε νὰ μὴ ἀπομακρυνθῇ τῆς Ῥώμης. Ἵνα δὲ περιβάλλῃ διὰ τῶν τύπων τῆς νομιμότητος τὴν πρᾶξιν του ταύτην προὔτεινε μὲν αὐτὸς ἐπεψήφισε δ' ἡ σύγκλητος ἄλλον νόμον, τὸν *περὶ ἐπαρχιῶν* (*lex Pompeia de provinciis*), καθ' ὃν οἱ ὕπατοι καὶ οἱ πραιτωρεῖς δὲν ὑπεχρεοῦντο ὡς μέχρι τοῦδε ν' ἀναλάβωσι τὴν διοίκησιν τῆς ἐπαρχίας των εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπόθεσιν τῆς ἐν τῇ πόλει ἀρχῆς των, ἀλλ' ἠδύναντο νὰ πράξωσι τοῦτο καὶ μετὰ παρέλευσιν πέντε ἐτῶν. Ἐπὶ τοῦ νόμου δὲ τοῦτου ἐρειδομένη καὶ ἡ σύγκλητος ἠδυνήθη νὰ διανείμῃ τὰς ἐπαρχίας εἰς ἄνδρας ἐχθρικῶς πρὸς τὸν Καῖσαρα διακειμένους (ιδ. κςφ. 6). Οὕτω πως δὲ διαθέσας καὶ διατάξας τὰ πράγματα ὁ Πομπήιος ἤλπιζεν ὅτι σύμπασα τῆς πολιτείας ἡ δύναμις ἐμελλε νὰ ᾔνε συγκεντρωμένη εἰς χεῖράς του, καθ' ὃν χρόνον θὰ ἐπανήρχετο μετὰ τὴν λήξιν τῆς ἐν τῇ Γαλατίᾳ ἀρχῆς του ὡς ιδιώτης

εἰς τὴν Ῥώμην ὁ Καῖσαρ. Τότε δὴ εὐχερῶς θὰ ἠδύνατο καὶ νὰ καταμηνυθῇ καὶ νὰ καταδικασθῇ ὁ ἐπίφοβος οὗτος ἀντίζηλος (πρβλ. Σουητών. ἐν β. Καῖσ. 40).

Αἱ ἐνέργειαι αὐταὶ τοῦ Πομπηίου ἐνέβαλον τὸν Καῖσαρα εἰς πολλὴν σιανοχωρίαν καὶ δυσχέρειαν, ἣν προσεπηύξανεν ἡ κατὰ τὸν χρόνον ἐκείνον διεγερθεῖσα ἐπανάστασις ὑπὸ τοῦ Οὐερκιγγετόριος ἐν Γαλατίᾳ, ἥτις ἔθετεν ἐκεῖ τὰ πάντα ἐν ἀμφιβόλῳ, κάλλιστα δ' ἐνόει ὁ Καῖσαρ ὅτι μόνον αἱ δάφναι, αἱ ἔδρεπεν ἐκεῖ, ἔδιδον εἰς αὐτὸν ἰκανὴν δύναμιν, ὥστε ν' ἀντιμετωπίζῃ τὴν μερίδα τῆς συγκλήτου (πρβλ. Ἱρτιον de bell. Gall. 8, 49).

Ἄλλ' εἶχεν ὁ Καῖσαρ ὑπὲρ αὐτοῦ τὸν κατὰ πρότασιν τῶν δέκα δημάρχων ψηφισθέντα νόμον, *ut absenti sibi (Cæsari) quandoque imperii tempus expleri cœpisset, petitio secundi consulatus daretur* (Σουητών. ἐν β. Καῖσ. 26). Εἰς τὸν νόμον τοῦτον (*legem decem tribunorum*) δὲν ἀντετάχθησαν μὲν ἀμέσως οἱ περὶ τὸν Πομπήϊον, βραδύτερον ὅμως ἐψήφισεν ἡ σύγκλητος, κατὰ πρότασιν τοῦ Πομπηίου, ἕτερον νόμον *de jure magistratuum*, δι' οὗ ἀπαγορεύετο καθόλου εἰς τοὺς ἀπόντας νὰ μεταπορευθῶσι τὴν ὑπατείαν. Τὸ προνόμιον λοιπὸν τοῦ Καίσαρος ἐμνηδενίζετο. Ἡθέλησε μὲν ὁ Πομπήϊος κατ' ἐπίμονον τῶν φίλων τοῦ Καίσαρος αἰτήσιν νὰ διορθώσῃ δῆθεν τὸ λάθος, ἀλλ' ἐπραξέ τοῦτο χωρὶς νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐπὶ τούτου ψῆφον τοῦ δήμου, ἄνευ αὐτῆς δὲ νόμος δὲν ἠδύνατο νὰ μεταβληθῇ (Σουητών. αὐτόθι 28. Δίων 40, 56). Τοιοῦτω τρόπῳ κατέστη βραδύτερον δυνατὸν νὰ προταθῇ εἰς τὴν σύγκλητον, *ne absentis Cæsaris ratio comitiis haberetur, quando plebiscito Pompeius postea obrogasset* (Σουητώνιος).

Ἀφ' οὗ οὕτω πως τὰ πράγματα εἶχον προπαρασκευασθῇ καὶ προδιατεθῇ κατὰ τοῦ Καίσαρος, προϋτείνε κατὰ τὸ ἐπὶν ἔτος Μ. Μάρκελλος ὁ ὕπατος, ν' ἀνακληθῇ πρὸ τοῦ ὀρισμένου χρόνου ὁ Καῖσαρ, διότι δῆθεν εἶχε περτωθῇ ὁ πρὸς τοὺς Γαλάτας πόλεμος καὶ νὰ μὴ ληρθῇ ὑπ' ὅψιν κατὰ τὰς ἀρχαιρεσίας, ἂν ἦτο ἄπὼν, διότι μεταγενέστερος νόμος εἶχε ἀναιρέσει τὸ εἰς αὐτὸν δοθὲν πρότερον προνόμιον. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ἀναποφάσιτον τοῦ

Πομπηίου καὶ διότι πολλοὶ τῶν προϋχόντων ἐφρόντιζον μόνον περὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ πλούτου των καὶ οὐδὲν πλέον, κατωρθώθη, ὥστε κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος μόνον ἡ μία πρότασις νὰ ψηφισθῇ ὑπὸ τῆς συγκλήτου, ν' ἀρχίσῃ δηλαδὴ ἡ περὶ ἐπαρχιῶν συζήτησις κατὰ τὴν πρώτην Μαρτίου τοῦ ἐπιόντος ἔτους καὶ νὰ μὴ τελειώσῃ πρὸ τοῦ ληφθῇ ἀποφασίς τις (Κικέρ. *ad famil.* 8, 8 καὶ 9).

Τὸ ἔτος 50 π. Χ. ἐμελλε κατὰ πάντα τὰ φαινόμενα νὰ ᾔνε τὸ κρίσιμον ἔτος. Ὁ Καῖσαρ προσεῖλκυσε πρὸς ἑαυτὸν ἕνα τῶν δημάρχων, ἄνδρα ἀσυνείδητον μὲν, ἀλλὰ πλήρη προτερημάτων, τὸν Γ. Σκριβόνιον Κουρίωνα, ὅστις ὡς ἄριστα διεξήγαγεν ἐν Ῥώμῃ τὰ συμφέροντά του. Ἠρχισε νὰ ὑποκρίνεται ὅτι εἶπε ἐχθρὸς τοῦ Καίσαρος καὶ διὰ πολλῶν προτάσεων ὑπὲρ τοῦ δήμου καὶ τὴν εὐνοίαν αὐτοῦ προσεκλήσατο καὶ κατάλληλον εὔρε περιστασίῳ ὅπως διαρρήξῃ τὰς πρὸς τὴν σύγκλητον σχέσεις του, ἥς τέως ἐθεωρεῖτο ἐνθερμος ζήλωτής. Ὅτε δὲ ἤλθεν ἡ ἡμέρα, καὶ ἦν προὔκειτο ν' ἀρχίσῃ ἐν τῇ συγκλήτῳ ἡ περὶ τῶν ἐπαρχιῶν συζήτησις, τὸ μὲν πρῶτον ἀντέλεγε προφασιζόμενος ὅτι ἤθελε νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ δήμου καὶ οὕτω κατάρθωσιν τὴν ἀναβολὴν τῆς συζητήσεως μέχρι τοῦ Ἀπριλίου μηνός, ὅτε συνέπιπτον αἱ διακοπαὶ τῆς συγκλήτου (*discessus senatus*), ἔπειτα δὲ ὅτε ἡ συζήτησις ἤρξατο πάλιν κατὰ τὸν Μάιον, προέτεινεν ἀμφοτέρω, ὁ τε Πομπήιος καὶ ὁ Καῖσαρ ν' ἀνακληθῶσιν ἀπὸ τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν, λέγων ὅτι τοῦτο ἀπῆτει τὸ συμφέρον τοῦ δήμου. Ὁ δῆμος ἐνθουσιωδῶς ἡσπάσθη τὴν γνώμην ταύτην, ὁ δὲ Πομπήιος, ἀσθενὴς τότε ὢν ἐν Καμπανίᾳ, ἐπέστειλε τῇ συγκλήτῳ ὅτι ἦτο πρόθυμος νὰ ὑπακούσῃ. Καὶ τὰ δύο ὁμῶς μέρη ὑπεκρίνοντο. Ἡ πλειονοψηφία τῆς συγκλήτου ἵνα ἀπαλλαγῇ τοῦ Καίσαρος ἐκκλινεν εἰς τὸ νὰ παραδεχθῇ καὶ τοῦ Πομπηίου τὴν ἀνάκλησιν. Ὁ Μάρκελλος, θέτων ὡς ὑπατος τὴν πρότασιν εἰς ψηφοφορίαν, ἐζήτησε διὰ τινος τῶν συγκλητικῶν νὰ χωρισθῇ αὕτῃ καὶ νὰ γείνη ἰδιαιτέρα ψηφοφορία καθ' ὅσον ἀπέβλεπεν εἰς τὸν Καίσαρα καὶ ἰδιαιτέρα καὶ ὅσον εἰς τὸν Πομπήιον. Οὕτω λοιπὸν ὑπὲρ μὲν τῆς προτάσεως τοῦ ν' ἀνα-

κληθῇ ὁ Καῖσαρ ἐψήφισαν πάντες καὶ αὐτοὶ οἱ φίλοι του, νομίζοντες ὅτι καὶ οἱ ἄλλοι θὰ ψηφίσωσιν ὑπὲρ τῆς ἀνακλήσεως τοῦ Πομπηίου, ὅτε ὅμως ἐψηφοφορήθη καὶ ἡ πρότασις αὕτη, ἡ σύγκλητος διὰ μεγάλης πλειονοψηφίας τὴν ἀπέρριψεν. Ὁ Κουρίων ἀντέταξε μὲν τὸ παντοδύναμον νεο εἰς τὴν δολίαν ταύτην ἀπόφασιν, ἔθηκε δὲ, χρώμενος τῷ δημαρχικῷ αὐτοῦ δικαιώματι, καὶ πάλιν τὴν πρότασιν ἠνωμένην εἰς ψηφοφορίαν καὶ κατώρθωσεν ὑπὲρ τῆς προτάσεως νὰ ψηφίσωσι 370 συγκλητικοί, κατ' αὐτῆς δὲ 22 μόνον. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἠκύρωσεν ἕτερος δῆμαρχος καὶ τοιουτοτρόπως ἔληξαν μὴν Ἰουλίῳ αἱ μακρά καὶ ταραχώδεις αὗται συζητήσεις χωρὶς οὐδὲν ν' ἀποφασισθῇ ὀριστικὸν καὶ οὐδετέρα μερὶς νὰ ἄρῃ τὴν νίκην.

Ἠγέρθη ὅμως ἔπειτα ἄλλο ζήτημα, καθ' ὃ οὐδὲν ἠδυνήθη νὰ πράξῃ ὑπὲρ τοῦ Καίσαρος ὁ Κουρίων. Ἡ ἀπὸ τοῦ Καίσαρος δῆλα δὴ ἀφαίρεσις δύο λεγεώνων, ἐπὶ τῇ προφάσει Περσικοῦ πολέμου, ἧς ἐμνήσθημεν καὶ ἀνωτέρω ἐν τῷ βίῳ τοῦ Καίσαρος (πρὸλ. Καίσ. de bell. gall. 6, 1. Ἰρτιον de bell. gall. 8, 54. Δίων. 40, 65. Ἀππιαν. ἐμφ. πόλ. 2, 29).

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε γενομένων, κατὰ τὸ εἰωθὸς, τῶν ἀρχαιρεσιῶν μὴνὶ κοῦντιλίῳ, ὑπερτέρησεν ἐν αὐταῖς ἡ μερὶς τοῦ Πομπηίου καὶ δύο κεκηρυγμένοι ἐχθροὶ τοῦ Καίσαρος, ὁ Λ. Λέντλος καὶ ὁ Γ. Μάρκελλος, ἀνεδείχθησαν ὑπατοὶ. Δύο μόνον δημάρχους ἰδικούς των ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιτύχωσιν οἱ περὶ τὸν Καίσαρα, τὸν Μάρκον Ἀντώνιον καὶ τὸν Κάσσιον Λογγίνον. Ἡ ἡττα αὕτη καὶ ἡ καθόλου λίαν σκοτεινὴ κατὰστασις τῶν πραγμάτων, παρώτρυνον τὸν Καίσαρα νὰ πορευθῇ εἰς τὴν ἄνω Ἰταλίαν, ἵνα δῇθεν βοηθῇ τὸν Ἀντώνιον μεταπορευόμενον τὸ τοῦ οἰωνομάντεως ἀξίωμα (auguratum), ἥδη περὶ τὰ τέλη τοῦ σεξ-τιλίου (αὐγούστου) μηνὸς, παρὰ τὴν συνήθειάν του. Κατέτριψεν ὅλον τὸν Σεπτέμβριον ἐπισκεπτόμενος τὰς πόλεις τῆς ἐντεῦθεν τῶν Ἀλπεων Γαλατίας. Οἱ ἐν Ῥώμῃ, μαθόντες τοῦτο ἐταράσσοντο σφόδρα. Ἦδη διεδίδετο ὅτι κατὰ τὰς εἰδούς τοῦ Ὀκτωβρίου τέσσαρες λεγεῶνες, παρεκκολουθούμεναι καὶ ὑπὸ ἄλλων, θὰ συνηρορίζοντο ἐν Πλακεντία· ἐκεῖ, ἔλεγον, θὰ ἐκρίνετο

ὁ ἀγών. Ὁ Μάρκελλος προτείνει νὰ προσκληθῶσιν αἱ δύο λεγεῶνες, αἵτινες εἶχον ἀποσπασθῇ ἀπὸ τοῦ Καίσαρος, εἰς φρουράν τῆς πόλεως, νὰ γείνη στρατολογία καθ' ἡπάσαν τὴν Ἰταλίαν, νὰ δοθῇ δικτατωρική ἐξουσία εἰς τὸν Πομπήϊον. Οὐδὲν ὁμῶς ἀπεφασίζετο. Ἡ σύγκλητος ἐκυμαίνετο, συντελοῦντος πολὺ καὶ τοῦ Κουρίωνος εἰς ματαίωσιν τῶν ὑπὸ τοῦ Μαρκελλοῦ προτεινομένων. Τότε κατέφυγεν ὁ ὕπατος εἰς τὴν αὐθαίρεσίαν. ἀνέθηκεν ἄνευ τῆς γνώμης τῆς συγκλήτου εἰς τὸν Πομπήϊον τὴν ὑπεράσπισιν τῆς πολιτείας κινδυνευούσης. Ὁ Πομπήϊος δέχεται τὴν ἐντολήν. Ὁ Κουρίων μὴ ἔχων πλέον τί νὰ πράξῃ ἐν τῇ πόλει, ἔνθα ἦτο παντοδύναμος ὁ Πομπήϊος, καταλείπει αὐτὴν καὶ φεύγει πρὸς τὸν Καίσαρα.

Ἐν ταῦτοις ὁ Καῖσαρ εἶχε μεταβῇ πάλιν εἰς τὴν Γαλατίαν, ἐποίησεν ἐξέτασιν τοῦ στρατοῦ του καὶ διέταξε τὴν δεκάτην τρίτην λεγεῶνα νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἄνω Ἰταλίαν. Οὕτω δὲ διαθέσας τὰ πράγματα, ἐπιστρέφει καὶ αὐτὸς ἐκεῖ περὶ τὰ μέσσα τοῦ Νοεμβρίου μηνός. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἔκρινε σκόπιμον νὰ ἐπιρρίψῃ πᾶσαν τὴν εὐθύνην τοῦ τρομεροῦ πολέμου, ὅστις ἐμελλε νὰ ἐκραγῇ, εἰς τοὺς ἀντιπάλους του, δὲν ἤθελεν ἀκόμη ν' ἀποστῇ ὀριστικῶς τῶν διαπραγματεύσεων. Ὅθεν προὔτεινε νὰ παραιτήσωσιν αὐτός τε καὶ ὁ Πομπήϊος τὰς ἐπαρχίας των, νὰ μεταπορευθῇ δὲ αὐτὸς κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου τὴν ὑπατείαν, εἰ δὲ μὴ, νὰ διατηρήσῃ τὰς ἐπαρχίας του ὁ Πομπήϊος καὶ τὸν στρατὸν του, ν' ἀφῇθῃ δὲ εἰς αὐτὸν ἡ ἐντεῦθεν τῶν Ἀλπεων Γαλατία μετὰ δύο λεγεώνων, ἕως οὗ γείνη ὕπατος. Τέλος ἀπήτησε μόνον τὸ Ἰλλυρικὸν μετὰ μιᾶς λεγεῶνος (Σουητών. Cæs. 29. Ἀππιαν. 2, 32. Βελλήϊος 2, 49). Ἐπὶ τῶν προτάσεων τούτων ἐγένοντο πολλαὶ καὶ ἄγονοι συζητήσεις μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τῶν μεριδῶν, ὅχι δὲ καὶ ἐν τῇ συγκλήτῳ. Ἐκεῖ ἤλθεν ἡ ὑπόθεσις μόνον τῇ 4 Ἰανουαρίου, ὅτε ἐπέδωκεν ὁ Κουρίων τοῖς ὑπάτοις τὰς τελεσιγράφους ἐπιστολάς τοῦ Καίσαρος. Ἐκεῖθεν ἄρχονται τὰ περὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ἀπομνημονεύματα.

Τὰ ἀπομνημονεύματα ταῦτα διαίρουσιν εἰς τρία βιβλία, διήκοντα μέχρι τοῦ ἀλεξανδρινοῦ πολέμου. Περιλαμβάνουσι λοι-

πὸν διετὲς χρονικὸν διάστημα, παρὰ τὴν Καίσαρος συνήθειαν, ὅς τις εἰς ἕκαστον *commentarium* ἀνέγραφεν ἑνὸς ἔτους τὰ συμβάντα (*bell. Gall.* 8, 48). Τὰ δύο πρῶτα βιβλία περιλαμβάνουσι τὸ ἔτος 49. Πολλὰ πείθουσιν ὅτι ὁ Καῖσαρ εἶχε σκοπὸν νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰ ἀπομνημονεύματα ταῦτα συγγράφων καὶ περαιτέρω τὸν πόλεμον καὶ ὅτι ὁ θάνατος ἀπέτρεψεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ σκοποῦ του. Φαίνεται δ' ὅτι ἤρχισε νὰ συγγράφῃ τὸ βιβλίον τοῦτο μετὰ τὸν Ἀφρικανικὸν πόλεμον καὶ τὴν ἐν Ἰσπανίᾳ ἦτταν (45 π. Χ.) τῶν Πομπηϊανῶν.¹

(Ἐκ τῆς Κρανερείου ἐκδόσεως).

4. Παραλλήλως πρὸς τὰ περὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ἀπομνημονεύματα τοῦ Καίσαρος ἀναγνωστέα καὶ τὰ ἐξῆς βιβλία· τοῦ Σουητωνίου ὁ βίος τοῦ Καίσαρος, τοῦ Πλουτάρχου οἱ βίοι τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ Πομπηίου, τοῦ Ἀππιανοῦ τὰ περὶ τοῦ ἐμφυλίου τούτου πολέμου, τοῦ Δίωνος Κασσίου τὸ οἰκεῖον μέρος, αἱ σχετικαὶ πρὸς τὸν πόλεμον τοῦτον ἐπιστολαὶ τοῦ Κικέρωνος καὶ εἴτι ἄλλο.

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ

τῶν ἐμπεριεχομένων ἐν τῷ α' βιβλίῳ τῶν περὶ τοῦ
ἐμφυλίου πολέμου ἀπομνημονευμάτων
κατὰ κεφάλαια.

I. Ἀρχὴ καὶ αἰτία τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Οἱ ὕπατοι Λέν-
τλος καὶ Σκηπίων δὲν ἐπιτρέπουσι νὰ γείνη συζήτησις ἐν τῇ
συγκλήτῳ περὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Καίσαρος.

II. Ὁ Καῖσαρ διατάσσεται ν' ἀπολύσῃ τὸν στρατὸν του.

III. Ἡ σύγκλητος, καίπερ ἀντενεργούντων τῶν δημάρχων,
τάσσεται ὑπὲρ τοῦ Πομπηίου.

IV. Ὁ Πομπήιος κηρύσσεται κατὰ τοῦ Καίσαρος.

V. Ἡ σύγκλητος ἐκδίδει δόγμα, δι' οὗ ἀνατίθεται εἰς τοὺς
ὕπατους, τοὺς πραιτωρας καὶ τοὺς δημάρχους ἡ φύλαξις τῆς
πολιτείας.

VI. Διανέμονται ἐπαρχίαι εἰς τοὺς ὑπαδούς τοῦ Πομπηίου.
Στρατολογίαι ἐνεργοῦνται καθ' ἅπασαν τὴν Ἰταλίαν.

VII. Ὁ Καῖσαρ ἔχει τὸν στρατὸν ὑπὲρ αὐτοῦ.

VIII—X. Πορεύεται εἰς τὸ Ἀρίμενον, ἐνθα εὕρισκε τοὺς
δημάρχους. Προσπαθεῖ νὰ διατηρήσῃ τὴν εἰρήνην.

XI. Ἀπορρίπτει τὰς προτάσεις τοῦ Πομπηίου, κυριεύει τὸ
Ἀρρήτιον, τὸ Πίσαυρον, τὸ Φᾶνον καὶ τὸν Ἀγκῶνα.

XII. Ἰγόβιον. Ὁ Καῖσαρ στρατολογεῖ ἐν τῇ Πικεντίνῃ.

XIII. Κυριεύει τὸ Αὐξιμον.

XIV. Φόβος καταλαμβάνει τὴν Ῥώμην. Ἀπέρχεται ὁ Πομ-
πήιος. Ὁ Λέντλος, λαβὼν τὰ δημόσια χρήματα φεύγει καὶ
ὀπλίζει ἐν Καπύῃ τοὺς μονομάχους τοῦ Καίσαρος.

XV. Ὁ Καῖσαρ κυριεύει πάλιν τὸ Ἀσηλον καὶ προσθέτει εἰς
τὰς ἑαυτοῦ κοόρταις τοὺς ὑπὸ τοῦ Πομπηίου στρατολογηθέντας.

XVI. Πολιορκεῖ ἐν τῷ Κορφινίῳ τὸν Δομίτιον.

XVII. Ὁ Δομίτιος μάτην ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειαν τοῦ Πομπηίου.

XVIII. Οἱ Σουλμωναῖς ὑποδέχονται τὸν Καῖσαρα εἰς τὴν πόλιν των.

XIX. Ταραχὴ ἐν τῷ Κορφινίῳ.

XX. Ὁ Δομίτιος μάτην προσπαθεῖ νὰ διαφύγῃ.

XXI—XXII. Διαπραγματεύσεις διὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Κορφινίου.

XXIII. Τὸ Κορφίνιον παραδίδεται. Ὁ Καῖσαρ ἀποπέμπει τοὺς στρατηγούς τοῦ Πομπηίου, ἐπιβάλλει τὸν ἔρκον εἰς τοὺς στρατιώτας καὶ ἀπέρχεται εἰς τὴν Ἀπουλίαν.

XXIV. Ὁ Πομπήιος φεύγει εἰς Βρεντέσιον· στρατολογεῖ, ἐπλίζει τοὺς δούλους καὶ τοὺς ποιμένας. Ὁ Καῖσαρ προσπαθεῖ πάλιν νὰ ἔλθῃ εἰς συνενόησιν πρὸς τὸν Πομπήιον.

XXV. Ὁ Καῖσαρ πολιορκεῖ ἐν Βρεντεσίῳ τὸν Πομπήιον.

XXVI. Ὁ Πομπήιος ἀποκρούει πᾶσαν συνθηκολόγησιν.

XXVII. Ὁ Πομπήιος πλέει εἰς τὸ Δυρράχιον.

XXVIII. Οἱ κάτοικοι τοῦ Βρεντεσίου παραδίδονται πρὸς τὸν Καῖσαρα.

XXIX. Ὁ Καῖσαρ φροντίζει νὰ ἐξασφαλίσῃ ἑαυτῷ τὴν Ἰσπανίαν.

XXX—XXXI. Ὁ Οὐαλέριος ἐκδιώκει ἐκ τῆς Σαρδηνίας τὸν Κότταν, ὁ Κουρίων ἐκ τῆς Σικελίας τὸν Κάτωνα, ὁ Οὐάρος ἀνθίσταται εἰς τὸν Τουβέρωνα ἐν τῇ Ἀφρικῇ.

XXXII. Ἐπάνοδος τοῦ Καῖσαρος εἰς τὴν Ῥώμην. Συμβουλεύει τὴν σύγκλητον νὰ πέμψῃ πρεσβευτὰς πρὸς τὸν Πομπήιον.

XXXIII. Τῆς προτάσεως ταύτης μὴ γενομένης δεκτῆς, ὁ Καῖσαρ ἀπέρχεται εἰς τὴν ἐκείθεν τῶν Ἀλπεων Γαλατίαν.

XXXIV. Ἡ Μασσαλία, τῇ συμβουλῇ τοῦ Δομίτιου, ἀρνεῖται νὰ ὑποδεχθῇ τὸν Καῖσαρα.

XXXV. Μάτην προσπαθεῖ ὁ Καῖσαρ ν' ἀποτρέψῃ ἀπὸ τοῦ πολέμου τοὺς Μασσαλιώτας.

XXXVI. Ὁ Δομίτιος φθάνει εἰς τὴν Μασσαλίαν· ὁ Καῖσαρ ἐτοιμάζεται νὰ πολιορκήσῃ αὐτήν.

XXXVII. Ὁ Καῖσαρ καταλαμβάνει τὰ στενὰ τῶν Πυρηνίων.

XXXVIII. Ὁ Ἀφράνιος καὶ ὁ Πετρήτιος, ὕπαρχοι τοῦ Πομπηίου, προΐστανται τῶν ἐν Ἰσπανίᾳ πομπηϊανῶν στρατευμάτων.

XXXIX—XLII. Διάφοροι συμπλοκαί.

XLIII—LII. Τὰ κατὰ τὴν Ἰλέρδαν.

LIII. Ἡ ἀγγελία τῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ Ἀφρανίου καὶ τοῦ Πετρηίου δίδουσι θάρρος εἰς τὴν ἐν Ῥώμῃ μερίδα τοῦ Πομπηίου.

LIV—LV. Ἀντίστασις τοῦ Καίσαρος.

LVI—LVII. Μάχη πρὸ τῆς Μασσαλίας.

LVIII. Νικᾷ ὁ Βροῦτος.

LIX. Ἡ ἀγγελία αὕτη μετὰβάλλει τὰ πράγματα.

LX. Διάφοροι λαοὶ τῆς Ἰσπανίας καταλείπουσι τὸν Ἀφράνιον.

LXI—LXIII. Ὁ Καῖσαρ παρατρέπει τὸν Σίκοριν. Φόβος τοῦ Πετρηίου καὶ τοῦ Ἀφρανίου.

LXIV—LXX. Ὁ Καῖσαρ προσβάλλει αὐτοὺς κατ' ἐπανάληψιν ἐπιτυχῶς.

LXXI—LXXIII. Φιλανθρώπως φεῖδεται τῶν στρατιωτῶν τοῦ Ἀφρανίου, ἐλπίζων νὰ ὑποτάξῃ αὐτοὺς ἀμαχητεῖ.

LXXIV. Διαπραγματεύονται πρὸς τὸν Καίσαρα ἵνα φεισθῇ τῆς ζωῆς τοῦ Πετρηίου καὶ Ἀφρανίου. Ἐλπίς εἰρήνης.

LXXV—LXXVI. Ὁ Πετρήτιος φανεύει δι' ἀπάτης πολλοὺς στρατιώτας τοῦ Καίσαρος.

LXXVII. Ὁ Καῖσαρ ἀντὶ νὰ ἐκδικηθῇ ἀποπέμπει σώους τοὺς Πομπηϊανούς.

LXXVIII. Οἱ Ἀφρανιανοὶ τῶν πάντων ἐστερημένοι καταλείπουσι τὸ στρατόπεδόν των.

LXXIX—LXXXIII. Ὁ Καῖσαρ προσπαθεῖ νὰ φέρῃ ἐμπόδια εἰς αὐτοὺς καὶ τοὺς σταματᾷ.

LXXXIV. Ζητοῦσι παρὰ τοῦ Καίσαρος συνέντευξιν.

LXXXV. Ὁ Καῖσαρ ψέγει τὸν Ἀφράνιον.

LXXXVI—LXXXVII. Ὁ στρατὸς ἀπολύεται.

XXXXVII	Ο Κανόνας των Κανόνων
XXXXVIII	Ο Κανόνας των Κανόνων
XXXXIX	Ο Κανόνας των Κανόνων
XXXXX	Ο Κανόνας των Κανόνων
XXXXXI	Ο Κανόνας των Κανόνων
XXXXXII	Ο Κανόνας των Κανόνων
XXXXXIII	Ο Κανόνας των Κανόνων
XXXXXIV	Ο Κανόνας των Κανόνων
XXXXXV	Ο Κανόνας των Κανόνων
XXXXXVI	Ο Κανόνας των Κανόνων
XXXXXVII	Ο Κανόνας των Κανόνων
XXXXXVIII	Ο Κανόνας των Κανόνων
XXXXXIX	Ο Κανόνας των Κανόνων
XXXXXX	Ο Κανόνας των Κανόνων
XXXXXXI	Ο Κανόνας των Κανόνων
XXXXXXII	Ο Κανόνας των Κανόνων
XXXXXXIII	Ο Κανόνας των Κανόνων
XXXXXXIV	Ο Κανόνας των Κανόνων
XXXXXXV	Ο Κανόνας των Κανόνων
XXXXXXVI	Ο Κανόνας των Κανόνων
XXXXXXVII	Ο Κανόνας των Κανόνων
XXXXXXVIII	Ο Κανόνας των Κανόνων
XXXXXXIX	Ο Κανόνας των Κανόνων
XXXXXXX	Ο Κανόνας των Κανόνων

C. JULII CÆSARIS

DE BELLO CIVILI

COMMENTARIUS PRIMUS

I. Litteris a C. Cæsare consulibus redditis, ægre ab 1
his impetratum est summa tribunorum plebis conten-
tione, ut in senatu recitarentur; ut vero ex litteris ad
senatum referretur, impetrari non potuit. Referunt con- 2
sules de republica infinite. L. Lentulus consul senatui
reique publicæ se non defuturum pollicetur, si audacter
ac fortiter sententias dicere velint; sin Cæsarem respi- 3

I. Litteris. Περὶ τῶν ἐπιστολῶν
τούτων ἰδὲ Ἀππιαν. περὶ τῶν ἐμφ.
πολ. Β', 32. πρὸς καὶ Πλούταρχ. ἐν
6. Πομπηίου 59. Litteris redditis
ἀφ. ἀπόλ. σημ. χρόνον—α C. Cæ-
sare ἀναφέρεται εἰς τὸ litteris=
litteris Cæsaris. Περὶ τῶν κυρίων
ὀνομάτων παρὰ τοῖς ῥωμαίοις ἰδὲ
τὴν ὑπ' ἑμοῦ μεταφρασθεῖσαν πραγ-
ματεῖαν περὶ τοῦ ἰδιωτ. βίου τῶν
Ῥωμ. τοῦ Κόππου λ. 117.—con-
sulibus δοτικ. εἰς τὸ redditis. Οἱ
ἔπατο τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου (49
π. Χ.) ἦσαν, ὡς ἐλέχθη καὶ ἐν τῇ
εἰσαγωγῇ, ὁ Λεύκιος Κορνήλιος
Λέντιλος καὶ ὁ Γάιος Κλαύδιος
Μάρκελλος.—impetratum est ἀ-

προσώπως.—tribunorum plebis.
Οἱ δὴμαρχοὶ Μάρκος Ἀντώνιος καὶ
Κόϊντος Κάσσιος Λογγίνος.—re-
ferretur. Referre=ἀναφορὰν ποι-
εῖσθαι, τεχνικὸς ὅρος. Περὶ τῆς
συγκαλέσεως τῆς γερουσίας καὶ τοῦ
τρόπου τῶν ἐν αὐτῇ συζητήσεων
ἰδὲ τὴν ὑπό τοῦ κ. Α. Σπαθάκη με-
τάφρασιν τῆς περὶ τῶν πολιτικῶν
τῶν Ῥωμ. πραγματείας τοῦ Κόπ-
που σλ. 80.—non potuit ἀπροσώ-
πως.—non defuturum δηλ. esse,
εἰδικ. ἀπαρέμφ. ἔξαρτ. ἐκ τοῦ pol-
licetur.—velint. ὑποκ. senatores.
—capturum δηλ. esse, εἰδ. ἀπαρ.
ἔξαρτ. ἐκ τοῦ ὑπονοουμ. dicūt, ὁ περ
παραλαμβάνεται ἐκ τοῦ ἀνωτέρω

- ciant atque eius gratiam sequantur, ut superioribus fecerint temporibus, se sibi consilium capturum neque senatus auctoritati obtemperaturum: habere se quoque ad
- 4 Caesaris gratiam atque amicitiam receptum. In eandem sententiam loquitur Scipio: Pompeio esse in animo rei-publicæ non deesse, si senatus sequatur; si cunctetur atque agat lenius, nequiquam eius auxilium, si postea velit, senatum imploraturum.
- 4 II. Hæc Scipionis oratio, quod senatus in urbe habebatur Pompeiusque aberat, ex ipsius ore Pompei mitti
- 2 videbatur. Dixerat aliquis leniorem sententiam, ut primo M. Marcellus, ingressus in eam orationem, non oportere

pollicetur. — sibi = separatim a reliquis (76, 2). — Scipio. Κοῖντος Καϊκίλιος Μετέλλος Πίος Σκηπίων, υἱὸς μὲν Κορνηλίου Σκηπίωνος, εἰσποιηθεὶς δὲ ὑπὸ Κοῖντου Καϊκίλιου Μετέλλου Πίου. Τοῦ Σκηπίωνος τοῦτου τὴν θυγατέρα Κορνηλίαν εἶχε λάβει γυναικᾶ ὁ Πομπήϊος μετὰ τὸν θάνατον τῆς πρώτης αὐτοῦ γυναικὸς Ἰουλίας, θυγατρὸς τοῦ Καίσαρος. — esse Pompeio in animo = habere Pompeium in animo. — deesse τελ. ἀπαρεμφ. — eius δηλ. τοῦ Πομπηίου.

II. In urbe aberat. Ἡ σύγκλητος συνήρχετο συνήθως εἰς τὸ Ὀστίλιον βουλευτήριον ἢ εἰς τὸ Ἰούλιον, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καίσαρος, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς ναοὺς (τοῦ Κυρίνου, Σηητοῦ Διὸς κλ.), ἐντὸς τῆς πόλεως. Ὅσάκις δὲ προσβύκειτο ὡς ἀκούσῃ ξένους προσβυτάς, εἰς οὓς δὲν ἦτο συγκεχωρημένη ἢ εἰς τὴν Ῥώμην εἰσοδός, συνήρχετο ἔξω τῆς πόλεως εἰς τοῦ

Ἀπόλλωνος ἢ τῆς Ἐνυσοῦς (Bellona) τὸν ναόν, ἐν τῷ Ἀρείῳ πεδίῳ. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν περὶ τῆς ὁ λόγος περὶστασιν ἡ σύγκλητος συνέδρευεν ἐντὸς τῆς πόλεως (in urbe), ὁ Πομπηϊὸς κατ' ἀνάγκην ἀπῆν (aberat), τοῦτο δὲ ἐπειδὴ κατὰ τοὺς κειμένους νόμους δὲν ἐπετρέπετο αὐτῷ ὥς ἔχοντι τὴν διοίκησιν στρατοῦ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν (Πλούταρχ. ἐν β. Πομπ. 58), ἀλλ' ἔπρεπε νὰ μένῃ παρ' αὐτὴν, ἐν τῷ προαστείῳ (ad urbem). Κατ' ὅμαιμον δὲ τότε ὁ Πομπηϊὸς ἐν τῇ παρὰ τῇ ὑπ' αὐτοῦ κτισθέντι λιθίνῳ θεάτρῳ οἰκίᾳ του, ἐν τῷ προαστείῳ (Πλούταρχ. ἐν β. Πομπ. 40). — aliquis, περιληπτικῶς = τινές, — primo = τὸ πρῶτον, κατ' ἀρχάς, διότι βραδύτερον ὁ Μάρκελλος μετέβηκε γνώμην. — Marcellus. Μάρκος Κλαύδιος Μάρκελλος ὁ ἐν ἔτει 51 ὑπατεύσας, προσωπικὸς ἐχθρὸς τοῦ Καίσαρος. — non oportere, Δηλ. dixit non

ante de ea re ad senatum referri, quam delectus tota Italia habiti et exercitus conscripti essent, quo praesidio tuto et libere senatus, quæ vellet, decernere auderet; ut 3
M. Calidius, qui censebat, ut Pompeius in suas provincias proficisceretur, ne qua esset armorum causa: timere Cæsarem ereptis ab eo duabus legionibus, ne ad eius periculum reservare et retinere eas ad urbem Pompeius videretur; ut M. Rufus, qui sententiam Calidii paucis 4
fere mutatis rebus sequebatur. Hi omnes convicio L. Lentuli consulis correpti exagitabantur. Lentulus sen- 5
tentiam Calidii pronuntiaturum se omnino negavit. Mar-

oportere referri de ea re ad senatum ante quam κλ.—quo praesidio. ἀπαρ. ὄργαν.—M. Calidius. Ὁπαδὸς τοῦ Καίσαρος, ὃν ὡς ῥήτορα διακεκριμένον ἀναφέρει ὁ Κικέρων (ἐν Βρούτῳ 79, 274).—in suas provincias. τὰς δύο Ἰσπανίας, ὧν εἶχε λάβει μὲν τὴν διοίκησιν ὡς ἀνθύπατος ὁ Πομπήιος, δὲν εἶχε δὲ μεταβῆ ἑκείσε. Τὰς ῥωμαϊκὰς ἐπαρχίας διώκουν οἱ ὑπατοί, κατ' ἀρχὰς μὲν εὐθὺς μετὰ τὴν λήξιν τῆς ἐν Ῥώμῃ ἐτησίας ἀρχῆς τῶν, βραδύτερον δὲ (ιδ. Εἰσαγωγὴν) πέντε ἔτη μετ' αὐτὴν, ἐκαλοῦντο δὲ τότε ἀνθύπατοι (proconsul ἢ pro consule). Τὰς μικροτέρου λόγου ἐπαρχίας διώκουν οἱ ἀντιπρόσωποι (proprætor ἢ pro prætore) καὶ αὐταὶ μὲν ἐκαλοῦντο provinciae prætoriae, ἐκεῖναι δὲ proconsulares.—timere ἐξαρτ. ἐκ τοῦ dicebat.—ereptis duabus legionibus. Ἐν ἔτει 50 π. Χ. ἡ σύγ-

κλητος, φοβουμένη μὴ εἰσβάλλωσιν οἱ Πάρθων εἰς τὴν Συρίαν, ὥρισεν, ὥστε ὅτε Κ. καὶ ὁ Π. νὰ θώσωσιν ἐκ τοῦ ἐαυτῶν στρατοῦ μίαν ἐκάτερος λεγεῶνα πρὸς ἀποσόδησιν τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου. Ἐπειδὴ δὲ τρία ἔτη πρότερον (53 π. Χ.) ὁ Π. εἶχε παραχωρήσει μίαν πάλιν ἐκ τῶν λεγεῶνων του πρὸς τὸν Κ. ἕνεκα τῶν γαλιτικῶν πολέμων, ἀπήτητε τότε αὐτὴν παρὰ τοῦ Κ. οὕτως ἀπ' αὐτοῦ εἶχον ἀφαιρηθῆ δύο λεγεῶνες, αἵτινες ἀλλῶς δὲν ἀπεστάλησαν κατὰ τῶν Πάρθων, ἀλλ' ἔμειναν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ὑπὸ τὴν ἀρχηγείαν τοῦ Π. (bell. Gall. 8, 54).—videretur. τὸ ῥῆμα τοῦτο ἐνταῦθα, ὡς συχνάκις παρὰ τῷ Κ. ὄχι = φαίνομαι, ἀλλὰ = φανερός εἰμι, φανερώνομαι.—M. Rufus. Μάρκος Καίλιος Ῥούφος, αὐτὸς ἐκεῖνος, ὑπὲρ οὗ ἔγραψεν ὁ Κικέρων τὸν pro Caelio λόγον.—pronuntiare sententiam. τεχν. ὅρος = νὰ θέσῃ εἰς ψηφοφορίαν τὴν πρότασιν τοῦ

- 6 cellus perterritus conviciis a sua sententia discessit. Sic
 vocibus consulis, terrore praesentis exercitus, minis ami-
 corum Pompei plerique compulsi, inviti et coacti Scipio-
 nis sententiam sequuntur: uti ante certam diem Caesar
 7 exercitum dimittat; si non faciat, eum adversus rempu-
 blicam facturum videri. Intercedit M. Antonius, Q. Cas-
 sius, tribuni plebis. Refertur confestim de intercessionē
 8 tribunorum. Dicuntur sententiae graves; ut quisque acer-
 bissime crudelissimeque dixit, ita quam maxime ab ini-
 micis Caesaris conlaudatur.
- 4 III. Misso ad vesperum senatu, omnes, qui sunt eius
 ordinis, a Pompeio evocantur. Laudat Pompeius atque
 in posterum confirmat, segniores castigat atque incitat.
- 2 Multi undique ex veteribus Pompei exercitibus spe prae-
 miorum atque ordinum evocantur, multi ex duabus le-
 3 gionibus, quae sunt traditae a Caesare, arcessuntur. Com-

Κ.—Sic vocibus κλ. Ἡ σύνταξις·
 Sic plerique compulsi vocibus
 (ποιητ. αἰτιον) consulis (γενικ.
 υποκειμ.), terrore (ποιητ. αἰτιον)
 praesentis exercitus (γεν. υποκ.),
 minis amicorum κλ.—praesentis
 exercitus· «ἐν γὰρ τῷ προστείω
 τὰς δυνάμεις εἶχε Πομπήϊος»·
 Δίων Κάσιος 44, 2. — uti ante
 certam diem. Νοητέα πιθανῶς ἡ
 4 Μαρτίου τοῦ 49, καθ' ἣν ἐληγε
 τὸ imperium τοῦ Καίσαρος. —
 adversus (contra) rempublicam
 facere= in hostium numero pu-
 tari (Cic. in Pis. 45, 35).—In-
 tercedit. καθ' ἐνιχόν διότι προη-
 γεῖται τῶν δύο υποκειμένων. Τὸ
 ῥῆμα intercedere (=ἐνίστασθαι)
 κυριολεκτεῖται ἐπὶ τοῦ μεγίστου

τῶν δικαιωμάτων τῶν δημάρχων
 (tribuni plebis), τοῦ νὰ λέγῃσι
 δηλ. τὸ veto. Ὁ Δίων ὁ Κάσιος
 (44, 3) λέγει ὅτι ἐνεκα τῆς inter-
 cessionis ταύτης τῶν δημάρχων
 «περὶ τιμωρίας αὐτῶν ἐδουλεύ-
 οντο». Τοῦτο δὲ, φαίνεται, διότι
 διὰ τινος προγενεστέρου νόμου εἶ-
 χεν ἀφαιρεθῆ ἀπὸ τῶν δημάρχων
 τὰ δικαιώματα τῆς ἀρνησικυρίας
 εἰς τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν διανομὴν
 τῶν ἐπαρχιῶν παρὰ τῆς συγ-
 κλήτου.

III. Misso. . . senatu. Mittere
 senatum, εἶνε ὁ καθιερωμένος ὁ-
 ρος=ἀφίεσθαι τὴν βουλὴν.—spe,
 διὰ τῆς ἐλπίδος. Κυρίως ἐπρεπε
 νὰ εἴπῃ διὰ τῆς ὑποσχέσεως,
 διότι ὁ II. ὑπέσχετο, ἐκείνοι ἤλ-

pletur urbs et ipsum comitium tribunis, centurionibus, evocatis. Omnes amici consulum, necessarii Pompei 4 atque eorum, qui veteres inimicitias cum Cæsare gerebant, in senatum coguntur; quorum vocibus et con- 5 cursu terrentur infirmiores, dubii confirmantur, plerisque vero libere decernendi potestas eripitur. Pollicetur 6 L. Piso censor, sese iturum ad Cæsarem, item L. Roscius prætor, qui de his rebus eum doceant; sex dies ad eam rem conficiendam spatii postulant. Dicuntur etiam ab 7 nonnullis sententiæ, ut legati ad Cæsarem mittantur, qui voluntatem senatus ei proponant.

III. Omnibus his resistitur omnibusque oratio con- 1 sulis, Scipionis, Catonis opponitur. Catonem veteres inimiciæ Cæsaris incitant et dolor repulsæ. Lentulus 2 æris alieni magnitudine et spe exercitus ac provinciarum et regum appellandorum largitionibus movetur, seque alterum fore Sullam inter suos gloriatur, ad quem

πιζον.—tribunis. δὲν πρέπει νὰ νοηθῶσιν ἐνταῦθα οἱ δῆμαρχοι, ἀλλ' οἱ στρατιωτικοὶ χιλιάρχοι ἢ χιλιάρχοι τῶν λεγεῶνων (tribuni militum).—centurionibus. οἱ ἐκατόνταρχοι ἢ ταξίαρχοι ἢ κεντυρίωνες. Ἰδὲ Θ. Βενιζέλου περὶ τῶν πολεμικῶν τῶν Ῥωμαίων σλ. 45 καὶ 33. Τὸ βιβλίον τοῦτο συχνάκις συμβουλεύου τὸν Καίσαρα ἀναγινώσκων.—evocati=οἱ ἀνάκλητοι (στρατιῶται), οἱ τελειώσαντες ἤδη τὸν τεταγμένον τῆς θητείας χρόνον καὶ συγκατατεθέντες καὶ πάλιν νὰ ὑπηρετήσωσιν ὡς ἐθέλονται.—quorum=τούτων δέ. Ἰδὲ συντάκτ. Κοφινιώτου § 170, 4.—potestas de-

cernendi. ἰδ. αὐτόθι § 123 καὶ ἐπ.—L. Piso. Λεύκιος Καλπούρνιος Πείσων Καισωνέως, αὐτὴν θυγατέρα εἶχε λάβει γυναῖκα εἰς δευτέρον γάμον δὲ Καίσαρ.—ad eam rem conficiendam. Ἰδ. συντάκτ. Κοφιν. § 125 καὶ ἐπ. καὶ 128. Οὐλπρίχου σλ. 76. γραμ. Καστόρχη § 263.

III. resistitur καὶ opponitur, ἀπροσώπως.—veteres inimiciæ. Ὁ Μάρκος Πόρκιος Κάτων ἦτο ἀνὴρ δημοκρατικὸς, ὥς τοιοῦτος δὲ ἐχθρὸς τοῦ τε Κ. καὶ τοῦ Π., ὅτινες ἀμφοτέρωι ἔτεινον εἰς τὴν κατάλυσιν τῆς δημοκρατίας. Κυρίως ὁμοῦς κατεφέρετο κατὰ τοῦ Κ., κατὰ τὴν συνεδρίαν μάλιστα τῆς συγκλήτου τῆς 5

- 3 summa imperii redeat. Scipionem eadem spes provinciæ atque exercituum impellit, quos se pro necessitudine paritutum cum Pompeio arbitrabatur, simul iudiciorum metus, adulatio atque ostentatio sui et potentium, qui in republica iudiciisque tum plurimum pollebant.
- 4 Ipse Pompeius, ab inimicis Cæsaris incitatus et quod neminem dignitate secum exæquari volebat, totum se ab eius amicitia averterat et cum communibus inimicis in gratiam redierat, quorum ipse maximam partem illo ad-
- 5 finitatis tempore iniunxerat Cæsari; simul infamia dua-

Δεκεμβρίου 63, ὅτε ὁ λόγος ὑπέ-
κειτο περὶ τῶν καθαιρεθέντων
ὁπαδῶν τοῦ Κατιλίνα, ὅτε ὁ Κ.
ἀπεφάνετο γνώμην νὰ μὴ θανα-
τωθῶσιν οὗτοι, ὁ Κάτων εἶπεν
ὑποδείξει ὅτι ὁ Κ. δὲν ἦτο ὅλως
ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἀνατρεπτικῶν σχε-
δίων τοῦ συνωμότη. Ὡς γνω-
στὸν δὲ ἡ κατὰ τοῦ ἀπολυτόφρο-
νος Καίσαρος ἀντιπολιτευσις τοῦ
δημοκρατικοῦ Κάτωνος ἔσχε τὸ
τραγικὸν τέλος τῆς ἐν Ἰούλῃ. —
Cæsaris, γεν. ἀντικειμ.— dolor
repulsæ. Ὁ Κάτων ἐκτεθεὶς εἰς
τὸν ἐκλογικὸν ἀγῶνα τοῦ ἔτους
54 π. Χ. ἔλαβεν ὑπατος,
ἀπέτυχεν τῇ συνεργείᾳ τοῦ Καίσα-
ρος.— spe exercitus ac provin-
ciarum. Ἠλπιζε νὰ λάβῃ τὴν δι-
οίκησιν στρατοῦ καὶ ἐπαρχίας ὡς
ἀνθύπατος.— largitionibus. Ἠλ-
πιζε νὰ λάβῃ μεγαλοδωρίας παρὰ
τῶν βασιλέων (regum γεν. ὑποκ.),
ὅτινες τῇ συνεργείᾳ αὐτοῦ ἐμελ-
λον νὰ λάβωσι τὸν τίτλον τοῦ-
τον. Πολλοὶ ξένοι ἡγεμόνες ἐ-
πωνομάζοντο φίλοι καὶ βασιλεῖς

(amicus et rex) παρὰ τῆς ῥωμ.
συγκλήτου, διὰ τὰς ἐκδουλεύσεις,
ἃς εἶχον προσενέγκει τῷ δήμῳ
τῶν Ῥωμαίων (ιδ. bell. Gall. 4, 3,
4 καὶ 35, 2), διενήργουν δὲ συ-
χνάκις τοῦτο οἱ ἀνθύπατοι, δι' ὃ
καὶ ἐλάβανον μεγάλη δῶρα παρ'
αὐτῶν.— seque κλ. Δηλ. et glo-
riatur inter suos se futurum esse
(=fore, εἰδ. ἀπαρ.) alterum Sul-
lam.—metus iudiciorum (γενικ.
ἀντικειμ.). Ἐφοβείτο μήπως ἡ-
θελε καταδιωχθῇ δικαστικῶς ἐνε-
κα τῶν παρανομιῶν αὐτοῦ, ἂν εἰς
τὸν Κ. ἤθελε περιέλθῃ ἡ ἐξουσία.
—adulatio atque ostentatio. Τὰ
δύο ταῦτα συνδέονται στενῶς (δι'
ὃ καὶ ὄχι et)· εἶπεν συντα-
κτέον οὕτως· adulatio sui et po-
tentium et ostentatio sui et po-
tentium.—Sui γεν. τῆς τριτοπροσ.
προσωπ. ἀντων. ἀντὶ αὐτοπαθοῦς
λαμβανομένης.—dignitate ἀφαιρ.
τοῦ κατὰ τι.—illo adfinitatis tem-
pore. Ὅτε ὁ Π. εἶχε γυναικὰ τὴν
θυγατέρα τοῦ Κ. Ἰουλίαν (59—54
π. Χ.).—infamia duarum legio-

rum legionum permotus, quas ab itinere Asiæ Syriæque ad suam potentiam dominatumque converterat, rem ad arma deduci studebat.

V. His de causis aguntur omnia raptim atque turbate. Nec docendi Cæsaris propinquis eius spatium datur nec tribunis plebis sui periculi deprecandi neque etiam extremi iuris intercessione retinendi, quod L. Sulla reliquerat, facultas tribuitur, sed de sua salute septimo die cogitare coguntur, quod illi turbulentissimi superioribus temporibus tribuni plebis post octo denique menses suarum actionum respicere ac timere consueverant. Decurritur ad illud extremum atque ultimum senatus consultum, quo nisi pæne in ipso urbis incendio atque in desperatione omnium salutis senatorum audacia num-

num. 18. ἀνωτέρω κεφάλ. 2. — deduci πλ. παθ. ἀπαρέμψατον.

V. Cæsaris. γεν. ἀντικειμ. τὸ δὲ docendi δὲν εἶνε γερούνδιον, ἀλλὰ γερούνδιον, καθ' ἑξίν, ὡς ἀνωτέρω (ad eam rem consiciendam κεφ. 3), ὁμοίως καὶ τὸ deprecandi.—neque etiam . . . tribuitur. Καὶ ἐνταῦθα=neque (=et non) etiam tribuitur (tribunis plebis) facultas retinendi extremum jus —intercessione, ἀφαιρ. ὄργαν. Περὶ τοῦ πράγματος ἰδὲ ἀνωτέρω (II, 7).—septimo die. Τὴν ἑβδόμην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἐναρξέως τῶν συζητήσεων, δηλ. τῇ 4 Ἰανουαρίου, διότι τῇ 1 Ἰανουαρίου τοῦ 49 π. Χ. ἐγένετο ἡ συνεδρίασις τῆς συγκλήτου, ἣν εἶδομεν ἐν ἀρχῇ, τὴν νύκτα δὲ τῆς 7 Ἰανουαρίου ἡναγκάσθησαν κρύφα νὰ καταλείψωσι τὴν Πώμην οἱ δημάρ-

χοι καὶ νὰ σωθῶσι παρὰ τοῦ Κ.—turbulentissimi tribuni plebis. Οἱ Ἰράκχοι δηλ. καὶ ὁ Σατουρνίνος, περὶ ὧν ἰδὲ Ἀντωνιάδου (Οὐηβέρου) Σύνοψιν Ιστορ. τόμ. 2, § 128 καὶ 133. —denique (=demum) =μόνον.—suarum actionum = (τῶν πράξεων των) τῆς ἐαυτῶν ἀρχῆς. Ὅκτὼ μόνον μῆνας μετὰ τὴν λήξιν τῆς ἐαυτῶν ἀρχῆς. Πρότερον δηλ. καὶ αὐτοὶ οἱ στασιαστικώτεροι τῶν δημάρχων ἤρχιζον συνήθως νὰ φοβῶνται, ἂν εἶχον διαπράξῃ τι κακὸν ἐν τῇ ἐξασκήσει τῶν καθηκόντων των, τὸν ὀγδοὺν μῆνα μετὰ τὴν λήξιν τῆς ἀρχῆς των, ὅτε ἐγίνετο ἡ ἐκλογή τῶν νέων ὑπάτων, ὧν ἠδύναντο νὰ φοβῶνται τὴν καταδίωξιν. Ἡ ἀρχὴ τῶν δημάρχων ἐληγε τῇ 10 Δεκεμβρίου, ἡ δὲ ἐκλογή τῶν νέων ὑπάτων ἐγίνετο

quam ante descensum est: dent operam consules, prætores, tribuni plebis quique pro coss. sint ad urbem, ne
 4 quid respublica detrimenti capiat. Hæc SCto perscribuntur a. d. vii. Id. Ian. Itaque v primis diebus, quibus haberi senatus potuit, qua ex die consulatum iniit Lentulus, biduo excepto comitali et de imperio Cæsaris et de amplissimis viris, tribunis plebis, gravissime acerbissimeque decernitur. Profugiant statim ex urbe tribuni plebis seseque ad Cæsarem conferunt. Is eo tempore erat Ravennæ expectabatque suis lenissimis postulatis responsa, si qua hominum æquitate res ad otium deduci posset.

4 VI. Proximis diebus habetur extra urbem senatus.

μηνὶ Ἰουλίῳ.—dent operam κλ. Ὁσάκις ἡ σύγκλητος ἔκρινεν ὅτι ἡ πολιτεία διέτρεχέ τινα κίνδυνον ἐξέδιδε δόγμα, δι' οὗ ἀνετίθετο εἰς τοὺς ὑπάτους ἢ μόνους ἢ καὶ μετ' ἄλλων ἀρχόντων δικτατωρικὴ ἐξουσία, τύπος δὲ τοῦ δόγματος τοῦτου ἦτο ὅδε· Dent operam (ἢ caveant) consules κλ. re quid respublica detrimenti capiat. Διὰ φροντίδος τοὺς ὑπάτους κλ. σχετῖν, ὥστε μηδεμίαν ἀποτριβὴν τῇ πολιτείᾳ συμβῆναι.—pro coss=pro consulibus=proconsules. Ὁ ἀνθύπατος λέγεται καὶ proconsul καὶ pro consule (ἀντὶ ὑπάτου).—detrimenti γεν. μεριστική.—SCto = senatus (γεν.) consulto. Ἰδὲ περὶ τῶν συντομιῶν τῶν λέξεων τὸ ἐπίμετρον τῆς γραμματικῆς Δ. Σεμιτέλου.—a. d. vii. Id. Ian. = ante diem septimum Idus Ianuarias=τῇ 7

Ἰανουαρίου. Ἰδὲ καὶ περὶ τοῦ ῥωμαϊκοῦ ἡμερολογίου τὸ ἐπίμετρον τῆς γραμμ. Σεμιτέλου καὶ τὸν Πίνακα ἐν τῇ ἐμῇ μεταφράσει τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν Ῥωμ. τοῦ Κόππου.—V (quinque) primis diebus. Κατὰ τὰς πρώτας 5 ἡμέρας, τῇ 1, 2, 5, 6 καὶ 7 Ἰανουαρίου. Τῇ 3 καὶ 4 συνήρχετο ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου καὶ κατὰ τὰς δύο ταύτας ἡμέρας δὲν συνέδρευεν ἡ σύγκλητος.—Profugiant. φοβηθέντες τὴν δικτατωρικὴν τῶν ὑπάτων ἐξουσίαν. «Οἷδε (οἱ δὴμαρχοι) μὲν δὴ τάχει πολλῷ πρὸς Καίσαρα, νυκτὸς αὐτίκα, λαθόντες ἐχώρουν ἐπὶ ὀχλήματος μισθωτοῦ, θεραπόντων ἐσθῆτες ἐνδύοντες». Ἀππιανὸς Β', 33.—Ravennæ. Ἰδ. συντακτ. Κοριν. § 16. γραμ. Καζόρ. § 117.—ad otium=ad pacem. VI. Proximis diebus. Τῇ 8 καὶ 9 Ἰανουαρίου.—extra urbem. Ἰδ.

Pompeius eadem illa, quæ per Scipionem ostenderat, agit; senatus virtutem constantiamque conlaudat; copias suas exponit: legiones habere sese paratas x; præterea cognitum compertumque sibi, alieno esse animo in Cæsarem milites neque iis posse persuaderi, uti eum defendant aut sequantur saltem. De reliquis rebus ad senatum refertur: tota Italia delectus habeatur; Faustus Sulla propere in Mauritaniam mittatur; pecunia uti ex ærario Pompeio detur. Refertur etiam de rege Iuba, ut socius sit atque amicus; Marcellus vero passurum in præsentia negat. De Fausto impedit Philippus tribunus plebis. De reliquis rebus senatusconsulta perscribuntur. Provinciæ privatis decernuntur, duæ consulares, reliquæ prætoriaræ. Scipioni obvenit Syria, L. Domitio Gallia, Philippus et Cotta privato consilio prætereuntur, neque eorum sortes deiciuntur. In reliquas provincias præ-

άνωτ. κφ. 2. Συνήλθεν ἔξω τῆς πόλεως ἡ σύγκλητος ἵνα δυνηθῇ νὰ παραστῇ ἐν αὐτῇ καὶ ὁ Π.— Tota Italia κλ. Ἡ φράσις αὕτη καὶ αἱ ἐξῆς δύο καθ' ὑποτακτικὴν καὶ ἄνευ τοῦ ul, ἐξαρτᾶται ἐξ ὑπονοουμένου τινὸς ῥήματος statuerunt (=ἀπεφάσισαν) ἢ τινος τοιοῦτου.— Faustus Sulla, υἱὸς τοῦ δικτάτορος Σύλλα καὶ γαμβρὸς τοῦ Π. (ιδ. Πλάτωνα. ἐν 6. Πομπ. 47 ἐν τέλει). Οὗτος προὔκειτα νὰ πορευθῇ εἰς τὴν Μαυριτανίαν (σημερινὴν Μαρόκον καὶ Φέξ), ἵνα ἀποτρέψῃ Βόρχον καὶ Βόγοδον τοὺς βασιλεῖς τῆς χώρας ἐκείνης ἀπὸ τῆς συμμαχίας τοῦ Καίσαρος.— Iuba. Ἰόδας, υἱὸς Ἰέμψα, βασιλεὺς τῆς Νομαδικῆς (Νουμιδιάς) καὶ προσωπικὸς ἐχ-

θρὸς τοῦ Καίσαρος.—socius atque amicus. Ἰδ. άνωτ. κφ. 4.—negat=dicit non. Marcellus (ὁ ἑτερος τῶν ὑπάτων) vero dicit se non esse passurum.—privatis. Νοητέοι ἐνταῦθα ἄνδρες ὑπατεύσαντες μὲν ἢ στρατηγήσαντες πρὸ πέντε τοῦλάχιστον ἐτῶν, μήπω τυχόντες ὁμῶς τῆς διοικήσεως ἐπαρχίας τινός. Ἰδὲ άνωτ. κφ. 2.—Philippus et Cotta. Ὁ μὲν εἶχεν ὑπατεύσει ἐν ἔτει 56 π. Χ. ὁ δὲ ἐν ἔτει 65. Τὸν Φίλιππον ἔσχεν ἄνδρα ἐν δευτέρῳ γάμῳ ἢ μήτηρ τοῦ Ὀκταβιανοῦ· δθεν ἦτο συγγενῆς τοῦ Κ.—privato consilio. Δι' ἰδιαιτέρως γενομένης (ὅχι ἐπισήμως ἐν τῇ συγκλήτῳ) καὶ μυστικῆς συμφωνίας τοῦ ἀντιθέτου τῷ Κ. κόμματος.— deiciuntur δηλ.

- tores mittuntur. Neque expectant, quod superioribus annis acciderat, ut de eorum imperio ad populum feratur, 7 paludatique votis nuncupatis exeunt. Consules, quod ante id tempus accidit nunquam, clam ex urbe proficiunt, lictoresque habent in urbe et Capitolio privati 8 contra omnia vetustatis exempla. Tota Italia delectus habentur, arma imperantur, pecuniæ a municipiis exiguntur, e fanis tolluntur, omnia divina humanaque iura permiscuntur.
- 4 VII. Quibus rebus cognitis Cæsar apud milites con-
tionatur. Omnium temporum iniurias inimicorum in se commemorat; a quibus deductum ac depravatum Pompeium queritur invidia atque obtrectatione laudis suæ, cuius ipse honori et dignitati semper faverit adiutorque 2 fuerit. Novum in republica introductum exemplum queritur, ut tribunicia intercessio armis notaretur atque obprimeretur, quæ superioribus annis armis esset resti- 3 tuta. Sullam nudata omnibus rebus tribunicia potestate 4 tamen intercessionem liberam reliquisse; Pompeium, qui amissa restituisse videatur bona, etiam, quæ ante 5 habuerint, ademisse. Quotienscumque sit decretum, darent operam magistratus, ne quid respublica detrimenti

in urnam.—expectant. ὑποκείμε. οἱ ἀναδειχθέντες ἀνθύπατοι καὶ ἀντιπραίτωρες.—votis nuncupatis. ἴδ. συντακτ. Κοφιν. § 438. Οὐλερίχου σλ. 72. γρμ. Καρόρχ. § 274.—privati. οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες ἀνθύπατοι (proconsules ad urbem). Μόνον οἱ ἐν ἐνεργείᾳ ἄρχοντες ἡδύναντο νὰ ἐχωσι ραβδούχους ἐν τῇ πόλει.

VII. a quibus κλ. Ἡ σύνταξις. Cæsar queritur Pompeium esse

(εἰδ. ἀπαρ.) deductum ac depravatum ab iis (a quibus) invidia et obtrectatione (προτρειπτ. αἴτ.) laudis (γεν. ἀντικειμ.) suæ (τοῦ K.).—eius, τοῦ Π.—ipse, ὁ K.—honori ac dignitati δοτ. συντακ. εἰς τὸ faverit καὶ adiutor fuerit.—Sullam ὑποκ. τοῦ εἰδ. ἀπαρμφ. reliquisse, ὅπερ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ὑπονοουμ. dicit.—Darent ... caperet. Ὅλος ὁ λόγος οὗτος ἀντικείμενον τοῦ εἰδικ. ἀπαρ. decre-

caperet, qua voce et quo senatusconsulto populus Romanus ad arma sit vocatus, factum in perniciosis legibus, in vi tribunicia, in secessione populi, templis locisque editioribus occupatis; atque hæc superioris ætatis exempla expiata Saturnini atque Gracchorum casibus docet; quarum rerum illo tempore nihil factum, ne cogitatum quidem: nulla lex promulgata, non cum populo agi cœptum, nulla secessio facta. Hortatur, cuius imperatoris ductu vni annis rempublicam felicissime gesserint plurimaque prælia secunda fecerint, omnem Galliam Germaniamque pacaverint, ut eius existimationem dignitatemque ab inimicis defendant. Conclamant legionis xii, quæ aderat, milites — hanc enim initio tumultus evocaverat; reliquæ nondum venerant —, sese paratos esse imperatoris sui tribunorumque plebis iniurias defendere.

VIII. Cognita militum voluntate Ariminum cum ea

tum (esse), ὅπερ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ dicit.—perniciosis legibus. Ὑπαρινγμός εἰς τοὺς περὶ χώρας νόμους, leges agrarias, περὶ ὧν ἰδὲ τὴν ῥωμ. ιστορίαν.—templis occupatis. Ὁ Τιῶ. Γράκχος στασιάζας εἶχε καταλάβει τὸ Καπετώλιον.— illo tempore, διότι ὁ λόγος εἶνε πλάγιος· ἂν ἦτο ὀρθὸς θὰ ἔλεγε hoc tempore, ἅτε περὶ συγχρόνων ὑποκειμένου τοῦ λόγου.— Hortatur κλ. Ἡ σύνταξις· hortatur milites ut defendant (=defendere) ab inimicis τὴν existimationem et τὴν dignitatem eius imperatoris (περὶ αὐτοῦ λέγει), cuius ductu VIII (novem) annis felicissime gesserint rempublicam. Rempublicam gerere=bel-

lum reipublicæ causa gerere. — pacaverint. Τὸ ῥ. paco (=εἰρηνεύω) παρὰ τῇ Κ. συχνάκις=κυριεύω, ὑποτάσσω.—legionis. ἡ Εξελέγοντο δὲ ἐκάστοτε εἰς ἐκάστην λεγεῶνα ὅτὲ μὲν πεζοὶ τετρακισχίλιοι καὶ διακόσιοι· ἄλλοτε δὲ, ἐν κινδύνοις, καὶ πεντακισχίλιοι· τοῦτοις δὲ προσετίθεντο καὶ τριακόσιοι πλουτίνδην, κατὰ Πολύβιον (5', 20), ἐκλεγόμενοι ἱππεῖς». Θ. Βενιζέλος Περὶ τῶν πολεμικῶν τῶν Ῥωμαίων, σλ. 11.

VIII. Ariminum. Τὸ Ἀρίμινον εἶνε πόλις παράλιος τῆς Ὀμβρικής, τὰ νῦν Rimini. Αὕτη εἶνε ἡ πρώτη πόλις, εἰς ἣν ἐφθασεν ὁ Κ. διαβάς τὸν Ῥουδίκωνα. Περὶ τῆς διαβάσεως ταύτης ἰδὲ Πλούταρχ.

- legione proficiscitur ibique tribunos plebis, qui ad eum confugerant, convenit; reliquas legiones ex hibernis
 2 evocat et subsequi iubet. Eo L. Cæsar adolescens venit, cuius pater Cæsaris erat legatus. Is reliquo sermone confecto, cuius rei causa venerat, habere se a Pompeio
 3 ad eum privati officii mandata demonstrat: Velle Pompeium se Cæsari purgatum, ne ea, quæ reipublicæ causa egerit, in suam contumeliam vertat. Semper se reipublicæ commoda privatis necessitudinibus habuisse potiora. Cæsarem quoque pro sua dignitate debere et studium et iracundiam suam reipublicæ dimittere neque adeo graviter irasci inimicis, ut, cum illis nocere se
 4 speret, reipublicæ noceat. Pauca eiusdem generis addit cum excusatione Pompei coniuncta. Eadem fere atque eisdem verbis prætor Roscius agit cum Cæsare sibi Pompeium commemorasse demonstrat.
- 4 VIII. Quæ res etsi nihil ad levandas iniurias pertinere videbantur, tamen idoneos nactus homines, per quos ea, quæ vellet, ad eum perferrentur, petit ab utroque, quoniam Pompei mandata ad se detulerint, ne graventur sua quoque ad eum postulata deferre, si parvo labore magnas controversias tollere atque omnem Italiam
 2 metu liberare possint. Sibi semper primam reipublicæ fuisse dignitatem vitæque potiolem. Doluisse se, quod

6. Κατὰ 34, 6. Πομπ. 60. Ἀπ-
 πινὸν Β', 35. Sueton. 6. Κατὰ
 34.—L. Cæsar Οὗτος ὁ Λεύκιος
 Καῖσαρ προσεπυνυμεῖται adole-
 scens ἢ filius, ἵνα διακρίνηται ἀπὸ
 τοῦ ὁμωνύμου αὐτοῦ πατρὸς του,
 ἀνῆκε δὲ εἰς τὴν μερίδα τοῦ Π.—
 reliquo sermone κλ. Ἀφ' οὗ ἐτε-
 λείωσε τὴν ἐπίσημον ὁμιλίαν, ἀφ'
 οὗ εἶπεν ὅτι εἶχε νὰ εἴπῃ ἐπισή-

μως.—egerit, ὁ Π.—vertat, ὁ Κ.
 —suam, τοῦ Κ.—necessitudini-
 bus διότι ἦτο συγγενὴς τοῦ Κ. ὁ
 Π.—adeo... ut=οὕτως... ὥστε.
 —Roscius. Ἰδ. ἀνωτ. κρ. 3.

VIII. pertinere = tendere,
 ducere. εἰδ. ἀπαρ. —videbantur
 δηλ. Cæsari. —eum δηλ. Pom-
 peium. —parvo labore, ὀργαν-
 άφαιρ.—liberare συντάσσ. μὲ ἀ-

populi Romani beneficium sibi per contumeliam ab inimicis extorqueretur, ereptoque semestri imperio in urbem retraheretur, cuius absentis rationem haberi proximis comitiis populus iussisset. Tamen hanc iacturam 3 honoris sui reipublicæ causa æquo animo tulisse; cum litteras ad senatum miserit, ut omnes ab exercitibus discederent, ne id quidem impetravisse. Tota Italia de- 4 lectus haberi, retineri legiones II, quæ ab se simulatione Parthici belli sint abductæ, civitatem esse in armis. Quoniam hæc omnia nisi ad suam perniciem pertinere? Sed tamen ad omnia se descendere paratum at- 5 que omnia pati reipublicæ causa. Proficiscatur Pompeius in suas provincias, ipsi exercitus dimittant, discedant in Italia omnes ab armis, metus e civitate tollatur, libera comitia atque omnis respublica senatui populoque Romano permittatur. Hæc quo facilius certisque condi- 6 tionibus fiant et iureiurando sanciantur, aut ipse propius accedat aut se patiatur accedere; fore, uti per colloquia omnes controversiæ componantur.

φαιρ. πράγματος (metu) καὶ αἰ-
τιατ. προσώπου (Italiam).—vita.
ἀφαιρ. τοῦ β' ὅρου τῆς συγκρί-
σεως. —populi Romani benefi-
cium. Ἐν ἔτει 52 π. Χ. εἶχεν
ἐπιτρέψει ὁ δῆμος τῷ Κ. καίπερ
ἀπόντι (cuius absentis), νὰ μετα-
πορευθῇ τὴν ὑπατεῖαν διὰ τὸ
ἔτος 48· ὅθεν ἠδύναντο μένων ἐν
τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ (τῇ Γαλατίᾳ) νὰ
κατέχῃ τὸ imperium μέχρι τοῦ
ἔτους 49. Ἀρθείσης ἔπειτα τῆς
ἀδείας ταύτης δι' ἀποφάσεως
τῆς συγκλήτου ἠναγκάζετο ὁ Κ.
ἡδη κατὰ τὸ ὅρος τοῦ 49 νὰ
παρευρεθῇ εἰς τὴν Ῥώμην (in
urbem) διὰ τὰς προσεχέτις ἀρ-
χαιρεσίας τοῦ 48 (proximis co-

mitiis). ἐβραχύνετο λοιπὸν τὸ im-
perium αὐτοῦ κατὰ ἑξ. μῆνας
(erepto semestri imperio). (Ἰδ.
τὴν Εἰσαγωγὴν). —per contu-
meliam ἐπιρρηματικῶς. —litte-
ras. Ἰδὲ τὴν ἀρχὴν τοῦδε τοῦ βί-
βλιου. —provincias, τὰς Ἰσπα-
νίας.—ipsi, αὐτοὶ τε ὁ Κ. καὶ ὁ
Π.—permittatur. Οἱ ὅροι οὗτοι,
οὓς προὔτεινεν ὁ Κ. τῷ Π., δια-
τυποῦνται καὶ παρὰ τῷ Κικέρωνι
(Epist. ad fam. 46, 42, 3). —
Hæc, αἱ προτάσεις αὗται.—quo=
ἵνα, ὅπως.—ipse, ὁ Π.—se, τὸν
Κ.—fore (=futurum esse). Ἐκ-
φρασις ἐλπίδος. Ἐξαρτᾶται δὲ καὶ
τὸ fore ἐκ τοῦ dicil τοῦ ὑπο-
νοουμένου.

- 1 X. Acceptis mandatis Roscius a Cæsare Capuam per-
 venit ibique consules Pompeiumque invenit; postulata
 2 Cæsaris renuntiat. Illi deliberata re respondent scripta-
 que ad eum mandata remittunt, quorum hæc erat sum-
 3 ma: Cæsar in Galliam reverteretur, Arimino excederet,
 exercitus dimitteret; quæ si fecisset, Pompeium in His-
 4 panias iturum. Interea, quoad fides esset data, Cæsa-
 rem facturum, quæ polliceretur, non intermissuros con-
 sules Pompeiumque delectus.
- 1 XI. Erat iniqua condicio postulare, ut Cæsar Arimino
 excederet atque in provinciam reverteretur, ipsum et
 provincias et legiones alienas tenere; exercitum Cæsa-
 2 ris velle dimitti, delectus habere; polliceri, se in pro-
 vinciam iturum, neque, ante quem diem iturus sit, de-
 finire, ut, si peracto consulatu Cæsaris non profectus
 3 esset, nulla tamen mendacii religione obstrictus videre-
 tur; tempus vero colloquio non dare neque accessurum
 4 polliceri magnam pacis desperationem adferebat. Itaque
 ab Arimino M. Antonium cum cohortibus v Arretium

X. Capuam. Ἡ Καπύη ἦτο πό-
 λιν περισημος τῆς Καμπανίας· ἐ-
 ρείπια αὐτῆς σώζονται τὰ νῦν
 παρὰ τῷ χωρίῳ Santa Maria di
 Capua. Ἐτέθη δὲ ἀπροθέτως αἰ-
 τιατ. διότι ἀπροθέτως ἐκφέρεται
 ἢ εἰς τόπον κίνησις εἰς τὰ ὀνό-
 ματα τῶν πόλεων καὶ μικρῶν νή-
 σων. — summa, τὸ κεφάλαιον.
 Περὶ τῆς ἀπαντήσεως ταύτης πρὸς
 Κικέρ. ad Atticum 7, 14, 1. ad
 fam. 16, 12, 3.—Arimino. Ἐπί-
 σης ἀπροθέτως ἢ ἀπὸ τόπου κί-
 νησις.

XI. Erat. Πολλὴν ἔχει τὴν δύ-
 ναμιν τὸ ῥῆμα οὕτως ἐν ἀρχῇ τοῦ

λόγου τεθειμένον. Ἰσως ἡ ἀπό-
 λωσις αὕτη θὰ ἀπεδίδeto εἰς τὴν
 καθ' ἡμᾶς γλῶσσαν ἂν μετεφρά-
 ζομεν· ἦτο ἀλτὴ θὼς (ἢ τῷ
 ὄντι) ἄδικος πρότασις. — ipsum
 tenere. Ἀπαρεμφατική πρότασις
 ἐξαρτωμένη ἐκ τοῦ iniqua con-
 ditio = iniquum erat. Δηλ. τὸ
 postulare ut... tenere δὲ ipsum...
 erat iniquum. Ὁμοίως καὶ τὰ
 λοιπὰ ἀπαρέμματα. — religione
 (ὄργαν. ἀφαιρ.) obstrictus. Πρὸς
 Κικέρ. Phil. 2, 33, 83. — collo-
 quio, τελικὴ δοτικὴ. — accessu-
 rum. Neque polliceri se accessu-
 rum esse. — ab Arimino. Παρὰ

mittit; ipse Arimini cum duabus legionibus subsi-
que delectum habere instituit; Pisaurum, Fani-
conam singulis cohortibus occupat.

XII. Interea certior factus, Iguvium Thermum præ- 1
torem cohortibus v tenere, oppidum munire, omniumque
esse Iguvinorum optimam erga se voluntatem, Curio-
nem cum tribus cohortibus, quas Pisauro et Arimini ha-
bebat, mittit. Cuius adventu cognito diffisus municipii 2
voluntati Thermus cohortes ex urbe reducit et profugit.
Milites in itinere ab eo discedunt ac domum revertun-
tur. Curio summa omnium voluntate Iguvium recipit.
Quibus rebus cognitis confisus municipiorum volunta- 3
tibus Cæsar cohortes legionis XIII. ex præsiidiis dedu-
cit Auximumque proficiscitur; quod oppidum Attius

τὸν γενικὸν κανόνα τίθεται ἐνίοτε
εἰς τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων ἢ ad
ἢ ab πρόθεσις, ὅταν ἐννοῶνται τὰ
περί τῆς πόλεως, τὰ περίχωρα.—
cohortibus. «Διηρέϊτο δὲ ἡ λε-
γεὼν εἰς δέκα κοόρτις ἐκ 300—
360 ἀνδρῶν ἐκάστη (Cæs. de bell.
civ. 4, 83). Ἐκάστη δὲ κοόρτις
συνέκειτο ἐκ τριῶν σπειρῶν (ma-
nipuli), ὧν ἐκάστη εἶχεν 400—
420 ἄνδρας». Θ. Βενιζ. Πολεμ.
Ῥωμ. σλ. 34.—Pisaurum. πόλις
τῆς Ὀμβρικῆς, τὰ νῦν Pesaro.—
Fanum. παράλιος πόλις τῆς Ὀμ-
βρικῆς ἐπίσης, τὰ νῦν Fano.—
Anconan. πρὸς τὸ βορειοδυτικόν
μέρος τῆς παραλίας τῆς Πικεντί-
νης χώρας, ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς.

XII. Iguvium. πόλις τῆς Ὀμ-
βρικῆς, τὰ νῦν Gubbio.—Ther-
mum. τὸ πληρὲς ὄνομα αὐτοῦ εἶνε
Κόϊντος Μινούκιος Θέρμος.—diffi-
sus voluntati. Τὸ ῥ. diffidere μό-

νον μετὰ δοτικῆς συντάσσεται
παρὰ τῷ K., τὸ δὲ confidere μετὰ
δοτ. μὲν ὅταν πρόκηται περὶ προ-
σώπου, μετ' ἀφαίρετικῆς δὲ, ὅταν
περὶ πράγματος. Ἔχει δ' ἐνταῦθα
ὁ παρακείμενος τῆς μετοχῆς τοῦ
ἡμιαποθετικοῦ ῥ. diffido, diffisus
sum, ere, ὅπως καὶ ἄλλοι πολλα-
χοῦ παρακείμενοι ἀποθετικῶν ῥη-
μάτων (usus, veritus κλ.), σημα-
σίαν ἐνεστώτος.—domum. Τὰ
προσηγορικὰ ὀνόματα domus καὶ
rus ἀκολουθοῦσιν ἐν ταῖς σχέσεσι
τοῦ τόπου τὴν σύνταξιν τῶν κυ-
ρίων ὀνομάτων τῶν πόλεων καὶ
μικρῶν νήσων καὶ τίθεται ἀπρο-
θέτως.—municipiorum. Ἴδὲ τὴν
ὑπὸ Α. Σπαθᾶκη μετὰφρ. τῆς περὶ
τῶν Πολιτ. τῶν Ῥωμ. πραγμα-
τείας τοῦ Κόππου σλ. 38.—Auxi-
mum, πρὸς δυσμὰς τοῦ Ἀγκωνος,
τὰ νῦν Osimo.

cohortibus introductis tenebat delectumque toto Piceno circummissis senatoribus habebat.

- 1 XIII. Adventu Cæsaris cognito decuriones Auximi ad
Attium Varum frequentes conveniunt; docent, sui iudicii rem non esse; neque se neque reliquos municipales
2 pati posse C. Caesarem imperatorem, bene de republica
3 meritum, tantis rebus gestis oppido mœnibusque prohiberi: proinde habeat rationem posteritatis et periculi
4 sui. Quorum oratione permotus Varus præsidium, quod
5 introduxerat, ex oppido educit ac profugit. Hunc ex primo ordine pauci Cæsaris consecuti milites consistere
6 coëgerunt. Commisso prælio deseritur a suis Varus; nonnulla pars militum domum discedit; reliqui ad Cæsarem perveniunt, atque una cum iis deprensus L. Pupius, primi pili centurio, adducitur, qui hunc eundem
7 ordinem in exercitu Cn. Pompei antea duxerat. At Cæsar milites Attianos conlaudat, Pupium dimittit, Auximatibus agit gratias seque eorum facti memorem fore pollicetur.

- 1 XIII. Quibus rebus Romam nuntiatis, tantus repente

XIII. decuriones. Ἡ λέξις αὕτη δὲν δηλοῖ ἐνταῦθα δεκουρίωνας ἢ δεκαθάρχους τοῦ ῥωμα. στρατοῦ, ἀλλὰ βουλευτάς τῶν ἰσοπολιτείδων πόλεων καὶ τῶν ἀποικιῶν.—rem. Πότερος δὴλα δὴ εἶχε δίκαιον ὁ Κ. ἢ ὁ Π.—neque se, neque=neque tamen se, neque.—posteritatis. Ἡ λέξις ἔχει ἀκριβῶς ἐνταῦθα, ἢν σημασίαν καὶ παρὰ Κικέρωνι in Catil. 1, 9, 22.—ordine=centuria. «Ἐκάστη σπεῖρα (manipulus) ὑποδιερέτο εἰς δύο τάξεις (ordines, centuriæ), ὧν ἐκατέρα εἶχε 50—60 ἄνδρας (Cæs.

de bell. civ. 1, 64)». Θ. Βενιζ. σλ. 34.—Varus. οὗτος ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀφρικὴν. ἰδ. κρ. 34.—primi pili centurio. Ὁ ἐκατόνταρχος ἢ ταξιάρχος (centurio) τοῦ πρώτου λόχου (centuria) τῆς πρώτης τῶν τριαρίων σπεῖρας ἐκαλεῖτο centurio primi pili ἢ primus pilus ἢ primipilus. Ἰδ. Θ. Βενιζ. σλ. 38 καὶ 39.

XIII. invasit. Τὸ ῥ. invadere οὕτως ἀπολύτως (ἀνευ πτώσεως) τεθειμένον ἀπαντᾷ συχνάκις παρὰ τῆς Σαλλουστίου (Catil. 2, 5. 40, 6. Iug. 41, 9 κλ.).—ærarium=

terror invasit, ut, cum Lentulus consul ad aperiendum
 ærarium venisset ad pecuniam Pompeio ex senatuscon-
 sulto proferendam, protinus aperto sanctiore aerario ex
 urbe profugeret. Cæsar enim adventare iam iamque et
 adesse eius equites falso nuntiabantur. Hunc Marcellus 2
 collega et plerique magistratus consecuti sunt. Cn. Pom- 3
 peius pridie eius diei ex urbe profectus iter ad legiones
 habebat, quas a Cæsare acceptas in Apulia hibernorum
 causa disposuerat. Delectus circa urbem intermittuntur; 4
 nihil citra Capuam tutum esse omnibus videtur. Capuæ
 primum sese confirmant et colligant delectumque colo-
 norum, qui lege Julia Capuam deducti erant, habere in-
 stituunt; gladiatoresque, quos ibi Cæsar in ludo habebat,
 ad forum productos Lentulus spe libertatis confirmat
 atque his equos adtribuit et se sequi iussit; quos postea 5
 monitus ab suis, quod ea res omnium iudicio reprehen-

ὁ δημόσιος θησαυρός, δεῖς ἐφυ-
 λάσσετο ἐν τῷ τοῦ Κρόνου ἱερῷ,
 ἔνθα ἦν καὶ τὸ γραμματοφυλάκιον
 (tabularium). Δίων Κάσσ. 43, 47.
 πρβλ. καὶ Λίδιον 27, 10, 11. Ἐ-
 πετήρουν δ' ἀμφοτέρω αἱ ἀστυκοί
 ταμίαι (questores urbani). — ad
 aperiendum . . . ad pecuniam. . .
 Περὶ τῆς διπλῆς ad πρβλ. de bell.
 Gall. 6, 34, 8.—venisset. πρβλ.
 Ἀππιαν. περὶ τῶν ἐμφ. πολ. 2,
 41 λέγοντα ὅτι αὐτὸς ὁ Καῖσαρ
 ἐξέκοπτε τὰ κλεῖθρα τῶν
 δημοσίων ταμείων. Συμ-
 φωνεῖ δ' αὐτῷ καὶ ὁ Πλούταρχος
 (6. Πομπ. 62 καὶ Καῖσ. 35) καὶ
 ὁ Φλωρός (4, 2).—adventare, δὲν
 ἔχει ἐνταῦθα θαμιστικὴν, ἀλλὰ
 μᾶλλον ἐπιτακτικὴν σημασίαν. —

consecuti sunt, εἰς Καπύην δῆ-
 λον ὅτι, ἔνθα, τῇ προτάσει τοῦ Π.,
 εἶχεν ἀποφασίσει ἡ σύγκλητος νὰ
 μετενεχθῇ ἡ ἐδρα τῆς Κυβερνήσεως
 (πρβλ. Δίων Κάσσ. 44, 6).—pridie
 (ἐκ τοῦ pris καὶ dies) eius diei.
 Συνηθέστατος πλεονασμός. — ex
 urbe. Ὁ Π. δὲν εὐρίσκειτο ἐν τῇ
 πόλει (κφ. 2), ἵνα ἐξέλθῃ αὐτῆς·
 σημαίνει λοιπὸν ἐδῶ τὸ ex urbe
 ὅ,τι καὶ τὸ ab Arimino ἐν τῷ 11
 κφ. — lege Julia. Ἡ lex Julia
 agraria ἢ Campana, δι' ἧς διενέ-
 μετο ὁ ἀγρὸς τῆς Καμπανίας εἰς
 ἀποίκους (colonos) Ῥωμαίους. Ἰδ.
 τὴν Εἰσαγωγὴν.—in ludo δηλ. gla-
 diatorio. Ἰδ. τὴν ἐμὴν μετὰφρα-
 σιν τῆς τοῦ Κόππου πραγματείας
 περὶ τοῦ ἰδιωτ. βίου τῶν Ῥωμ.

debatur, circum familias conventus Campaniæ custodiæ causa distribuit.

- 1 XV. Auximo Cæsar progressus omnem agrum Picenum percurrit. Cunctæ earum regionum præfecturæ libentissimis animis eum recipiunt exercitumque eius
- 2 omnibus rebus iuvant. Etiam Cingulo, quod oppidum Labienus constituerat suaque pecunia exædificaverat, ad eum legati veniunt, quæque imperaverit, se cupidissime
- 3 facturos pollicentur. Milites imperat: mittunt. Interea legio XII. Cæsarem consequitur. Cum his duabus Asculum Picenum proficiscitur. Id oppidum Lentulus Spinter x cohortibus tenebat; qui Cæsaris adventu cognito profugit ex oppido cohortesque secum abducere conatus
- 4 magna parte militum deseritur. Relictus in itinere cum paucis incidit in Vibullium Rufum missum a Pompeio in agrum Picenum confirmandorum hominum causa. A

σλ. 78.—conventus (γεν). Οὕτως ἐλέγοντο αἱ κοινότητες τῶν ἐν ταῖς ἀποικίαις ἢ ταῖς ἐπαρχίαις παρεπιδημούντων Ῥωμαίων. — custodia causa, παθητ.=ut custodirentur.

XV. præfecturæ, ἐλέγοντο αἱ πόλεις τῆς Ἰταλίας, ὧν οἱ κάτοικοι εἶχον πλήρη τὰ δικαιώματα τοῦ Ῥώμ. πολίτου καὶ εἰς αὐτὰς ἐπέμποντο ἐτησίως ἐκ Ῥώμης ἄρχοντες καλούμενοι præfecti juri dicundo. — libentissimis animis=πρὸς τὸ summa omnium voluntate (κφ. 12) καὶ πρὸς τὸ κατωτέρω cupidissime.—Cingulo, πόλις τῆς Πικεντίνης, τὰ νῦν Cingolo. — Labienus, ὁ γνωστός ἐν τῇ γαλατικῇ πολέμῳ ὑπαρχος

(legatus) τοῦ Κ., ὅστις ἄμα τῇ ἀρχῇ τοῦδε τοῦ πολέμου ἐγκατέλιπε τὸν Κ. καὶ προσετέθη εἰς τὴν μερίδα τοῦ Π. (Κικέρ. ad fam. 16, 12, 4. πρὸς. καὶ ad Att. 8, 2, 3), ἔπεσε δὲ εἰς τὴν παρὰ τὴν Μούνδαν μάχην. — imperaverit, εἶνε ἐνταῦθα ὑποτακτ. τοῦ τετελεμέλλοντος, ὅχι τοῦ παρακειμένου.—cum his duabus. τῆς δωδεκάτης δηλαδὴ καὶ τῆς τρισκαιδεκάτης λεγεῶνος.—Asculum Picenum, οὕτω καλούμενον ἵνα διαστέλληται ἀπὸ τοῦ ἐν τῇ Ἀπουλίᾳ Ἀσκλου, ἐνθα συνεκροτήθη ἡ γνωστὴ πρὸς τὸν Πύρρον μάχη τῇ 279 Ἀ. Π. Ἦτο ἡ σπουδαιοτέρα τῆς Πικεντίνης πόλις, ἐπὶ τοῦ Τρουεντίνου ποταμοῦ, τὰ νῦν Α-

quo factus Vibullius certior, quæ res in Piceno gererentur, milites ab eo accipit, ipsum dimittit. Item ex finitimis regionibus, quas potest, contrahit cohortes ex delectibus Pompeianis; in his Camerino fugientem Lucilium Hirrum cum sex cohortibus, quas ibi in præsidio habuerat, excipit; quibus coactis ^{xiii} efficit. Cum his ad Domitium Ahenobarbum Corfinium magnis itineribus pervenit Cæsaremque adesse cum legionibus duabus nuntiat. Domitius per se circiter ^{xx} cohortes Alba, ex ⁷ Marsis et Pælignis, finitimis ab regionibus coëgerat.

XVI. Recepto Asculo expulsoque Lentulo Cæsar conquiri milites, qui ab eo discesserant, delectumque institui iubet; ipse unum diem ibi rei frumentariæ causa moratus Corfinium contendit. Eo cum venisset, cohortes ^v præmissæ a Domitio ex oppido pontem fluminis interrompebant, qui erat ab oppido milia passuum circiter ⁱⁱⁱ. Ibi cum antecursoribus Cæsaris prælio commisso ce-

scoli. — Lentulus Spiather. Πόπλιος Κορνήλιος Λέντλος Σπιγ-κτῆρ, ὑπατεύσας τῷ 57 καὶ λαβὼν εἴτα ὡς ἀνθύπατος τὴν διοίκησιν τῆς Κιλικίας. — Vibullium Rufum. Ἰδ. περὶ αὐτοῦ Κικέρ. ad Att. 8, 14, 1.—ipsum dimittit. Τὸν Λέντλον ἀνευρίσκομεν βραδύτερον παρὰ τῷ Δομιτίῳ εἰς τὸ Κορφίνιον (κφ. 21 καὶ 22).—Camerino, πόλις τῆς Ὀμβρικῆς πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἀσκλου καὶ παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν Ἀπεννίνων, λέγεται καὶ τὰ νῦν Camerino.—Lucilium Hirrum, οὗτος ἐγένετο δῆμαρχος τῷ 53, ἦτο δὲ ὁπαδὸς τοῦ Π. Ἰδ. III, 82, 5. — Domitium Ahenobarbum. ἰδ. κφ. 6.—Corfinium. πρωτεύουσα τῶν Πελιγνῶν ἐν τῇ

Σαυνιτιδὶ χώρᾳ, τὰ νῦν Pentinia (κατ' ἄλλους τὸ San Serino ἢ τὸ San Pelino εἶνε τὸ παλ. Κορφίνιον), ἐν τῇ παλ. βασιλείᾳ τῆς Νεαπόλεως. — Alba. Πολλὰι πόλεις ὠνομάζοντο οὕτως· ἐνταῦθα ὁ λόγος περὶ τῆς ἀκριβέστερον Alba Marsorum (διότι ἔκειτο ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Μάρσων) ἢ Alba Fuentia (ἐνεκα τῆς ἐκεῖ πλησίον Φουκίνης λίμνης), ἥτις διετήρησε μέχρι τοῦδε τὸ παλαιὸν ὄνομα.

XVI. fluminis. τοῦ ποταμοῦ Ἀτέρνου, τὰ νῦν Pescara.—erat ab=aberat.—milia passuum circiter III. Mille passuum ἦτοι ἐν ῥωμαϊκὸν μίλλιον (χίλια βήματα)=8 ἑλλ. στάδια.

leriter Domitiani a ponte repulsi se in oppidum receperunt. Cæsar legionibus transductis ad oppidum constitit iuxtaque murum castra posuit.

XVII. Re cognita Domitius ad Pompeium in Apuliam peritos regionum magno proposito præmio cum litteris mittit, qui petant atque orent, ut sibi subveniat: Cæsarem duobus exercitibus et locorum angustiiis facile intercludi posse frumentoque prohiberi. Quod nisi fecerit, se cohortesque amplius xxx magnumque numerum senatorum atque equitum Romanorum in periculum esse venturum. Interim suos cohortatus tormenta in muris disponit certasque cuique partes ad custodiam urbis attribuit; militibus in contione agros ex suis possessionibus pollicetur, quaterna in singulos iugera et pro rata parte centurionibus evocatisque.

XVIII. Interim Cæsari nuntiatur, Sulmonenses, quod oppidum a Corfinio vii milium intervallo abest, cupere ea facere, quæ vellet, sed a Q. Lucretio senatore et Attio Pæligno prohiberi, qui id oppidum vii cohortium præsidio tenebant. Mittit eo M. Antonium cum legionis xiii. cohortibus v. Sulmonenses, simul atque signa nostra viderunt, portas aperuerunt universique, et oppidani et milites, obviam gratulantes Antonio exierunt.

XVII. in Apuliam. Ὁ Π. εὐρίσκειτο τότε ἐν τῇ Λουκερίᾳ, πόλει τῆς Ἀπουλίας (ιδ. κρ. 24). — duobus exercitibus. Ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ Π. δηλ. καὶ τοῦ τοῦ Δομίτιου. — fecerit = Pompeius subvenerit. Εἶνε δὲ τὸ fecerit ὑποτακτ. τοῦ τετελ. μέλλοντος. — Ex suis possessionibus. Ὁ Δομίτιος εἶχεν ἀποκτήσει πολλά κτήματα διὰ τῶν προγραφῶν τοῦ

Σύλλα (Δίων Κάσσ. 44, 44) καὶ ἦτο πλουσιώτατος (πρβλ. κρ. 34 καὶ 56).

XVIII. Sulmonenses. Τὸ Σουλμον (πατρὶς τοῦ ποιητοῦ Ὀδίου) ἦτο πόλις τῶν Πελιγνῶν, λέγεται δὲ νῦν Sulmona. — quod oppidum = quorum oppidum. — tenebant. παρατ. ὀρίστ. ἂν καὶ προσηγῆται πλάγιος λόγος, διότι τὸ qui id oppidum κλ. λέγεται

Lucretius et Attius de muro se deiecerunt. Attius ad 3
 Antonium deductus petit, ut ad Cæsarem mitteretur.
 Antonius cum cohortibus et Attio eodem die, quo pro-
 fectus erat, revertitur. Cæsar eas cohortes cum exercitu 4
 suo coniunxit Attiumque incolumem dimisit. Cæsar pri-
 mis diebus castra magnis operibus munire et ex finitu-
 mis municipiis frumentum comportare reliquasque co-
 pias expectare instituit. Eo triduo legio VIII. ad eum 5
 venit cohortesque ex novis Galliæ delectibus XXII equi-
 tesque ab rege Norico circiter CCC. Quorum adventu al-
 tera castra ad alteram oppidi partem ponit; his castris
 Curionem præfecit. Reliquis diebus oppidum vallo ca- 6
 stellisque circumvenire instituit. Cuius operis maxima
 parte effecta, eodem fere tempore missi a Pompeio re-
 vertuntur.

XVIII. Litteris perlectis Domitius dissimulans in 1
 concilio pronunciat, Pompeium celeriter subsidio ven-
 turum, hortaturque eos, ne animo deficiant, quæque usui
 ad defendendum oppidum sint, parent. Ipse arcano cum 2
 paucis familiaribus suis colloquitur consiliumque fugæ
 capere constituit. Cum vultus Domitii cum oratione non 3

ὥς ἐκ μέρους τοῦ συγγραφέως καὶ
 ὄχι τῶν Σουλωνέων.—mittere-
 tur, παρὰ. ὑποτακτ. ἐξαρτώμε-
 νος ἐκ τοῦ ἐνεστῶτος petit, ὅστις
 κεῖται ἀντὶ ἱστορικοῦ παρακειμέ-
 νου. Ἰδ. Συντακτ. Οὐλερχ. σλ.
 41.—ab rege Norico. Ὁ βασιλεὺς
 οὗτος ἦτορ εἶνε ὁ Βοκκίων ὁ ἀνα-
 φερόμενος ἐν τῷ de bell. Gall. 4,
 53. Τὸ Νωρικόν (μέρος τῆς σημ.
 Αὐστρίας, Βαυαρίας καὶ Στυρίας)
 κατέκτησαν οἱ Ῥωμ. ἐπὶ Αὐγού-
 στου. — Quorum adventu = qui

postquam advenerunt.— effecta
 = perfecta.— missi ἔχει ἐνταῦθα
 οὐσιαστικὴν σημασίαν = οἱ ἀπε-
 σταλμένοι = qui missi erant.

XVIII. animo. ἀφαιρεσ. τοῦ
 κατὰ τι (κατὰ θυμόν).— quæque
 usui . . . parent. Εἰς τὴν φράσιν
 ταύτην πρέπει νὰ νοηθῇ τὸ ut,
 παραλαμβάνόμενον ἐκ τοῦ ἡγου-
 μένου ne (= ut non) — consilium
 fugæ capere constituit = se fu-
 gere velle ostendit. — Idne fieri
 κλ. Ἡ σύνταξις fiebat ut id (ut

consentiret atque omnia trepidantius timidiusque ageret, quam superioribus diebus consuisset, multumque cum suis consiliandi causa secreto præter consuetudinem colloqueretur, concilia conventusque hominum fugeret, res
 4 diutius tegi dissimularique non potuit. Pompeius enim rescripserat, sese rem in summum periculum deducturum non esse, neque suo consilio aut voluntate Domitium se in oppidum Corfinium contulisse: proinde, si qua fuisset facultas, ad se cum omnibus copiis veniret.
 5 Id ne fieri posset, obsidione atque oppidi circummunitione fiebat.

4 XX. Divulgato Domitii consilio milites, qui erant Corfinii, prima vesperi secessionem faciunt atque ita inter se per tribunos militum centurionesque atque honestis-
 2 simos sui generis conlocuntur: obsideri se a Cæsare; opera munitionesque prope esse perfectas; ducem suum Domitium, cuius spe atque fiducia permanserint, proiectis omnibus fugæ consilium capere: debere se suæ salutis rationem habere. Ab his primo Marsi dissentire incipiunt eamque oppidi partem, quæ munitissima videtur, occupant, tantaque inter eos dissensio existit, ut
 4 manum conserere atque armis dimicare conentur; post paulo tamen internuntiis ultro citroque missis, quæ ignorabant, de L. Domitii fuga cognoscunt. Itaque omnes

δηλ. Domitius iret ad Pompeium) non posset fieri eo, quod obsidebantur atque oppidum circummunitum erat. Περὶ τῆς ἐν τῷ κρ. τούτῳ ἀναφερομένης ἀλληλογραφίας μετὰ ξύ Π. καὶ Δομτίου ἰδὲ καὶ Κικέρ. ad Att. 8, 12.

XX. prima δηλ. hora. — sui generis=περίπου πρὸς τὸ κατωτέρω ex suo numero. — proie-

ctis=proditis, ὥς καὶ ἐλλήνιστι προΐναι καὶ προδιδόναι. Ἰδ. καὶ κρ. 30 (projectum ac proditum). — omnibus, οὐδέτερον. — videtur. Ὑποτακτ. διότι δηλοῦται ἡ γνώμη τῶν Μάρσων. Ἰδ. Γραμμ. Κατὰρχ. § 227. — post paulo. Σπανιώτατα οὕτω παρὰ τῷ Κ., τὸ σύνθημα εἶνε paulo post. — de fuga ἐπεξήγησις τοῦ quæ ignorabant.

uno consilio Domitium productum in publicum circum-
sistunt et custodiunt legatosque ex suo numero ad Cæ-
sarem mittunt: sese paratos esse portas aperire, quæ-
que imperaverit, facere et L. Domitium vivum eius po-
testati tradere.

XXI. Quibus rebus cognitis Cæsar, etsi magni inter-
esse arbitrabatur, quam primum oppido potiri cohortes-
que ad se in castra traducere, ne qua aut largitionibus
aut animi confirmatione aut falsis nuntiis commutatio
fieret voluntatis, quod sæpe in bello parvis momentis
magni casus intercederent, tamen veritus, ne militum
introitu et nocturni temporis licentia oppidum diriperetur,
eos, qui venerant, collaudat atque in oppidum dimittit,
portas murosque adservari iubet. Ipse in iis operibus,
quæ facere instituerat, milites disponit, non certis
spatiis intermissis, ut erat superiorum dierum consuetudo,
sed perpetuis vigiliis stationibusque, ut contingant
inter se atque omnem munitionem expleant; tribunos
militum et præfectos circummittit atque hortatur,
non solum ab eruptionibus caveant, sed etiam singulorum
hominum occultos exitus adservent. Neque vero tam
remisso ac languido animo quisquam omnium fuit,
qui ea nocte conquieverit. Tanta erat summæ rerum
expectatio, ut alius in aliam partem mente atque animo
traheretur, quid ipsis Corfiniensibus, quid Domitio, quid

XXI. Quibus rebus cognitis. 3, 68, 4. 3, 70, 2. Κιέρ. Phil.
Ἡ ἀπόλυτος αὐτῇ ἀφαιρ. τῆς 5, 40, 26. — vigiliis stationibusque, τραπικαὶ ἀφαιρ. Al vi-
παθ. μετοχῆς ἀποδοτέα καὶ ἐν- gillie (βίγλαι) συνέκειντο ἐκ τριῶν
ταῦθα ἐλληνιστῇ, ὅπως καὶ πλει- ἢ τεσσάρων στρατιωτῶν, αἱ sta-
στάκις, δι' ὀνομαστ. τῆς ἐνεργ. tionies ἐξ ὧν ἀποσπασμάτων.—
μετοχῆς τοῦ ἀορίστου (ἥς στε- præfectos. Τὰ τάγματα τοῦ ἱπ-
ροῦνται οἱ Λατῖνοι), ἐχούσης ὑ- πικοῦ (ἐκ 400 περίπου ἀνδρῶν) ἐ-
ποκείμενον Cæsar. — magni in- καλοῦντο αἱε, προέστατο δ' ἐκά-
teresse. ἰδ. συντακτ. Κοριν. § 29 δ'. — magni casus. Ηρόδ. στου αὐτῶν ὁ præfectus equi-

Lentulo, quid reliquis accideret, qui quosque eventus exceperent.

- 1 XXII. Quarta vigilia circiter Lentulus Spinther de muro cum vigiliis custodibusque nostris colloquitur:
- 2 velle, si sibi fiat potestas, Cæsarem convenire. Facta potestate ex oppido mittitur, neque ab eo prius Domitiani milites discedunt, quam in conspectum Cæsaris deducatur.
- 3 Cum eo de salute sua agit, orat atque obsecrat, ut sibi parcat, veteremque amicitiam commemorat Cæsarisque in se beneficia exponit, quæ erant maxima:
- 4 quod per eum in collegium pontificum venerat, quod provinciam Hispaniam ex prætura habuerat, quod in
- 5 petitione consulatus erat sublevatus. Cuius orationem Cæsar interpellat: se non maleficii causa ex provincia egressum, sed uti se a contumeliis inimicorum defenderet, ut tribunos plebis in ea re ex civitate expulsos in suam dignitatem restitueret, ut se et populum Romanum factione paucorum oppressum in libertatem vindicaret.
- 6 Cuius oratione confirmatus Lentulus, ut in oppidum reverti liceat, petit: quod de sua salute impetraverit, fore

tum.—caveant = ut caveant. — accideret, acciperent. παρατ. ὑποτακτ. ἀντὶ περιφρ. μέλλοντος εἰς τὰ προσδοκίαις σημαντικὰ ῥήματα.

XXII. Quarta vigilia. Οἱ Ῥωμ. διήρουν τὴν νύκτα εἰς 4 φυλακάς. Ἀπὸ δυσμῶν ἡλίου μέχρι μέσων νυκτῶν ἦσαν δύο φυλακαὶ καὶ ἀπὸ μέσων νυκτῶν μέχρι ἀνατολῆς ἡλίου, ἄλλαι δύο.—custodibus. Custodes κυρίως εἶνε οἱ σκοποί. — ex prætura. Ὁ Λέντλος τῇ 60 ἦτο πράιτωρ, μετὰ δὲ τὴν λήξιν τοῦ ἔτους τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔσχεν (59) ὡς ἀντιπράιτωρ τὴν ἐπὶ

τάδε Ἰσπανίαν, ἐνθα διέμεινε καὶ ἐπὶ τινὰς μῆνας τοῦ 58. Τῇ 57 μετεπορεύσατο τὴν ὑπατείαν. — quod (αἰτιολ.) de sua salute impetraverit. Συγχάξις ὁ Κ. συνδέει μετὰ τοῦ de μεταβατικὰ ῥήματα. Ἐνταῦθα ἡ σύνταξις. tuturum esse (fore) etiam reliquis solatio (δοτ.), quod (διότι) impetraverit (εἵχεν ἐπιτύχει) de sua salute (περὶ τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας, ἀντὶ τοῦ suam salutem). Τὸ δὲ fore solatio ad spem = ὅτι ἦτο παρηγορία εἰς αὐτοὺς, διότι ὁ δὲ ἔκαμνε αὐτοὺς νὰ ἐλπίζωσιν ὅτι

etiam reliquis ad suam spem solatio; adeo esse perterritos nonnullos, ut suæ vitæ durius consulere cogantur. Facta potestate discedit.

XXIII. Cæsar, ubi luxit, omnes senatores senatorum-
que liberos, tribunos militum equitesque Romanos ad se
produci iubet. Erant quinque ordinis senatorii, L. Do-
mitius, P. Lentulus Spinther, L. Cæcilius Rufus, Sex.
Quintilius Varus quæstor, L. Rubrius; præterea filius
Domiti aliique complures adulescentes et magnus nume-
rus equitum Romanorum et decurionum, quos ex muni-
cipiis Domitius evocaverat. Hos omnes productos a con-
tumeliis militum conviciisque prohibet; pauca apud eos
loquitur, quod sibi a parte eorum gratia relata non sit
pro suis in eos maximis beneficiis; dimittit omnes incol-
lumes. HS LX, quod advexerat Domitius atque in publico
deposuerat, adlatum ad se ab duumviris Corfiniensibus
Domitio reddit, ne continentior in vita hominum quam
in pecunia fuisse videatur, etsi eam pecuniam publicam
esse constabat datamque a Pompeio in stipendium. Mi-

ὅα τύχῳσι χάριτος παρὰ τοῦ Κ.—
ut suæ vitæ κλ. Εὐφημισμός,
ἀντι· ὅα ἐδιόζοντο νὰ γείνωσιν
αὐτόχειρες.

XXIII. luxit, ἐκ τοῦ ῥ. luceo
ἢ lucisco (ὄχι luceo). Ἡ πρώτη
αὐτῇ εἶναι ἡ τῆς 21 Φεβρουαρίου.
—decurionum. ἰδ. κρ. 43 ἐν ἀρ-
χῇ. — quod sibi κλ. ἐπεξήγησις
τοῦ pauca. — HS LX = sester-
tium sexagies = sestertiorum se-
xagies centena milia = ἐξηκοντά-
κις 100,000 σηστερτίων = 6 ἑκα-
τομύρια σηστερτίων. Ἰδὲ τὴν
ἐμὴν μετάφρ. τῆς περὶ τοῦ ἰδιωτ.
βίου τῶν Ῥωμ. πραγματείας τοῦ

Κόππου σλ. 141. Ὁ σιγέρτιος εἶναι
τὸ τεταρτημόριον τοῦ δηναρίου,
ὅπερ = δραχμῇ. — in publico = εἰς
τὸ δημόσιον ταμεῖον τοῦ Κορρι-
νίου. — duumviris, οὕτως ἑκα-
λοῦντο οἱ δύο ἀρχόντες τῶν ἱσο-
πολιτίδων πόλεων (municipia) καὶ
τῶν ἀποικιῶν (coloniae), ἥσαν δὲ
τὰ καθήκοντα αὐτῶν ἐν μικρῇ
παρεμφερῇ πρὸς τὰ τῶν δύο ὑπά-
των ἐν Ῥώμῃ. — reddit. Ἀκριβὲς
τοῦναντίον τοῦτου λέγει ὁ Κικέρ-
ρων (ad Att. 8, 44) : «pecuniam
Domitio satis grandem . . . non
esse reditam». Ἀλλ' ὁ Ἀππιανὸς
(περὶ τῶν ἑμφ. πολ. 2, 38) συν-

lites Domitianos sacramentum apud se dicere iubet atque eo die castra movet iustumque iter conficit vii omnino dies ad Corfinium commoratus, et per fines Marrucinatorum, Frentanorum, Larinatum in Apuliam pervenit.

- 1 XXIII. Pompeius his rebus cognitis, quæ erant ad Corfinium gestæ, Luceria proficiscitur Canusium atque
- 2 inde Brundisium. Copias undique omnes ex novis delectibus ad se cogi iubet; servos, pastores armat atque iis
- 3 equos adtribuit; ex his circiter ccc equites conficit. L. Manlius prætor Alba cum cohortibus sex profugit, Rutilius Lupus prætor Tarracina cum tribus; quæ procul equitatum Cæsaris conspiciatæ, cui præerat Vibius Curius, relicto prætore signa ad Curium transferunt atque
- 4 ad eum transeunt. Item reliquis itineribus nonnullæ cohortes in agmen Cæsaris, aliæ in equites incidunt. Reducitur ad eum deprensus ex itinere N. Magius Cremona,

ὡδὲ τῷ Κ. διδάσκει· «Δομίτιον δ' αὐτόν ἀπαθῆ μετὰ τῶν ἐαυτοῦ χρεματῶν μεθῆκεν (ὁ Κ.), ὅποι βούλοιτο ἀπείναι». — septem omnino dies. Ἀπὸ τῆς 14-21 Φεβρουαρίου. — iustum iter (ἀντιπλὸ. εἰς τὸ magnum iter, magnis itineribus) 2 1/2, περίπου μίλλια καθ' ἡμέραν.

XXIII. Luceria, τὰ νῦν Lucera ἐν τῇ νεαπολιτανικῇ ἐπαρχίᾳ Basilicata. — Canusium, πόλ. τῆς Ἀπουλίας παρὰ τὸν Λῦφιδον ποταμόν, νῦν Canosa. — Brundisium, Βρεντήσιον ἢ Βρεντέσιον, ἡ γυνωστή παράλιος τῆς Ἰταλίας πόλις Brindisi. — copias undique . . . iubet. Πρὸς τὴν πρὸς τοὺς ὑπάτους

ἐπιστολὴν τοῦ Π., ἣν διέσωσεν ἡμῶν ὁ Κικέρων (ad Att. 8, 42). — servos, pastores armat. Τὸ αὐτὸ πράττει βραδύτερον καὶ ὁ υἱὸς του (ιδ. 3, 4, 4). — conficit = efficit (κφ. 45, 5). — L. Manlius. Τὸ πλήρες ὄνομά του εἶνε Λεύκιος Μάνλιος Τορκουάτος. Ἰδ. καὶ 3, 41, 3. — Alba. ιδ. κφ. 45, 47. — Tarracina, παλαιοτάτη, πελασγική Ἰσως, πόλις τῶν Οὐόλσκων ἐν τῷ Λατίῳ, 58 μίλλια πρὸς δυσμὰς τῆς Ῥώμης ἐπὶ τῆς Ἀππίας ὁδοῦ. Μετωνομάσθη ἔπειτα Anxur, τώρα δ' ἔχει τὸ παλαιὸν της περίπου ὄνομα Terracina. — N. (Numerius) Magius Cremona (ἀφ.) = ἐκ Κρεμῶνης.

præfectus fabrum Cn. Pompei. Quem Cæsar ad eum re- 5
mittit cum mandatis : quoniam ad id tempus facultas
colloquendi non fuerit, atque ipse Brundisium sit ven-
turus, interesse reipublicæ et communis salutis, se cum
Pompeio colloqui ; neque vero idem profici longo itine-
ris spatio, cum per alios condiciones ferantur, ac si co-
ram de omnibus condicionibus disceptetur.

XXV. His datis mandatis Brundisium cum legioni- 1
bus vi pervenit, veteranis iii et reliquis, quas ex novo
delectu confecerat atque in itinere compleverat ; Domi- 2
tianas enim cohortes protinus a Corfinio in Siciliam
miserat. Reperit, consules Dyrrhachium profectos cum
magna parte exercitus, Pompeium remanere Brundisii
cum cohortibus viginti ; neque certum inveniri poterat, 3
obtinendine Brundisii causa ibi remansisset, quo facilius
omne Hadriaticum mare extremis Italiæ partibus regio-
nibusque Græciæ in potestate haberet atque ex utraque
parte bellum administrare posset, an inopia navium ibi
restitisset, veritusque, ne ille Italiam dimittendam non 4
existimaret, exitus administrationesque Brundisini por-
tus impedire instituit. Quorum operum hæc erat ratio. 5
Qua fauces erant angustissimæ portus, moles atque ag-
gerem ab utraque parte litoris iaciebat, quod his locis
erat vadosum mare. Longius progressus, cum agger al- 6
tiore aqua contineri non posset, rates duplices quoque

XXV. pervenit. τῇ 9 Μαρτίου. (κφ. 48) καὶ τῶν 6 τοῦ Μανλίου
ἰδ. Κικέρ. ad Att. 9, 1'.—vete- καὶ 3 τοῦ Ρουτιλίου Λούπου (κφ.
ranibus tribus. τῆς τρισκαίδεκά- 24).—perfectos. εἶχον ἀποπλεύ-
της (κφ. 42), τῆς δωδεκάτης (κφ. σει 5 ἡμέρας πρότερον, τῇ 4 Μαρ-
45) καὶ τῆς ὀγδόης (κφ. 48).— τίου (Κικέρ. ad Att. 9, 6, 2). —
compleverat. εἶχε δὲ συμπληρώ- Dyrrachium, ἡ παλαιότερον λε-
σει καθ' ὁδὸν τὰς λεγεῶνάς του ὁ γομένη Ἐπίδαμνος, τὰ νῦν Du-
Κ. διὰ τῶν 10 κοόρτεων τοῦ Λέν- razzo.—quorum operum. Ἄνα-
τλου (κφ. 43), τῶν 7 τοῦ Ἀττίου φέρεται εἰς τὸ προηγουμένον im-

- 7 versus pedum xxx e regione molis conlocabat. Has qua-
 8 ternis ancoris ex iiii angulis destinabat, ne fluctibus
 9 moverentur. His perfectis collocatisque alias deinceps pari
 magnitudine rates iungebat. Has terra atque aggere in-
 tegebat, ne aditus atque incursus ad defendendum im-
 pediretur; a fronte atque ab utroque latere cratibus ac
 40 pluteis protegebat; in quarta quaque earum turres bi-
 norum tabulatorum excitabat, quo commodius ab im-
 petu navium incendiisque defenderet.
- 4 XXVI. Contra hæc Pompeius navis magnas onera-
 rias, quas in portu Brundisino deprehenderat, adorna-
 bat. Ibi turres cum ternis tabulatis erigebat easque mul-
 tis tormentis et omni genere telorum completas ad opera
 Cæsaris appellebat, ut rates perrumperet atque opera
 disturbaret. Sic cotidie utrimque eminus fundis, sagit-
 20 tis reliquisque telis pugnabatur. Atque hæc Caesar ita
 administrabat, ut condiciones pacis dimittendas non exi-
 stimaret; ac tametsi magnopere admirabatur, Magium,
 quem ad Pompeium cum mandatis miserat, ad se non
 remitti, atque ea res sæpe temptata etsi impetus eius
 consiliaque tardabat, tamen omnibus rebus in eo perse-
 3 verandum putabat. Itaque Caninium Rebilum legatum,

pedire instituit, ἥτις φράσις περι-
 ἔχει τὴν ἔννοιαν τῶν ἔργων (ope-
 rum). Ἰδ. καὶ Κικέρ. ad Att. 9,
 44, 4. — moles atque aggerem.
 πρὸς. de bell. Gall. 3, 42, 3.

XXVI. Ibi=in eis navibus.—
 turres cum ternis tabulatis=
 turres ternorum tabulatorum.—
 ita administrabat, ut. Ἰδ. γραμμ.
 Καστόργ. § 233. — non remitti.
 Ἐν τινι ἐπιστολῇ τοῦ πρὸς τὸν
 "Οππίον καὶ τὸν Κορν. Βάλθον, ἥν

διέσωσεν ἡμῶν ὁ Κικέρων (ad Att.
 9, 43, 4), λέγει ὁ Κ. τοῦναντίον:
 «Misit ad me N. Magium».
 Ἰνὰ συμβιβάζωμεν τὰ δύο ταῦτα
 ἀντιθετὰ χωρία τοῦ αὐτοῦ συγ-
 γραφέως πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν
 ὅτι μετὰ τὴν πρώτην ἀποστολὴν
 τοῦ (κρ. 24, 5) ὁ Ν. Μάγιος ἐπα-
 νῆλθεν ὄντως πρὸς τὸν Κ., ὅστις
 πάλιν ἔπεμψεν αὐτὸν μὲ προτά-
 σεις πρὸς τὸν Π., οὗτος δὲ μὴ
 ἀρεσκόμενος εἰς αὐτὰς ἔκρινε κα-

familiarē necessariūque Scriboni Libonis, mittit ad eum colloquii causa; mandat, ut Libonem de concilianda pace hortetur; inprimis, ut ipse cum Pompeio colloqueretur, postulat; magnopere sese confidere demonstrat, si eius rei sit potestas facta, fore, ut æquis condicionibus ab armis discedatur; cuius rei magnam partem laudis atque existimationis ad Libonem perventuram, si illo auctore atque agente ab armis sit discessum. Libo a conloquio Canini digressus ad Pompeium proficiscitur. Paulo post renuntiat, quod consules absint, sine illis non posse agi de compositione. Ita sæpius rem frustra temptatam Cæsar aliquando dimittendam sibi iudicat et de bello agendum.

XXVII. Prope dimidia parte operis a Cæsare effecta diebusque in ea re consumptis vixit, naves a consulibus Dyrrhachio remissæ, quæ priorem partem exercitus eo deportaverant, Brundisium revertuntur. Pompeius sive operibus Cæsaris permotus sive etiam, quod ab initio Italia excedere constituerat, adventu navium profectiōnem parare incipit, et quo facilius impetum Cæsaris tardaret, ne sub ipsa profectiōne milites oppidum inrumperent, portas obstruit, vicos plateasque inædificat, fossas transversas viis præducit atque ibi sudes stipitesque præacutos deligit. Hæc levibus cratibus terraque inæquat, aditus autem atque itinera duo, quæ extra murum

λὼν νὰ μὴ ἐξαποστείλῃ τὸ δευτέρου τὸν Μάχιον πρὸς τὸν Κ. — Scriboni Libonis. Ἄν οὗτος σφόδρα ζηλωτὴς τῆς μερίδος τοῦ Π. καὶ ἐγένετο ὑστερον πενθερὸς τοῦ υἱοῦ τοῦ Π. Σέξτου. — ut ipse. ὁ Κ. δηλαδὴ. — si eius rei sit potestas facta = si δηλ. ipse cum Pompeio colloqueretur. — absint.

αἰτιολογικὴ ὑποτακτ. τιθεμένη μετὰ τοῦ quod εἰς τὸν πλάγιον λόγον.

XXVII. portas obstruit κλ. «Αὐτὸς δὲ φραζάμενος τὰς πόλεις... ἄλλην ἐντὸς ἀνέσκαψε τὴν πόλιν καὶ διατάφρευσε καὶ σκολόπων ἐνέπλησε τοὺς στενωπούς». Πλούταρχος ὁ. Πομπ. 62. — inæ-

ad portum ferebant, maximis defixis trabibus atque eis
 5 præacutis præsepit. His paratis rebus milites silentio
 naves conscendere iubet, expeditos autem ex evocatis,
 sagittariis funditoribusque raros in muro turribusque
 6 disponit. Hos certo signo revocare constituit, cum om-
 nes milites naves conscendissent, atque iis expedito loco
 actuaria navigia relinquit.

4 XXVIII. Brundisini Pompeianorum militum iniuriis
 atque ipsius Pompei contumeliis permoti Cæsaris rebus
 2 favebant. Itaque cognita Pompei protectione concursan-
 tibus illis atque in ea re occupatis vulgo ex tectis si-
 gnificabant. Per quos re cognita Cæsar scalas parari mi-
 litesque armari iubet, ne quam rei gerendæ faculatem
 3 dimittat. Pompeius sub noctem navis solvit. Qui erant
 in muro custodiæ causa conlocati, eo signo, quod con-
 venerat, revocantur notisque itineribus ad naves decur-
 4 runt. Milites positæ scalis muros ascendunt, sed moniti
 a Brundisinis, ut vallum cæcum fossasque caveant, sub-
 sistunt et longo itinere ab his circumducti ad portum
 perveniunt duasque naves cum militibus, quæ ad moles

quat. Παρασκευάζει δηλ. ἐν val-
 lum cæcum (ιδ. τὸ ἐπόμε. κφ. §
 4).—expeditos autem... dispo-
 nit. «καὶ τοῖς τείχεσι τοὺς ἐλα-
 φροτάτους στρατιώτας ἐπιστή-
 σας»... Πλούταρχος ἔνθ. ἀνωτ.

XXVIII. eo signo κλ. «Ἡμέρᾳ
 δὲ τρίτῃ τὸν μὲν ἄλλον ὄχλον ἐν
 ταῖς ναυσὶν εἶχεν ἤδη καθ' ἥσου-
 χταν ἐμβεβηκότα, τοῖς δὲ τὰ τεί-
 χη φυλάττουσιν ἐξαίφνης ση-
 μεῖον ἄρας καὶ καταδραμόντας
 ὁξέως ἀναλαβὼν, ἀπεπέρασεν».
 Πλούταρχος ἔνθ. ἀνωτ.—sed mo-
 niti a Brundisinis κλ. «Ὁ δὲ Κατ-

σαρ ὡς εἶδεν ἐκλελειμμένα τὰ
 τείχη, τὴν φυγὴν αἰσθόμενος (τοῦ
 II.), μικροῦ μὲν ἐδέησε διώκων
 τοῖς σταυροῖς καὶ ταῖς ὀρύγμασι
 περιπετὴς γενέσθαι· τῶν δὲ βρεν-
 τεινῶν φρασάντων, φυλαττόμε-
 νος τὴν πόλιν καὶ κύκλῳ περιῶν,
 ἀνηγμένους εὖρε πάντας, πλὴν
 δυεῖν πλοίων, στρατιώτας τινὰς
 αὐ πολλοὺς ἐχόντων». Πλούταρ-
 χος ἔνθ. ἀνωτ.—Vallum cæcum.
 «Cæcum vallum dicitur, in quo
 præacuti palli terra affixi her-
 bis vel frondibus occulantur».
 Festus.

Cæsaris adhæserant, scaphis lintribusque reprehendunt, reprehensas excipiunt.

XXVIII. Cæsar, etsi ad spem conficiendi negotii maxime probabat coactis navibus mare transire et Pompeium sequi, priusquam ille sese transmarinis auxiliis confirmaret, tamen eius rei moram temporisque longinquitatem timebat, quod omnibus coactis navibus Pompeius præsentem facultatem insequendi sui ademerat. Relinquebatur, ut ex longinquiorebus regionibus Galliæ Picensique et a freto naves essent expectandæ. Id propter anni tempus longum atque impeditum videbatur. Interea veterem exercitum, duas Hispanias confirmari, quarum erat altera maximis beneficiis Pompei devincta, auxilia, equitatum parari, Galliam Italiamque temptari se absente nolebat.

XXX. Itaque in præsentia Pompei sequendi rationem omittit, in Hispaniam proficisci constituit, duumviris municipiorum omnium imperat, ut naves conquirant Brundisiumque deducendas eurent. Mittit in Sardiniam cum legione una Valerium legatum, in Siciliam Curionem pro prætore cum legionibus II; eundem, cum Siciliam recepisset, protinus in Africam traducere exercitum iubet. Sardiniam obtinebat M. Cotta, Siciliam M. Cato; Africam sorte Tubero obtinere debebat. Caralitani, simul ad se Valerium mitti audierunt, nondum

XXVIII. omnibus coactis navibus αἰτιολ. ἀφ. ἀπόλ. — freto δηλ. Siculo. — veterem exercitum, ὃν εἶχεν ὁ Π. ἐν Ἰσπανίᾳ. «Δείσας δὲ (ὁ Κ.) τοῦ Πομπηίου τὸν ἐν Ἰβηρίᾳ στρατὸν πολὺν τε ὄντα καὶ χρόνῳ γεγυμνασμένον, μὴ οἱ διώκοντι τὸν Πομπηίου κατόπιν ἐπιγένοιτο, τὸν δὲ μὲν αὖ-

τὸς ἔγνω προκαθελεῖν, ἐς Ἰβηρίαν ἐλάσας». Ἀππιανὸς 2, 40. — altera δηλ. Hispania citerior. — beneficiis. Ἐννοεῖ τὴν ὑπὸ τοῦ Π. κατατρόπωσιν τοῦ Σεργίου.

XXX. Mittit κλ. ἰδ. Ἀππιανὸς 2, 41. — Caralitani, οἱ κάτοικοι τῆς Καράλεις πρωτευούσης τῆς Σαρδουσίας (Σαρδηνίας), τὰ νῦν

profecto ex Italia, sua sponte Cottam ex oppido eiciunt. Ille perterritus, quod omnem provinciam consentire intellegebat, ex Sardinia in Africam profugit. Cato in Sicilia naves longas veteres reficiebat, novas civitatibus imperabat. Hæc magno studio agebat. In Lucanis Bruttisque per legatos suos civium Romanorum delectus habebat, equitum peditumque certum numerum a civitatibus Siciliæ exigebat. Quibus rebus pæne perfectis adventu Curionis cognito queritur in contione, sese proiectum ac proditum a Cn. Pompeio, qui omnibus rebus imparatissimis non necessarium bellum suscepisset et ab se reliquisque in senatu interrogatus omnia sibi esse ad bellum apta ac parata confirmavisset. Hæc in contione questus ex provincia fugit.

- 4 XXXI. Nacti vacuas ab imperiis Sardiniam Valerius,
2 Curio Siciliam cum exercitibus eo perveniunt. Tubero, cum in Africam venisset, invenit in provincia cum imperio Attium Varum; qui ad Auximum, ut supra demonstravimus, amissis cohortibus protinus ex fuga in Africam pervenerat atque eam sua sponte vacuam occupaverat delectuque habito duas legiones effecerat, hominum et locorum notitia et usu eius provinciæ nactus aditus ad ea cobanda, quod paucis ante annis ex præ-

Cagliari. — civium Romanorum. Κατὰ τὸν νόμον τοῦ Λευκίου Ἰουλίου Καίσαρος (lex Iulia de civitate, 90 π. Χ.), πάντες οἱ κάτοικοι τῶν Ἰταλικῶν πόλεων, αἱτινες δὲν εἶχον μετὰσχει τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου (Ἀντωνιάδου [Οὐιβήρου] ἱστορ. τόμ. Α' § 133), ἔλαβον τὰ δικαιώματα ῥωμαίου πολίτου. — ex provincia fugit. τῇ 24 Ἀπριλίου. «διέπλευσε δὲ ἐς

Κέρκυραν γαί ἐκ Κερκύρας ἐς Πομπήιον». Ἀππιαν. Πρὸς. καὶ Κικέρ. ad Att. 40, 16, 3. καὶ Πλούταρχον 6 Κάρ. νεωτ. 53.

XXXI sua sponte ἀναφ. εἰς τὸ occupaverat. — vacuum. ἦτο vacuum διότι ὁ ἐκεῖ κατὰ τὸ ἔτος 50 ἀντιπραίτωρ Γάιος Κονσίδιος Λόγγος τὴν εἴχε καταλείπει, ὁ δὲ διάδοχος του Τρουβέρων δὲν εἶχε φθάσει ἀκόμη. — aditus = facultates.

tura eam provinciam obtinuerat. Hic venientem Uticam 3
navibus Tuberonem portu atque oppido prohibet neque
adfectum valitudine filium exponere in terram patitur,
sed sublatis ancoris excedere eo loco cogit.

XXXII. His rebus confectis Caesar, ut reliquum tem- 4
pus a labore intermitteretur, milites in proxima muni-
cipia deducit; ipse ad urbem proficiscitur. Coacto se- 2
nato iniurias inimicorum commemorat. Docet, se nul-
lum extraordinarium honorem appetisse, sed expectato
legitimo tempore consulatus eo fuisse contentum, quod
omnibus civibus pateret. Latum ab x tribunis plebis 3
contradicientibus inimicis, Catone vero acerrime repu-
gnante et pristina consuetudine dicendi mora dies extra-
hente, ut sui ratio absentis haberetur, ipso consule Pom-
peio; qui si improbasset, cur ferri passus esset? si
probasset, cur se uti populi beneficio prohibuisset? Pa- 4
tientiam proponit suam, cum de exercitibus dimittendis
ultro postulavisset; in quo iacturam dignitatis atque
honoris ipse facturus esset. Acerbitatem inimicorum do- 5
cet, qui, quod ab altero postularent, in se recusarent
atque omnia permisceri mallent, quam imperium exer-

—Uticam, ἡ Ἰούκῃ πόλις τῆς Λι-
βύης (Ληφρικῆς) πρὸς τὰ βορειο-
δυτικά τῆς Καρχηδόνος, ὅχι μα-
κρὰν τῆς Ἀπάλλωνος ἁκρας (pro-
montorium Apollinis).—valetu-
dine, εἶνε μέση λέξις καὶ καλὴν
καὶ κακὴν ἔχουσα, ἀναλόγως τῆς
ἐννοίας, σημασίαν.

XXXII. ad urbem, ὅχι in ur-
bem, διότι ὁ Κ. εἴχεν imperium
καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ εἰσέλθῃ ἐντὸς
τῆς Ῥώμης. ἰδ. κφ. 2 § 1.—
coacto senatu, ὑπὸ τῶν δημάρ-

χων Καστίου καὶ Ἀντωνίου, τῇ
1 Ἀπριλίου, ἐκτὸς τῆς πόλεως.—
ut haberetur ἔξαρτ. ἐκ τοῦ la-
tum. — passus esset. ὑποτ. ἐπὶ
ἐρωτήσεως ἐν τῷ πλαγίῳ λόγῳ.—
prohibuisset. Ὁ Κ. δὲν συνάπτει
τὸ β. prohibere, ὡς παρ' ἄλλοις
συγγραφεῦσι συνήθως γίνεσθαι, πρὸς
τὸ quominus, ἀλλ' ἐπιφέρει ἡ
ἀπλὴν ἀπαρέμφατον ἡ, ὡς ἐν-
ταῦθα, ἀπαρ. καὶ αἰτιατ. (accu-
sativum cum infinitivo).—docet,
quī, quod... postularent...

- 6 citusque dimittere. Iniuriam in eripiendis legionibus
prædicat, crudelitatem et insolentiam in circumscriben-
dis tribunis plebis; condiciones a se latas, expelita col-
7 loquia et denegata commemorat. Pro quibus rebus hor-
tatur ac postulat, ut rempublicam suscipiant atque una
secum administrent. Sin timore defugiant, illis se oneri
non futurum et per se rempublicam administraturum.
8 Legatos ad Pompeium de compositione mitti oportere:
neque se reformidare, quod in senatu Pompeius paulo
ante dixisset, ad quos legati mitterentur, his auctori-
tem attribui timoremque eorum, qui mitterent, signifi-
9 cari. Tenuis atque infirmi hæc animi videri. Se vero, ut
operibus anteire studuerit, sic iustitia et æquitate velle
superare.
- 1 XXXIII. Probat rem senatus de mittendis legatis;
sed, qui mitterentur, non reperiebantur, maximeque ti-
moris causa pro se quisque id munus legationis recusa-
2 bat. Pompeius enim discedens ab urbe in senatu dixe-
rat, eodem se habiturum loco, qui Romæ remansissent
3 et qui in castris Cæsaris fuissent. Sic triduum disputa-
tionibus excusationibusque extrahitur. Subicitur etiam
L. Metellus tribunus plebis ab inimicis Cæsaris, qui hanc
rem distrahat reliquasque res, quascumque agere insti-
4 tuerit, impediat. Cuius cognito consilio Cæsar frustra

recusarent. Παρατήρει τὴν ἀκο-
λουθίαν τῶν χρόνων καὶ βλέπε τὸ
συντακτικόν.—illis, διότι ὁ λόγος
εἶνε πλάγιος· ἂν ἦτο ὁρθὸς θὰ
ἔλεγε· vobis oneri non ero et per
me rempublicam administram.
—legatos κλ. «Τούτοις (τοῖς βου-
λευταῖς) διελέχθη, παρακαλῶν
αὐτοὺς καὶ πρὸς Πομπήϊον ἀπο-
στέλλειν ἄνδρας· ἐπὶ συμβάσει

πρεπούσαις». Πλούταρχος β. Καίσα.
35.—operibus=rebus gestis.—
superare=superiorem esse.

XXXIII. non reperiebantur
κλ. «Υπήκουσε δ' οὐδεὶς (ἀπελ-
θεῖν πρὸς Π.), εἴτε φοβούμενοι
Πομπήϊον ἐγκαταλελειμμένον, εἴτε
νομιζόντες, οὐχ οὕτω Καίσαρα
φρονεῖν, ἀλλ' εὐπρεπεῖα λόγων
χρῆσθαι». Πλούταρχ. ἐν θ. ἀν. ω. τ.

diebus aliquot consumptis, ne reliquum tempus amittat, infectis iis, quæ agere destinaverat, ab urbe proficiscitur atque in ulteriorem Galliam pervenit.

XXXIII. Quo cum venisset, cognoscit, missum in 1 Hispaniam a Pompeio Vibullium Rufum, quem paucis ante diebus Corfinio captum ipse dimiserat; profectum 2 item Domitium ad occupandam Massiliam navibus actuariis septem, quas Igili et in Cosano a privatis coactas servis, libertis, colonis suis compleverat; præmissos 3 etiam legatos Massilienses domum, nobiles adulescentes, quos ab urbe discedens Pompeius erat adhortatus, ne nova Cæsaris officia veterum suorum beneficiorum in eos memoriam expellerent. Quibus mandatis acceptis 4 Massilienses portas Cæsari clausuram; Albicos, barbaros homines, qui in eorum fide antiquitus erant montesque supra Massiliam incolebant, ad se vocaverant; frumentum ex finitimis regionibus atque ex omnibus castellis in urbem convexerant; armorum officinas in urbe instituerant; muros, portas, classem reficiebant.

XXXV. Evocat ad se Cæsar Massilia xv primos. Cum 1 his agit, ne initium inferendi belli ab Massiliensibus oriatur: debere eos Italiæ totius auctoritatem sequi potius quam unius hominis voluntati obtemperare. Reli- 2

timoris causa=propter timorem. — eodem loco. πρὸλ. de bell. Gall. 4, 26, 6.

XXXIII. Vibullium Rufum. ἰδ. ἀνωτέρω 23, 2.—Corfinio (ἀπὸ τόπ. κίν.) συναπτέον πρὸς τὸ dimiserat.—Igili (γεν. τῆς ἐν τόπ. στάσ.), νηπίον τῆς Τυρρηνικῆς θαλάσσης, τὰ νῦν Giglio, κείμενον παρὰ τὴν ἀκτὴν, ἀντικρὺ τῆς πόλεως Κόσσης.—ne expellerent

(=ut non). Τὸ ne συνάπτ. πρὸς τὸ adhortatus est, ῥ. προτροπῆς σημαντικόν. — Albicos. Ἀλβίκοι (κατὰ Στράβωνα Δ', 6, 4), λαὸς γαλατικός.

XXXV. quindecim primos. Ἡ βουλὴ τῶν Μασσαλιωτῶν συνέκειτο ἐξ 600 τιμ. οὐχ ὡν, ὧν οἱ δεκαπέντε πρῶτοι διεκρίνοντο διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου, ἐκ τούτων δὲ πάλιν πρετεῖς εἶχον τὴν ἐκ-

- qua, quæ ad eorum sanandas mentes pertinere arbitra-
 3 batur, commemorat. Cuius orationem legati domum re-
 ferunt atque ex auctoritate hæc Cæsari renuntiant: In-
 tellegere se, divisum esse populum Romanum in duas
 4 partes. Neque sui iudicii neque suarum esse virium dis-
 cernere, utra pars iustiore habeat causam. Principes
 vero esse earum partium Cn. Pompeium et C. Cæsarem,
 patronos civitatis; quorum alter agros Volcarum Are-
 comicorum et Helviorum publice iis concesserit, alter
 bello victos Sallyas adtribuerit vectigaliaque auxerit.
 5 Quare paribus eorum beneficiis parem se quoque volun-

τελευτακὴν ἐξουσίαν. *Ἢ δὲ Μασ-
 σαλία εἶνε ἡ γνωστὴ καὶ περιφη-
 μος ἐν τῇ Γαλατίᾳ (ἐν τῇ γαλα-
 τικῇ κόλπῳ, sinus Gallicus) ἀποι-
 κία τῶν Φωκαέων (ιδρ. 600 π.Χ.),
 ἡ καὶ σήμερον ἀκμάζουσα.—in-
 ferendi belli. *Ἐπρεπε κυρίως νὰ
 ᾔνε initium inferendi bellum (ἀρ-
 χὴ τοῦ ἐπιφέρειν πόλεμον), ἀλλὰ
 τρέπεται τὸ γερούδιον εἰς γε-
 ρουνδιῶν καὶ γίνεται ἡ συνηθε-
 στάτη ἐκείνη ἐφελξίς, περὶ τῆς καὶ
 ἀνωτέρω που παρεπέψαμεν εἰς
 τὸ οἰκεῖον μέρος τοῦ συντακτι-
 κοῦ. — obtemperare συντ. μετὰ
 δοτ. (voluntati). — Reliqua κλ.
 Commemorat reliqua, quæ arbi-
 trabatur pertinere (εἰδ. ἀπαρ.)
 ad sanandas (= ad sanandum)
 eorum mentes.—ex auctoritate
 δηλ. senatus (γεν.). — utra pars
 κλ. σύνθετος πλάγιος ἐρώτηματι-
 κὸς λόγος. — patronos. *Ὅπως
 ἔχομεν ἐν Ῥώμῃ τοὺς πατρικίους
 πάτρωνας τῶν πληθείων αὐ-
 τῶν πελατῶν (clientes), οὕ-

τως ἔχομεν καὶ Ῥωμαίους ἄνδρας
 πάτρωνας πόλειων ὄλων ἢ χωρῶν.
 «ii, qui civitates aut nationes
 devictas bello in fidem recepis-
 sent, earum patroni sunt
 more maiorum». Κικέρ. de off.
 1, 11, 35. Οὕτω βλέπομεν τὸν
 Π. Αἰμίλιον καὶ τοὺς ἀπογόνους
 τοῦ πάτρωνος τῆς Μακεδονίας,
 τοὺς Φαβίους τῶν Ἀλλοδρόγων,
 τοὺς Μαρκέλλους τῆς Σικελίας,
 τὸν Μ. Κάτωνα τῶν Κυπρίων κλ.
 — iis. Τὸ iis λέγεται ὡς ἐκ μέρους
 τοῦ Κ., ἀναγράφοντος τί εἶπον οἱ
 Μασσαλιῶται, ἄλλως θὰ ἐτίθετο
 sibi· ἂν δὲ ἀνεγράφοντο ἀπ' εὐ-
 θείας, ἐν λόγῳ ὀρθῶς, οἱ λόγοι
 τῶν, θὰ ἐτίθετο nobis. — Volca-
 rum κλ. ιδ. Στράβ. Δ' κφ. 1 §
 11, 12, κφ. 2 § 2, κφ. 5' § 3,
 4. — Sallyas, ἑλλ. αἰτιατ. ὅπως
 συχνὰ παρὰ τῷ Κ. εἰς τὰ ὀνό-
 ματα τῶν λαῶν (Allobrogas, Lin-
 gonas κλ.). — recipere. Τὸ ρ.
 τοῦτο συντάσσεται συνήθως παρὰ
 τῷ Κ. μεθ' ἀπλῆς ἀφ. (urbe, por-

tatem tribuere debere et neutrum eorum contra alterum iuvare aut urbe aut portibus recipere.

XXXVI. Hæc dum inter eos aguntur, Domitius navibus Massiliam pervenit atque ab iis receptus urbi præficitur; summa ei belli administrandi permittitur. Eius imperio classem quoque versus dimittunt; onerarias naves, quas ubique possunt, deprehendunt atque in portum deducunt, parum clavis aut materia atque armamenti instructis ad reliquas armandas reficiendasque utuntur; frumenti quod inventum est, in publicum conferunt; reliquas merces commeatusque ad obsidionem urbis, si accidat, reservant. Quibus iniuriis permotus Cæsar legiones tres Massiliam adducit; turres vineasque ad oppugnationem urbis agere, naves longas Arrelate numero XII facere instituit. Quibus effectis armatisque diebus XXX, a qua die materia causa est, adductisque Massiliam, his D. Brutum præficit, C. Trebonium legatum ad oppugnationem Massiliæ relinquit.

tibus), ἥτις ἐκληπτέα ὡς ἀφ. ὀργάν. ἢ τοῦ μέσου, ὅπως καὶ τὸ tenere, continere (castris). Ἐλλην. ὁμῶς πρέπει ν' ἀποδῶσωμεν τὴν ἀρχαίαν. διὰ τῆς εἰς καὶ αἰτίας. (εἰς τόπ. κίν.).

XXXVI. dum, ὅταν σημαίνει ἐν ᾧ ἢ ἐφ' ὅσον, μεθ' ὁρίστικῆς, ὅταν δὲ μ. ἐχρ. εἰς ὥς, μετὰ παρὰ. ἢ ὑπερσυντ. ὑποτακτικῆς.—quoque versus = versus quoque.—onerarias naves. Ἰδὲ Θ. Βενιζέλου Περὶ τῶν πολεμ. τῶν Ῥωμ. σλ. 53.—quas ubique possunt = quas possunt et ubi possunt.—deducunt. deducere=ἐνταῦθα, κατὰγειν, σημαίνει δὲ καὶ καθέλκειν (βίπτειν

πλοῖον εἰς τὴν θάλασσαν).—quod=quantum.—quibus injuriis=iis δὲ injuriis. Ἀρχαίαν. τοῦ ποιητ. αἰτίου.—turres vineasque. Ἰδ. Βενιζέλου Πολ. Ῥωμ. σλ. 47.—Arrelate, τὰ νῦν Arles πόλις γαλλικὴ ἐν τῷ νομῷ τῶν στομίων τοῦ Ῥοδανῶς (Bouches-du-Rhône).—instituit καὶ ἐνταῦθα καὶ ἀλλαχὺ πολλὰχὺ τῶν ἀπομνημονευμάτων = incipit.—a=qua die=ab ea die qua. Πρβλ. Ξενοφ. Ἀναβ. 5, 10, 12.—D. Brutum. Δέκιμος Ἰούλιος Βροῦτος (ὅχι ὁ Μάρκος, ὁ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῶν κατὰ τοῦ Κ. συνωμοστῶν).

- 4 XXXVII. Dum hæc parat atque administrat, C. Fabium legatum cum legionibus III, quas Narbone circum-
que ea loca hiemandi causa disposuerat, in Hispaniam
præmittit celeriterque saltus Pyrenæos occupari iubet,
2 qui eo tempore ab L. Afranio legato præsidii teneban-
3 tur. Reliquas legiones, quæ longius hiemabant, subse-
qui iubet. Fabius, ut erat imperatum, adhibita celeritate præsidium ex saltu deiecit magnisque itineribus ad exercitum Afranii contendit.
- 4 XXXVIII. Adventu L. Vibullii Rufi, quem a Pompeio
missum in Hispaniam demonstratum est, Afranius et
Petreius et Varro, legati Pompei, quorum unus Hispaniam
citeriorem tribus legionibus, alter ulteriorem a
saltu Castulonensi ad Anam duabus legionibus, tertius

XXXVII. C. Fabium legatum.
Id. de bell. Gall. 5, 24, 2. —
Narbone. Ἡ Ναρβῶν (τὰ νῦν
Narbonne), ἐπὶ τοῦ Ἀτκαῖος (τὰ
νῦν Aude) ποταμοῦ, ἧτο ἐπίνειον
τῶν Ἀρηκομικῶν Οὐολικῶν.

XXXVIII. demonstratum est,
κφ. 34, 4. — Afranius κλ. Ὁ Λεύ-
κιος Ἀφράνιος εἶχεν ἤδη πολε-
μήσει ὡς ὑπάρχος τοῦ Πομπηίου
πρὸς τὸν Σεπτίμιον καὶ ἐν τῷ
τρίτῳ μισθιατικῷ παλέμῳ, ἐγέ-
νετο ὑπατος τῷ 60, μετέσχε τῶν
ἐν Φαρσάλῳ καὶ Θάψῳ μαχῶν
(Id. τὸν ἐν ἀρχῇ βίον τοῦ
Καίσαρος), συνελήφθη αἰχμά-
λωτος ἐν Θάψῳ καὶ ἐφονεύθη
ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Καί-
σαρος. Ὁ Μάρκος Πετρήιος, ὁ
νικητὴς τοῦ Κατιλίνα (Id. Σαλ-
λούστιον Catil. 59 καὶ ἐξ.), με-
τέσχε καὶ αὐτὸς ὑστέρων τῶν ἐν

Φαρσάλῳ καὶ Θάψῳ μαχῶν. Ὁ δὲ
Μάρκος Τερέντιος Οὐάρρων εἶνε ὁ
γνωστὸς πολυέστωρ, ὁ φιλολογώ-
τατος τῶν τότε Ῥωμαίων. Ἦτο
proquæstor τοῦ Π. κατὰ τὸν πει-
ρατικὸν πόλεμον. Μετὰ τὴν νίκην
τοῦ Κ. ἔτυχε χάριτος παρ' αὐτοῦ
καὶ ἐπανήλθεν εἰς τὴν Ῥώμην
ἐνθα ἐτελεύτησε τὸν βίον περὶ τὰ
γράμματα σπουδάζων τῷ 25 π.
Χ. — a saltu Castulonensi. «τὸ
δ' ἄνω (τοῦ Βαίτιος ποταμοῦ, τὰ
νῦν Guadalquivir) τὸ ἐπὶ Καστα-
λῶνος (πόλεως τῆς Βαιτικῆς, ἐν
τῇ Ἰσπανίᾳ, τὰ νῦν Gazlona) οὐκ
ἔτι πλώϊμον. Παράλληλοι δὲ τινες
ῥά χεῖρες ὁρῶν παρατείνουσι τῷ
ποταμῷ, μᾶλλον τε καὶ ἥττον
αὐτῷ συνάπτουσαι πρὸς βορρᾶν,
μετάλλων πλήρεις». Στράβ. Γ',
2. — Anam, τὰ νῦν Gadiana. —
Vettonum. Οἱ Οὐέττωνες κατὰ τὴν

ab Ana Vettonum agrum Lusitaniamque pari numero legionum obtinebat, officia inter se partiantur, uti Petreius ex Lusitania per Vettones cum omnibus copiis ad Afranium proficiscatur, Varro cum iis, quas habebat, legionibus omnem ulteriorem Hispaniam tueatur. His rebus constitutis equites auxiliaque toti Lusitaniæ a Petreio, Celtiberiæ, Cantabris barbarisque omnibus, qui ad Oceanum pertinent, ab Afranio imperantur. Quibus coactis celeriter Petreius per Vettones ad Afranium pervenit, constituuntque communi consilio, bellum ad Ilerdam propter ipsius loci opportunitatem gerere.

XXXVIII. Erant, ut supra demonstratum est, legiones Afranii III, Petrei duæ, præterea scutatæ citerioris provinciæ et cetratæ ulterioris Hispaniæ cohortes circiter LXXX equitumque utriusque provinciæ circiter V milia. Cæsar legiones in Hispaniam præmiserat VI, auxilia peditum V milia, equitum III milia, quæ omnibus superioribus bellis habuerat et parem ex Gallia numerum,

κουν τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τῆς Ἰβηρίας (Ἰσπανίας), ἀπὸ τοῦ Δουρίου ποταμοῦ (τὰ νῦν Duero) μέχρι τοῦ Τάγου (τὰ νῦν Tago), εἰς τὴν σημερινὴν Σαλαμάγκαν καὶ τὴν βύρειον Ἑστρεμαδοῦραν. — Lusitaniam. περίπου ἡ σημερινὴ Πορτογαλλία. — inter se partiantur. ἰδ. κφ. 73, 3. — Celtiberiæ. ἡ χώρα τῶν Κελτιβήρων, λαοῦ ἀναμεικτοῦ ἐκ Κελτῶν (Γαλατῶν) καὶ Ἰβήρων (Ἰσπανῶν). — Cantabris. οὗτοι κατῴκουν τὴν σημερινὴν Βισκαῦαν. — Ilerdam. πόλις τῶν Ἰλεργετῶν ἐν τῇ ἐπὶ τὰδε Ἰσπανίᾳ (Hispania citerior), ἐπὶ τοῦ Σικώρεως ποταμοῦ, τὰ νῦν Lerida.

XXXVIII. Ἐν τῇ κεφαλαίῳ τούτῳ πολλαὶ λέξεις φαίνονται παρέγγραπτοι καὶ πολλὰ γραφαὶ ἀβέβαιοι. — supra. κφ. 34. — scutatæ, ὠπλισμέναι μὲ scutum, εἶδος ἀσπίδος ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸν ἑλλ. θυρεῶν, ἐπίμνηκες καὶ τετραγωνικόν. Τὸ scutum ἦτο ἐκ σανίδων στερεῶς συγκεκολλημένων καὶ ἐσκεπασμένον δι' ὑφάσματος καὶ δερμάτων, εἶχε δὲ παρυφὴν μεταλλίνην. — cetratæ, ὠπλισμέναι μὲ cetræ (ἑλλ. πέλτην), μικρὰν στρογγύλην ἀσπίδα, ἐσκεπασμένην διὰ δερμάτων. — præmiserat VI. ἰδ. κφ. 37, 1 καὶ 2. — huc—ad hos. — Audierat... venturum. ταῦτα ὡς ἐν παρενθέ-

- quam ipse pacaverat, nominatim ex omnibus civitatibus nobilissimo quoque evocato, huc optimi generis hominum ex Aquitanis montanisque, qui Galliam provinciam adtingunt. Audierat, Pompeium per Mauritaniam cum legionibus iter in Hispaniam facere confestimque esse venturum. Simul a tribunis militum centurionibusque mutuas pecunias sumpsit; has exercitui distribuit. Quo facto duas res consecutus est, quod pignore animos centurionum devinxit et largitione militum voluntates redemit.
- 4 XXXX. Fabius finitimarum civitatum animos litteris nuntiisque temptabat. In Sicore flumine pontes effecerat duos distantes inter se milia passuum quattuor. His pontibus pabulatum mittebat, quod ea, quæ citra flumen fuerant, superioribus diebus consumpserat. Hoc idem fere atque eadem de causa Pompeiani exercitus duces faciebant, crebroque inter se equestribus præliis contentabant. Huc cum cotidiana consuetudine egressæ pabulatoribus præsidio propiore ponte legiones Fabianæ duæ flumen transissent impedimenta que et omnis equitatus sequeretur, subito vi ventorum et aquæ magnitudine pons est interruptus et reliqua multitudo equitum interclusa. Quo cognito a Petreio et Afranio ex aggere atque cratibus, quæ flumine ferebantur, celeriter suo

σει λέγονται.—quod pignore κλ.
 Ὅ quod εἶνε ἐνταῦθα ἐπεξηγη-
 ματικός, ὅπως πολλάκις ὁ ἡμέ-
 τερος γὰρ.—centurionum. ἀνα-
 φέρει μόνον τοὺς ἑκατόνταρχους
 καὶ ὄχι καὶ τοὺς χιλιάρχους (tri-
 bunus militum), διότι πλείοτεροι
 καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐπικρατέστε-
 ροὶ εἶνε οἱ ἑκατόνταρχοι.

XXXX. Fabius. γρ. 37. — in

Sicore. τὰ νῦν Segre. — mi-
 lia passuum quattuor. ἐξ πε-
 ρίπου χιλιόμετρα. — pabula-
 tum. τὸ σουπίνον εἰς um δη-
 λοῖ τὸ τελ. αἴτιον ὅταν τίθεται
 μετὰ τῶν κινήσεως σημαντικῶν ῥη-
 μάτων, ὅπως ἡ μετοχὴ τοῦ μέλλ.
 παρ' Ἑλλήσιν. — ea δηλ. pabula.
 — fere συναπτεόν πρὸς τὸ facie-
 bant.—huc. ἐπὶ πρ. δηλοῦν τὴν εἰς

ponte Afranius, quem oppido castrisque coniunctum habebat, legiones in equitatumque omnem traiecit duabusque Fabianis occurrit legionibus. Cuius adventu nuntiato L. Plancus, qui legionibus præerat, necessaria re coactus, locum capit superiorem diversamque aciem in duas partes constituit, ne ab equitatu circumveniri posset. Ita congressus impari numero magnos impetus legionum equitatusque sustinet. Commisso ab equitibus prælio signa legionum duarum procul ab utrisque conspiciuntur, quas C. Fabius ulteriore ponte subsidio nostris miserat suspicatus, fore id, quod accidit, ut duces adversariorum occasione et beneficio fortunæ ad nostros opprimendos uterentur. Quarum adventu prælium dirimitur ac suas uterque legiones reducit in castra.

XXXXI. Eo biduo Cæsar cum equitibus decem, quos sibi præsidio reliquerat, in castra pervenit. Pons, qui fuerat tempestate interruptus, pæne erat reffectus: hunc nocte perfici iussit. Ipse cognita locorum natura ponti castrisque præsidio sex cohortis reliquit atque omnia impedimenta et postero die omnibus copiis, triplici instructa acie, ad Ilerdam proficiscitur et sub castris Afranii constitit et ibi paulisper sub armis moratus facit æquo loco pugnandi potestatem. Potestate facta Afra-

τόπον κίνησιν = εἰς τοῦτον τὸν τόπον, ἔνθα δηλ. συνήπτοντο αἱ ἱππομαχίαι. — et reliqua. Ὁ ἐν ταῦθα δὲ ἄλλοι ἀκολουθίαν — καὶ οὐτῶ. — reliqua multitudo = ἐκεῖνοι οἱ ἱππεῖς, οἵτινες δὲν εἶχον ἀκόμη διαβῆ τὸν ποταμόν. — necessaria re = necessitate. — diversam κλ. Κατὰ λέξ. παρέταξεν εἰς δύο μέρη τὸ στράτευμά του τὸ διηρημένον (diversam), ὥστε τὸ in duas par-

tes ἐπεξηγεῖ τὸ diversam. — ut duces κλ. ἐπεξηγήσεις τοῦ quod accidit.

XXXXI. Eo biduo = biduo eius diei. πρβλ. κρ. 84, 4. — omnibus copiis, κανονικώτερον θὰ ἦτο ἂν ἔλεγε cum omnibus copiis. ἡ παράλειψις εἶνε συνήθης μὲ τὰ ῥήματα proficisci, contendere, sequi, venire adesse εἰς τὴν στρατιωτικὴν γλῶσσαν. — triplici in-

nus copias educit et in medio colle sub castris consti-
 3 tuit. Cæsar ubi cognovit, per Afranium stare, quo mi-
 nus prælio dimicaretur, ab infimis radicibus montis in-
 termissis circiter passibus cccc castra facere constituit
 4 et, ne in opere faciundo milites repentino hostium in-
 cursu exterrerentur atque opere prohiberentur, vallo
 muniri vetuit, quod eminere et procul videri necesse
 erat, sed a fronte contra hostem pedum xv fossam fieri
 5 iussit. Prima et secunda acies in armis, ut ab initio
 constituta erat, permanebat; post hos opus in occulto
 a III. acie fiebat. Sic omne prius est perfectum, quam
 6 intellexeretur, ab Afranio castra muniri. Sub vesperum
 Cæsar intra hanc fossam legiones reducit atque ibi sub
 armis proxima nocte conquiescit.

4 XXXXII. Postero die omnem exercitum intra fossam
 continet et, quod longius erat agger petendus, in præ-
 sentia similem rationem operis instituit singulaque la-
 tera castrorum singulis attribuit legionibus munienda
 fossasque ad eandem magnitudinem perfici iubet; reli-
 quas legiones in armis expeditas contra hostem consti-
 2 tuit. Afranius Petreiusque terrendi causa atque operis
 impediendi copias suas ad infimas montis radices pro-
 ducunt et prælio lacessunt, neque idcirco Cæsar opus
 intermittit, confisus præsidio legionum trium et muni-
 3 tione fossæ. Illi non diu commorati nec longius ab in-

structa acie. ιδ. Θ. Βενιζέλον. Περὶ τῆς συντάξεως τοῦ prius-
 Περὶ τῶν πολέμ. τῶν Ῥωμ. σλ. quam ιδ. Γραμ. Καστόρχ. §§
 41.—per Afranium κλ. ιδ. Γραμ. 200, 201, 220, 271. Συντ. Κο-
 Καστόρχ. § 234 β'. —faciundo. φινιώτου § 188.
 ιδ. Γραμ. Σεμιτέλου § 156. Κο- XXXXII. agger ἐνταῦθα, ὅπως
 φινιώτου § 117 γ'. —Sic omne συχνάκις, δὲν σημαίνει αὐτὸν τὸν
 κλ. δηλ. Sic omne perfectum est χάρακα, ἀλλὰ τὸ πρὸς κατα-
 prius quam intelligeretur ab σκευὴν αὐτοῦ ὕλικόν.—munien-
 Afranio castra muniri (εἰδ. ἀπὸ πρ). da=ut munirent ea.—expedi-

fimo colle progressi copias in castra reducunt. Tertio die 4
Cæsar vallo castra communit, reliquas cohortes, quas
in superioribus castris reliquerat, impedimentaue ad
se traduci iubet.

XXXIII. Erat inter oppidum Herdam et proximum 1
collem, ubi castra Petreius atque Afranius habebant,
planicies circiter passum ccc, atque in hoc fere medio
spatio tumulus erat paulo editior; quem si occupavisset 2
Cæsar et communisset, ab oppido et ponte et commeatu
omni, quem in oppidum contulerant, se interclusurum
adversarios confidebat. Hoc sperans legiones in ex ca- 3
stris educit acieque in locis idoneis instructa unius le-
gionis antesignanos procurrere atque eum tumulum oc-
cupare iubet. Qua re cognita celeriter, quæ in statione 4
pro castris erant Afrani cohortes, breviori itinere ad
eundem occupandum locum mittuntur. Contenditur præ- 5
lio et, quod prius in tumulum Afraniani venerant, nostri
repelluntur atque aliis summissis subsidiis terga vertere
seque ad signa legionum recipere coguntur.

XXXIII. Genus erat pugnae militum illorum, ut 1
magno impetu primo procurrere, audacter locum ca-
perent, ordines suos non magnopere servarent, rari dis-
persique pugnarent; si premerentur, pedem referre et 2
loco excedere non turpe existimarent, cum Lusitanis re-

tas. 1δ. κφ. 27.—neque=neque
tamen.—in superioribus castris,
ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ Φαβίου.

XXXIII. si occupavisset. λό-
γος ὑποθετ. si occupavisset. . . .
confidebat. 1δ. τὸ συντακτικόν.
—ponte, ἡ παρά τὴν Ἰλέρδαν γέ-
φυρα τοῦ Ἀφρανίου. — se inter-
clusurum δηλ. esse (εἰδ. ἀπαρ.)—
antesignani λέγονται οἱ ἐκλεκτοὶ

στρατιῶται οἱ ἀποτελοῦντες οἶον
τὴν φρουρὰν τῶν σημαιῶν καὶ
διὰ τοῦτο πρὸ αὐτῶν (ante signa)
τεταγμένοι ὄντες. — summissis.
Τὸ ρ. submitto σημαίνει ἐνταῦ-
θα· ἐκ διαδοχῆς πέμπω.—cogun-
tur ὑποκείμε. nostri.

XXXIII. Genus erat pugna,
ut. Πρβλ. 2, 18, 6. de bell. Gall.
3, 22, 2. — pedem referre, ἐκ-

- liquisque barbaris barbaro quodam genere pugnæ adsuefacti; quod fere sit, quibus quisque in locis miles inveteraverit, ut multum earum regionum consuetudine moveatur. Hæc tum ratio nostros perturbavit insuetos huius generis pugnæ: circumiri enim sese ab aperto latere procurentibus singulis arbitrabantur; ipsi autem suos ordines servare neque ab signis discedere neque sine gravi causa eum locum, quem ceperant, dimitti censuerant oportere. Itaque perturbatis antesignanis legio, quæ in eo cornu constiterat, locum non tenuit atque in proximum collem sese recepit.
- 4 XXXV. Cæsar pæne omni acie perterrita, quod præter opinionem consuetudinemque acciderat, cohortatus suos legionem nonam subsidio ducit; hostem insolenter atque acriter nostros insequentem subprimit rursusque terga vertere seque ad oppidum Ilerdam recipere et sub muro consistere cogit. Sed nonæ legionis milites elati studio, dum sarcire acceptum detrimentum volunt, temere insecuti longius fugientes, in locum iniquum progrediuntur et sub montem, in quo erat oppidum positum

φρασις στρατιωτικὴ = ἐπὶ πύδα ἀναχωρεῖν. — barbaro quodam genere = genere, quod similitudinem quandam habet cum barbarorum genere. Φιλοῦσι δὲ οἷ τε Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι νὰ παραθέτωσι δύο διαφόρους τύπους τῆς αὐτῆς λέξεως barbaris barbaro, castra castris κλ. — multum = valde. — neque (= et non) ab signis discedere εἶνε ταῦτο-λογία ἐπιτείνουσα τὸ ordines servare, κυρίως λοιπὸν τὸ δεῦτερον neque μόνον συμπλέκει ἀρνητικῶς τὰς δύο ἐννοίας: et ordines

servare et non dimitti eum locum, quem ceperant. — oportet. Περὶ τῆς συντάξ. αὐτοῦ ἰδ. Γραμμ. Καστόργ. § 231 καὶ 253, ἐνταῦθα δὲ διττῶς συντάσσεται, μεθ' ἀπλῆς ἀπαρεμφάτου (servare, discedere) καὶ μετ' ἀπαρεμφάτου καὶ αἰτιατικῆς, accusat. cum infinitivo (eum locum dimitti). — censuerant. ὁ ὑπερσυντελικὸς σημαίνει ὅτι ἕως τὸ πρὸ ἐνόμιζον, ᾗσαν τῆς γνώμης.

XXXXV. cohortatus. ἰδ. περὶ τῶν ἀπαθ. Γραμμ. Σεμιτ. κφ. KB'. Κορινθιώτ. § 149. — succedunt. ἐκ

Herda, succedunt. Hinc se recipere cum vellent, rursus 3
illi ex loco superiore nostros premabant. Præruptus lo- 4
cus erat, utraque ex parte directus, ac tantum in latitu-
dinem patebat, ut tres instructæ cohortes eum locum
explerent, ut neque subsidia a lateribus submitti neque
equites laborantibus usui esse possent. Ab oppido autem 5
declivis locus tenui fastigio vergebat in longitudinem
passuum circiter cccc. Hac nostris erat receptus, quod 6
eo incitati studio inconsultius processerant; hoc pugna-
batur loco, et propter angustias iniquo et quod sub ipsis
radicibus montis constiterant, ut nullum frustra telum
in eos mitteretur. Tamen virtute et patientia nitebantur
atque omnia vulnera sustinebant. Augēbatur illis copia, 7
atque ex castris cohortes per oppidum crebro submit-
tebantur, ut integri defessis succederent. Hoc idem Cæ- 8
sar facere cogebatur, ut summissis in eundem locum
cohortibus defessos reciperet.

XXXVI. Hoc cum esset modo pugnatum continen- 4
ter horis quinque, nostrique gravius a multitudine pre-
merentur, consumptis omnibus telis gladiis dēstrictis
impetum adversus montem in cohortis faciunt paucis-
que deiectis reliquos sese convertere cogunt. Submotis 2
sub murum cohortibus ac nonnulla parte propter terro-

της sub (διότι ἐχώρου κατῶθεν in latitudinem patebat, ut κλ.—
πρὸς τὰ ἄνω) καὶ cedo (χωρῶ) ut=ita ut.

succedere λοιπὸν sub montem, XXXVI. Hoc cum κλ. Quum
κατὰ λέξιν=χωρεῖν κατῶθεν πρὸς continenter pugnatum esset (ἀ-
τὰ ἄνω μέχρις ὑπὸ τὸ ὄρος κλ.— προσώπως) hoc modo quinque
declivis, ὁ αὐτὸς τόπος, ὅστις ἀ- horis (χρον. ἀφαιρ.). —cohortis,
νωτέρω λέγεται præruptus. — ἀρχαῖος τύπος ἀντὶ cohortes.—
passuum circiter cccc (quadrin- deiectis=interfectis.—submotis
getorum) ἐξακοσίων περίπου γαλ- μτχ. παθ. τοῦ submoveo=κινῶ,
λικῶν μέτρων.—εο, ἐπίρρημα.— διώκω, ἐλαύνω ὑποκάτωθεν, διότι
angustias. ἄνωτέρω εἶπε tantum ἔκειτο ὑψηλότερον ἢ πόλιν. —

rem in oppidum compulsis facilis est nostris receptus
 3 datus. Equitalus autem noster ab utroque latere, etsi
 deiectis atque inferioribus locis constiterat, tamen sum-
 ma in iugum virtute conititur atque inter duas acies
 perequitans commodiorem ac tutiorem nostris receptum
 4 dat. Ita vario certamine pugnatum est. Nostri in primo
 congressu circiter LXX ceciderunt, in his Q. Fulginius
 ex primo hastato legionis XIII., qui propter eximiam
 virtutem ex inferioribus ordinibus in eum locum per-
 5 venerat; vulnerantur amplius DC. Ex Afranianis inter-
 ficiuntur T. Cæcilius, primi pili centurio, et præter eum
 centuriones IIII. milites amplius CC.

4 XXXXVII. Sed hæc eius diei præfertur opinio, ut se
 2 utrique superiores discessisse existimarent: Afraniani,
 quod, cum esse omnium iudicio inferiores viderentur,
 comminus tam diu stetissent et nostrorum impetum su-
 stinuissent et initio locum tumulumque tenuissent, quæ
 causa pugnandi fuerat, et nostros primo congressu terga
 3 vertere coëgissent; nostri autem, quod iniquo loco at-
 que impari congressi numero quinque horis prælium
 sustinuissent, quod montem gladiis dstrictis ascendis-
 sent, quod ex loco superiore terga vertere adversarios
 4 coëgissent atque in oppidum compulsissent. Illi eum tu-
 mulum, pro quo pugnatum est, magnis operibus munie-
 runt præsidiumque ibi posuerunt.

nonnulla parte, ἐπιρρηματικῶς.
 — deiectis. συνώνυμον περίπου
 πρὸς τὸ inferioribus. — ex primo
 hastato legionis XIII. Ἡ ex (ἐκ)
 ἔχει ἐνταῦθα τὴν σημασίαν τοῦ
 ποσῆ. Κατὰ λέξιν· ὁ ἐξ ἑκατον-
 τάρχου, ὁ ἀπὸ τῆς ἑκατονταρχίας
 ἐξελθών. Περὶ δὲ τοῦ primus has-

tatus καὶ τοῦ κατωτέρω primi
 pili centurio ἰδὲ Θ. Βενιζέλον
 Περὶ τῶν Πολ. τῶν Ῥώμ. σλ. 34
 καὶ 35.

XXXXVII. hæc eius diei præ-
 fertur opinio = utrique præ se
 ferunt hanc opinionem de eo die.
 — cum ἐναντιωματικόν.

XXXVIII. Accidit etiam repentinum incommodum 1
 biduo, quo hæc gesta sunt. Tanta enim tempestas coo-
 ritur, ut numquam illis locis maiores aquas fuisse con-
 staret. Tum autem ex omnibus montibus nives proluit 2
 ac summas ripas fluminis superavit pontisque ambo,
 quos C. Fabius fecerat, uno die interruptit. Quæ res ma- 3
 gnas difficultates exercitui Cæsaris attulit. Castra enim,
 ut supra demonstratum est, cum essent inter flumina
 duo, Sicorim et Cingam, spatio milium xxx, neutrum
 horum transiri poterat, necessarioque omnes his angu- 4
 stiis continebantur. Neque civitates, quæ ad Cæsaris
 amicitiam accesserant, frumentum supportare, neque ii,
 qui pabulatum longius progressi erant, interclusi flumi-
 nibus reverti, neque maximi commeatus, qui ex Italia
 Galliaque veniebant, in castra parvenire poterant. Tem- 5
 pus erat autem difficillimum, quo neque frumenta in
 herbis erant multumque a maturitate aberant, ac civi-
 tates exinanitæ, quod Afranius pæne omne frumentum
 ante Cæsaris adventum Ilerdam convexerat, reliqui si
 quid fuerat, Cæsar superioribus diebus consumpserat;
 pecora, quod secundum poterat esse inopiæ subsidium, 6
 propter bellum finitimæ civitates longius removerant.
 Qui erant pabulandi aut frumentandi causa progressi, 7
 hos levis armaturæ Lusitani peritique earum regionum
 cetrati citerioris Hispaniæ consecabantur; quibus erat

XXXVIII. quo=postquam.—
 tanta. . . ut. id. Γραμμ. Κατόρχη
 § 233. Συντ. Κοριν. § 179. —
 proluit, superavit, interruptit.
 ὑποκείμ. tempestas.—ut supra.
 κφ. 41, 3. — veniebant. id. κφ.
 54, 4 : commeatus qui iter ha-
 bebant ad Cæsarem.—tempus=
 anni tempus.—in herbis κλ. Τό

χωρίον τοῦτο εἶνε ἐν τοῖς ἀντι-
 γράφοις προφανῶς διεφθαρμένον.
 Νομίζω ὅτι ὁρθῶς ἀποκαθίσταται
 διὰ τῆς γραφῆς τοῦ Köchly, ἣν
 παρεδέχθη ἐν τῷ κείμενῳ. In
 herbis δὲ ἀντὶ τοῦ in hibernis
 εἶχεν ἥδη γράφει ὁ Σκαλίγερος.
 Ἔχει δὲ ἡ ἔννοια οὕτω. non so-
 lum frumenta aberant a matu-

proclive tranare flumen, quod consuetudo eorum omnium est, ut sine utribus ad exercitum non eant.

1 XXXXVIII. At exercitus Afrani omnium rerum abundabat copia. Multum erat frumentum provisum et convectum superioribus temporibus, multum ex omni provincia comportabatur; magna copia pabuli suppetebat. 2 Harum omnium rerum facultates sine ullo periculo pons Herdæ præbebat et loca trans flumen integra, quo omnino Cæsar adire non poterat.

4 L. Hæ permanserunt aquæ dies complures. Conatus est Cæsar reficere pontes, sed nec magnitudo fluminis permittebat neque ad ripam dispositæ cohortes adversariorum perfici patiebantur; quod illis prohibere erat facile cum ipsius fluminis natura atque aquæ magnitudine, tum quod ex totis ripis in unum atque angustum 3 locum tela iaciebantur; atque erat difficile eodem tempore rapidissimo flumine opera perficere et tela vitare.

4 LI. Nuntiatum Afranio, magnos commeatus, qui iter

ritate, sed etiam nondum in herbis erant.—reliqui γεν. μερίστική.—sine utribus. Πρβλ. Τ. Αἰθιον 24, 27, 5.

XXXXVIII. abundabat copia. 18. Γραμ. Κατόρχη § 147. Συντ. Κοριν. § 64.—ex omni provincia. ἐκ τῆς ἐπὶ τὰς Ἰσπανίας.—integra=non exanimata.—quo. ἐπὶ πρ. τόπου. Οὕτω πολλάκις μετὰ τὸ οὐσιαστικόν, τίθεται ἐπὶ πρ. ἀντὶ τῆς ἀντωνυμίας καὶ τῆς κατὰ λέξιν προθέσεως.

L. perfici ὑποκείμε. pontes, τὸ δὲ perfici τελ. παθ. ἀπαρ.—totis ripis. πληθ. ἀριθμοῦ διότι ἐννοοῦνται πάντα τῆς ὁχθῆς τὰ

σημεῖα.—rapidissimo flumine (en te). ἀφαιρ. ἀπόλ. αἰτιολογική. Πολλάκις ἐν τῇ λατ. γλώσσῃ ἐπειδὴ εἶνε ἄχρηστος ἡ μέτοχη τοῦ sum καὶ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ γείνη χρῆσις αὐτῆς ἀπολύτως (ente), τίθενται κατ' ἀπόλ. ἀφαιρ. τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ κατηγορούμενον αὐτῆς (π. X. Tullio consule=τοῦ Τυλλίου ὄντος ὑπάτου=τοῦ Τυλλίου ὑπατεύοντος. Tullio εἶνε τὸ ὑποκ. τοῦ ἀχρήστου καὶ νοουμένου ente καὶ consule τὸ κατηγορούμενον).

LI. qui iter habebant. Ἡ ἀναφορική ἀντωνυμία φέρεται πρὸς ὀριστικήν διότι δηλοῦνται πρᾶγμα

habebant ad Cæsarem, ad flumen constitisse. Venerant eo sagittarii ex Rutenis, equites ex Gallia cum multis carris magnisque impedimentis, ut fert Gallica consuetudo. Erant præterea cuiusque generis hominum milia 2 circiter vi cum servis liberisque; sed nullus ordo, nullum imperium certum, cum suo quisque consilio uteretur atque omnes sine timore iter facerent usi superiorum temporum atque itinerum licentia. Erant complures 3 honesti adulescentes, senatorum filii et ordinis equestris; erant legationes civitatum; erant legati Cæsaris. Hos omnes flumina continebant. Ad hos opprimendos 4 cum omni equitatu tribusque legionibus Afranius de nocte proficiscitur imprudentesque ante missis equitibus adgreditur. Celeriter sese tamen Galli equites expediunt præliumque committunt. Ii, dum pari certamine res 5 geri potuit, magnum hostium numerum pauci sustinuerunt; sed, ubi signa legionum appropinquare cæperunt, paucis amissis sese in proximos montes conferunt. Hoc 6 pugnae tempus magnum attulit nostris ad salutem momentum: nacti enim spatium se in loca superiora receperunt. Desiderati sunt eo die sagittarii circiter cc, equites pauci, calorum atque impedimentorum non magnus numerus.

LII. His tamen omnibus annona crevit; quæ fere res 1

βέβαιον καὶ ὠρισμένον καὶ ὡς τοιοῦτον παρεντιθέμενον ὑπὸ τοῦ συγγραφέως. ἰδ. Συντ. Κοφ. § 475 καὶ πρὸλ. κφ. 48, 1. — Rutenis. Οὗτοι εἶχον πρωτεύουσαν πόλιν τὸ Σεγόδουνον, τὰ νῦν Rodez, ἐν Γαλλίᾳ. — cum suo quisque. Περὶ τοῦ cum ἢ quum ἰδὲ Γραμμ. Καστόρχ. § 248 καὶ 249. Συντ. Κοφ. § 487 καὶ 492. — flu-

mina = aquæ. — Ad hos opprimendos κλ. Afranius proficiscitur de nocte cum omni equitatu et tribus legionibus ad opprimendum eos et missis ante equitibus adgreditur eos imprudentes.

LII. quæ res, τὸ νὰ αὐξάνη δηλ. ἡ τιμὴ τῶν τροφίμων. — fere = ὅχι σὺν ὁ ν, ἀλλ' ὡς

- non solum inopia præsentis, sed etiam futuri temporis
 2 timore ingravescere consuevit. Iamque ad denarios L in
 singulos modios annona pervenerat, et militum vires
 inopia frumenti deminuerat, atque incommoda in dies
 3 augebantur; et tam paucis diebus magna erat rerum
 facta commutatio ac se fortuna inclinaverat, ut nostri
 magna inopia necessariarum rerum conflictarentur, illi
 omnibus abundarent rebus superioresque habentur.
 4 Cæsar iis civitatibus, quæ ad eius amicitiam accesserant,
 quod minor erat frumenti copia, pecus imperabat; ca-
 lones ad longinquiores civitates dimittebat; ipse præ-
 sentem inopiam, quibus poterat subsidiis, tutabatur.
- 4 LIII. Hæc Afranius Petreiusque et eorum amici ple-
 niora etiam atque uberiora Romam ad suos perscribe-
 bant. Multa rumor adfingebat, ut pæne bellum confe-
 2 ctum videretur. Quibus litteris nuntiisque Roman per-
 latis, magni domum concursus ad Afranium magnæque
 gratulationes fiebant; multi ex Italia ad Cn. Pompeium
 proficiscebantur, alii, ut principes talem nuntium attu-

τὰ π ο λ ῶ . — præsentis δηλ.
 temporis. — ingravescere. ῥ. ἐ-
 ναρκτικόν (inchoativum). ἰδ. Γρ.
 Σεμιτ. κρ. Α', Κορ. § 143 καὶ
 ἐπ.—consuevit. τὸ ῥ. consuesco
 σὺνδετέρως ἐνταῦθα, ἔχει δὲ ὁ πα-
 ρακ. ἦν σημασίαν καὶ ὁ ἑλλ. εἴω-
 θα, εἴθισμαι.—denarios. Τὸ δη-
 νάριον ἦτο ἴσον δραχμῇ. — mo-
 dios. 6 μύδιοι = 4 μεδίμνρ.
 Ἰδ. τὴν ἐμὴν μετὰφρασιν τοῦ
 ἰδιωτ. βίου τῶν Ρωμ. σλ. 73.—
 ut=ita ut. Εἶνε δὲ ὁ ut συμπε-
 ρασματικὸς (consecutivum) καὶ
 πάντοτε αἱ συμπερασματικαὶ προ-
 τάσεις φέρονται πρὸς ὑποτακτι-

κὴν μετὰ τοῦ ut.—tutabatur. τὸ
 ἀποθ. tutor (θαμιστ. τοῦ tueor)
 παρὰ τὴν συνήθειαν συντάσσεται
 ἐνταῦθα αἰτιατικῇ πράγματος
 (inopiam)· ἡ συνήθης αὐτοῦ σύν-
 ταξις εἶνε tutari aliquem ab
 aliqua re. Ἐνταῦθα φαίνεται
 συνετάχθῃ αἰτιατικῇ κατ' ἀνα-
 λογίαν πρὸς τὸ συνώνυμον de-
 fendere.

LIII. magni domum κλ. do-
 mum ad Afranium=ad domum
 Afranii. concursus fiebant=con-
 currebatur.—alii... alii διαίρε-
 σις τοῦ multi. — principes =
 primi.

lisce, alii, ne eventum belli expectasse aut ex omnibus novissimi venisse viderentur.

LIII. Cum in his angustiis res esset atque omnes viæ 1
ab Afranianis militibus equitibusque obsiderentur nec
pontes perfici possent, imperat militibus Cæsar, ut na-
ves faciant, cuius generis eum superioribus annis usus
Britanniæ docuerat. Carinæ ac prima statumina levi 2
materia fiebant; reliquum corpus navium viminibus
contextum coriis integebatur. Has perfectas carris iun- 3
ctis devehit noctu milia passuum a castris xxii milites-
que his navibus flumen transportat continentemque ri-
pæ collem improvise occupat. Hunc celeriter, priusquam 4
ab adversariis sentiatur, communit. Huc legionem po-
stea transiit atque ex utraque parte pontem instituit,
biduo perficit. Ita commeatus et, qui frumenti causa pro- 5
cesserant, tuto ad se recipit et rem frumentariam ex-
pedire incipit.

LV. Eodem die equitum magnam partem flumen traie- 1
cit. Qui inopinantis pabulatores et sine ullo dissipatos
timore adgressi magnum numerum iumentorum atque
hominum intercipiunt cohortibusque cetratis subsidio
missis scienter in duas partes sese distribuunt, alii ut
prædæ præsidio sint, alii ut venientibus resistent atque
eos propellant, unamque cohortem, quæ temere ante 2
ceteras extra aciem procurrerat, seclusam ab reliquis
circumveniunt atque interficiunt incolumesque cum ma-
gna prædâ eodem ponte in castra revertuntur.

LIII. militibus ἀντιτίθεται, ὡς καὶ ἡ ἀράβις (carabi), θένει καὶ τὸ
καὶ τὸ exercitus πολλάκις, εἰς τὸ παρ' ἡμῶν καὶ ἡ ἀράβις (ιδ. Ἰσίδωρ.
equitibus, θένει σημαίνει πεζοὶ Origin. 49, 4, 26). — continen-
στρατιῶται. — naves, cuius gene- tem ripæ = coherentem cum
ris = naves eius generis quod. — ripa.
superioribus annis τῶν 55 καὶ 54
π. X. Τὰ δὲ πλοῖα, περὶ ὧν ἐν-
ταῦθα ὁ λόγος, εἶνε τὰ καλούμενα

LV. dissipatos ἔχει μέσσην ση-
μασίαν.

- 1 LVI. Dum hæc ad Ilerdam geruntur, Massilienses
 2 usi L. Domitii consilio navis longas expediunt numero
 3 XVII, quarum erant XI tectæ. Multa huc minora navigia
 4 addunt, ut ipsa multitudine nostra classis terreatur. Ma-
 gnum numerum sagittariorum, magnum Albicorum, de
 quibus supra demonstratum est, imponunt atque hos
 præmiis pollicitationibusque incitant. Certas sibi depo-
 scit naves Domitius atque has colonis pastoribusque, quos
 secum adduxerat, complet. Sic omnibus rebus instructa
 classe magna fiducia ad nostras naves procedunt, quibus
 præerat D. Brutus. Hæ ad insulam, quæ est contra
 Massiliam, stationes obtinebant.
- 1 > LVII. Erat multo inferior numero navium Brutus;
 sed electos ex omnibus legionibus fortissimos viros, an-
 tesignanos, centuriones, Cæsar ei classi adtribuerat, qui
 2 sibi id muneris depoposcerant. Hi manus ferreas atque
 harpagones paraverant magnoque numero pilorum, tra-
 gularum reliquorumque telorum se instruxerant. Ita co-
 gnito hostium adventu suas naves ex portu educunt, cum
 3 Massiliensibus configunt. Pugnatum est utrimque fortis-
 sime atque acerrime: neque multum Albici nostris vir-
 tute cedebant, homines asperi et montani, exercitati in
 4 armis; atque hi modo digressi a Massiliensibus recentem
 eorum pollicitationem animis continebant, pastoresque
 indomiti spe libertatis excitati sub oculis domini suam
 probare operam studebant.
- 1 LVIII. Ipsi Massilienses et celeritate navium et scien-

LVI. usi. ἡ μετοχή τοῦ παρακ. καλουμένη νῆσος Ratoneau.

τοῦ ἀποθ. utor ἔχει ἐνταῦθα ση-
 μασίαν ἐνεργ. μετοχ. ἐνεστῶτος
 (utentes).—tectæ=constratæ,
 κατάφρακτοι, καταστρώματα ἔ-
 χουσιν.—huc=ad has.—supra
 κφ. 34, 4.—insulam. ἡ τᾷ νῦν

LVII. numero. ἀφ. τοῦ κατὰ
 τι.—pollicitationem. ἰδ. κφ. 56,
 2.—pastores indomiti. οἱ ποιμέ-
 νες, οὓς μεθ' ἐαυτοῦ εἶχεν ὁδηγή-
 σει ὁ Δομίτιος (κφ. 34).

LVIII. eludebant impetusque

tia gubernatorum confisi nostros eludebant impetusque eorum non excipiebant et, quoad licebat latiore uti spatio, producta longius acie circumvenire nostros aut pluribus navibus adoriri singulas aut remos transcurrentes detergere, si possent, contendebant; cum propius erat neces- 2 sario ventum, ab scientia gubernatorum atque artificibus ad virtutem montanorum confugiebant. Nostri cum mi- 3 nus exercitatis remigibus minusque peritis gubernatoribus utebantur, qui repente ex onerariis navibus erant producti neque dum etiam vocabulis armamentorum cognitis, tum etiam tarditate et gravitate navium impediebantur: factæ enim subito ex humida materia non eundem usum celeritatis habebant. Itaque, dum locus 4 comminus pugnandi daretur, æquo animo singulas binis navibus obiciebant atque iniecta manu ferrea et retenta utraque nave diversi pugnabant atque in hostium naves transcendebant, et magno numero Albicorum et pastorum interfecto partem navium deprimunt, nonnullas cum 5 hominibus capiunt, reliquas in portum compellunt. Eo 6 die naves Massiliensium cum iis, quæ sunt captæ, intereunt viii.

LVIII. Hoc primum Cæsari ad Ilerdam nuntiatur; 4 simul perfecto ponte celeriter fortuna mutatur. Illi per- 2 territi virtute equitum minus libere, minus audacter vagabantur, alias non longo a castris progressi spatio, ut celerem receptum haberent, angustius pabulabantur,

eorum non excipiebant = elu- κειμ.—dum (daretur) = dum-
dendo vitabant impetus nostro- modo. — diversi = in utramque
rum. — detergere. σταθερά ναυ- navem versi.
τική ἐκφρασις, ὡς τὸ ἐλλ. ἀπο- LVIII. primum. αὕτη εἶνε ἡ
σὺ ρ ε ι ν. πρὸς. τ. Αἰδ. 28, 30, πρώτη (καλὴ) εἰδησις, ἣν λαμβά-
44.—cum (quum) ἀναφέρεται εἰς νει ὁ K.—perfecto ponte. ἰδ. κφ.
τὸ κατωτέρω tum etiam.—qui= 54, 4.—illi. οἱ πολέμιοι, οἱ περὶ
διδότι οὗτοι.—celeritatis γεν. ὑπο- τὸν Ἀφράνιον.—virtute equitum.

alias longiore circuitu custodias stationesque equitum vitabant, aut aliquo accepto detrimento aut procul equitatu viso ex medio itinere proiectis sarcinis fugiebant.

3 Postremo et plures intermittere dies et præter consuetudinem omnium noctu constituerant pabulari.

4 LX. Interim Oscenses et Calagurritani, qui erant cum Oscensibus contributi, mittunt ad eum legatos sese-

2 que imperata facturos pollicentur. Hos Tarraconenses et Iacetani et Ausetani et paucis post diebus Illurgavonen-

3 ses, qui flumen Hiberum attingunt, insequuntur. Petit ab his omnibus, ut se frumento iuvent. Pollicentur; atque

4 omnibus undique conquisitis iumentis in castra deport-

tant. Transit etiam cohors Illurgavonensis ad eum cognito civitatis consilio et signa ex statione transfert.

5 Magna celeriter commutatio rerum. Perfecto ponte, ma-

ιδ. τὸ τέλος τοῦ 55 κφ.—alias... alias. τὸ πρῶτον alias ἀναφέρεται εἰς τὸ minus libere, τὸ δεύτερον, εἰς τὸ minus audacter.

LX. Oscenses, οἱ κάτοικοι τῆς "Οσκῆς (Oscæ), τὰ νῦν Huesca, βορειοδυτικῶς τῇ Ἰλέρδᾳ.—Calagurritani, οἱ κάτοικοι τῆς Καλαγούρεως (παρὰ τὴν σημερινὴν πόλιν Jaca).—contributi cum Oscensibus. τὸ cum Oscensibus ἐνταῦθα, δηλοῦν, ὥς περ καὶ οἱ Ὀσκαῖοι. Τὸ δὲ εἶναι: ὑποτελεῖ τινὶ λέγεται contribuere alicui ἢ in aliquem, ποιεῖν τινὰ ὑποτελεῖ τινος, attribui alicui (de bell. Gall. 7, 76, 1). "Ἄλλοι ἐρμηνεύουσιν ἐνταῦθα τὸ contributi cum O. σύμμαχοι τοῖς O., ἄλλοι τέλος: ὑποτελεῖς τοῖς O., ἀλλὰ διὰ τὴν

τελευταίαν παύτην ἐκδοχὴν ἡ σύνταξις θὰ ᾔτο ὅλως ἀήθης καὶ παράξενος.—sese que κλ.=et pollicentur se facturos esse, ea quæ Cæsar imperasset (imperata Cæsaris). πρὸς. de bell. Gall. 5, 20, 2.—Tarraconenses, ἡ Ταρρακῶν λέγεται νῦν Tarragona.—Iacetani. Ausetani. ἀμφότεροι οἱ λαοὶ οὗτοι κατώκουν ἐν τῇ σημερινῇ Καταλωνίᾳ.—Illurgavonenses (καὶ Hergaones), λαὸς οἰκῶν πρὸς δυσμὰς τῆς Ἰλέρδας (ἐν ταῖς σημεριναῖς Ἰσπανικαῖς ἐπαρχίαις Ἀραγωνίας, Καταλωνίας καὶ Βαλεντίας). Περὶ τῆς καθ' ἑαυτοῦ γεωγραφίας τῆς Ἰβηρίας βλέπε τὸν Στράβωνα ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ.—deportant δηλ. frumentum.—commutatio. ἀνευ ῥήματος, ζωηρότερον καὶ γοργότερον.—perfe-

gnis quinque civitatibus ad amicitiam adiunctis, expedita re frumentaria, extinctis rumoribus de auxiliis legionum, quæ cum Pompeio per Mauritaniam venire dicebantur, multæ longinquiores civitates ab Afranio desciscunt et Cæsaris amicitiam sequuntur.

LXI. Quibus rebus perterritis animis adversariorum 4
Cæsar, ne semper magno circuitu per pontem equitatus esset mittendus, nactus idoneum locum, fossas pedum xxx in latitudinem complures facere instituit, quibus partem aliquam Sicoris averteret vadumque in eo flumine 2
efficeret. His pæne effectis magnum in timorem Afranius 2
Petreiusque perveniunt, ne omnino frumento pabuloque intercluderentur, quod multum Cæsar equitatu valebat. Itaque constituunt ipsi his locis excedere et in Celtiberiam bellum transferre. Huic consilio subfragabatur 3
etiam illa res, quod, ex duobus contrariis generibus quæ superiore bello cum Sertorio steterant civitates, vietæ nomen atque imperium absentis Pompei timebant, quæ

cto ποῖντε κλ. τὰ ἐπόμενα αἰτιολογοῦσι τὴν commutationem rerum. — per Mauritaniam. ἰδ. κφ. 39.

LXI. Quibus rebus perterritis animis. δύο ἀφαιρετικά, ὧν ἡ πρώτη (rebus) εἶνε τὸ ποιητ. αἴτιον τῆς δευτέρας, τῆς ἀπολύτου (perterritis). — magno circuitu. ἡ ἀπόστασις τῆς γεφύρας ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου ἦτο 22 μιλίων (κφ. 54, 3). Πρβλ. 64, 8. — ipsi. Νὰ πράξωσιν αὐτοὶ ἐκεῖνο, ὅπερ ἤλπιζον εἶναι θὰ ἠνάγκαζον τὸν Κ. νὰ πράξῃ. Συναπτόν τὸ ἰψί πρὸς τὸ excedere καὶ ὄχι πρὸς τὸ constituunt. — generibus δηλ. civi-

tatum. [Τὰ δύο δὲ contraria genera τῶν civitatum ἦσαν, ὡς κατωτέρω δηλοῦται, ἀφ' ἐνὸς μὲν αἱ πόλεις αἱ συνταχθεῖσαι τῷ Σερτωρίῳ καὶ κατὰ τῶν Ῥωμ. πολέμησασαι, ἀφ' ἑτέρου δὲ αἱ πόλεις quæ manserant in amicitia Romanorum. — Sertorio. Περὶ τοῦ Λευκίου Σερτωρίου καὶ τοῦ πολέμου, ὃν ἐν τῇ Ἰσπανίᾳ ἤγειρεν ἰδὲ Ἀντωνιάδου (Οὐδύρου) ἱστορίαν τμ. Α' § 437. — hic. τοπ. ἐπίρρ. ἐν τῇ Κελτιβηρίᾳ δηλ. — equitatus. σπάνιος πληθυντικός. ἰδ. Σαλλούστ. Jug. 46. — suis. παρατῆρει τὴν ἰδιαιτέραν ἐνταῦθα σημειοῦσιν τοῦ suus, ὅπως καὶ

- in amicitia manserant, magnis adfectæ beneficiis eum diligebant, Cæsaris autem erat in barbaris nomen obscurius. Hic magnos equitatus magnaue auxilia expectabant et suis locis bellum in hiemem ducere cogitabant.
- 4 Hoc inito consilio toto flumine Hiberno naves conquirere et Octogesam adduci iubent. Id erat oppidum positum
- 6 ad Hiberum miliaque passuum a castris aberat xxx. Ad eum locum fluminis navibus iunctis pontem imperant fieri legionesque duas flumen Sicorim traducunt, castra muniant vallo pedum xii.
- 4 LXII. Qua re per exploratores cognita summo labore militum Cæsar continuato diem noctemque opere in flumine avertendo huc iam reduxerat rem; ut equites, etsi difficulter atque ægre fiebat, possent tamen atque au-
- 2 derent flumen transire, pedites vero tantummodo humeris ac summo pectore extarent et cum altitudine aquæ tum etiam rapiditate fluminis ad transeundum impedi-
- 3 rentur. Sed tamen eodem fere tempore pons in Hiberno prope effectus nuntiabatur et in Sicori vadum reperiebatur.

παρ' ἡμῶν ἰδιωκὸς μου ἄνθρωπος = εὐνοϊκῶς διακείμενος πρὸς ἐμέ. — conquirere . . . adduci. Τὸ jubere συντ. ἐνταῦθα μετὰ δύο ἀπαρμυφάτων ἐνὸς ἐνεργητ. καὶ ἐνὸς παθητ. Ὅμοια παραδείγμ. ἰδὲ ἐν κρ. 32, 5. (permisceri καὶ dimittere) καὶ Λουκᾶν 1, 589. Ὑποκείμε. τοῦ conquirere εἶνε τὸ ὑπονοοῦμ. milites. — Hiberno. ὁ ποταμὸς οὗτος λέγεται νῦν Ebro. — Octogesam, οἱ τοπογραφοῦντες ἐρίζουσι περὶ τοῦ τίς σημερινὴ πόλις κατέχει τὸν τόπον τῆς παλαιᾶς Ὀκτογήτης, ἢ Mequinenza ἢ ἡ Almatret ἢ ἡ la Granja. —

imperant. τὸ ῥ. imperare συντάσσεται συνήθως μετὰ παθ. ἀπαρμυφάτου.

LXII. re cognita, summo labore continuato opere. τρεῖς ἀφαιρετικαὶ κατὰ σειράν, ἡ πρώτη καὶ τρίτη ἀπόλυτοι, ἡ δευτέρα ἐπιρρηματικὴ. Ἡ σύνταξις· opere in flumine avertendo continuato summo labore militum diem noctemque. — vero σύνδ. ἐναντιωμ. — cum (quum) . . . tum etiam. — summo pectore = summa parte pectoris. — humeris . . . pectore. ἀφαιρ. τοῦ κατὰ τι.

LXIII. Iam vero eo magis illi maturandum iter existi- 1
 mabant. Itaque duabus auxiliaribus cohortibus Ilerdæ
 præsidio relictis omnibus copiis Sicorim transeunt et
 cum duabus legionibus, quas superioribus diebus tra-
 duxerant, castra iungunt. Relinquebatur Cæsari nihil, 2
 nisi uti equitatu agmen adversariorum male haberet et
 carperet. Pons enim ipsius magnum circuitum habebat, ut
 multo breviori itinere illi ad Hiberum pervenire possent.
 Equites ab eo missi flumen transeunt et, cum de tertia 3
 vigilia Petreius atque Afranius castra movissent, repente
 sese ad novissimum agmen ostendunt et magna multi-
 tudine circumfusa morari atque iter impedire incipiunt.

LXIII. Prima luce ex superioribus locis, quæ Cæsa- 1
 ris castris erant coniuncta, cernebatur equitatus nostri
 prælio novissimos illorum premi vehementer ac non-
 numquam sustinere extremum agmen atque interrumpi,
 alias inferri signa et universarum cohortium impetu no- 2
 stros propelli, dein rursus conversos insequi. Totis vero 2
 castris milites circulari et dolere, hostem ex manibus
 dimitti, bellum necessario longius duci, centuriones tri-
 bunosque militum adire atque obsecrare, ut per eos

LXIII. Ilerdæ. ὅτι, ὅπως καὶ
 τὸ πρæsidio=καταλειφθεῖσιν δύο
 κοόρτεων εἰς φρουράν τῇ
 Ἰλέρδα. — castra iungunt.
 στρατιωτικὴ ἔκφρασις δηλοῖσα
 τὴν συνένωσιν δύο στρατιωτικῶν
 σωμάτων. — ut=ut. — male ha-
 beret=vexaret. — habebat=εἶχε
 (μεγάλην περιστροφὴν). Δηλ. διὰ
 νὰ φθάσῃ τις εἰς τὴν γέφυραν ἔ-
 πρεπε νὰ κάμῃ μεγάλην περι-
 στροφὴν. πρὸς δὲ τὴν σημασίαν
 ταύτην τοῦ habere 2, 1, 3 καὶ
 2, 31, 4. — ut=ita ut. — castra

movissent. στρατιωτ. ἔκφρασις:
 κινῶ, μετακινῶ τὸ στρατόπεδον·
 τὸ ἐναντίον castra ponere. Ἰδὲ
 περὶ τοῦ ῥώμ. στρατοπέδου Θ. Βε-
 νιζέλον σλ. 22. — morari ἄνευ
 ἀντικειμένου.

LXIII. conjuncta (μετὰ δὸς.
 castris)=vicina. — cernebatur a-
 προσώπως. — equitatus nostri ὑ-
 ποκείμεν. γέν. εἰς τὸ πρælio. — in-
 ferri signa δηλ. adversariis. —
 conversos δηλ. nostros. — Totis
 castris κατὰ παράλειψιν τῆς in.
 — circulari. . . adire, obsecrare,

Cæsar certior fieret, ne labori suo neu periculo parceret: paratos esse sese, posse et audere ea transire flumen, qua traductus esset equitatus. Quorum studio et vocibus excitatus Cæsar, etsi timebat tantæ magnitudini fluminis exercitum obicere, conandum tamen atque experiendum iudicat. Itaque infirmiores milites ex omnibus centuriis deligi iubet, quorum aut animus aut vires videbantur sustinere non posse. Hos cum legione una præsidio castris relinquit; reliquas legiones expeditas educit magnoque numero iumentorum in flumine supra atque infra constituto traducit exercitum. Pauci ex his militibus abrepti vi fluminis ab equitatu excipiuntur ac sublevantur; interit tamen nemo. Traducto incolumi exercitu copias instruit triplicemque aciem ducere incipit. Ac tantum fuit in militibus studii, ut milium sex ad iter addito circuitu magnaue ad vadum fluminis mora interposita eos, qui de tertia vigilia exissent, ante horam diei viii. consequerentur.

LXV. Quos ubi Afranius procul visos cum Petreio conspexit, nova re perterritus locis superioribus constitit aciemque instruit. Cæsar in campis exercitum reficit, ne defessum prælio obiciat; rursus conantes progredi

ιστορικά ἀπαρέμφρατα ἀντὶ παρατατικού. — ne = ut non. — neu = et ne (ut non). — timebat obicere. Διαφοροτρόπως, καθ' ἣν ἐκάστοτε ἔχει διάφορον ἔννοιαν συντάσσεται τὸ ῥ. timere: timere aliquem ἢ aliqui, timere ab aliquo, timere alicui, de aliquo, timere ut, timere ne καὶ τέλος, ὅπως ἐνταῦθα, timere μετ' ἀπαρεμφάτου. — tantæ magnitudinis fluminis = tanto flumini. — horam

viii (nonam). Οἱ Ῥωμαῖοι διήρουν τὴν ἡμέραν ἀπ' ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν εἰς δώδεκα ὥρας· ὅθεν ἦσαν αἱ ὥραι αὐτῶν μακρότεραι μὲν τὰ θέρος, βραχύτεραι δὲ τὸν χειμῶνα (τοῦναντίον δὲ συνέβαινεν εἰς τὰς φυλακάς, vigiliæ, τῆς νυκτός).

LXV. Afranius cum Petreio = Afranius Petreiusque. — constitit . . . instruit. συνήθης παρὰ τῷ K. ἀνάμξις χρόνων (παρκαίμει-

insequitur et moratur. Illi necessario maturius, quam 3
constituerant, castra ponunt. Suberant enim montes at-
que a milibus passum v itinera difficilia atque angusta
excipiebant. Hos montes intrare cupiebant, ut equitatum 4
effugerent Cæsaris præsiidiisque in angustiis collocatis
exercitum itinere prohiberent, ipsi sine periculo ac ti-
more Hiberum copias traducerent. Quod fuit illis conan- 5
dum atque omni ratione efficiendum; sed totius diei pu-
gna atque itineris labore defessi rem in posterum diem
distulerunt. Cæsar quoque in proximo colle castra ponit.

LXVI. Media circiter nocte iis, qui adaquandi causa 1
longius a castris processerant, ab equitibus correptis,
fit ab his certior Cæsar, duces adversariorum silentio
copias castris educere. Quo cognito signum dari iubet
et vasa militari more conclamari. Illi exaudito clamore 2
veriti, ne noctu impediti sub onere configere cogeren-
tur aut ne ab equitatu Cæsaris in angustiis teneren-
tur, iter supprimunt copiasque in castris continent. Po- 3
stero die Petreius cum paucis equitibus occulte ad ex-
ploranda loca proficiscitur. Hoc idem fit ex castris Cæ-
saris. Mittitur L. Decidius Saxa cum paucis, qui loci na-
turam perspiciat. Uterque idem suis renuntiat: v milia 4
passuum proxima intercedere itineris campestris, inde
excipere loca aspera et montuosa; qui prior has angustias
occupaverit, ab hoc hostem prohiberi nihil esse negotiū.

LXVII. Disputatur in consilio ab Petreio atque Afra- 1
nio et tempus profectionis quæritur. Plerique censebant,

ἐνεστ.),—excipiebant ἐπὶ ὁμοίαις vasa colligantur.—sub onere=
σημασίας καὶ τὸ ἐλλ. ῥ. ἐκ δ' ἐ- πρὸς τὸ ἀλλαχθοῦ sub sarcinis.—
χρῆσθαι.—Quod fuit illis κλ.= qui ἀναφ. ἀντων, ἀντὶ τελικοῦ
quod illi debebant conari atque μορίου, ὅπως καὶ παρ' Ἑλλῆσι,—
omni ratione efficere. qui prior=uter prior.

LXVI. vasa conclamare τεχν. LXVII. tempus profectionis=
στρατιωτ. ὁρος = conclamare ut de tempore profectionis=quo-

ut noctu iter facerent : posse prius ad angustias venire,
 2 quam sentiretur. Alii, quod pridie noctu conclamatum
 esset in Cæsaris castris, argumenti sumebant loco, non
 3 posse clam exiri. Circumfundi noctu equitatum Cæsaris
 atque omnia loca atque itinera obsidere ; nocturnaque
 prœlia esse vitanda, quod perterritus miles in civili dis-
 4 sensione timori magis quam religioni consulere consue-
 verit. At lucem multum per se pudorem omnium ocu-
 lis, multum etiam tribunorum militum et centurionum
 præsentiâ adferre ; quibus rebus coerceri milites et in
 5 officio contineri soleant. Quare omni ratione esse inter-
 diu perrumpendum : etsi aliquo accepto detrimento, ta-
 men summa exercitus salva locum, quem petant, capi
 6 posse. Hæc vincit in consilio sententiâ, et prima luce
 postridie constituunt proficisci.

4 LXVIII. Cæsar exploratis regionibus albente cælo
 omnes copias castris educit magnoque circuitu nullo
 certo itinere exercitum ducit. Nam quæ itinera ad Hibe-
 rum atque Octogesam pertinebant, castris hostium op-
 2 positis tenebantur. Ipsi erant transcendendæ valles ma-
 ximæ ac difficillimæ, saxa multis locis prærupta iter
 impediabant, ut arma per manus necessario traderentur
 militesque inermi sublevatique alii ab aliis magnam
 3 partem itineris conficerent. Sed hunc laborem recusabat
 nemo, quod cum omnium laborum finem fore existima-

nam tempore proficiscendum sit.

—pridie noctu. πρὸλ. hodie ma-
 ne, eras mane, prima luce po-
 stridie.—oculis δοτ. ἐξαρτ. ἐκ τοῦ
 adferre.—etsi accepto. Μόνον ἐν-
 ταῦθα συνάπτει ὁ Κ. ἐναντιωματι-
 κὸν μῦρον πρὸς ἀπόλυτον ἀφαι-
 ρετικὴν. Εἶνε δὲ καθ' ὅλου ἡ
 τοιαύτη χρῆσις ἀσυνήθης εἰς τοὺς

πρὸ τοῦ Αὐγούστου συγγραφεῖς.
 Ὁ Τάκτις συγνὰ πράττει τοῦτο
 (π. χ. Hist. 4, 60 : quamquam
 remoto consulari).

LXVIII. albente cælo. ποιητ.
 ἔκφρασις. πρὸλ. Βεργ. Aen. 4,
 586. ἰδ. καὶ Κοϊντιλιανόν 8, 3,
 35.—fore=futurum esse. τὸ fi-
 nis εἶνε ἐνταῦθα ἀρσεν. γένουε,

bant, si hostem Hiberno intercludere et frumento prohibere potuissent.

LXVIII. Ac primo Afraniani milites visendi causa 1
lati ex castris procurrebant contumeliosisque vocibus
prosequebantur: necessarii victus inopia coactos fugere
atque ad Ilerdam reverti. Erat enim iter a proposito di-
versum, contrariamque in partem iri videbatur. Duces 2
vero eorum consilium suum laudibus ferebant, quod se
castris tenuissent; multumque eorum opinionem adiuva-
bat, quod sine iumentis impedimentisque ad iter profe-
ctos videbant, ut non posse inopiam diutius sustinere
confiderent. Sed ubi paulatim retorqueri agmen ad dex- 3
tram conspexerunt iamque primos superare regionem
castrorum animum adverterunt, nemo erat adeo tardus
aut fugiens laboris, quin statim castris exeundum atque
occurrendum putaret. Conclamatur ad arma, atque 4
omnes copiae paucis praesidio relictis cohortibus exeunt
rectoque ad Hiberum itinere contendunt.

LXX. Erat in celeritate omne positum certamen, utri 1
prius angustias montesque occuparent; sed exercitum
Caesaris viarum difficultates tardabant, Afranii copias
equitatus Caesaris insequens morabatur. Res tamen ab 2
Afranianis huc erat necessario deducta, ut, si priores
montes, quos petebant, attingissent, ipsi periculum vita-

ὥς φαίνεται ἐκ τοῦ εὐμ.—potuis-
sent. ὁ ὑπερσ. ἔχει ἐνταῦθα, ὅπως
πολλὰ χροῖ, σημασίαν τετελ. μέλλ.
ὑποτακτ.

LXVIII. a proposito δηλ. iti-
nere.—laudis ferebant. συνηθέ-
στερον λέγεται laudis efferre.
—ut confiderent οἱ περὶ τὸν
Ἀφράνιον.—non posse οἱ τοῦ
Καίσαρος.—animum adverterunt

= animadverterunt. —fugiens.
μόνον ἐνταῦθα μεταχειρίζεται τὴν
λέξιν ἐπιθετικῶς ὁ Κ. μὲ ἐπομ.
γενικὴν ἀντικειμενικὴν (laboris).
—praesidio δηλ. castris, εἰς φρου-
ρὰν τῷ στρατοπέδῳ.

LXX. ipsi ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ
ἀκολουθοῦσιν impedimenta cohor-
tisque (ἀρχαῖκῶς ἀντὶ τοῦ cohortes). —exercitu ποιητ. αἴτ. ἰδ.

- rent, impedimenta totius exercitus cohortisque in castris relictas servare non possent; quibus interclusis exercitu
- 3 Cæsaris auxilium ferri nulla ratione poterat. Confecit prior iter Cæsar atque ex magnis rupibus nactus planiciem in hac contra hostem aciem instruit. Afranius, cum ab equitatu novissimum agmen premeretur, ante se ho-
- 4 stem videret, collem quendam nactus ibi constitit. Ex eo loco IIII cetratorum cohortis in montem, qui erat in conspectu omnium excelsissimus, mittit. Hunc magno cursu concitatos iubet occupare, eo consilio, uti ipse eodem omnibus copiis contenderet et mutato itinere iugis
- 5 Octogesam perveniret. Hunc cum obliquo itinere cetrati peterent, conspicatus equitatus Cæsaris in cohortis impetum fecit; nec minimam partem temporis equitum vim cetrati sustinere potuerunt omnesque ab eis circumventi in conspectu utriusque exercitus interficiuntur.
- 4 LXXI. Erat occasio bene gerendæ rei. Neque vero id Cæsarem fugiebat, tanto sub oculis accepto detrimento perterritum exercitum sustinere non posse, præsertim circumdatum undique equitatu, cum in loco æquo atque aperto configeretur; idque ex omnibus partibus ab eo
- 2 flagitabatur. Concurrerant legati, centuriones tribunique militum: Ne dubitaret prælium committere. Omnium

Συντ. Κοφ. § 54.—confecit... instruit. ἰδ. τὴν σημ. εἰς κοφ. 65, 4 (constitit... instruit). — iugis (ὅπως εἰς τὸ ἐν κοφ. 40, 1: his pontibus=διὰ τῶν γεφυρῶν τούτων)=διὰ τῶν ῥάχεων. — nec minimam partem temporis = οὐδὲ στιγμήν.

LXXI. occasio gerendæ rei= occ. gerendi rem. Τὸ νόημα τῆς πράξεως γίνεται κατάδηλον καὶ

ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀκολουθοῦντος κεφαλαίου (Cæsar in eam spem κλ.).—sub oculis δηλ. exercitus (γεν.) Afraniiani, ὅχι sub oc. omnium ἢ sub oc. Cæsaris, ὥς τινες ἐρμηνεύουσι. — sustinere, ἀνευ ἀντικειμένου, ὅπως καὶ ἀνωτέρω (κοφ. 64, 1).—cum configeretur αἰτιολογεῖ τὸ circumdatum, διότι μόνον ὅταν μάχηται ἐν loco æquo δύναται τὸ σπράττεμα

esse militum paratissimos animos. Afranianos contra 3
multis rebus sui timoris signa misisse: quod suis non
subvenissent, quod de colle non decederent, quod vix
equitum incursus sustinerent conlatisque in unum lo-
cum signis conferti neque ordines neque signa servarent.
Quod si iniquitatem loci timeret, datum iri tamen ali- 4
quo loco pugnandi facultatem, puod certe inde deceden-
dum esset Afranio nec sine aqua permanere posset.

LXXII. Cæsar in eam spem venerat, se sine pugna 1
et sine vulnere suorum rem conficere posse, quod re fru-
mentaria adversarios interclusisset. Cur etiam secundo 2
prælio aliquos ex suis amitteret? cur vulnerari patere-
tur optime de se meritos milites? cur denique fortunam
periclitaretur? præsertim cum non minus esset impera-
toris consilio superare quam gladio. Movebatur etiam 3
misericordia civium, quos interficiendos videbat; quibus
salvis atque incolumibus rem optinere malebat. Hoc con- 4
silium Cæsaris plerisque non probabatur; milites vero
palam inter se loquebantur, quoniam talis occasio victo-
riæ dimitteretur, etiam cum vellet Cæsar, sese non esse
pugnatuos. Ille in sua sententia perseverat et paulum
ex eo loco degreditur, ut timorem adversariis minuat.
Petreius atque Afranius oblata facultate in castra sese 5

νά περικυκλωθῇ ὑπὸ τοῦ ἱππι-
κοῦ.—idque δὴ λ. ut confligeretur.
—signa misisse, συνηθέστ. signa
edidisse=significasse (significa-
visse). —collatis signis. αἰτιολ.
ἀφαιρ. ἀπόλ. αἰτιολογική (ἐπειδὴ
συνήχζον). —neque ordines ne-
que signa servare. πρὸ βλ. de bell.
Gall. 4, 26, 1.

LXXII. in eam spem venerat.
venio in spem=εἰς ἐλπίδα ἔρχο-

μαι=ἀρχίζω νά πιστεύω. — se
posse ἐπεξηγήσεις τοῦ eam (spem).
—Cur amitteret. πλαγία ἐρώτη-
σις. ἰδ. Συντ. Κορ. § 196 καὶ
198. —etiam συναπτέον πρὸς τὸ
secundo.—sese referunt=se re-
cipiunt.—præsiidiis dispositis ὀρ-
γανική ἀφαιρ. ἀπόλυτος ἀναφ. εἰς
τὴν ἐτέραν ἀφ. ἀπόλυτ. omni in-
tercluso itinere.—castris castra.
καὶ ἀλλαγῶς ἐσημειώσαμεν ὅτι

referunt. Cæsar præsiidiis in montibus dispositis omni ad Hiberum incluso itinere, quam proxime potest hostium castris, castra communit.

- 1 LXXIII. Postero die duces adversariorum perturbati,
 2 quod omnen rei frumentariæ fluminisque Hiberi spem
 3 dimiserant, de reliquis rebus consultabant. Erat unum
 4 iter, Ilerdam si reverti vellent, alterum, si Tarraconem
 5 peterent. Hæc consiliantibus eis nuntiantur aquatores
 6 ab equitatu premi nostro. Qua re cognita crebras stationes disponunt equitum et cohortium alariarum legionariasque intericiunt cohortis vallumque ex castris ad
 7 aquam ducere incipiunt, ut intra munitionem et sine
 8 timore et sine stationibus aquari possent. Id opus inter
 9 se Petreius atque Afranius partiuntur ipsique perficiundi operis causa longius progrediuntur.

- 1 LXXIII. Quorum discessu liberam nacti milites colloquiorum facultatem vulgo procedunt, et quem quisque
 2 in castris notum aut municipem habebat, conquirunt atque
 3 evocat. Primum agunt gratias omnes omnibus, quod
 4 sibi perterritis pridie pepercissent: eorum se beneficio vivere. Deinde imperatoris fidem querunt, rectene se

ἀγαπῶσιν οἱ ἀρχαῖοι νῦν παραθέτωσι τοὺς διαφόρους τύπους ἐνὸς ὀνόματος.

LXXIII. rei frumentariæ fluminisque Hiberi ἀντικειμ. γενικ. καὶ εἰς τὸ spem.—spem dimiserant. spem demittere σημαίνει κυρίως ἀφίεναι, καταλείπειν τὴν ἐλπίδα· spem amittere: ἀπελπίζεσθαι.—si vellent... si peterent. ἰδ. Συντ. Κοφ. § 184.—cohortium aliararum. ἰδ. Θ. Βενιζ. σλ. 39.—possent παρατ. ὑποτακτ. διότι ἐξαρθᾶται ἐκ τοῦ in-

cipiunt, ὅπερ εἶνε ἱστορ. ἐνεστώς.

LXXIII. discessu=postquam discesserant.—procedunt δηλ. ex castris.—omnes omnibus δπως τὸ castris castra ἀνωτέρω,—pepercissent. ὁ ὑπερσ. ἐξαρθᾶται ἐκ τοῦ ἱστορ. ἐνεστ. ἄγουν.—vivere. τὸ εἰδ. τοῦτο ἀπαρέμφ. ἐξαρθᾶται ἐκ τοῦ ὑπονοουμένου dicunt, ὅπερ παραλαμβάνεται ἐκ τοῦ gratias agunt.—imperatoris fidem = de fide imperatoris.—rectene κλ. ἐπεξηγήσεις τοῦ fidem.—illi = imperatori ὅθεν:

illi sint commissuri, et, quod non ab initio fecerint armaque cum hominibus necessariis et consanguineis contulerint, queruntur. His provocati sermonibus fidem ab 3 imperatore de Petrei atque Afranii vita petunt, ne quod in se scelus concepisse neu suos prodidisse videantur. Quibus confirmatis rebus se statim signa transluros confirmant legatosque de pace primorum ordinum centuriones ad Cæsarem mittunt. Interim alii suos in ca- 4 stra invitandi causa adducunt, alii ab suis abducuntur, adeo ut una castra iam facta ex binis viderentur; compluresque tribuni militum et centuriones ad Cæsarem veniunt seque ei commendant. Idem hoc fit a principi- 5 bus Hispaniæ, quos evocaverant et secum in castis habebant obsidum loco. Hi suos notos hospitesque querebant, per quem quisque eorum aditum commendationis haberet ad Cæsarem. Afranii etiam filius adulescens de 6 sua ac parentis sui salute cum Cæsare per Sulpicium legatum agebat. Erant plena lætitia et gratulatione 7 omnia, eorum, qui tanta pericula vitasse, et eorum, qui sine vulnere tantas res confecisse videbantur, magnumque fructum suæ pristinæ lenitatis omnium iudicio Cæsar ferebat, consiliumque eius a cunctis probabatur.

quærunt, rectene se imperatoris fidei sint commissuri. — fecerint, contulerint παρακείμενοι, διότι τὸ quæruntur θεωρεῖται ὡς κορίως ἐνεστώς καὶ ὄχι ὡς ἰστωρ. ἐνεστώς. — primorum ordinum. αὐτὸς 6 centuriæ τῆς πρώτης κοόρτης ἀπετέλουν τοὺς primos ordines. — una castra. ἰδ. ἑμοιον πληθυντικὸν ἐν τῷ de bell. Gall. (4, 32) unos Sequanos καὶ παρὰ Κικέρ. (pro

Flacco 39) unis vestimentis. — notos μόνον ἐνταῦθα παρὰ Κ. ὡς οὐσιαστικὸν καὶ ἀπαξ παρὰ Κικέρωνι (pro Cael. 2, 3). — commendationis ὑποκ. γεν. — per Sulpicium. Παρὶ τοῦτου τοῦ Σουλπίκιου Πρόφρου ἰδ. de bell. Gall. 4, 22, 6. 7, 90, 7. — plena lætitia. Μόνον ἐνταῦθα συντάσσει ὁ Κ. τὰ ἐπιθ. plenus ἀφαιρετικῇ (lætitia), ἀλλὰ τοῦ δὲ πανταχοῦ γενικῇ.

- 4 LXXV. Quibus rebus nuntiatis Afranio, ab instituto opere discedit seque in castra recipit, sic paratus, ut videbatur, ut, quicumque accidisset casus, hunc quieto et
 2 æquo animo ferret. Petreius vero non deserit sese. Armat familiam : cum hac et prætoriam cohortem cetratorum barbarisque equitibus paucis, beneficiariis suis, quos suæ custodiæ causa habere consuevit, improviso ad vallum advolat, colloquia militum interrumpit, nostros repellit a castris, quos deprendit, interficit. Reliqui cœunt inter se et repentino periculo exterriti sinistras sagis involvunt gladiosque destringunt, atque ita se a cetratis equitibusque defendunt castrorum propinquitate confisi seque in castra recipiunt et ab iis cohortibus, quæ erant in statione ad portas, defenduntur.
- 4 LXXVI. Quibus rebus confectis flens Petreius manipulos circumit militesque appellat, neu se neu Pompeium imperatorem suum adversariis ad supplicium tradant,
 2 obsecrat. Fit celeriter concursus in prætorium. Postulat, ut iurent omnes, se exercitum ducesque non deserturos neque prodituros, neque sibi separatim a reliquis
 3 consilium capturos. Princeps in hæc verba iurat ipse ; idem iusiurandum adigit Afranium ; subsequuntur tribuni militum centurionesque ; centuriatim producti mi-

LXXV. Quibus rebus κλ. Τὸ ἀντ. τῆς ἐξήρτ. προτάσεως (Afranio) εἶνε σύνταγμα ὑποκ. τῆς κυρίας (Afranius discedit). Πρὸς. Τ. Αἰβ. 5, 1, 8.—instituto=incepto.—familiam=samulos.—prætoria cohorte. ἰδ. Θ. Βενιζ. σλ. 36.—beneficiariis. Οὕτως ἐκκαλοῦντο ἐν τῇ στρατεύματι οἱ τῶν ταπεινότερων ἐργασιῶν εὐεργεσία τοῦ στρατηγοῦ (ducis beneficio) ἀπαλ-

λαγέντες στρατιῶται καὶ ἐπὶ θερραπέια τῶν μαγιστρῶτων τεταγμένοι.

LXXVI. manipulos. ἰδ. Θ. Βενιζ. σλ. 34.—fit concursus=concurritur.—prætorium. νοητέος ἐνταῦθα ὁ πρὸ τῆς στρατηγίδος σκηπτικῆς χώρος, ἐνθα ἦσαν οἱ βωμοὶ καὶ τὸ βῆμα τοῦ στρατηγοῦ. ἰδ. Θ. Βενιζ. σλ. 22.—insurandum adigit Afranium=

lites idem iurant. Edicunt, penes quem quisque sit Cæsaris miles, ut producat^{ur}: productos palam in prætorio interficiant. Sed plerosque ii, qui receperant, celant noctuque per vallum emittunt. Sic terror oblat^{us} a du-
cibus, crudelitas in supplicio, nova religio iurisiurandi spem præsentis deditio^{nis} sustulit mentesque militum convertit et rem ad pristinam belli rationem redegit.

LXXVII. Cæsar, qui milites adversariorum in castra per tempus colloqui venerant, summa diligentia conquiri et remitti iubet. Sed ex numero tribunorum militum centurionumque nonnulli sua voluntate apud eum remanserunt. Quos ille postea magno in honore habuit; centuriones in priores ordines, equites Romanos in tribunicium restituit honorem.

LXXVIII. Premebantur Afraniani pabulatione, aqua-
bantur ægre. Frumenti copiam legionarii nonnullam habebant, quod dierum xxi ab Herda frumentum iussi erant efferre, cetrati auxiliaresque nullam, quorum erant et facultates ad parandum exiguae et corpora insueta ad onera portanda. Itaque magnus eorum cotidie numerus ad Cæsarem perfugiebat. In his erat angustii^s res. Sed ex propositis consiliis duobus explicitius videbatur, Herdam reverti, quod ibi paulum frumenti reliquerant. Ibi se reliquum consilium explicaturos confidebant. Tarraco

agit Afranium ad iusiurandum. ἱππέως, δὲν ἦσαν ὅμως χιλιάρχοι
Τὸ ἀδ' ἐρε ἐνταῦθα μετὰ δύο αἰ- καὶ πάντες οἱ ἱππεῖς οἱ ἐν τῷ
τιατικῶν. ἡδύνατο ἀντὶ τοῦ ἰυ- στρατῶ ὑπηρετοῦντες.
σιurandum ἢ εἴπη καὶ ἰυσιuran-
do. — edicunt, penes quem κλ.
Ἡ σύνταξις edicunt, ut quisque
miles Cæsaris, penes quem sit,
producat^{ur}.

LXXVII. equites Romanos. Οἱ
χιλιάρχοι εἶχαν βαθμόν ῥωμαίου

LXXVIII. Premebantur = la-
borabant. — pabulatione αἰτιολ.
ἀφαιρ. — facultates = χρηματικά
μέσα. — ad onera portanda. ἰδ.
Θ. Βενιζέλ. σλ. 37. — explicitius =
expeditius, facilius. — consilium
explicaturos = expedituros. —

aberat longius; quo spatio plures rem posse casus recipere intellegebant. Hoc probato consilio ex castris proficiscuntur. Cæsar equitatu præmisso, qui novissimum agmen carperet atque impediret, ipse cum legionibus subsequitur. Nullum intercedebat tempus, quin extremi cum equitibus præliarentur.

- 1 LXXVIII. Genus erat hoc pugnae. Expeditæ cohortes novissimum agmen claudebant pluresque in locis
2 campestribus subsistebant. Si mons erat ascendendus, facile ipsa loci natura periculum repellebat, quod ex locis superioribus, qui antecesserant, suos ascendentes
3 protegebant; cum vallis aut locus declivis suberat neque ii, qui antecesserant, morantibus opem ferre poterant, equites vero ex loco superiore in aversos tela coniciebant, tum magno erat in periculo res. Relinquebatur, ut, cum eiusmodi locis esset appropinquatum, legionum signa consistere iuberent magnoque impetu equitatum repellerent, eo summo repente incitati cursu sese in vallis universi demitterent, atque ita transgressi
5 rursus in locis superioribus consisterent. Nam tantum ab equitum suorum auxiliis aberant, quorum numerum habebant magnum, ut eos superioribus perterritos præ-

quo spatio=et tanto spatio.—qui carperet=ut carperet.—novissimum agmen=τὸ νεώτατον (τελευταίον) ἄγημα=τὸ τελευταίον μέρος τοῦ ἀγήματος=ἡ ὀπισθοφυλακή.—quin. id. Γραμμ. Καστάρχ. § 245. Συντ. Καφ. § 168.

LXXVIII. pluresque δηλ. cohortes.—relinquebatur=ὑπελείπετο ὅτι, ἔμενεν ὅτι κλ. Δηλ. Πλὴν ἐκείνων, ἃ ἐπομεν ὅτι ἐργοντο, ὑπελείπετο καὶ τοῦτο. "Ο-

θεν: προσθετέον δτι.—legionum signa consistere. στρατιωτικὴ ἔκφρασις=eis μέτωπον καθίστασθαι.—incitati ἔχει μέσσην σημασίαν, ἐκ τοῦ β. se incitare.—auxiliis. Σημειῶσαι ὅτι τὸ μὲν auxilium ἐνικῶς σημαίνει ἐπικουρῶν, τὸ δὲ auxilia πληθυντικῶς, ἐπικουρικὰ στρατεύματα. Ὑνταῦθα ὁμῶς τὸ πλθ. auxiliis=ἐπικουρία. Οὕτω καὶ παρὰ Σαλλουστιῷ Catil. 6, 5 καὶ 22, 28.—

liis in medium reciperent agmen ultroque eos tuerentur; quorum nulli ex itinere excedere licebat, quin ab equitatu Cæsaris exciperetur.

LXXX. Tali dum pugnatur modo, lente atque paulatim proceditur crebroque, ut sint auxilio suis, subsistunt; ut tum accidit. Milia enim progressi non vehementiusque per agitati ab equitatu montem excelsum capiunt ibique una fronte contra hostem castra muniunt neque iumentis onera deponunt. Ubi Cæsaris castra posita tabernaculaque constituta et dimissos equites pabulandi causa animum adverterunt, sese subito proripiunt hora circiter sexta eiusdem diei et spem nacti moræ discessu nostrorum equitum iter facere incipiunt. Qua re animum adversa Cæsar relictis impedimentis cum legionibus subsequitur, præsidio paucas cohortis relinquit; hora x.

nulli δοτ. εἰς τὸ licebat, ὅπερ ἐδῶ δέχεται τελ. ἀπαρ. excedere, ἀλλὰ λαχοῦ δὲ ut καὶ ὑποτακτικὴν.

LXXX. ut tum = ita ut tum. Διὰ τοῦ tali dum pugnatur modo κλ. δηλοῦται γενικὴ παρατήρησις, εἰδικευομένη εἰς τὴν περίστασιν, περὶ ἧς ἐν τῷ παρόντι κψ. ὑπόκειται λόγος, διὰ τοῦ ut tum. —accidit: συνώνυμα evenit, contingit, obvenit, obtingit. Τὰ ῥ. accidere, evenire καὶ contingere δηλοῦσιν ὅτι συμβαίνει τι εἴτε εὐνοϊκόν, εἴτε μὴ, ἀδιαφόρως, ἀλλὰ τὸ μὲν accidere, ἀπροσδόκητον, τὸ δὲ evenire προσδοκώμενον καὶ προβλεπόμενον, τὸ δὲ contingere καὶ παρασκευασθὲν μάλιστα ὑπὸ τοῦ ὑποκειμένου. Τὸ obvenire καὶ τὸ obtingere λέγονται ἐπὶ εὐτυχῶν μόνον συμβάντων. Τὰ ac-

cidentia λοιπὸν εἶνε τυχερά συμβεβηκότα, τὰ evenientia, ἀποτελέσματα τῶν ἡμετέρων πράξεων ἢ καθ' ὅλου τῶν περιστάσεων, τὰ contingentia, ἀποτελέσματα τῶν ἡμετέρων εὐχῶν, προσπαθειῶν ἢ καὶ σφαλμάτων, τὰ obtingentia τέλος καὶ τὰ obvenientia, ἀποτελέσματα εὐνοϊκῆς τύχης. Ὅθεν τὸ παρὰ Κικέρ. ad fam. 6, 21: Timebam ne evenirent, quæ acciderunt = Ἐφορούμην μὴ τυχόν ἤθελον συμβῆ ἑκείνα, ἅπερ τυχαίως (διὰ τοὺς ἄλλους) συνέβησαν καὶ ἅπερ (ἐγὼ) πρόβλεπον (ὅτι ἤθελον συμβῆ). Döderlein μικρ. συνων. ἐν λ. accidere.—animus adversus = animus ad-versa, ὅπως καὶ ἀνωτέρω animus adverterunt = animad-verterunt.

- subsequi pabulatores equitesque revocari iubet. Celeriter equitatus ad cotidianum itineris officium revertitur.
- 5 Pugnatur acriter ad novissimum agmen, adeo ut pæne terga convertant, compluresque milites, etiam nonnulli centuriones, interficiuntur. Instabat agmen Cæsaris atque universum immincebat.
- 4 LXXXI. Tum vero neque ad explorandum idoneum locum castris neque ad progrediendum data facultate consistunt necessario et procul ab aqua et natura iniquo
- 2 loco castra ponunt. Sed isdem de causis Cæsar, quæ supra sunt demonstratæ, prælio non lacessit et eo die tabernacula statui passus non est, quo paratiores essent ad insequendum omnes, sive noctu sive interdiu erumperent.
- 3 Illi animadverso vitio castrorum tota nocte munitiones proferunt castraque castris convertunt. Hoc idem postero die a prima luce faciunt totumque in ea re diem
- 4 consumunt. Sed quantum opere processerant et castra protulerant, tanto aberant ab aqua longius, et præsent
- 5 malo aliis malis remedia dabantur. Prima nocte aquandi causa nemo egreditur ex castris; proximo die præsidio in castris relicto universas ad aquam copias educunt,
- 6 pabulatum emittitur nemo. His eos suppliciiis male haberi Cæsar et necessariam subire deditionem quam prælio decertare malebat. Conatur tamen eos vallo fossaque circummunire, ut quam maxime repentinas eorum eruptiones demoretur; quo necessario descensuros existimabat.
- 7 Illi et inopia pabuli adducti, et quo essent ad id expeditiores, omnia sarcinaria iumenta interfici iubent.

LXXXI. isdem=iisdem. — de causis. ιδ. Γραμμ. Καστ. § 144 σημ. γ'. — supra. κφ. 72. — præsent

εἶνε κινήσεως σημαντικόν. — quo επίρρ. — descensuros δηλ. esse. — ad id=ad repentinas eruptiones. — sarcinaria iumenta. ιδ. Θ. Βενιζέλ. σλ. 37.

pabulatum. σουπῆνον δηλοῦν τὸ τελ. αἴτιον, διότι τὸ ῥ. emittitur

LXXXII. In his operibus consiliisque biduum consu- 1
mitur; tertio die magna iam pars operis Cæsaris pro-
cesserat. Illi impediendæ reliquæ munitionis causa hora
circiter viii signo dato legiones educunt aciemque sub
castris instruunt. Cæsar ab opere legiones revocat, equi- 2
tatum omnem convenire iubet, aciem instruit; contra
opinionem enim militum famamque omnium videri præ-
lium defugisse magnum detrimentum adferebat. Sed eis- 3
dem de causis, quæ sunt cognitæ, quo minus dimicare
vellet, movebatur, atque hoc etiam magis, quod spatii
brevitas etiam in fugam coniectis adversariis non mul-
tum ad summam victoriæ iuvare poterat. Non enim 4
amplius pedum milibus duobus ab castris castra dista-
bant. Hinc duas partes acies occupabant duæ; tertia
vacabat, ad incursum atque impetum militum relicta.
Si prælium committeretur, propinquitas castrorum ce- 5
lerem superatis ex fuga receptum dabat. Hac de causa
constituerat signa inferentibus resistere, prior prælio
non lacessere.

LXXXIII. Acies erat Afraniana duplex legionum v, 1.
tertium in subsidiis locum alariæ cohortes obtinebant;
Cæsaris triplex; sed primam aciem quaternæ cohortes 2
ex v legionibus tenebant, has subsidiariæ ternæ et rur-
sus aliæ totidem suæ cuiusque legionis subsequebantur;
sagittarii funditoresque media continebantur acie, equi-
tatus latera cingebat. Tali instructa acie tenere uterque 3
propositum videbatur: Cæsar, ne nisi coactus prælium

LXXXII. quominus=quo (eo παρ' Ἑλληνι. τὰ δὲ οὐ μέρη=
= εἰς τοῦτο, ut) minus. "Οθεν: τὰ δὲ οὐ τρίτα.—relicta αἰτιολογεῖ
movebatur eo ut vellet minus τὸ vacabat.
dimicaret. — hinc=ex his duo- LXXXIII. in subsidiis. πρὸλ.
bus milibus=horum duorum μι- Σαλλούστ. Catil. 59, 5. Ὁ στρα-
lium. — duas partes. οὕτω καὶ τὸς τοῦ Ἀφρανίου ἦτο παρατε-

committeret, ille, ut opera Cæsaris impediret. Produci-
tur tum res, aciesque ad solis occasum continentur;
4 inde utrique in castra discedunt. Postero die munitiones
institutas Cæsar parat perficere; illi vadum fluminis Si-
5 coris temptare, si transire possent. Qua re animadversa
Cæsar Germanos levis armaturæ equitumque partem
flumen traicit crebrasque in ripis custodias disponit.

4 LXXXIII. Tandem omnibus rebus obsessi, quantum
iam diem sine pabulo retentis iumentis, aquæ, lignorum,
frumenti inopia, conloquium petunt, et id, si fieri possit,
2 semoto a militibus loco. Ubi id a Cæsare negatum et,
palam si colloqui vellent, concessum est, datur obsidis
3 loco Cæsari filius Afranii. Venitur in eum locum, quem
Cæsar delegit. Audiente utroque exercitu loquitur Afra-
nius: Non esse aut ipsis aut militibus succensendum,
4 quod fidem erga imperatorem suum Cn. Pompeium con-
servare voluerint. Sed satis iam fecisse officio satisque
supplicii tulisse. Perpressos omnium rerum inopiam;
nunc vero pæne ut feras circummunitos prohiberi aqua,
prohiberi ingressu, neque corpore dolorem neque animo
5 ignominiam ferre posse. Itaque se victos confiteri; orare
atque obsecrare, si qui locus misericordiæ relinquatur,
ne ad ultimum supplicium progredi necesse habeant.
Hæc quam potest demississime et subiectissime exponit.

4 LXXXV. Ad ea Cæsar respondit: Nulli omnium has
partis vel querimonie vel miserationis minus conve-
2 nisse. Reliquos enim omnis officium suum præstitisse:

ταγμένος εἰς duplicem aciem, ὁ ὑπονοουμένου δicens ὡς καὶ πάν-
δὲ τοῦ Καίσαρος εἰς triplicem. id. τα τὰ ἐπόμενα εἰδ. ἀπαρέμφα-
Θ. Βενιζέλ. σλ. 44.—partem flu- τα.—ipsis τῷ Ἀφρανίῳ καὶ Πε-
men traicit=ducit partem trans τητῶ.
flumen.

LXXXIII. non esse succen- ἀπαρέμφ. convenisse.—omnium.
sendum εἰδ. ἀπαρ. ἐξαρτ. ἐκ τοῦ Συντ. Οὐλερχ. σλ. 44 § 5. Συντ.

se, qui etiam bona condicione, et loco et tempore æquo
 confligere noluerit, ut quam integerrima essent ad pa-
 cem omnia; exercitum suum, qui iniuria etiam accepta
 suisque interfectis, quos in sua potestate habuerit, con-
 servarit et texerit; illius denique exercitus milites, qui
 per se de concilianda pace egerint, qua in re omnium 3
 suorum vitæ consulendum putarint. Sic omnium ordi-
 num partis in misericordia constitisse, ipsos duces a
 pace abhorruisse; eos neque colloqui neque indutiarum
 iura servasse et homines imperitos et per colloquium
 deceptos crudelissime interfecisse. Accidisse igitur his, 4
 quod plerumque hominum nimia pertinacia atque arro-
 gantia accidere soleat, uti eo recurrant et id cupidissime
 petant, quod paulo ante contempserint. Neque nunc se 5
 illorum humilitate neque aliqua temporis opportunitate
 postulare, quibus rebus opes augeantur suæ; sed eos
 exercitus, quos contra se multos iam annos aluerint,
 velle dimitti. Neque enim vi legiones alia de causa mis- 6
 sas in Hispaniam septimamque ibi conscriptam, neque
 tot tantasque classis paratas neque submissos duces rei
 militaris peritos. Nihil horum ad pacandas Hispanias, 7

Κοφ. § 26. Γραμμ. Καστ. § 407.
 Ἡ σύνταξις τοῦ χωρίου. Ad ea
 Caesar respondit dicens has par-
 tis (ἀρχ. ἀντὶ partes) vel queri-
 moniæ vel miserationis conve-
 nisse ei (Afranio) minus quam
 nullo inter omnes. — partis. τὸ
 πρὸ σ ω π ο ν, ὅπερ ἐν τῷ θεά-
 τρῳ ὑποκρίνεται ὁ ὑποκριτής, τὸ
 γὰρ. rôle. Ἐν τοιαύτῃ σημασίᾳ
 παίζω πρὸ σ ω π ο ν λέγεται
 κοινότερον καὶ ξενικώτερον παρ'
 ἡμῶν.—suum, τοῦ Κ.—conserva-
 rit et texerit e o s, quos κλ. —

illius exercitus (γεν.). Τὸ illius
 δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἀφράνιον,
 ἀλλ' εἰς τὸν στρατὸν αὐτόν. ὅθεν
 τὸ illius exercitus εἶνε γεν. τοῦ
 ille exercitus. — qui per se. τὸ
 ἀναφ. τοῦτο qui, ὡς εἰς τὰ προη-
 γούμενα q u i etiam bona con-
 ditione καὶ q u i iniuria etiam
 accepta, ἐτέθη ἀντὶ αἰτιολ. μο-
 ρίου, ὅπως καὶ παρ' Ἑλλήσι. —
 Sic omnium ordinum κλ. Κατὰ
 λέξιν. Οὕτω λοιπὸν τὸ πρόσωπον,
 ὅπερ πᾶσαι αἱ τάξεις ἐπαιζαν,
 συνίστατο ἐν τῇ φιλανθρωπίᾳ.—sc.

- nihil ad usum provinciæ provisum, quæ propter diuturnitatem pacis nullum auxilium desiderarit. Omnia hæc iam pridem contra se parari: in se novi generis imperia constitui, ut idem ad portas urbanis præsideat rebus et duas bellicosissimas provincias absens tot annis obtineat; in se iura magistratuum commutari, ne ex prætura et consulatu, ut semper, sed per paucos probati et electi in provincias mittantur; in se etiam ætatis excusationem nihil valere, quod superioribus bellis probati ad optinendos exercitus evocentur; in se uno non servari, quod sit omnibus datum semper imperatoribus ut, rebus feliciter gestis aut cum honore aliquo aut certe sine ignominia domum revertantur exercitumque dimittant. Quæ tamen omnia et se tulisse patienter et esse laturum; neque nunc id agere, ut ab illis abductum exercitum teneat ipse, quod tamen sibi difficile non sit, sed ne illi habeant, quo contra se uti possint. Proinde, ut esset dictum, provinciis excederent exercitumque dimitterent; si id sit factum, se nociturum nemini. Hanc unam atque extremam esse pacis condicionem.
- LXXXVI. Id vero militibus fuit pergratum et iucundum, ut ex ipsa significatione cognosci potuit, ut, qui

ὁ Κ.—neque nunc κλ. neque humilitate neque opportunitate.—quibus rebus = quo modo.—aluerint ὁ Ἀφράνιος καὶ ὁ Περτήιος.—enim, αἰτιολογεῖ τὸ contra se.—missas... conscriptam... submissos: δηλ. esse. submissos. Ἡ sub δηλοῦσθαι οἶονεὶ λάθρα καὶ συνωμοτικῶς τῶν τρώπῳ ἐπέμφθησαν.—nihil horum δηλ. factum esse.—in se=contra se.—idem (vir) ὁ Πομπήιος.

—portas δηλ. urbis.—duas provincias δηλ. τὰς Ἰσπανίας, ἰδ. Εἰσαγ. σλ. 15. καὶ Βελλήτων 2, 48, 1.—tot annis. ἀπὸ τοῦ ἔτους 55 π. Χ.—ne ex prætura et consulatu κλ. ὑποκ. τοῦ mittantur τὸ ὑπον. viri. Περὶ τοῦ πράγματος ἰδ. κφ. 6, 5.—etiam... nihil=ne quidem.

LXXXVI. iusti incommodi γεν. μεριστική.—præmium missionis = τὸ βραβεῖον τῆς ἀφέ-

aliquid iusti incommodi expectavissent, ultro præmium missionis ferrent. Nam cum de loco et tempore eius rei 2 controversia inferretur, et voce et manibus universi ex vallo, ubi constiterant, significare cæperunt, ut statim dimitterentur, neque omni interposita fide firmum esse posse, si in aliud tempus differretur. Paucis cum esset 3 in utramque partem verbis disputatum, res huc deducitur, ut ei, qui ha beant domicilium aut possessionem in Hispania, statim, reliqui ad Varum flumen dimittantur; ne quid eis noceatur, neu quis invitus sacramentum di- 4 cere cogatur, a Cæsare cavetur.

LXXXVII. Cæsar ex eo tempore, dum ad flumen Varum 1 veniatur, se frumentum daturum pollicetur. Addit etiam, ut, quod quisque eorum in bello amiserit, quæ sint penes milites suos, iis, qui amiserant, restituatur; militibus æqua facta æstimatione pecuniam pro his rebus dissolvit. Quascumque postea controversias inter se 2 milites habuerunt, sua sponte ad Cæsarem in ius adierunt. Petreius atque Afranius cum stipendium ab legionibus 3 pæne seditione facta flagitarentur, cuius illi diem nondum venisse dicerent, Cæsar ut cognosceret, postulatum est, eoque utrique, quod statuit, contenti fuerunt. Parte circiter tertia exercitus eo biduo dimissa duas le- 4 giones suas antecedere, reliquas subsequi iussit, ut non longo inter se spatio castra facerent, eique negotio Q. Fufium Calenum legatum præscit. Hoc eius præscripto 5 ex Hispania ad Varum flumen est iter factum, atque ibi reliqua pars exercitus dimissa est.

σεως.—neque omni κλ. Ἡ σύν-
ταξις· et posse non esse firmum
omni interposita fide. Εἰς τὸ fir-
mum δὲ ἐννοητέον τὸ οὐσιαστι-
κὸν negotium (=firma res: et
posse res non esse firma).—Va-
rum. ὁ ποταμὸς οὗτος ἦτο τὸ
ἀνὰ τ. ὄριον τῆς ἐπαρχίας Γαλα-
τίας· λέγεται νῦν Var.

LXXXVII. cuius = et eius.
Ἡ ἡμέρα τῆς παραδόσεως τοῦ
στρατοῦ εἶνε ἡ 2 Ἀυγούστου. Ἰδὲ
περὶ τοῦ ἐν τῇ Ἰσπανίᾳ πολέμου
τὸ 42 καὶ 43 κεφάλαιον τοῦ Β'
βιβλίου τῶν περὶ τῶν ἐμφυλίων
πολέμων ἱστοριῶν τοῦ Ἀππιανοῦ,
παράβαλε δὲ καὶ Δίωνα Κάσσ.
41, 23.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΜΦΥΛΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΑΠΟ-
ΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

Γ. Ι. ΚΑΙΣΑΡΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

1. Ἐπιδοθεισῶν τῶν παρὰ Γαίου Καίσαρος ἐπιστολῶν πρὸς τοὺς ὑπάτους, μετὰ κόπου παρὰ τούτων ἐπετεύχθη, τῇ μεγίστη τῶν δημάρχων ἐπιμονῇ, ν' ἀναγνωσθῶσιν αὐταὶ ἐν τῇ συγκλήτῳ· νὰ γείνη ὁμῶς ἀναφορὰ περὶ τῶν ἐπιστολῶν εἰς τὴν σύγκλητον δὲν ἐγένετο δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ. Ποιοῦνται ἀναφορὰν οἱ ὕπατοι περὶ τῆς πολιτείας ἀορίστως. Ὁ ὕπατος Λεύκιος Λέντλος ὑπόσχεται ὅτι δὲν θὰ ἀπολείψῃ τὴν τε σύγκλητον καὶ τὴν πολιτείαν, ἂν θέλωσιν εὐτόλμως καὶ μετὰ δυνάμεως ν' ἀποφανθῶσι γνώμην· ἂν δὲ πρὸς τὸν Καίσαρα ἀπιδῶσι καὶ τῇ αὐτοῦ εὐνοίᾳ ἀκολουθήσωσιν, ὡς ἐν προτέροις χρόνοις ἐποίησαν, ὅτι αὐτὸς ἤθελε βουλευθῇ καθ' ἑαυτὸν καὶ δὲν ἤθελεν ἀρμοσθῇ πρὸς τὴν γνώμην τῆς συγκλήτου· ὅτι ἔχει καὶ αὐτὸς καταφυγὴν εἰς τοῦ Καίσαρος τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν φιλίαν. Συμφώνως πρὸς ταῦτα λέγει καὶ ὁ Σκηπίων· ὅτι ὁ Πομπήϊος διανοεῖται νὰ μὴ ἀπολείψῃ τὴν πολιτείαν, ἂν ἀκολουθήσῃ αὐτῷ ἡ σύγκλητος· ἂν ὀκνήσῃ καὶ ἐνεργήσῃ ἀπαλῶτερον τοῦ δέοντος ὅτι μάτην τὴν συνδρομὴν του, ἂν ὕστερον θελήσῃ, ἡ σύγκλητος θὰ ἐπικαλεσθῇ.

2. Οὗτος τοῦ Σκηπίωνος ὁ λόγος, ἐπειδὴ ἡ βουλὴ συνέδρευεν ἐν τῇ πόλει καὶ ἦτο ἀπὼν ὁ Πομπήιος, ἐφαίνετο ὅτι ἐξεπέμπετο ἐξ αὐτοῦ τοῦ στόματος τοῦ Πομπήϊου. Ἐἶχεν εἶπει τις ἡπιωτέραν γνώμην, ὡς τὸ πρῶτον ὁ Μάρκος Μάρκελλος, ἐμβαιῶν εἰς τὴν συζήτησιν, ὅτι δὲν ἔπρεπε περὶ τῆς ὑποθέσεως ἐκείνης νὰ γείνη ἀναφορὰ εἰς τὴν σύγκλητον πρὶν ἢ γείνη στρατολογία ἐν ἀπάσῃ τῇ Ἰταλίᾳ καὶ σχηματισθῶσι στρατοί, τῷ ἐπικουρήματι δὲ τούτῳ δυνηθῇ ἡ βουλὴ ἀσφαλῶς καὶ ἐλευθέρως, ἅπερ θέλει, νὰ ἀποφασίσῃ· ὡς ὁ Μάρκος Καλιδίος, ὅστις ἐνόμιζε πρέπον νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὰς ἑαυτοῦ ἐπαρχίας ὁ Πομπήιος, ἵνα μὴ ὑπάρχῃ πως ἀφορμὴ πολέμου· ὅτι ἐφοβεῖτο ὁ Καίσαρ μήπως, ἀφαιρεθεισῶν αὐτῷ δύο λεγεώνων, ἐφανέρωνεν ὁ Πομπήιος ὅτι διαφυλάττει καὶ κρατεῖ ταύτας παρὰ τὴν πόλιν πρὸς κίνδυνον αὐτοῦ· ὡς ὁ Μάρκος Ροῦφος, ὃς τῇ γνώμῃ τοῦ Καλιδίου, ὀλίγα σχεδὸν πράγματα μεταβαλὼν, ἠκολούθει. Οὗτοι πάντες μετὰ κραυγῶν ἐπιτιμηθέντες παρὰ τοῦ ὑπάτου Λευκίου Λέντλου σφοδρῶς προσεβάλλοντο. Ὁ Λέντλος ἤρνηθη ὅλως νὰ θέσῃ εἰς ψηφοφορίαν τὴν γνώμην τοῦ Καλιδίου. Ὁ Μάρκελλος φοβηθεὶς ἕνεκα τῶν ἐπιτιμήσεων ἀπέσυρε τὴν πρότασίν του. Οὕτως οἱ πλείστοι ἀναγκασθέντες ὑπὸ τῶν λόγων τοῦ ὑπάτου, ὑπὸ τοῦ φόβου τοῦ παρόντος στρατοῦ, ὑπὸ τῶν ἀπειλῶν τῶν φίλων τοῦ Πομπήϊου, ἄκοντες καὶ βιασθέντες, τοῦ Σκηπίωνος τῇ γνώμῃ ἀκολουθοῦσι· νὰ ἀποπέμψῃ πρὸ τακτικῆς ἡμέρας ὁ Καῖσαρ τὸν στρατὸν του· ἂν δὲν πράξῃ τοῦτο νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἐνεργεῖ ἐναντίον τῆς πολιτείας. Ἐνίσταται ὁ Μάρκος Ἀντώνιος καὶ ὁ Κόϊντος Κάσσιος, δῆμαρχοι. Γίνεται ἀμέσως ἀναφορὰ περὶ τῆς ἐνστάσεως τῶν δημάρχων. Ἐκφέρονται γνώμαι βαρεταί· ὅσῳ ἕκαστος πικρότατα καὶ ὠμότατα ἔλεγε, τοσοῦτῃ μάλιστα παρὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Καίσαρος ὑπερεπηνεῖτο.

3. Ἀναβληθείσης μέχρι τῆς ἐσπέρας τῆς συνεδριάσεως τῆς συγκλήτου πάντες οἱ τῆς τάξεως ταύτης καλοῦνται παρὰ τοῦ Πομπήϊου ἐξω τῆς πόλεως. Ἐπαινεῖ ὁ Πομπήιος καὶ ἐνθαρρύνει εἰς τὸ μέλλον, τοὺς νωθροτέρους ἐπιτιμᾷ καὶ παρορμαῖ. Πολλοὶ πανταχόθεν ἐκ τῶν παλαιῶν τοῦ Πομπήϊου στρατευμάτων τῇ

ἐλπίδι ἀμοιβῶν καὶ βαθμῶν καλοῦνται ἐκεῖ, πολλοὶ ἐκ τῶν δύο λεγεόνων, αἵτινες εἶχον παραχωρηθῆ παρὰ τοῦ Καίσαρος, μεταπέμπονται. Πληροῦται ἡ πόλις καὶ αὐτὸς ὁ τόπος, ἐνθα συνέρχεται ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου χιλιάρχων, ἑκατοντάρχων, ἀνακλήτων. Πάντες οἱ φίλοι τῶν ὑπάτων, οἱ οἰκεῖοι τοῦ Πομπήλου καὶ ἐκείνων, οἵτινες παλαιὰς ἔχθρας πρὸς τὸν Καίσαρα εἶχον, εἰς τὴν βουλὴν συνάγονται· ὑπὸ τῶν κραυγῶν δὲ καὶ τῆς συνδρομῆς τούτων ἐκφοβίζονται οἱ ἀσταθέστεροι, στηρίζονται οἱ ἀμφίβολοι, ἀπὸ τῶν πλείστων δὲ ἀφαιρεῖται ἡ δύναμις τοῦ νὰ δώσωσι γνώμην ἐλευθέρως. Ἰπτόσχεται Λεύκιος Πείσων ὁ τιμὴ τῆς νὰ πορευθῇ ὁ ἴδιος πρὸς τὸν Καίσαρα, ὡσαύτως ὁ πραιτωρ Λεύκιος Ῥώσκιος, οἵτινες νὰ πληροφορήσωσιν αὐτὸν περὶ τῶν πραγμάτων τούτων· ζητοῦσιν ἕξ ἡμερῶν προθεσμίαν ἵνα φέρωσιν εἰς πέρας τὴν ὑπόθεσιν ταύτην. Λέγονται δὲ παρὰ τινῶν καὶ γινώμαι, νὰ πεμφθῶσι πρὸς τὸν Καίσαρα πρεσβευταί, οἵτινες νὰ δηλώσωσιν αὐτῷ τὴν θέλησιν τῆς συγκλήτου.

4. Εἰς πάντα ταῦτα ἀνθίστανται καὶ εἰς πάντα τὸν λόγον τοῦ ὑπάτου, τοῦ Σκηπίωνος, τοῦ Κάτωνος ἀντιτάττουσι. Τὸν Κάωνα παλαιὰ πρὸς Καίσαρα ἔχθραι παρορμῶσι καὶ ἡ λύπη τῆς ἀποτυχίας. Ὁ Λέντιος ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν χρεῶν του καὶ ὑπὸ τῆς ἐλπίδος τοῦ νὰ λάβῃ στρατὸν καὶ ἐπαρχίαν καὶ μεγαλοδωρίαν παρ' ἐκείνων, οἵτινες θὰ ἐλάβανον τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως παρακινεῖται καὶ καυχᾶται μεταξὺ τῶν οἰκείων του ὅτι θὰ γείνη αὐτὸς ἄλλος Σύλλας, πρὸς ὃν θὰ περιέλθῃ ἡ ὑπερτάτη ἀρχή. Τὸν Σκηπίωνα ἡ αὐτὴ ἐλπίς ἐπαρχίας καὶ στρατῶν προτρέπει, οὗς ἠλπίζεν ἕνεκα τῆς οἰκειότητος νὰ διανεμηθῇ πρὸς τὸν Πομπήιον, ἅμα δὲ ὁ φόβος τῶν δικαστηρίων καὶ ἡ κολακεία τε καὶ ἡ ἐπίδειξις ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν ἰσχυρῶν τῶν τότε τὰ μέγιστα δυναμένων ἐν τε τῇ πόλει καὶ ταῖς δικαστηρίοις. Αὐτὸς ὁ Πομπήιος ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Καίσαρος παρορμώμενος καὶ ἐπειδὴ ἤθελεν οὐδεὶς νὰ μὴ ᾔνε ἴσος ἑαυτῷ κατὰ τὸ ἀξίωμα, εἶχεν ἀποτραπῇ ὅλως ἀπὸ τῆς φιλίας αὐτοῦ καὶ πρὸς τοὺς κοινούς ἐχθροὺς εἶχε συνδιαλλαγῇ, ὧν τὸ πλεῖστον μέρος αὐτὸς τότε, ὅτε ἦσαν κηδεσταί, εἶχε προσθέσει εἰς τὸν

Καίσαρα. Ἄμα δὲ τεταραγμένος ὦν ὑπὸ τῆς ἀτιμίας τῶν δύο λεγεώνων, ἃς ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Συρίας εἶχεν ἀποτρέψει καὶ ἐλκύσει πρὸς τὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν καὶ δυναστείαν, ἐσπούδαζε νὰ καταστήσῃ τὸ πρᾶγμα εἰς τὰ ὅπλα.

5. Διὰ τοὺς λόγους τούτους τὰ πάντα γίνονται ἀρπακτικῶς καὶ τεταραγμένως· οὔτε εἰς τοὺς οἰκείους τῷ Καίσαρι δίδεται κυρὸς νὰ διδάξωσιν αὐτὸν τὰ γινόμενα, οὔτε εἰς τοὺς δημάρχους παρέχεται ἡ ἐξουσία νὰ ἀποτρέψωσιν ἀπ' αὐτῶν τὸν ἐπιόντα κίνδυνον οὔτε καὶ νὰ διασώσωσι διὰ τῆς ἐνστάσεως τὸ ἔσχατον αὐτῶν δικαίωμα, ὅπερ ὁ Λεύκιος Σύλλας εἶχεν ἀφήσει εἰς αὐτοὺς, ἀλλ' ἀνγκάζονται ἀπὸ τῆς ἐβδόμης ἡμέρας νὰ προνοήσωσιν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας των, ὅπερ καὶ οἱ στασιαστικώτεροι ἐκείνοι κατὰ τοὺς προτέρους χρόνους δήμαρχοι τὸν ἄγδοον μόνον μῆνα ἀπὸ τῆς ἑαυτῶν ἐνεργείας εἶχον συνεθίσει νὰ σκέπτωνται καὶ νὰ φοβῶνται. Καταφεύγουσιν εἰς τὸ ἔσχατον ἐκεῖνα καὶ τελευταῖον συγκλητικὸν δόγμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκτὸς μόνον σχεδὸν ἐν περιπτώσει πυρπολήσεως τῆς πόλεως καὶ ἀπελπισμοῦ περὶ τῆς σωτηρίας πάντων ἡ τόλμη τῶν συγκλητικῶν οὐδέποτε πρότερον εἶχε καταφύγει· νὰ φροντίσωσιν οἱ ὕπατοι, οἱ πραίτωρες, οἱ δήμαρχοι καὶ ὅσοι τυχὸν ἀνθύπατοι εὐρίσκονται παρὰ τὴν πόλιν, ὥστε νὰ μὴ συμβῇ ἀποτριβὴ τις εἰς τὴν πολιτείαν. Ταῦτα διὰ δόγματος τῆς βουλῆς ἀναγράφονται τῇ ἐβδόμῃ πρὸ τῶν εἰδῶν τοῦ Ἰανουαρίου. Ὅθεν κατὰ τὰς πρώτας πέντε ἡμέρας, καθ' ἃς ἡδύνατο ἡ σύγκλητος νὰ συνέλθῃ, ἀφ' ἧς κατεστάθη εἰς τὴν ὑπατείαν ὁ Λέντλος, ἐξαιρουμένων τῶν δύο τῆς ἐκκλησίας ἡμερῶν, ἀποφασίζονται βαρύτατα καὶ δεινότατα καὶ περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Καίσαρος καὶ περὶ ἀνδρῶν ἐπιφανεστάτων, τῶν δημάρχων. Διαφεύγουσιν ἀμέσως ἐκ τῆς πόλεως οἱ δήμαρχοι καὶ μεταβαίνουνσι παρὰ τὸν Καίσαρα. Οὗτος κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἦτο εἰς Ῥαύενναν καὶ περιέμενεν ἀπάντησιν εἰς τὰς ἡπιωτάτας αἰτήσεις του, ἂν τὸ πρᾶγμα ἐπιεικεῖα τινὶ τῶν ἀνθρώπων ἡδύνατο νὰ ἀχθῇ εἰς εἰρήνην.

6. Τὰς ἐπιούσας ἡμέρας ἡ βουλὴ συνεδρεῖ ἐκτὸς τῆς πόλεως. Ὁ Πομπήιος πράττει αὐτὰ ἐκεῖνα, τὰ ὅποια διὰ τοῦ

Σκηπίωνος εἶχεν ὑποδείξει· τῆς συγκλήτου τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν εὐστάθειαν ἐπαινεῖ· ἐκτίθησι τὰς ἑαυτοῦ δυνάμεις· ὅτι ἔχει ἐτοίμους δέκα λεγεῶνας· ἐκτὸς τούτου ὅτι εἶνε γνωστὸν καὶ δῆλον εἰς αὐτὸν, ὅτι οἱ στρατιῶται δυσμενῶς ἔχουσι πρὸς τὸν Καίσαρα καὶ ὅτι ἀδύνατον εἶνε νὰ πεισθῶσι νὰ τὸν ὑπερασπίσωσιν οὔτε νὰ ἀκολουθήσωσιν αὐτῷ. Περὶ τῶν λοιπῶν πραγμάτων γίνεται ἀναφορὰ πρὸς τὴν βουλὴν· νὰ γείνη στρατολογία καθ' ἅπασαν τὴν Ἰταλίαν· ὁ Φαῦστος Σύλλας κατεσπασμένως νὰ πεμφθῇ εἰς τὴν Μαυριτανίαν· χρήματα ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου νὰ δοθῶσι πρὸς τὸν Πομπήϊον. Γίνεται ἐπίσης ἀναφορὰ περὶ τοῦ βασιλέως Ἰόβα, νὰ ἀνακηρυχθῇ σύμμαχος καὶ φίλος. Ἀλλ' ὁ Μάρκελλος ἀρνείται νὰ ἀνεχθῇ ταῦτα ἐν τῷ παρόντι. Ὡς πρὸς τὸν Φαῦστον ἀνθίσταται ὁ δήμαρχος Φίλιππος. Περὶ τῶν λοιπῶν πραγμάτων ἀναγράφονται δόγματα τῆς βουλῆς. Ἐπαρχίαι εἰς ἰδιώτας ἀπονέμονται, δύο ὑπατικές, αἱ ἄλλαι στρατηγικαί. Τῷ Σκηπίωνι λαγχάνει ἡ Συρία, τῷ Λευκίῳ Δομιτίῳ ἡ Γαλατία. Ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Κόττας δυνάμει συμφωνίας ἰδιαιτέρως γενομένης παραλείπονται καὶ τὰ ὀνόματά των δὲν ῥίπτονται εἰς τὴν κληρωτίδα. Εἰς τὰς ἄλλας ἐπαρχίας πέμπονται πραιτώρες. Οὐδὲ περιμένουσιν, ὥς ἐν προτέροις χρόνοις συνέβαινε, νὰ ἀνενεχθῇ περὶ τῆς ἀρχῆς των πρὸς τὸν δῆμον, ἀλλὰ χλαμύδα στρατηγικὴν περιβεβλημένοι καὶ διαρρήδην τὰς εὐχὰς ποιησάμενοι ἐξέρχονται. Ὑπατοι, ὅπερ οὐδέποτε πρότερον ἐγένετο, λάθρα ἐξέρχονται τῆς πόλεως καὶ ῥαβδούχους ἔχουσιν ἐν τῇ πόλει καὶ τῷ Καπετωλίῳ ἰδιώται, παρὰ πάντα τῆς ἀρχαιότητος τὰ παραδείγματα. Ἐν ἀπάσῃ τῇ Ἰταλίᾳ γίνονται στρατολογίαι, ὅπλα προστάττονται, χρήματα παρὰ τῶν ἱσπολιτίδων πόλεων ἐπιτακτικῶς ζητοῦνται, ἐκ τῶν ἱερῶν ἀφαιρῶνται, πάντα τὰ τε θεῖα καὶ τὰνθρώπινα συμμίνγνυνται.

7. Ταῦτα μαθὼν ὁ Καίσαρ τοὺς στρατιώτας προσαγορεύει. Πάντα ὅσα κατὰ διαφόρους περιστάσεις εἶχον ἀδικήσει αὐτὸν οἱ ἐχθροὶ διηγείται· παραπονεῖται ὅτι παρὰ τούτων ἕνεκα τοῦ φθόνου καὶ τῆς διαβολῆς τῆς ἑαυτοῦ δόξης, παρήχθη καὶ διεστράφη ὁ Πομπήϊος, τὴν τιμὴν καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ὁποίου αὐ-

τὸς πάντοτε ἡνῶσι καὶ ἐβοήθει. Παραπονεῖται διὰ τὸ νέον προηγούμενον τὸ εἰσαχθὲν εἰς τὴν πολιτείαν τοῦ νὰ στιγματίζωνται καὶ νὰ καταπιέζωνται διὰ τὴν ἔνστασιν αὐτῶν οἱ δήμαρχοι, δικαίωμα ὅπερ εἶχε διὰ τῶν ὅπλων ἐν τοῖς προτέροις χρόνοις ἀνορθωθῇ. "Ὅτι ὁ Σύλλας καίπερ παντὸς πράγματος γυμνώσας τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν, εἶχεν ὅμως ἀφήσει εἰς αὐτὴν πλήρες τὸ δικαίωμα τοῦ ἐνίστασθαι ὅτι ὁ Πομπήιος, ὅστις ἐφαίνετο ὅτι εἶχεν ἀποδώσει τὰ ἀπολεσθέντα ἀγαθὰ, εἶχεν ἀφαιρέσει καὶ ἐκεῖνα, ἃ εἶχον πρότερον. "Ὅτι ὁποσάκις καὶ ἂν εἶχε ψηφισθῇ, νὰ φροντίσωσιν αἱ ἀρχαί, ὥστε νὰ μὴ συμβῇ ἀποτριβὴ τις εἰς τὴν πολιτείαν, δι' ἧς φωνῆς καὶ δι' οὗ συγκλητικοῦ δόγματος ὁ Ῥωμαίων δῆμος ἐπὶ τὰ ὅπλα καλεῖται, τοῦτο ἐγένετο ἐν ὅλεθροῖς νόμοις, ἐν δημαρχικῇ βίᾳ, ἐν στάσει τοῦ λαοῦ, ἐν κατοχῇ τῶν ναῶν καὶ τῶν ὑψηλοτέρων τόπων καὶ διδάσκει ὅτι τὰ παραδείγματα ταῦτα τῶν προτέρων χρόνων διωρρώθησαν διὰ τῶν συμφορῶν τοῦ Σατουρνίνου καὶ τῶν Γράκχων. Τούτων δὲ τῶν πραγμάτων ὅτι οὐδὲν ἐν τῷ χρόνῳ ἐκείνῳ οὔτε ἐπράχθη οὔτε ἐν νῷ τινὸς ἐγένετο· οὐδεὶς νόμος προὔτάθη, οὐδεὶς ἤρχισε νὰ διαπραγματεῖται πρὸς τὸν δῆμον, οὐδεμία στάσις ἐγένετο. Παρορμᾷ αὐτοὺς, τοῦ στρατηγοῦ, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ὁποίου ἐννέα ἔτη τὴν πολιτείαν ἄριστα ὑπερέτησαν καὶ πλείστας μάχας μετ' ἐπιτυχίας συνῆψαν, πᾶσαν τὴν Γαλατίαν τε καὶ Γερμανίαν εἰρήνευσαν, ἐκεῖνου τὴν ὑπόληψιν καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν τοῦ νὰ υπερασπίσωσι. Συνανεβόησαν οἱ στρατιῶται τῆς δεκάτης τρίτης λεγεῶνος, ἥτις παρῆν (διότι ταύτην ἀπ' ἀρχῆς τῶν ταρχῶν εἶχε καλέσει παρ' αὐτῷ· αἱ ἄλλαι δὲν εἶχον ἔλθει ἀκόμη), ὅτι εἶνε ἔτοιμοι νὰ ἀποκρούσωσι τὰς ἀδικίας τὰς γενομένας εἰς τὸν στρατηγόν των καὶ εἰς τοὺς δημάρχους.

8. Γινὸς τὴν θέλησιν τῶν στρατιωτῶν ὁ Καῖσαρ ἀπέρχεται μετὰ τῆς λεγεῶνος ἐκεῖνης εἰς Ἀρίμινον καὶ ἐκεῖ συγγίγνεται τοῖς δημάρχοις, οἵτινες πρὸς αὐτὸν εἶχον καταφύγει· τὰς λοιπὰς λεγεῶνας ἐγκαλεῖται ἐκ τῶν χειμαδίων καὶ κελεύει νὰ ἀκολουθήσωσιν αὐτῷ. Ἐκεῖ ἦλθε Λεύκιος Καῖσαρ ὁ νέος, τοῦ ὁποίου

ὁ πατήρ ἦτο ὑπαρχος τοῦ Καίσαρος. Οὗτος, ἂν οὐ ἐπεράτωσε τὸν ἄλλον λόγον, δηλοῖ ὅτι ἔχει παρὰ τοῦ Πομπηίου δι' αὐτὸν καὶ ἰδιωτικὴν ἐντολήν· ὅτι ἤθελεν ὁ Πομπήιος νὰ ἀπολογηθῇ ὑπὲρ ἑαυτοῦ πρὸς τὸν Καίσαρα, ἵνα μὴ οὗτος ἐκλάβῃ ὡς προσβολὴν καθ' ἑαυτοῦ ἐκεῖνα, τὰ ὅποια αὐτὸς ἔπραξε χάριν τῆς πολιτείας. "Οτι αὐτὸς πάντοτε ἔχει προτιμήσει τὰ συμφέροντα τῆς πολιτείας τῶν ἰδιωτικῶν του σχέσεων. "Οτι καὶ ὁ Καίσαρ ἐπίσης ὥφειλε χάριν τῆς ἀξιοπρεπείας του νὰ ἀφήσῃ ὑπὲρ τῆς πολιτείας καὶ τὰ πάθη του καὶ τὸν θυμὸν του καὶ νὰ μὴ ὀργίζηται τόσον σφοδρῶς πρὸς τοὺς ἐχθρούς του, ἵνα μὴ, ἐλπίζων ὅτι θὰ βλάβῃ αὐτοὺς, βλάβῃ τὴν πολιτείαν. Ὅλιγα τινὰ τοιοῦτου εἶδους προστίθῃσι συνημμένα πρὸς τὴν ἀπολογίαν τοῦ Πομπηίου. Τὰ αὐτὰ περίπου καὶ διὰ τῶν αὐτῶν λέξεων πραγματεύεται πρὸς τὸν Καίσαρα ὁ πραιτωρ Ῥώσκιος καὶ δηλοῖ ὅτι εἶχεν εἰπεῖ ταῦτα πρὸς αὐτὸν ὁ Πομπήιος.

9. Ταῦτα δὲ τὰ πράγματα ἂν καὶ ἐφαίνοντο αὐτῷ ὅτι δὲν συνέτεινον κατ' οὐδὲν εἰς τὸ νὰ ἄρῃσι τὰς πρὸς αὐτὸν γενομένας ὕβρεις, ὅμως εὐρὼν ἄνδρας καταλλήλους, δι' ὧν ἐκεῖνα, ἃ ἤθελε, νὰ διαβιβασθῶσι πρὸς τὸν Πομπήιον, ἐζήτησε παρ' ἐκατέρου, ἂν οὐ εἶχον μετενέγκει πρὸς αὐτὸν τὰς παραγγελίας τοῦ Πομπηίου, νὰ μὴ ἀχθεσθῶσι καὶ τὰ ἰδικά του ἐπίσης αἰτήματα πρὸς αὐτὸν νὰ διαβιβάσωσιν, ἂν πως διὰ μικροῦ κόπου μεγάλας ἀμφισβητήσεις ἤθελον δυνηθῇ νὰ ἄρῃσι καὶ τὴν Ἰταλίαν πᾶσαν τοῦ φόβου νὰ ἐλευθερώσωσιν. "Οτι δι' αὐτὸν πρώτη πάντοτε ὑπῆρξε τῆς πολιτείας ἡ ἀξιοπρέπεια καὶ τῆς ζωῆς κρίσεις. "Οτι εἶχεν ἀλγήσει, διότι τοῦ Ῥωμαίων δήμου ἡ χάρις ὕβριστικῶς παρὰ τῶν ἐχθρῶν τῷ ἀπρηπάζετο καὶ αὐτὸς ἂν οὐ ἔχανεν ἐξ μηνῶν ἀρχὴν, ἀπανεκομίζετο εἰς τὴν Ῥώμην, ἐν ᾧ ὁ δῆμος εἶχε κελεύσει νὰ ληφθῇ καὶ αὐτὸς πρὸ ὀφθαλμῶν, καίπερ ἁπῶν, κατὰ τὰς προσεχεῖς ἀρχαιερείας· ὅμως ὅτι αὐτὸς εἶχε μὲ ἀτάραχον ψυχὴν ὑπομείνει τὴν ἀπώλειαν ταύτην τῆς ἑαυτοῦ τιμῆς ἕνεκα τῆς πολιτείας. "Οτι ἐν ᾧ εἶχεν ἐπιστείλει γράμματα τῇ βουλῇ, ἵνα πάντες ἀπὸ τῶν ἑαυτῶν στρατευμάτων ἀπομακρυνθῶσιν, οὔτε τοῦτο δὲν εἶχεν ἐπιτύχει. "Οτι στρατιῶ-

ται κατεγράφοντο ἐν ἀπάσῃ τῇ Ἰταλίᾳ, ἐκρατοῦντο δύο λεγεῶνες, αἵτινες εἶχον ἀπαχθῆ ἀπ' αὐτοῦ ἐπὶ τῇ προφάσει Παρθικοῦ πολέμου, ἡ πολιτεία ἦτο εἰς τὰ ὄπλα. Ποῦ τάχα ἔτεινον πάντα ταῦτα ἂν μὴ εἰς τὸν ἑαυτοῦ ὄλεθρον; Καὶ ὅμως ὅτι ἦτο ἔτοιμος εἰς πάντα νὰ συγκαταβῇ καὶ πάντα νὰ ὑπομείνῃ χάριν τῆς πολιτείας. Ἄς ἀπέλθῃ ὁ Πομπήιος εἰς τὰς ἑαυτοῦ ἐπαρχίας, ἀμφότεροι ἄς ἀπολύσωσι τὰ στρατεύματά των, ἄς ἀφοπλισθῶσι πάντες ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, ἄς ἀρθῇ ἀπὸ τῆς πολιτείας ὁ φόβος, ἐλευθεραὶ ἀρχαιρεσίαι καὶ πᾶσα τῆς πολιτείας ἡ ἐξουσία εἰς τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον ἄς ἐπιτραπῶσιν. Ἵνα ταῦτα εὐκολώτερον γείνωσι καὶ ὑπὸ ὄρους ἀσφαλεῖς καὶ δι' ὅρκου κυρωθῶσιν ἢ ὁ Πομπήιος ἐγγύτερον ἄς πλησιάσῃ ἢ ἄς ἀνεχθῇ νὰ πλησιάσῃ αὐτός (ὁ Καῖσαρ)· οὕτω πως ἰδιὰ τῆς συνεντεύξεως θὰ κατεπαύοντο αἱ ἔριδες.

10. Ἀποδεχθεὶς τὴν ἐντολὴν ὁ Ῥώσιος μετὰ τοῦ Λευκίου Καίσαρος φθάνει εἰς Καπύην καὶ εὕρισκει ἐκεῖ τοὺς τε ὑπάτους καὶ τὸν Πομπήϊον· ἀγγέλλει τοῦ Καίσαρος τὰ αἰτήματα. Ἐκεῖνοι, συζητήσαντες τὸ πρᾶγμα, ἀποκρίνονται καὶ ἐπιστέλλουσι πάλιν πρὸς αὐτὸν ἐγγράφους παραγγελίας, ὧν τόδε ἦτο τὸ κεφάλαιον· Νὰ ἐπιστρέψῃ ὁ Καῖσαρ εἰς τὴν Γαλατίαν, νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ Ἀριμίνου, νὰ ἀπολύσῃ τὸ στράτευμά του· ταῦτα ἐὰν ἔπραττεν, ὅτι ὁ Πομπήιος θὰ ἐπορεύετο εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ἐν τούτοις, μέχρις οὗ ἤθελε δοθῇ ἐγγύησις, ὅτι ὁ Καῖσαρ ἔπρεπε νὰ κάμῃ ὅσα εἶχεν ὑποσχεθῇ, ὅτι οἱ ὑπάτοι καὶ ὁ Πομπήιος δὲν ἤθελον διακόψῃ τὴν στρατολογίαν.

11. Ἄδικος πρότασις ἦτο νὰ ζητῶσιν, ὁ μὲν Καῖσαρ νὰ ἐξέλθῃ τοῦ Ἀριμίνου καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν ἐπαρχίαν του, αὐτὸς δὲ (ὁ Πομπήιος) καὶ ἐπαρχίας καὶ λεγεῶνας ἀλλοτρίας νὰ κατέχῃ· νὰ θέλωσι νὰ ἀφεθῇ μὲν ὁ στρατὸς τοῦ Καίσαρος, νὰ στρατολογῇ δὲ ὁ Πομπήιος· νὰ ὑπόσχεται μὲν ὅτι ἤθελεν ὑπάγει εἰς τὴν ἐπαρχίαν του, νὰ μὴ δρίζῃ δὲ προθεσμίαν, πρὸ τῆς λήξεως τῆς ὁποίας ἤθελεν ὑπάγει, ὥστε, ἂν μετὰ τὴν λήξιν τῆς ὑπατείας τοῦ Καίσαρος, ὁ Πομπήιος δὲν ἤθελεν ἔχει πορευθῇ, νὰ μὴ φαίνεται οὐδὲν ἥττον δεδεμένος ὑπ' οὐδενὸς φό-

σου ψευδολογίας. Ἐπειτα τὸ νὰ μὴ δρίζωσι χρόνον πρὸς συνέντευξιν οὐδὲ νὰ δίδωσιν ὑπόσχεσιν ὅτι ὁ Πομπήιος ἐμελλε νὰ πλησιάσῃ, ἐπέφερε πολὺν ἀπελπισμὸν ὡς πρὸς τὴν εἰρήνην. Ὅθεν πέμπει ὁ Καῖσαρ ἐξ Ἀριμίνου εἰς τὸ Ἀρρήτιον τὸν Μάρκον Ἀντώνιον μετὰ πέντε κοόρτεων, αὐτὸς δὲ μένει εἰς τὸ Ἀριμινον μετὰ δύο κοόρτεων καὶ ἐκεῖ ἀρχίζει νὰ στρατολογῇ καταλαμβάνει τὰς πόλεις Πίσαυρον, Φᾶνον, Ἀγκῶνα, ἐκάστην διὰ μιᾶς κοόρτεως.

12. Ἐν τοσοῦτῳ μαθὼν ὅτι ὁ πραιτωρ Θέρμος κατεῖχε τὸ Ἰγόβιον μὲ πέντε κοόρτεις, ὅτι ὠχύρωνε τὴν πόλιν καὶ ὅτι οἱ Ἰγόβιοι πάντες εὐνοϊκώτατα διέκειντο πρὸς αὐτὸν, πέμπει τὸν Κουρίωνα μετὰ τριῶν κοόρτεων, ἃς εἶχεν ἐν Πισαύρῳ καὶ ἐν Ἀριμίνῳ. Τούτου ἡ ἄφιξις ἄμα ἐγνώσθη, δυσπιστήσας ὁ Θέρμος εἰς τὰς διαθέσεις τῆς πόλεως, ἐξάγει ἐξ αὐτῆς τὰς κοόρτεις καὶ διαφεύγει. Οἱ στρατιῶται καθ' ὁδὸν ἀποχωρίζονται ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἐπιστρέφουσιν εἰς τὰ ἴδια. Ὁ Κουρίων τῇ μεγίστῃ θελήσει πάντων ἀναγκάζεται τὸ Ἰγόβιον. Ταῦτα μαθὼν ὁ Καῖσαρ, πεποιθὼς εἰς τὰς καλὰς ὑπὲρ αὐτοῦ διαθέσεις τῶν ἰσοπολιτιδῶν πόλεων, ἐξάγει ἐκ τῶν φρουρῶν αὐτῶν τὰς κοόρτεις τῆς δεκάτης τρίτης λεγεῶνος καὶ πορεύεται ἐπὶ τὸ Αὐξίμον. Ταύτην δὲ τὴν πόλιν κατεῖχεν ὁ Ἀττιος διὰ κοόρτεων, ἃς εἶχεν εἰσαγάγει καὶ ἐστρατολόγει ἐν ἀπάσῃ τῇ Πικεντίνῃ χώρᾳ περιπέμψας συγκλητικούς.

13. Μαθόντες τὴν ἄφιξιν τοῦ Καίσαρος οἱ βουλευταὶ τοῦ Αὐξίμου ἀθρόοι συνέρχονται παρὰ τῷ Ἀτίῳ Οὐάρῳ διδάσκουσιν αὐτὸν ὅτι αὐτοὶ δὲν δύνανται νὰ κρίνωσι περὶ τῆς διαφορᾶς, λέγουσιν ὅτι οὔτε αὐτοὶ οὔτε οἱ λοιποὶ κάτοικοι τῆς ἰσοπολιτιδος ταύτης πόλεως δὲν δύνανται νὰ ἀνεχθῶσι νὰ ἀπειρῶνται ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ ἀπὸ τῶν τειχῶν ὁ Γάιος Καῖσαρ, στρατηγὸς πολλοῦ ἄξιου τῇ πολιτείᾳ γεγεννημένος διὰ τοσοῦτων κατορθωμάτων. Ὅθεν ἃς συλλογισθῇ τὴν ὑστεροφημίαν καὶ τὸν κίνδυνον, ὃν αὐτὸς θέλει διατρέξει. Ὑπὸ τοῦ λόγου τούτων ταραχθεὶς σφόδρα ὁ Οὐάρος, ἐξάγει ἐκ τοῦ ἄστεως τὴν φρουράν, ἣν εἶχεν εἰσαγάγει καὶ διαφεύγει. Ὀλίγοι στρατιῶται τοῦ

Καίσαρος ἐκ τοῦ πρώτου λόχου τῆς πρώτης κοόρτης καταδιώξαντες αὐτὸν τὸν ἀναγκάζουσι νὰ σταθῇ, μάχης δὲ συναφείσης ἐγκαταλείπεται παρὰ τῶν ἰδικῶν τοῦ Ὀυάρου· τῶν στρατιωτῶν τινὲς ἀπέρχονται εἰς τὰ ἴδια, οἱ ἄλλοι φυάνουσι πρὸς τὸν Καίσαρα καὶ Λεύκιος Πούπιος, ὁ λοχαγὸς τοῦ πρώτου τῶν τριαρίων λόχου, ὅστις ὠδήγει πρότερον τὸν αὐτὸν λόχον ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Πομπηίου, ὁμοῦ μετ' αὐτῶν εὐρισκόμενος καὶ συλληφθεὶς, προσάγεται πρὸς τὸν Καίσαρα. Ἄλλ' ὁ Καίσαρ ἐπαινεῖ τοὺς στρατιώτας τοῦ Ἀττίου, ἀποπέμπει τὸν Πούπιον, ἀπονέμει εὐχαριστίας πρὸς τοὺς Αὐξιμάτας καὶ ὑπόσχεται ὅτι δὲν θὰ λησμονήσῃ τὴν προᾶξίν των.

14. Τούτων ἀγγελθέντων εἰς τὴν Ῥώμην, τόσος αἶφνης φόβος κατέλαβε τὴν πόλιν, ὥστε, ὅτε ὁ ὕπατος Λέντλος εἶχεν ἔλθει ἵνα ἀνοίξῃ τὸ ταμεῖον ἵνα ἐξάρῃ κατὰ τὸ δόγμα τῆς συγκλήτου ἀργύριον διὰ τὸν Πομπηϊόν, εὐθὺς ἀφ' οὗ ἤνοιξε τὸ ἐν τῷ ἱερῷ ταμεῖον, ἔφυγεν ἐκ τῆς πόλεως. Διότι ψευδῶς ἠγγέλλετο ὅτι ἐπλησίαζεν ὁ Καίσαρ, ὅτι μάλιστα παρῇ ἤδη τὸ ἱππικὸν αὐτοῦ. Τὸν Λέντλον ἠκολούθησαν ὁ συνύπατος αὐτῷ Μάρκελλος καὶ οἱ πλείστοι τῶν ἐν τέλει. Ὁ Γναῖος Πομπηΐος ἀπελθὼν τῆς πόλεως τῇ προτεραίᾳ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἐπορεύετο πρὸς τὰς λεγεῶνας, ἃς εἶχε παραλάβει παρὰ τοῦ Καίσαρος, καὶ ἃς εἶχε διαθέσει εἰς τὴν Ἀπουλίαν, ἵνα ἐκεῖ διαχειμιάσωσιν. Ἡ ἐν τῇ πόλει στρατολογία διακόπτεται· πάντες νομίζουσιν ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει ἀσφάλεια πέραν τῆς Καπύης. Ἐν Καπύῃ τὸ πρῶτον καθησυχάζουσι καὶ συλλέγονται καὶ ἄρχονται στρατολογοῦντες ἀποίκους, οἵτινες κατὰ τὸν Ἰούλιον νόμον εἶχον ὀδηγηθῇ ἐκεῖ. Τοὺς μονομάχους, οὓς ἐν τῇ σχολῇ τῆς πόλεως ὁ Καίσαρ ἐγύμναζεν, ἀφ' οὗ τοὺς ἐξήγαγεν ὁ Λέντλος εἰς τὴν ἀγοράν, τοὺς ἀπελευθεροῦ καὶ πᾶρχει αὐτοῖς ἵππους καὶ κελεύει νὰ ἀκολουθήσωσιν αὐτῷ, ἔπειτα δὲ, ἐπειδὴ οἱ ἰδιοὶ τοῦ παρήνυσαν αὐτὸν ὅτι κατὰ τὴν κρίσιν πάντων τὸ μέτρον ἐκεῖνο ἀπεδοκιμάζετο, δένειμεν αὐτοὺς φυλακῆς χάριν περὶ τὰ κτήματα τῶν ἐν Καμπανίᾳ Ῥωμαίων.

15. Ὁ Καίσαρ ἐξελθὼν ἐκ τοῦ Αὐξίμου περιτρέχει ὅλην τὴν

Πικεντίνην χώραν. Ἀπασαι αἱ κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα ὑπὸ Ῥωμαίων ἐπάρχων διοικούμεναι πόλεις ὑποδέχονται αὐτὸν ἀσμενέστατα καὶ τὸ στράτευμα αὐτοῦ διὰ παντὸς πράγματος βοηθοῦσι. Καὶ ἐκ τοῦ Κιγγόλου, ἣν πόλιν ὁ Λαβινηνὸς εἶχεν ἰδρύσει καὶ ἰδίοις ἀναλώμασι κτίσει, ἔρχονται ἀπόστολοι πρὸς αὐτὸν καὶ ὑπόσχονται, ὅτι ἤθελε διατάξει, προθυμότατα νὰ πράξωσι. Ζητεῖ στρατιώτας· πέμπουσιν. Ἐν τοσούτῳ ἡ δωδεκάτη λεγεὼν ἐφικνεῖται τοῦ Καίσαρος. Μετὰ τῶν δύο τούτων λεγεόνων πορεύεται εἰς Ἀσκλον τὸ Πικηνόν. Τὴν πόλιν ταύτην κατεῖχε Λέντλος ὁ Σφιγκτήρ διὰ δέκα κοόρτεων, ὅστις μαθὼν τὴν ἄφιξιν τοῦ Καίσαρος φεύγει ἐκ τῆς πόλεως, προσπαθήσας δὲ νὰ ἀπαγάγῃ μεθ' ἑαυτοῦ τὰς κοόρτεας, ἐγκαταλείπεται ὑπὸ μεγάλου μέρους ἐκ τῶν στρατιωτῶν του. Μείνας καθ' ὁδὸν μὲ ὀλίγους, ἀπροσδοκῆτως συναντᾷ τὸν Οὐιβούλλιον Ῥούφον, ὃν εἶχε πέμψει ὁ Πομπήιος εἰς τὴν Πικεντίνην χώραν ἵνα ἐνθαρρύνῃ τοὺς ἀνθρώπους. Πρὸς τούτου μαθὼν ὁ Οὐιβούλλιος τὰ ἐν τῇ Πικεντίνῃ γινόμενα, λαμβάνει παρ' αὐτοῦ τοὺς στρατιώτας, αὐτὸν δὲ τὸν ἴδιον τὸν ἀποπέμπει. Ὡσαύτως ἐκ τῶν ὁμόρων χωρῶν συναγεί οὐσας δύναται κοόρτεας ἐκ τῶν παρὰ τοῦ Πομπηίου στρατολογηθέντων· μεταξὺ τούτων παρλαμβάνει τὸν Λουκίλιον Ἴρρον φεύγοντα ἐκ Καμαρίνου μεθ' ἑξ' κοόρτεων, ὃς εἶχεν ἐκεῖ φρουράν. Προσθεθειῶν δὲ τούτων εἰς τὰς ἄλλας, ἀποτελεῖ δεκατρεῖς. Μετὰ τούτων φθάνει μακρὰς ποιούμενος τὰς πορείας εἰς τὸ Κορφίνιον πρὸς τὸν Δομίτιον Αἰνόβαρβον καὶ ἀγγέλλει αὐτῷ ὅτι πάρεστιν ὁ Καῖσαρ μετὰ δύο λεγεόνων. Ὁ Δομίτιος εἶχε μόνος του συναθροίσει περὶ τὰς εἴκοσι κοόρτεας ἐξ Ἀλβης, ἐκ τῶν Μάρσων καὶ τῶν Παυλιγνῶν, ἀπὸ τῶν ὁμόρων χωρῶν.

16. Ἀνακτῆσας τὸ Ἀσκλον καὶ ἐκδιώξας ἐκεῖθεν τὸν Λέντλον ὁ Καῖσαρ κελεύει νὰ ἀναζητηθῶσιν οἱ στρατιῶται, οἵτινες εἶχον ἐγκαταλείψει αὐτὸν (τὸν Λέντλον) καὶ νὰ γείνη στρατολογία· αὐτὸς δὲ διαμείνας ἐκεῖ μίαν ἡμέραν διὰ τὰ περὶ τὸν σῆτον, διευθύνεται πρὸς τὸ Κορφίνιον. Ὅτε ἔφθασεν ἐκεῖ, πέντε κοόρτεας προαποσταλεῖσαι ἐκ τῆς πόλεως παρὰ τοῦ Δομίτιου διέλυσαν γέφυράν τινα τοῦ ποταμοῦ, ἥτις ἀπέχετο τῆς πόλεως

τρεις περίπου χιλιάδας βημάτων (τρία μίλλια). Ἐνταῦθα συναφθείσης μάχης πρὸς τοὺς προδρόμους τοῦ Καίσαρος, οἱ στρατιῶται τοῦ Δομίτιου, ἀποκρουσθέντες ἀπὸ τῆς γεφύρας, ἐν σπουδῇ ἀνεκομίσαντο εἰς τὴν πόλιν. Ὁ Καίσαρ, δδηγήσας τὰς λεγεῶνας αὐτοῦ πέραν τοῦ ποταμοῦ, ἔστη παρὰ τὸ χωρίον καὶ ἐστρατοπέδευσε πλησίον εἰς τὰ τείχη.

17. Ταῦτα μυχθὼν ὁ Δομίτιος πέμπει πρὸς τὸν Πομπήϊον εἰς Ἀπουλίαν ἀνθρώπους ἐμπείρους τῆς χώρας, μεγάλην παρασχὼν πρὸς αὐτοὺς ἀμοιβήν, μετ' ἐπιστολῶν, οἵτινες νὰ αἰτήσωσι καὶ νὰ παρακκαλέσωσιν αὐτὸν νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειάν του, λέγοντες· ὅτι ὁ Καίσαρ εὐχερῶς ἠδύνατο διὰ δύο στρατῶν χάρις εἰς τὰ στενὰ τῶν τόπων νὰ περικλεισθῇ καὶ νὰ ἀποκλεισθῶσιν αὐτῷ αἱ ἔφοδοι τῶν ἐπιτηδείων. Ὅτι ἐὰν δὲν ἔκαμνε τοῦτο, θὰ ἐκινδύνευεν αὐτός τε καὶ πλέον τῶν τριάκοντα κοόρτεων καὶ μέγας ἀριθμὸς συγκλητικῶν καὶ ῥωμαίων ἱππέων. Ἐν τούτοις παρορμήσας τοὺς ἰδικεὺς του διατίθηναι ἐπὶ τῶν τειχῶν τὰς μηχανὰς καὶ ἀπονέμει ὠρισμένην θέσιν ἐκάστῳ πρὸς φυλακὴν τῆς πόλεως· προσαγορεύσας δὲ τοὺς στρατιώτας ὑπόσχεται αὐτοῖς γαίας ἐκ τῶν ἑαυτοῦ κτήσεων τέσσαρα μὲν πλέθρα ἐκάστῳ, τοῖς δὲ ἑκτοντάρχοις καὶ τοῖς ἀνακλήτοις κατ' ἀναλογίαν.

18. Ἐν τούτοις ἀγγέλλεται τῷ Καίσαρι ὅτι οἱ Σουλμωνεῖς, ὧν ἡ πόλις ἀπέχει ἀπὸ τοῦ Κορφινίου ἑπτὰ μίλλιον διάστημα, ἐπεθύμουν μὲν νὰ πράξωσιν ὅ,τι ἤθελεν, ἀλλ' ὅτι ἐκωλύοντο παρὰ τοῦ συγκλητικοῦ Κοῖντου Λουκρητίου καὶ τοῦ Ἀττίου Παίλιγνου, οἵτινες κατεῖχον τὴν πόλιν ταύτην διὰ φρουρὰς ἑπτὰ κοόρτεων. Πέμπει ἐκεῖ τὸν Μάρκον Ἀντώνιον μετὰ πέντε κοόρτεων τῆς τριςκαιδεκάτης λεγεῶνος. Οἱ Σουλμωνεῖς, μόλις εἶδον τὰς σημαίας ἡμῶν, ἤνοιξαν τὰς πύλας καὶ πάντες, πολῖται καὶ στρατιῶται, ἐξῆλθον εἰς προὔπαντησιν τοῦ Ἀντωνίου, συγχαίροντες αὐτῷ. Ὁ Λουκρήτιος καὶ ὁ Ἀττιος ἔρριψαν ἑαυτοὺς κατὰ τοῦ τείχους. Ὁ Ἀττιος, προσαχθεὶς πρὸς τὸν Ἀντώνιον, ἐζήτησε νὰ πέμψωσιν αὐτὸν πρὸς τὸν Καίσαρα. Ὁ Ἀντώνιος μετὰ τῶν κοόρτεων καὶ τοῦ Ἀττίου ἐπιστρέφει τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καθ' ἣν εἶχεν ἀπέλθει. Ὁ Καίσαρ τὰς κοόρτεας ταύτας συνήνωσε

μετὰ τοῦ στρατοῦ του, ἀπέπεμψε δὲ ἀβλαβῶ τὸν Ἀττίαν. Ὁ Καῖσαρ κατὰ τὰς πρῶτας ἡμέρας ἤρχισε νὰ ὀχυρώνῃ διὰ μεγάλων ἔργων τὸ στρατόπεδόν του καὶ νὰ συγκομίζῃ σίτον ἐκ τῶν πλησιοχώρων πόλεων, περιέμενε δὲ τὸ λοιπὸν τοῦ στρατοῦ. Κατὰ τὰς τρεῖς ἐκ τῶν ἡμερῶν τούτων ἡ ὀγδόη λεγεὼν ἦλθε πρὸς αὐτὸν καὶ εἴκοσι δύο κοόρτεις νεοσυλλέκτων ἐκ τῆς νεωστὶ γενομένης ἐν Γαλατίᾳ στρατολογίας καὶ τριακόσιοι περὶ τοῦ ἵππου παρὰ τοῦ Νωρικοῦ βασιλέως. Τούτων δ' ἐλθόντων ἐσχημάτισε δεύτερον στρατόπεδον εἰς τὸ ἕτερον τῆς πόλεως μέρος, κατέστησε δὲ στρατοπεδάρχην τούτου τὸν Κουρίωνα. Τὰς λοιπὰς ἡμέρας ἤρχισε νὰ περιβάλλῃ τὸ χωρίον διὰ χάρακος καὶ προβάλων. Τῷ αὐτῷ δὲ σχεδὸν χρόνῳ, ὅτε τὸ πλείστον τῆς ἐργασίας ταύτης εἶχε συντελεσθῇ, ἐπιστρέφουσιν οἱ πρὸς τὸν Πομπήϊον ἀποσταλέντες.

19. Διαναγνοὺς τὰ γράμματα ὁ Δομίτιος, κρύπτων τὴν ἀλήθειαν, διακηρύττει εἰς τοὺς συναθροισθέντας περὶ αὐτὸν, ὅτι ταχέως θὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν ὁ Πομπήϊος καὶ παροτρύνει αὐτοὺς νὰ μὴ ἀποθαρρυνθῶσι καὶ νὰ παρασκευάσωσιν ὅτι χρειάζεται, διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ χωρίου. Αὐτὸς δὲ κρύφα πρὸς τινὰς οἰκείους συνδιαλέγεται καὶ ἀποκαλύπτει αὐτοῖς ὅτι μελετᾷ νὰ φύγῃ. Ἐπειδὴ τὸ πρόσωπον τοῦ Δομίτιου δὲν συνεφώνει πρὸς τοὺς λόγους του καὶ ἐπραττε πάντα μετὰ πλείονος ταραχῆς καὶ δειλίας ἢ ὅσον τὰς προηγουμένας ἡμέρας συνείθιζε, πολὺ δὲ συνδιαλέγετο κρυφίως, παρὰ τὴν ἑαυτοῦ συνηθειαν, πρὸς τοὺς ἰδιόκους του, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ συνεννοῇται μετ' αὐτῶν, καὶ ἀπέφευγε τὰς συναθροίσεις καὶ τοὺς ὁμίλους τῶν ἀνθρώπων, τὸ πρᾶγμα δὲν ἠδυνήθη ἐπὶ πλείονον χρόνον νὰ μείνῃ κεκρυμμένον καὶ προσπειποιημένον. Διότι ὁ Πομπήϊος εἶχεν ἀποκριθῇ, ὅτι αὐτὸς δὲν θὰ φέρῃ τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν ἐσχατον κίνδυνον καὶ ὅτι ὁ Δομίτιος δὲν εἰσεχώρησεν εἰς τὸ Κορφίνιον τῇ ἑαυτοῦ συμβουλῇ ἢ θελήσει ὅθεν, ἂν ὑπῆρχεν εὐκολία τις, νὰ ἔλθῃ πρὸς αὐτὸν μετὰ παντὸς τοῦ στρατεύματός του. Συνέδρανε δὲ τοῦτο νὰ μὴ δύνηται νὰ γείνη ἔπειδὴ ἐπολιωροῦντο καὶ ἦτο περιεχαρακωμένον τὸ χωρίον.

20. Ἀφ' οὗ διεθρυλήθη ἡ βουλή τοῦ Δομίτιου, οἱ ἐν τῷ Κορρινίῳ στρατιῶται, κατὰ τὴν πρώτην ἐσπερινὴν ὥραν συνέρχονται κατὰ μόνας καὶ διὰ τῶν χιλιάρχων καὶ ἑκατοντάρχων καὶ τῶν τιμιωτάτων τῆς τάξεώς των συνδιαλέγονται οὕτω πρὸς ἀλλήλους· ὅτι πολιορκοῦνται ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, ὅτι τὰ ἔργα καὶ τὰ ὀχυρώματα εἶνε σχεδὸν περατωμένα, ὅτι ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν Δομίτιος, εἰς τοῦ ὁποίου τὰς ἐλπίδας καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην πιστεύοντες εἶχον παραμείνει, βουλευέσθαι νὰ φύγη, παραδοῦς τὰ πάντα, ὅτι καὶ αὐτοὶ πρέπει νὰ σκεφθῶσι περὶ τῆς σωτηρίας των. Πρὸς αὐτοὺς πρῶτον οἱ Μάρσοι ἀρχίζουσι νὰ διαφωνῶσι καὶ καταλαμβάνουσιν ἐκείνο τῆς πόλεως τὸ μέρος, ὅπερ ἐφαίνετο αὐτοῖς ὀχυρώτατον, τόση δὲ μεταξὺ των διαφωνία ἐγένετο, ὥστε ὀλίγον ἔλειψε νὰ συμπλακῶσι καὶ νὰ ἀγωνισθῶσι διὰ τῶν ὅπλων· βραδύτερον ὅμως, ἀφ' οὗ ἐκατέρωθεν ἔπεμψαν ἀγγέλους, μανθάνουσιν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἠγνόουν, περὶ τῆς φυγῆς δὴλα δὴ τοῦ Λευκίου Δομίτιου. Ὅθεν πάντες μὲν βουλῇ, ἐξαγαγόντες δημοσίᾳ τὸν Δομίτιον, τὸν περικυκλόνουσι καὶ τὸν φρουροῦσι, πέμπουσι δὲ ἐξ ἑαυτῶν ἀποστόλους πρὸς τὸν Καίσαρα καὶ λέγουσιν ὅτι εἶνε ἔτοιμοι νὰ ἀνοίξωσι τὰς πύλας καὶ νὰ πράξωσιν ὅ,τι διατάξει καὶ ὅτι παραδίδουσι ζῶντα εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ τὸν Λεύκιον Δομίτιον.

21. Ὁ Καῖσαρ, μαθὼν ταῦτα, ἂν καὶ ἔκρινεν ὅτι ἦτο λίαν διαφέρον, ὅσον τάχιστα νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν καὶ τὰς κορρεῖς πρὸς ἑαυτὸν εἰς τὸ στρατόπεδον νὰ διαβιβάσῃ, ἵνα μὴ τις μεταβολὴ γνώμης ἐπέλθῃ εἰς αὐτοὺς, εἴτε διὰ χρημάτων εἴτε ἕνεκα ἐνθαρρύνσεως ἢ ψευδῶν ἀγγελιῶν, διότι συχνὰ εἰς τὸν πόλεμον μεγάλαι συμφοραὶ ἐκ μικρῶν ἀφορμῶν συμβαίνουσιν, ὅμως φοβούμενος μὴ πως διὰ τῆς εἰσβολῆς τῶν στρατιωτῶν καὶ ἕνεκα τῆς ἀκολασίας, ἣν συνεπάγεται ἡ νύξ, διαρπαγῇ ἡ πόλις, ἐπαινεῖ μὲν τοὺς προσελθόντας αὐτῷ καὶ πέμπει πάλιν εἰς τὴν πόλιν, κελεύει δὲ νὰ φρουρῶνται αἱ πύλαι καὶ τὰ τείχη. Αὐτὸς δὲ διανέμει τοὺς στρατιώτας εἰς τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀρχίσει νὰ κάμνῃ, ὅχι μεσολαβούντων ὠρισμένων διαστημάτων, ὅπως ἦτο ἡ συνήθεια τῶν πρότερον χρόνων, ἀλλὰ τάξας

τάς νυκτοφυλακάς· καὶ τὰς φρουράς ἀδιαλείπτους εἰς τρόπον, ὥστε νὰ συνάπτονται μεταξύ των καὶ νὰ πληρῶσιν ὅλον τὸ ὀχύρωμα. Περιπέμπει δὲ τοὺς χιλιάρχους καὶ τοὺς ἰλάρχας καὶ κελεύει αὐτοὺς ὅχι μόνον τὰς ἐκδρομάς νὰ ἐπιτηρώσιν, ἀλλὰ καὶ τὰς λαθραίας ἐξόδους τῶν κατὰ μόνας ἀνθρώπων νὰ ἐπιβλέπωσιν. Ἀλλως δὲ οὐδεὶς ἐκ τῶν στρατιωτῶν ἦτο τόσο μαλακὸς καὶ ῥάθυμος τὴν ψυχὴν, ὥστε νὰ ἀναπαύηται τὴν νύκτα ἐκείνην. Τόσω δὲ πάντες ἀνυπομόνουν νὰ ἴδωσι τὸ ἀποτέλεσμα, ὥστε ἄλλον εἰς ἄλλο μέρος ἔσυρεν ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδία καὶ ἐσκέπτοντο, τί ἔρχετο νὰ συμβῇ εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ Κορρινθίου, τί εἰς τὸν Δομίτιον, τί εἰς τὸν Λέντλον, τί εἰς τοὺς ἄλλους, τί δὲ θὰ ἦτο τὸ ἀποβησόμενον εἰς ἕκαστον.

22. Περὶ τὴν τετάρτην φυλακὴν Λέντλος ὁ Σφιγκτὴρ διαλέγεται ἀπὸ τοῦ τείχους πρὸς τὰς νυκτοφυλακάς καὶ τὰς φρουράς ἡμῶν, λέγων, ὅτι ἤθελεν, ἂν ἐπετρέπετο αὐτῷ, νὰ ὑπάγῃ νὰ εὕρῃ τὸν Καίσαρα. Ἐπιτραπέντος δ' αὐτῷ τούτου, πέμπεται ἐξωτῆς πόλεως καὶ οἱ στρατιῶται τοῦ Δομιτίου δὲν ἀπομακρύνονται ἀπ' αὐτοῦ, πρὶν ἢ ἀχθῇ ἐνώπιον τοῦ Καίσαρος. Διαλέγεται πρὸς αὐτὸν περὶ τῆς σωτηρίας του καὶ τὸν ἐξορκίζει νὰ φεισθῇ αὐτοῦ καὶ νὰ ἀναμνησθῇ τῆς παλαιᾶς αὐτῶν φιλίας, ἐκθέτει δὲ τὰ πρὸς αὐτὸν εὐεργετήματα τοῦ Καίσαρος, τὰ ὅποια ἦσαν μέγιστα· ὅτι δι' αὐτοῦ εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὸν σύλλογον τῶν πολιτῶν, ὅτι μετὰ τὴν στρατηγίαν του εἶχε λάβει τὴν ἐπαρχίαν Ἰσπανίαν, ὅτι εἶχεν ὑποστηρίχθῃ παρ' αὐτοῦ ὅτε μετεπορεύετο τὴν ὑπατείαν. Ὁ Καῖσαρ διακόπτει τὸν λόγον αὐτοῦ, λέγων, ὅτι αὐτὸς δὲν ἐξῆλθεν ἐκ τῆς ἐπικρατίας του πρὸς κοουργίαν, ἀλλ' ἵνα ἀποκρούσῃ τὰς πρὸς αὐτὸν ὕβρεις τῶν ἐχθρῶν του, ἵνα ἀποκαταστήσῃ εἰς τὸ ἀξίωμα τῶν τοὺς δημάρχους, ἐκβληθέντας ἕνεκεν αὐτοῦ ἐκ τῆς πόλεως, ἵνα ἐλευθερώσῃ ἑαυτὸν καὶ τὸν Ῥωμαίων δῆμον καταπιεζόμενον ὑπὸ βλίστων στασιωτῶν. Ἐνθάρρυνθεις δὲ Λέντλος ὑπὸ τοῦ λόγου τοῦ Καίσαρος αἰτεῖται νὰ τῷ ἐπιτραπῇ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πόλιν· ἐπειδὴ αὐτὸς εἶχεν ἐπιτύχει ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας, ἔλεγεν ὅτι καὶ οἱ ἄλλοι θὰ εἶχον παρηγορίαν εἰς τὴν ἐλπίδα των· ὅτι τόσῳ πε-

φοβισμένοι ἥσαν τινες, ὥστε θὰ ἐδιάζοντο νὰ ἀποφασίσωσι τι σκληρότερον διὰ τὴν ζωὴν των. Ἐπιτραπέντος δ' αὐτῷ τούτου, ἀπέρχεται.

23. Ὁ Καῖσαρ, ἅμα ἐφεγχε, κελεύει νὰ ἀχθῶσιν ἐνώπιον αὐτοῦ πάντες οἱ συγκλητικοὶ καὶ οἱ υἱοὶ τῶν συγκλητικῶν, οἱ στρατιωτικοὶ χιλιάρχοι καὶ αἱ Ῥωμαῖοι ἱππεῖς. Ἦσαν πέντε ἐκ τῆς συγκλητικῆς τάξεως, ὁ Λεύκιος Δομίτιος, Πόπλιος Λέντλος ὁ Σφιγκτῆρ, ὁ Λεύκιος Ῥούφος, Σέξτος Κοϊντίλιος Οὐάρος ὁ ταμίας καὶ ὁ Λεύκιος Ῥούβριος· πλὴν τούτων δὲ, ὁ υἱὸς τοῦ Δομιτίου καὶ πολλοὶ ἄλλοι νέοι καὶ μέγας ἀριθμὸς Ῥωμαίων ἱππέων καὶ δεκουριώνων, οὓς ὁ Δομίτιος εἶχε καλέσει παρ' ἑαυτῶν ἐκ τῶν ἰσοπολιτῶν πόλεων. Ἀπὸ πάντων τούτων, προσαχθέντων αὐτῷ, ἀπείργει τὰς ὕβρεις τῶν στρατιωτῶν καὶ τὰς λοιδορίας· λέγει δὲ τινα ἐνώπιόν των, διότι εἰς αὐτὸν οὐδεμία ἐκ μέρους των ἀπεδόθη χάρις διὰ τὰς μεγίστας πρὸς αὐτοὺς εὐεργεσίας του, ἀποπέμπει δὲ πάντας ἀβλαβεῖς. Ἀποδίδει τῷ Δομιτίῳ ἑξ ἑκατομμύρια σηστερτίων, τὰ ὅποια ὁ Δομίτιος εἶχε προσκομίσαι καὶ καταθέσει εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον καὶ τὰ ὅποια προσήνεγκον πρὸς αὐτὸν οἱ δύο ἄρχοντες τοῦ Κορφίνιου, ἵνα μὴ φανῇ ὅτι ἐφίετο χρημάτων μᾶλλον, ἢ ἀνδρῶν, ἂν καὶ ἦτο ὁμολογούμενον ὅτι τὸ ἀργύριον ἐκεῖνο ἦτο δημόσιον καὶ εἶχε δοθῇ παρὰ τοῦ Πομπηίου διὰ τὸν μισθὸν τῶν στρατιωτῶν. Κελεύει νὰ ὁμώσῃσι τὸν στρατιωτικὸν ὄρκον ἐνώπιόν του οἱ στρατιῶται τοῦ Δομιτίου, αὐθημερὸν δὲ ἀναστρατοπεδεύει καὶ κάμνει τὴν συνήθη πορείαν, ἑπτὰ ἐν συνόλῳ ἡμέρας παραμείνας παρὰ τὸ Κορφίνιον καὶ διὰ τῆς χώρας τῶν Μαρροκινῶν, τῶν Φρεντανῶν καὶ τῶν Λαρινατῶν, φθάνει εἰς τὴν Ἀπουλίαν.

24. Ὁ Πομπηῖος μαθὼν αὖ ἐγένοντο ἐν τῷ Κορφίνῳ, ἀπέρχεται ἐκ τῆς Λουκερίας εἰς τὸ Κανύσιον καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ Βρεντέσιον. Κελεύει πᾶσαι αἱ ἐκ τῆς νέας στρατολογίας στρατιωτικαὶ δυνάμεις νὰ συναχθῶσι πανταχόθεν πρὸς αὐτόν· ὀπλίζει τοὺς δούλους καὶ τοὺς ποιμένας καὶ παρέχει αὐτοῖς ἵππους· ἐκ τούτων σχηματίζει τριακοσίους περίπου ἱππεῖς. Ὁ πραιτωρ Λεύκιος Μάνλιος φεύγει ἐκ τῆς Ἀλβας μετὰ ἑξ κοόρτων, ὁ

πραίτωρ Ῥουτίλιος Λούπος ἐκ τῆς Ταρρακινῆς μετὰ τριῶν, αἵτινες ἅμα κατείδον μακρόθεν τὸ ἱππικὸν τοῦ Καίσαρος, τοῦ ὁποῦ ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Οὐίβιος Κούριος, ἐγκαταλιποῦσαι τὸν πραίτωρα, μεταφέρουσι πρὸς τὸν Κούριον τὰς σημαίας καὶ περῶσα πρὸς αὐτόν. Ἐπίσης εἰς τὰς λοιπὰς πορείας κοόρτεις τινὲς ἐμπίπτουσιν εἰς τὸ πορευόμενον στράτευμα τοῦ Καίσαρος, ἅλλαι δὲ εἰς τοὺς ἱππεῖς αὐτοῦ. Ἐπανάγεται πρὸς τὸν Καίσαρα, συλληφθεὶς καθ' ὁδὸν, Νουμέριος Μάγιος ὁ ἐκ Κρεμῶνης, ἀρχηγὸς τῶν τεχνιτῶν τοῦ Γναίου Πομπηίου. Τοῦτον ὁ Καίσαρ πέμπει ὀπίσω πρὸς τὸν Πομπηίον μὲ ἐντολὴν νὰ εἴπῃ αὐτῷ, ὅτι ἐπειδὴ μέχρι τοῦδε δὲν ἐγένετο δυνατόν νὰ συνδιαλεχθῶσιν, αὐτὸς δὲ (ὁ Πομπηίος) μέλλει νὰ πορευθῇ εἰς Βρεντέσιον, συμφέρει εἰς τὴν πολιτείαν καὶ εἰς τὴν κοινὴν αὐτῶν σωτηρίαν αὐτὸς (ὁ Καίσαρ) νὰ συνδιαλεχθῇ μετὰ τοῦ Πομπηίου· ὅτι δὲ δὲν ἐπιτυγχάνεται τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, ὅταν μεσολαβῇ μακρὸν διάστημα ὁδοῦ, ὅτε οἱ ὄροι φέρονται δι' ἄλλων καὶ ὅταν προσωπικῶς γίνεται ἡ συζήτησις περὶ πάντων τῶν ὅρων.

25. Ταῦτα ἐντελιζόμενος φθάνει εἰς Βρεντέσιον μετὰ ἐξ ὀκτακονταίων, ἐξ ὧν αἱ μὲν τρεῖς ἦσαν παλαιαί, αἱ δὲ ἄλλαι ἦσαν ἐξ ἐκείνων, αἷ εἶχε σχηματίσει ἐκ τῆς νέας στρατολογίας καὶ συμπληρώσει καθ' ὁδόν· διότι τὰς κοόρτεις τοῦ Δομιτίου τὰς εἶχε πέμψει ἁμέσως ἐκ τοῦ Κορφινίου εἰς τὴν Σικελίαν. Μανθάνει ὅτι οἱ ὕπατοι εἶχον ἀπέλθῃ εἰς τὸ Δυροάχιον μετὰ πολλοῦ μέρους τοῦ στρατοῦ, ὅτι ὁ Πομπηίος ἔμεινεν εἰς τὸ Βρεντέσιον μετὰ εἴκοσι κοόρτεων· δὲν ἠδύνατο δὲ ἀκριβῶς νὰ μάθῃ, πότερον, εἶχε μείνει ἐκεῖ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ κατέχῃ τὸ Βρεντέσιον, διὰ νὰ ἔχῃ εὐκολώτερον εἰς τὴν ἐξουσίαν του πᾶσαν τὴν Ἀδριατικὴν ἀπὸ τῶν ἐσχατιῶν τῆς Ἰταλίας καὶ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ νὰ δύνηται ἀμφοτέρωθεν νὰ διαχειρίζῃ τὸν πόλεμον, ἢ εἶχε σταθῇ ἐκεῖ δι' ἑλλειψιν πλοίων φοβηθεὶς δὲ μήπως ὁ Πομπηίος δὲν ἤθελε κρίνει καλὸν νὰ καταλίπῃ τὴν Ἰταλίαν, ἤρchiσε νὰ ἐμποδίσῃ τὰς ἐξόδους καὶ τὴν ἐλευθέραν χρῆσιν τοῦ λιμένος τοῦ Βρεντέσιου. Τῆς δὲ ἐργασίας ταύτης ὁ τρόπος ἦτο ὁ ἐξῆς· Ἐκεῖ, ἐνθα ἡ εἴσοδος τοῦ λιμένος ἦτο μάλιστα στενή,

ἐνέφραπτεν αὐτὸν διὰ λίθων, χώματος καὶ ξύλων, διότι εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα ἦτο ἀβαθὴς ἡ θάλασσα. Προχωρήσας δὲ μακρότερον, ἐπειδὴ ἐκεῖ τὰ ὑλικά ταῦτα δὲν ἠδύναντο νὰ συγκαταθῶσι, διότι ἦτο βαθύτερον τὸ ὕδωρ, ἐτοποθετεῖται, ἔνθα ἔληγε τὸ πρόχωμα (μῶλωμα), μίαν ἐκατέρωθεν σχεδίαν τριάκοντα τετραγωνικῶν ποδῶν. Ἐπάκτου δὲ ταύτας ἐκ τῶν τεσσάρων γωνιῶν διὰ τεσσάρων ἀγκυρῶν, ἵνα μὴ κινῶνται ὑπὸ τῶν κυμάτων. Ἄμα δὲ συνετελέσθησαν καὶ ἐτοποθετήθησαν αἱ δύο αὗται σχεδίαι, συνῆπτεν ἔπειτα πρὸς ταύτας ἄλλας ἰσομεγέθεις. Ταύτας ἐπεκάλυπτε διὰ χώματος καὶ ξύλων, ἵνα μὴ τυχὸν ἐμποδίζωνται ἀπὸ τοῦ νὰ βαίνωσι καὶ νὰ τρέχωσιν ἐπ' αὐτῶν οἱ μέλλοντες νὰ ὑπερασπίσωσιν αὐτάς· ταύτας δ' ὑπερήσπιζε κατὰ μέτωπον καὶ καθ' ἑκατέραν τῶν πλευρῶν διὰ ταρσῶν καὶ θωρακίων, ἐπὶ ἐκάστης δὲ τετάρτης σχεδίας ἀνήγειρε πυργίσκους ἔχοντας δύο πατώματα, ἵνα δύνηται νὰ ὑπερασπίξῃ αὐτάς εὐχερέστερον ἀπὸ τῆς ὀρμῆς τῶν πλοίων καὶ ἀπὸ τῆς πυρπολήσεως.

26. Κατὰ τῶν παρασκευῶν τούτων ὁ Πομπήιος προητοίμαζε μεγάλα φορτηγὰ πλοῖα, τὰ ὅποια εἶχε συλλάβει ἐν τῷ λιμένι τοῦ Βρεντασίου. Ἐπὶ τῶν πλοίων τούτων ἀνήγειρε πυργίσκους μὲ τρία πατώματα καὶ προσήλαυνεν αὐτὰ πλήρη πολλῶν μηχανῶν καὶ παντοειδῶν ἀφετηρίων ὀργάνων πρὸς τὰ ἔργα τοῦ Καίσαρος, ἵνα δυνηθῇ νὰ διαρρήξῃ τὰς σχεδίας καὶ διασκεδάσῃ τὰ ἔργα. Οὕτω καθ' ἑκάστην ἐκατέρωθεν ἐμάχοντο μακρόθεν, διὰ σφενδονῶν, βελῶν καὶ ἄλλων τηλόθεν βαλλομένων ὅπλων. Ἄλλ' ὁ Καίσαρ οὕτως ἐνήργει τὰ πράγματα, ὥστε νὰ μὴ νομίζῃ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀφήσῃ τοὺς ὄρους τῆς εἰρήνης· καὶ ἂν καὶ τὰ μέγιστα ἐθαύμαζεν ὅτι ὁ Μάγιος, ὃν μετὰ παραγγελιῶν εἶχε πέμψει πρὸς τὸν Πομπήιον, δὲν ἀνεπέμπετο πάλιν πρὸς αὐτὸν καὶ ἂν καὶ τὸ πρᾶγμα τοῦτο συχνάκις ἐπιχειρηθὲν ἐπέφερε βραδύτητα εἰς τὰς κινήσεις του καὶ εἰς τὰ σχέδιά του, ὅμως ἐνόμιζεν ὅτι ἔπρεπε διὰ παντός τρόπου νὰ ἐπιμείνῃ εἰς τοῦτο. Ὅθεν πέμπτει τὸν ὑπαρχον αὐτοῦ Κανίνιον Ῥέβιλον, οἰκεῖον καὶ συγγενὴ τοῦ Σκριβωνίου Λίβωνος, πρὸς αὐτὸν πρὸς συνέντευξιν· ἐν-

τέλλεται δὲ τῷ Καννίῳ νὰ προτρέψῃ τὸν Λίβωνα εἰς συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης· καὶ πρῶτον πάντων ζητεῖ, ὥστε αὐτὸς ὁ ἴδιος νὰ συνδιαλεχθῇ πρὸς τὸν Πομπήιον· διακηρύττει ὅτι αὐτὸς ἔχει μεγίστην πεποιθῆσιν, ὅτι ἂν καταρθοῦτο τοῦτο, θὰ ἐπιτευγχανέτο, ὥστε νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα ἐπὶ τοῖς ἴσοις καὶ ὁμοίοις ταύτης δὲ τῆς πράξεως ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα ὅτι κατὰ μέγα μέρος ἤθελεν ἀνήκει εἰς τὸν Λίβωνα, ἂν τῇ πρωτοβουλίᾳ καὶ τῇ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ ἤθελον καταθέσει τὰ ὅπλα. Ὁ Λίβων ἀπαλλαγείς τῆς πρὸς τὸν Καννίνιον συνεντεύξεως, πορεύεται πρὸς τὸν Πομπήιον. Μετὰ μικρὸν ἀναγγέλλει ὅτι ἐπειδὴ ἦσαν ἀπόντες οἱ ὕπατοι, ἄνευ αὐτῶν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γείνῃ διαπραγματεύσεις περὶ διαλύσεως τῆς ἐριδος. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Καῖσαρ κρίνει ὅτι πρέπει τέλος νὰ ἀφήσῃ τὰς συχνότερον τοῦ δέοντος μάτην ἐπαναληφθείσας προσπάθειάς ταύτας καὶ νὰ φροντίσῃ περὶ τοῦ πολέμου.

27. Συντελεσθέντος παρὰ τοῦ Καίσαρος τοῦ ἡμίσεος σχεδὸν ἔργου καὶ καταναλωθεισῶν ἐννέα ἡμερῶν εἰς τοῦτο, τὰ πλοῖα τὰ παρὰ τῶν ὑπάτων ἐκ τοῦ Δυρραχίου ἀποσταλέντα, ἅτινα εἶχον μετενέγκει ἐκεῖσε τὸ πρῶτον τοῦ στρατοῦ μέρος, ἐπανερχονται εἰς τὸ Βρεντέσιον. Ὁ Πομπήιος, εἴτε παραχθείς ἕνεκα τῶν ἔργων τοῦ Καίσαρος εἴτε καὶ ἐπειδὴ ἐξ ἀρχῆς εἶχεν ἀποφασίσει νὰ ἀπέλθῃ ἐκ τῆς Ἰταλίας, ἅμα ἐφθασαν τὰ πλοῖα, ἀρχίζει νὰ παρασκευάζεται εἰς τὴν ἐξοδὸν καὶ διὰ νὰ ἐπιφέρῃ εὐχερέστερον χαλάρωσιν εἰς τὰς ὀρμητικὰς κινήσεις τοῦ Καίσαρος, ἵνα μὴ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐξόδου βίᾳ εἰσπέσωσιν οἱ στρατιῶται εἰς τὴν πόλιν, ἀποφράττει τὰς πύλας, κατοικοδομεῖ τὰς ῥύμας καὶ τὰς πλατείας, ὀρύττει ἐπικαρσίας τάφρους πρόσθεν τῶν ὁδῶν καὶ πηγνυσιν ἐκεῖ σκόλοπας καὶ ξύλα ὀξέα κατὰ τὰ ἄκρα. Ἰσάζει ταῦτα δι' ἐλαφρῶν ταρασῶν καὶ διὰ χώματος, ἐπιφράττει δὲ διὰ μεγίστων καὶ ὀξυτάτων κατὰ ἄκρα δοκῶν τὰς εἰσόδους καὶ τὰς δύο ὁδοὺς, αἵτινες ἦγον ἔξω τῶν τειχῶν εἰς τὸν λιμένα. Ταῦτα παρασκευάσας, κελεύει τοὺς στρατιώτας ἐν σιγῇ νὰ ἐπιβιβασθῶσιν εἰς τὰ πλοῖα, τοποθετεῖ δὲ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ τείχους καὶ τῶν πύργων ψιλοὺς ἐκ τῶν

ἀνακλήτων, τῶν τοξοτῶν καὶ τῶν σφενδονιστῶν. Συντίθεται δὲ πρὸς αὐτοὺς νὰ τοὺς ἀνακαλέσῃ δι' ὀρισμένου σημείου, ὅτε πάντες οἱ στρατιῶται ἤθελον ἐπιβίβασθῃ ἐπὶ τῶν πλοίων καὶ ἀφί- νει δι' αὐτοὺς ἐν ἐπιτηδεῖω τόπῳ ἐλαφρὰ πλοιάρια.

28. Οἱ Βρεντεσινοὶ ἐκπεπληγμένοι ὑπὸ τῶν πρὸς αὐτοὺς ὕβρειν τῶν στρατιωτῶν τοῦ Πομπηίου καὶ τοῦ Πομπηίου αὐ- τοῦ ἠνούνουν τὰ τοῦ Καίσαρος. Ὅθεν γνωσθείσσης τῆς ἐξόδου τοῦ Πομπηίου, ἐν ᾗ οἱ στρατιῶται αὐτοῦ ἔτρεχον τῇδε κάκεισε καὶ ἦσαν εἰς τοῦτο ἡσυχολημένοι, οἱ Βρεντεσινοὶ ἔκαμνον ἐν τῷ φα- νερωῷ σημείῳ ἀπὸ τῶν στεγῶν. Τοῦτο μαθὼν παρ' αὐτῶν ὁ Καί- σαρ κελεύει νὰ παρασκευάσωσι κλίμακας καὶ νὰ ὀπλισθῶσιν οἱ στρατιῶται, ἵνα μὴ ἤθελε διαφύγει αὐτὸν εὐκαιρία τις τοῦ νὰ ἐνεργήσῃ. Ὁ Πομπήιος πρὸς τὸ ἐσπέρας ἀναπετάννυσιν τὰ ἱστία. Ἐκεῖνοι, οἵτινες ἦσαν ἐπὶ τοῦ τείχους τοποθετημένοι πρὸς φρού- ρησιν ἀνακαλοῦνται διὰ τοῦ σημείου ἐκείνου τοῦ συμπεφωνη- μένου καὶ διὰ γνωστῶν εἰς αὐτοὺς ὁδῶν τρέχουσιν εἰς τὰ πλοῖα. Οἱ στρατιῶται τοῦ Καίσαρος στήσαντες τὰς κλίμακας ἀναβαί- νουσιν εἰς τὰ τεῖχη, ἀλλὰ παραινέοντες παρὰ τῶν Βρεντεσι- νῶν νὰ φυλαχθῶσιν ἀπὸ τοῦ ἐσκεπασμένου χαρὰκώματος καὶ τῶν πάφρων, σταματῶσι καὶ περιαχθέντες ὑπ' αὐτῶν διὰ μα- κρὰς ὁδοῦ φθάνουσιν εἰς τὸν λιμένα καὶ καταλαμβάνουσι διὰ σκαφῶν καὶ μονοξύλων δύο πλοῖα, πλήρη στρατιωτῶν, ἅτινα εἶχον πρᾶσκούσει εἰς τὰ προχώματα τοῦ Καίσαρος, καταλα- βόντες δ' αὐτὰ τὰ κυριεύουσιν.

29. Ἄν καὶ ὁ Καίσαρ κάλλιστα ἐνόει ὅτι ἦτο ἐλπίς νὰ λάβῃ τέρμα ἢ ὑπόθεσις ἂν, συναθροίσας πλοῖα, ἐπέρα τὴν θάλασσαν καὶ κατεδίωκε τὸν Πομπηίου πρὶν ἢ οὗτος ἤθελεν ἐνδυναμωθῇ λαμβάνων διαποντίους βοηθείας, ὅμως ἐφοβέτο τὴν βραδύτητα τοῦ πράγματος καὶ τὴν μακροχρονιότητα, διότι ὁ Πομπήιος, συναγαγὼν πάντα τὰ πλοῖα, τῷ εἶχεν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀφαι- ρέσει τὰ μέσα τοῦ νὰ τὸν καταδιώξῃ. Ὑπελείπετο νὰ περιμεῖνῃ πλοῖα ἐκ τῶν μάλλον ἀπομακρυσμένων χωρῶν τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Πικεντίνης καὶ ἀπὸ τοῦ Σικελικοῦ πορθμοῦ. Τοῦτο δὲ διὰ τὴν ὥραν τοῦ ἔτους ἐφαίνετο μακρὸν καὶ δύσκολον. Ἐν το-

σούτῳ δὲν ἤθελεν ὁ παλαιὸς στρατὸς καὶ αἱ δύο Ἰσπανίαι, ὧν ἡ μία ἦτο διὰ πολλῶν εὐεργεσιῶν πρὸς τὸν Πομπήιον συνδεμένη, νὰ στηριχθῶσιν εἰς τὴν πρὸς αὐτὸν πίστιν, οὔτε νὰ παρασκευάζωνται ἐπικουρίαι καὶ ἵππικόν, οὔτε νὰ ζητῶσι νὰ ἀπαλλοτριώσωσιν ἀπ' αὐτοῦ τὴν Γαλατίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν, ἀπόντος αὐτοῦ.

30. Ὅθεν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐγκαταλείπει τὸ σχέδιον τοῦ νὰ καταδιώξῃ τὸν Πομπήιον, ἀποφασίζει νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὴν Ἰσπανίαν, κελεύει τοὺς δύο ἄρχοντας πασῶν τῶν ἰσπολιτιδίων πόλεων νὰ ἀναζητήσωσι πλοῖα καὶ νὰ φροντίσωσι νὰ καταχθῶσι ταῦτα εἰς τὸ Βρεντέσιον. Πέρπει εἰς τὴν Σαρδηνίαν τὸν ὑπαρχον Οὐαλέριον μετὰ μιᾶς λεγεῶνος, εἰς τὴν Σικελίαν τὸν ἀντιπραίτωρα Κουρίωνα μετὰ δύο λεγεῶνων, κελεύει δ' αὐτὸν, ἀφ' οὗ ἤθελεν ἀνακτῆσαι τὴν Σικελίαν, νὰ ὁδηγήσῃ ἀμέσως τὸν στρατὸν εἰς τὴν Ἀφρικὴν. Ὁ Μάρκος Κόττας κατεῖχε τὴν Σαρδηνίαν, ὁ Μάρκος Κάτων τὴν Σικελίαν, ὁ Τυβέρων ἐμελλε νὰ κατὰσχῃ τὴν Ἀφρικὴν, κληρωθεῖσαν αὐτῷ. Οἱ Καράλαιοι ἅμα ἤκουσαν ὅτι πέμπεται πρὸς αὐτοὺς ὁ Οὐαλέριος, πρὶν ἀκόμη οὗτος καταλείψῃ τὴν Ἰταλίαν, ἐκβάλλουσιν αὐτοθελεῖ τὸν Κότταν τῆς πόλεως. Φοβηθεὶς ἐκεῖνος διότι ἐνόεε ὅτι πᾶσα ἡ ἐπαρχία ἦτο σύμφωνος, ἐκφεύγει ἐκ τῆς Σαρδηνίας εἰς Ἀφρικὴν. Ὁ Κάτων ἐν Σικελίᾳ ἐπεσκεύαζε παλαιὰ μακρὰ πλοῖα καὶ παρήγγελλε νέα εἰς τὰς πόλεις. Ἐπραττε δὲ ταῦτα μεγάλη σπουδῇ. Ἐν τοῖς Λευκανοῖς καὶ τοῖς Βρουττίοις ἐστρατολογοῦντο διὰ τῶν ὑπάρχων αὐτοῦ πολῖται Ῥωμαῖοι, ἀπῆτει δὲ παρὰ τῶν πόλεων τῆς Σικελίας ὠρισμένον ἀριθμὸν ἱππέων καὶ πεζῶν. Ἐν ᾧ εἶχον σχεδὸν ταῦτα συντελεσθῆ, μαθὼν ὅτι ἐμελλε νὰ ἔλθῃ ὁ Κουρίων, παραπονεῖται εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου ὅτι ἐγκατελείφθη καὶ προὔδότη παρὰ τοῦ Γναίου Πομπήϊου, ὅστις ὧν παντός πράγματος καθ' ὑπερβολὴν ἀπαράσκευος, εἶχεν ἐπιχειρήσει πόλεμον μὴ ἀναγκαῖον, ἐρωτηθεὶς δὲ παρ' αὐτοῦ καὶ παρ' ἄλλων ἐν τῇ συγκλήτῳ εἶχε βεβαιώσει ὅτι πᾶ πάντα εἶχε διαθέσει καὶ παρασκευάσει πρὸς πόλεμον. Ἀφ' οὗ εἶπε ταῦτα παραπονούμενος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ φεύγει ἐκ τῆς ἐπαρχίας.

31. Φθάσαντες λοιπὸν εἰς τὴν Σαρδηνίαν ὁ Οὐαλέριος καὶ ὁ Κορίων εἰς τὴν Σικελίαν μετὰ τῶν στρατῶν αὐτῶν, εὗρον τὰς ἐπαρχίας ταύτας ἐρήμους ἀρχῶν. Ὁ Τουβέρων, ὅτε ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀφρικὴν, εὗρεν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἔχοντα τὴν ἀρχὴν τὸν Ἀττιον Οὐάρον, ὅστις, ἀπολέσας, ὡς ἀνωτέρω εἰδείξαμεν, παρὰ τὸ Λύξιμον τὰς ἑαυτοῦ κοόρτεις, εἶχε πορευθῆ εὐθὺς μετὰ τὴν φυγὴν του εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ εἶχε καταλάβει αὐτοκελεύστω γνώμῃ τὴν ἐπαρχίαν ταύτην. Στρατολογήσας δὲ ἐκεῖ εἶχε σχηματίσει δύο λεγεῶνας, εὐρών, ἐπειδὴ εἶχε γνώσιν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν τόπων καὶ πείραν τῆς ἐπαρχίας, εὐκολίας εἰς τὰς προσπαθείας του, διότι πρό τινων ἐτῶν μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἀρχῆς του ὡς πραΐτορος εἶχε λάχει ταύτην τὴν ἐπαρχίαν. Οὗτος ἀπείργει τὸν Τουβέρωνα, πλέοντα εἰς τὴν Ἰτύκην, τοῦ λιμένος καὶ τῆς πόλεως καὶ δὲν ἐπιτρέπει εἰς αὐτὸν μήτε τὸν υἱὸν του νοσοῦντα νὰ ἀποβιβάσῃ εἰς τὴν ξηρὰν, ἀλλὰ τὸν ἀναγκάζει νὰ ἄρῃ τὰς ἀγκύρας καὶ νὰ ἀπομακρυνθῇ ἐκεῖθεν.

32. Περαιτώσας ταῦτα ὁ Καῖσαρ, ὁδηγεῖ τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ εἰς τὰς πλησιοχώρους πόλεις, ἵνα ἀναπαυθῶσι τὸν λοιπὸν χρόνον διακόπτοντες τὰς ἐργασίας, αὐτὸς δὲ ἀπέρχεται εἰς τὴν Ῥώμην. Συναθροισθείσης δὲ τῆς συγκλήτου ὑπομιμνήσκει εἰς αὐτὴν τὰς πρὸς αὐτὸν ἀδικίας τῶν ἐχθρῶν του. Διδάσκει, ὅτι αὐτὸς δὲν εἶχεν ὀρεχθῆ οὐδεμιᾶς ἐκτάκτου τιμῆς, ἀλλ' ὅτι περιμένει τὸν ὑπὸ τοῦ νόμου ὠρισμένον διὰ τὰς ἀρχαιρείας τῶν ὑπάτων χρόνον ἡρκεῖτο εἰς τὸ νὰ λάβῃ τὸ ἀξίωμα ἐκεῖνο, ἔπερ πᾶς πολίτης εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ μεταπορευθῇ. Ὅτι δέκα δήμαρχοι εἶχον γράψει νόμον, ἀντιλεγόντων τῶν ἐχθρῶν του, τοῦ δὲ Κάτωνος ἐμπαθέστατα ἀνθισταμένου καὶ, κατὰ τὴν παλαιάν του συνήθειαν, ἐξαντλοῦντος τὴν ἡμέραν διὰ τῆς μακρηγορίας του, νὰ γείνῃ κατὰ τὰς ἀρχαιρείας λογισμὸς αὐτοῦ καὶ περ ἀπόντος, ὑπατεύοντος αὐτοῦ τοῦ Πομπηίου· ἂν οὗτος ἀπεδοκίμαζε τὸν νόμον, διὰ τί ἐπέτρεψε νὰ προταθῇ; ἂν τὸν ἐπεδοκίμαζε, διὰ τί ἀπείργεν αὐτὸν τοῦ νὰ κάμῃ χρῆσιν τοῦ εὐεργετήματος τούτου τοῦ δήμου; Καταδεικνύει τὴν ὑπομονὴν αὐτοῦ, ὅτε ἐκουσίως εἶχε κάμει αἴτησιν περὶ ἀποπομπῆς τῶν

στρατῶν ἀμφοτέρων, διὰ τοῦ ὁποίου μέτρου ἤθελε παραβλα-
φθῇ ἡ ἀξιοπρέπεια καὶ ἡ τιμὴ του. Ἀναφέρει τὸ πρὸς αὐτὸν μι-
σος τῶν ἐχθρῶν του, οἵτινες ἤρουντο πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνο, ὅπερ
ἀπῆτουν παρ' ἄλλου καὶ ἤθελον μᾶλλον τὰ πάντα νὰ γεινώσιν
ἄνω κάτω παρὰ νὰ χάσωσι τὴν ἀρχὴν καὶ τοὺς στρατοὺς. Δη-
λοῖ τὴν ἀδικίαν, τὴν ὁποίαν τῷ ἐποίησαν στερήσαντες αὐτὸν
δύο λεγεῶνων καὶ τὴν ἀνήκουστον σκληρότητα ἣν ἐπέδειξαν
περιορίζοντες τοὺς δημάρχους· ὑπομιμνήσκει τοὺς ὑπ' αὐτοῦ προ-
ταθέντας ὅρους καὶ τὰς συνεντεύξεις, αἷς ἐζήτησε μὲν αὐτὸς,
ἡρνήθησαν δὲ νὰ δεχθῶσιν οἱ ἐχθροὶ του. Τούτων ἕνεκα προτρέ-
πει καὶ παρακαλεῖ τοὺς συγκλητικούς νὰ ἀναλάβωσι τὴν κυ-
βέρνησιν τῆς πολιτείας καὶ ὁμοῦ μετ' αὐτοῦ νὰ διοικήσωσιν.
'Ἄλλ' ἂν διὰ φόβον ἀποφύγῃσι τοῦτο, ὅτι αὐτὸς δὲν θέλει τοὺς
ἐνοχλήσει καὶ ὅτι μόνος του θέλει διοικήσει τὴν πολιτείαν.
Προστίθῃσιν ὅτι πρέπει νὰ πεμφθῶσιν ἀπόστολοι πρὸς τὸν Πομ-
πήιον περὶ συμβιβασμοῦ καὶ ὅτι δὲν πτοεῖ αὐτὸν ἐκεῖνο, ὅπερ
πρὸ ὀλίγου εἶχεν εἰπεῖ ἐν τῇ συγκλήτῳ ὁ Πομπήιος, ὅτι δῆλα
δὴ ἀποδίδεται αὐθεντία εἰς ἐκείνους, πρὸς οὓς πέμπονται ἀπό-
στολοι καὶ ὅτι διὰ τούτου δηλοῦται ὅτι φοβοῦνται οἱ πέμπον-
τες. Ὅτι ταῦτα τῷ ἐφαίνοντο ἴδια στενοῦ καὶ ἀδυνάτου πνεύ-
ματος. Ἄλλ' ὅτι αὐτὸς, καθὼς εἶχε προσπαθήσει νὰ πρωτεύσῃ
διὰ τῶν κατορθωμάτων του, οὕτως ἤθελε καὶ κατὰ τὴν δικαιο-
σύνην καὶ τὴν ἐπιείκειαν νὰ ὑπερέχῃ.

33. Ἐπιδοκιμάζει ἡ σύγκλητος τὴν πρότασιν τοῦ νὰ πεμ-
φθῶσιν ἀπόστολοι· δὲν εὗρισκον ὅμως τίνες νὰ πέμψωσι· πρὸ
πάντων δὲ ἕνεκα φόβου δὲν ἐδέχετο ἕκαστος δι' ἑαυτὸν τὴν
λειτουργίαν ταύτην. Διότι ὁ Πομπήιος ἀπομακρυνόμενος ἐκ τῆς
πόλεως εἶχεν εἰπεῖ ἐν τῇ συγκλήτῳ ὅτι θὰ ἐθεώρει ἐν ἴσῃ μοίρᾳ
ἐκείνους, οἵτινες ἤθελον μείνει ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐκείνους, οἵτινες
ἤθελον εἶναι εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Καίσαρος. Οὕτως ἐξ-
αντλοῦνται τρεῖς ἡμέραι εἰς ἀμφισβητήσεις καὶ εἰς ἀρνήσεις.
'Ἐξεγείρεται προσέτι ὁ δῆμαρχος Λεύκιος Μέτελλος παρὰ τῶν
ἐχθρῶν τοῦ Καίσαρος, ἵνα καὶ τοῦτο εἰς μῆκος παρατείνῃ
καὶ ἐμποδίσῃ καὶ ὅ,τι ἄλλο ἤθελεν ἐπιχειρήσει νὰ ἐνεργήσῃ.

Νοήσας τὸ σχέδιον τοῦτο ὁ Καῖσαρ, ἀφ' οὗ μάλιστα ἔχασεν ἡμέρας τινὰς καὶ ἵνα μὴ χάσῃ καὶ τὸν λοιπὸν χρόνον, ἀπέρχεται ἐκ τῆς πόλεως χωρὶς νὰ κατορθώσῃ ὅσα διανοοῖτο νὰ πράξῃ καὶ φθάνει εἰς τὴν ἐκείθεν τῶν Ἀλπεων Γαλατίας.

34. Ἐνταῦθα ἀφικόμενος μανθάνει ὅτι εἶχε σταλῇ εἰς τὴν Ἰσπανίαν παρὰ τοῦ Πομπηίου ὁ Οὐβούλλιος Ῥούφος, ὃν αὐτὸς συλλαβὼν πρό τινων ἡμερῶν εἶχεν ἀποπέμψαι ἐκ τοῦ Κορρινίου, μανθάνει ἐπίσης ὅτι εἶχεν ἀναχωρήσει ὁ Δομίτιος ἵνα καταλάβῃ τὴν Μασσαλίαν μετὰ ἑπτὰ ἑλαφρά πλοῖα, ἅτινα βίβη παρ' ἰδιωτῶν συναγαγὼν ἐν τῇ Ἰγυλίῳ καὶ ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς Κόσσης, εἶχε πληρώσει διὰ δούλων, ἀπελευθέρων καὶ γεωργῶν αὐτοῦ, ὅτι πρὸς τοῦτοις ἀπόστολοι Μασσαλιῶται εἶχον προαποσταλῇ εἰς τὴν ἑαυτῶν πατρίδα, εὐγενεῖς νέοι, οὓς ὁ Πομπήιος ἀπερχόμενος ἐκ τῆς πόλεως εἶχε παρακαλέσει εἰς τὸ νὰ μὴ ἐκδιώξωσιν ἀπ' αὐτῶν αἱ πρόσφατοι τοῦ Καίσαρος χάριτες τὴν μνήμην τῶν πρὸς αὐτοὺς ἰδικῶν του παλαιῶν εὐεργεσιῶν. Ταῦτα ἐνταλθέντες οἱ Μασσαλιῶται εἶχον κλείσει τὰς πύλας εἰς τὸν Καῖσαρα· εἶχον καλέσει πρὸς ἑαυτοὺς τοὺς Ἀλβιοίκους, ἀνθρώπους βαρβάρους, οἵτινες παλαιόθεν ἦσαν πιστοὶ τοῖς Μασσαλιώταις, κατὰ κουν δὲ τὰ ὑπὲρ τὴν Μασσαλίαν ὄρη· εἶχον συγκομίσει σῖτον εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῶν πλησιοχώρων μερῶν καὶ ἐκ πάντων τῶν φρουρίων· εἶχον καταστήσει ὅπλοποιεῖα ἐν τῇ πόλει· ἐπεσκεύαζον τὰ τεῖχη, τὸν στόλον, τὰς πύλας.

35. Ὁ Καῖσαρ μεταπέμπεται ἐκ Μασσαλίας τοὺς δεκαπέντε πρώτους. Πρὸς τοὺτους διαλέγεται, προτρέπων αὐτοὺς νὰ μὴ προέλθῃ ἐκ τῶν Μασσαλιωτῶν ἡ ἀρχὴ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου· ὅτι ἔπρεπεν αὐτοὶ εἰς τῆς Ἰταλίας πάσης τὸν κελευσμὸν νὰ ὑπακούσωσι μᾶλλον παρὰ νὰ ἀρμόσωσιν ἑαυτοὺς πρὸς τὸ θέλημα ἑνὸς ἀνθρώπου. Ὑπομιμνήσκει δὲ αὐτοῖς καὶ πᾶν ὅ,τι ἄλλο ἔκρινε κατὰλληλον εἰς τὸ νὰ σωφρονήτῃ αὐτούς. Οἱ πρεσβευταὶ ἀναγγέλλουσιν οἰκαδὲ τοὺς λόγους τοῦ Καίσαρος, φέρουσι δὲ πάλιν πρὸς αὐτὸν ἐντεταλμένοι πῇ ἐξῆς ἀπάντησιν· ὅτι οἱ Μασσαλιῶται νοοῦσιν, ὅτι ὁ Ῥωμαίων δῆμος εἶνε εἰς δύο μέρη διηρημένος. Ὅτι οὔτε τῆς κρίσεώς των εἶνε οὔτε τῶν δυ-

νάμεσόν των νά διακρίνωσι ποτέρας μερίδος ἡ αἵρεσις εἶνε δε-
καιότερα. Ἄλλ' ὅτι ἀρχηγοὶ τῶν μερίδων τούτων εἶνε ὁ Γναῖος
Πομπήιος καὶ ὁ Γάιος Καίσαρ, πατέρονες τῆς πόλεως, ὧν ὁ μὲν
δημοσίᾳ παρεχώρησεν αὐτοῖς τὰς γαίας τῶν Ἀρκαδικῶν Οὐωλ-
κῶν καὶ τῶν Ἑλούων, ὁ δὲ τὴν Γαλατίαν πολέμῳ ἡττηθεῖσαν
προσένειμε καὶ τὰς προσόδους αὐτῶν ἡύξησεν. Ὅθεν ὅτι καὶ
αὐτοὶ ἔπρεπεν ἴσῃν νά ἀπονείμωσιν εὐνοίαν εἰς τὰς ἴσας, αὐτῶν
εὐεργεσίας καὶ οὐδέτερον αὐτῶν κατὰ τοῦ ἐτέρου νά βοηθήσω-
σιν ἢ εἰς τὴν πόλιν νά δεχθῶσιν ἢ εἰς τοὺς λιμένας.

36. Ἐν ᾧ τοιαῦται διαπραγματεύσεις ἐγίνοντο μεταξὺ των,
ὁ Δομίτιος φθάνει μὲ πλοῖα εἰς τὴν Μασσαλίαν καὶ δεκτὸς παρὰ
τῶν Μασσαλιωτῶν γενόμενος προίσταται τῆς πόλεως ἡ ἀνω-
τάτη τοῦ πολέμου διαχείρισις ἀνατίθεται εἰς αὐτόν. Τῇ δια-
ταγῇ αὐτοῦ πέμπουσιν ἀπανταχῇ τὸν στόλον αὐτῶν, συλλαμ-
βάνουσι δὲ καὶ κατάγουσιν εἰς τὸν λιμένα, ὅσα ὅπουδῆποτε
φορτηγὰ πλοῖα δύνανται, μεταχειρίζονται δὲ τὰ οὐ πάνυ γόμ-
φοις ἢ ξυλείᾳ καὶ ὀπλίσμασι κατηρτισμένα πρὸς καταρτισμὸν
καὶ ἐπισκευὴν τῶν ἄλλων. Ὅσος σῖτος εὐρέθη, τὸν συγκομιζου-
σιν εἰς τὰς δημοσίας ἀποθήκας, τὰ λοιπὰ ἐμπορεύματα καὶ
ἄλλα ἐπιτήδεια τὰ ἀποταμιεύουσι διὰ τὴν πολιορκίαν τῆς πό-
λεως, ἂν ἤθελε συμβῇ. Ταραχθεὶς διὰ τὰ ἀδικήματα ταῦτα ὁ
Καίσαρ ὁδηγεῖ παρὰ τὴν Μασσαλίαν πρεῖς λεγεῶνας, ἀρχίζει δὲ
νά προσάγῃ πύργους καὶ στοᾶς διὰ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως
καὶ νά ναυπηγῇ μακρὰ πλοῖα, δώδεκα τὸν ἀριθμὸν, εἰς τὸ Ἀρέ-
λατον. Τούτων δὲ ναυπηγηθέντων καὶ καταρτισθέντων τριακο-
στῇ ἡμέρᾳ, ἀφ' ἧς ἐκόπη ἡ ξυλεία καὶ καταχθέντων εἰς τὴν Μασ-
σαλίαν, προίστησιν αὐτῶν τὸν Δέκιμον' Βροῦτον, ἀφίνει δὲ τὴν
ὑπαρχον αὐτοῦ Γάτον Τρεβόνιον νά πολιορκήσῃ τὴν Μασσαλίαν.

37. Ἐν ᾧ ταῦτα παρασκευάζει καὶ οἰκονομεῖ, προκαποστέλ-
λει εἰς τὴν Ἰσπανίαν τὸν ὑπαρχον αὐτοῦ Γάιον Φάβιον μετὰ
τριῶν λεγεῶνων, ὥς εἶχεν ἐγκαταστήσει εἰς τὴν Ναρβῶνα καὶ
τὰ περὶ χώρα αὐτῆς, ἵνα ἐκεῖ διαχειμάρῃσιν καὶ καλεῖται αὐτὸν ἐν
τάχει νά καταλάβῃ τὰ στενὰ τῶν Πυρηνναίων, ἅτινα κατ' ἐκεῖ-
νον τὸν χρόνον κατεῖχοντο διὰ φρουρῶν ὑπὸ τοῦ ὑπάρχου τοῦ

Πομπήτου Λευκίου Ἀφρανίου. Κελεύει δὲ τὰς λοιπὰς λεγεῶνας, αἵτινες πορρωτέρω διεχέιμαζον νὰ ἀκολουθήσωσιν αὐτῷ. Ὁ Φάβιος, ταχύτητι χρώμενος, ὡς εἶχε διατάξει αὐτὸν ὁ Καῖσαρ, ἐξέβαλεν ἐκ τῶν στενῶν τὴν φρουρὰν καὶ μακροῦς σταθμοὺς πορευόμενος σπεύδει ἐπὶ τὸν στρατὸν τοῦ Ἀφρανίου.

38. Ἀρὰ ἐφθάσεν ὁ Λεύκιος Οὐιβούλλιος Ῥούφος, τὸν ὅποιον εἵπομεν ὅτι ἐπεμψεν ὁ Πομπήσιος εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ὁ Ἀφράνιος καὶ ὁ Πετρήσιος καὶ ὁ Οὐάρρων, ὑπαρχοὶ τοῦ Πομπήτου, ὧν ὁ μὲν κατεῖχε διὰ τριῶν λεγεῶνων τὴν ἐγγυτέραν Ἰσπανίαν, ὁ δὲ διὰ δύο τὴν ἀπωτέραν, ἀπὸ τῶν Κασταλωνίων ῥάχεων μέχρι τοῦ Ἀνα ποταμοῦ, ὁ δὲ Οὐάρρων δι' ἴσου ἀριθμοῦ λεγεῶνων, ἀπὸ τοῦ Ἀνα ποταμοῦ καὶ πέραν, τὴν χώραν τῶν Οὐεττῶνων καὶ τὴν Λυσιτανίαν, διενεμήθησαν πρὸς ἑαυτοὺς τῆς ἀρχηγείας τὰ καθήκοντα, ὥστε ὁ μὲν Πετρήσιος νὰ πορευθῇ ἐκ τῆς Λυσιτανίας πρὸς τὸν Ἀφράνιον διὰ τῆς χώρας τῶν Οὐεττῶνων μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ του, ὁ δὲ Οὐάρρων μὲ ἐκείνας τὰς λεγεῶνας, ἃς εἶχε, νὰ ἐπιτηρῇ πᾶσαν τὴν ἀπωτέραν Ἰσπανίαν. Τούτων διαταχθέντων ἵππεις καὶ ἐπικουρία εἰς μὲν τὴν Λυσιτανίαν πᾶσαν ὑπὸ τοῦ Πετρήτου ἐπιτάσσονται, εἰς δὲ τὴν Κελτιβηρίαν, τοὺς Κανταβροὺς καὶ τοὺς βαρβάρους πάντας, οἵτινες μέχρι τοῦ Ὠκεανοῦ διήκουσιν, ὑπὸ τοῦ Ἀφρανίου. Τούτων δὲ συναχθέντων ταχέως, ὁ Πετρήσιος διὰ τῆς χώρας τῶν Οὐεττῶνων φθάνει πρὸς τὸν Ἀφράνιον, κοινῇ δὲ βουλῇ ἀποφασίζουσι παρὰ τὴν Ἰλέρδαν νὰ πολεμήσωσιν, ἰδίως ἕνεκα τῆς ἐπιτηδείότητος τοῦ τόπου.

39. Ὑπῆρχον, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, τρεῖς λεγεῶνες τοῦ Ἀφρανίου καὶ δύο τοῦ Πετρήτου, πλὴν δὲ τούτων ὀγδοήκοντα περίπου κοόρταις, ἀσπιδοφόρων ἐκ τῆς ἐγγυτέρας ἐπαρχίας καὶ πελταστῶν ἐκ τῆς ἀπωτέρας Ἰσπανίας καὶ πέντε περίπου χιλιᾶδες ἵππέων ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ἐπαρχιῶν. Ὁ Καῖσαρ εἶχε προαποστείλει εἰς τὴν Ἰσπανίαν ἕξ λεγεῶνας, ἐπικουρίας πεζῶν πέντε χιλιάδας, ἵππέων τρεῖς χιλιάδας, ἃς ἔσχεν εἰς πάντας τοὺς προτέρους πολέμους, ἴσον δ' ἀριθμὸν στρατιωτικῶν δυνάμεων ἐκ Γαλατίας, ἣν αὐτὸς εἶχεν εἰρηνεύσει, ἀνακαλέσας ὄνο-

μαστί ὃν τινα εὐγενέστατον καὶ ἀνδρείότατον ἐκ πασῶν τῶν πό-
λεων, πρὸς τούτοις δὲ ἐξ Ἀκυϊτανῶν καὶ ὀρεινῶν, ἀρίστου ἀν-
δρῶν γένους, οἵτινες ἔχονται τῆς ἐπαρχίας Γαλατίας. Εἶχε μά-
θει ὅτι ὁ Πομπήιος ὤδευε πρὸς τὴν Ἰσπανίαν μετὰ λεγεόνων
διὰ τῆς Μαυριτανίας καὶ ὅτι παραυτίκα ἐμελλε νὰ φθάσῃ. Συγ-
χρόνως ἐδανέσθη ἀργύριον παρὰ τῶν χιλιάρχων καὶ ἑκατοντάρ-
χων, διένειμε δὲ τοῦτο εἰς τὸν στρατόν. Τοῦτο ποιήσας δύο
πράγματα κατώρθωσε, συνῆψε δηλαδὴ πρὸς ἑαυτὸν τῶν ἑκα-
τοντάρχων τὰ πνεύματα δι' ἐνεχύρου καὶ διὰ τῆς μεγαλοδω-
ρίας ἀντηγόρασε τὴν εὐνοίαν τῶν στρατιωτῶν.

40. Ὁ Φάβιος ἐδοκίμαζε διὰ γραμμάτων καὶ ἀγγέλων τῶν
ὁμόρων πόλεων τὰ φρονήματα. Εἶχε ζεύξει ἐπὶ τοῦ Σικόρεως
ποταμοῦ δύο γεφύρας ἀπεχούσας ἀπ' ἀλλήλων τέσσαρας χιλιά-
δας βημάτων. Διὰ τῶν γεφυρῶν τούτων ἔπεμπε πρὸς προνομήν,
διότι εἶχε καταναλώσει τὰς προτέρας ἡμέρας τὰς προνομάς, αἵ-
τινες ὑπῆρχον ἐντεῦθεν τοῦ ποταμοῦ. Αὐτὸ τοῦτο περίπου καὶ
διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν ἔπραττον οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ τοῦ
Πομπήιου καὶ ἡμιλλῶντο πρὸς ἀλλήλους διὰ συχνῶν ἵππομα-
χιῶν. Ἐνθάδε ὅτε ποτὲ δύο λεγεῶνες τοῦ Φαβίου ἐξεληθούσαι
εἶχον διαβῆ τὸν ποταμὸν διὰ τῆς ἐγγυτέρας γεφύρας εἰς φυλα-
κὴν τῶν προνομευτῶν, εἶποντο δὲ αἱ ἀποσκευαὶ καὶ τὸ ἵππι-
κὸν ἅπαν, αἰφνης ὑπὸ τῆς σφοδρότητος τῶν ἀνέμων καὶ τῆς ὀρ-
μῆς τῶν ὑδάτων διεσπάσθη ἡ γέφυρα καὶ τὸ λοιπὸν πλῆθος τῶν
ἱππέων διεκλείσθη. Τοῦτο νοήσαντες ὁ Πετρήιος καὶ ὁ Ἀφράνιος
ἐκ τῶν ξύλων καὶ τῶν πλεγμάτων, ἅτινα ἐφέροντο ὑπὸ τοῦ
ρέυματος, ἐν τάχει διὰ τῆς ἑαυτοῦ γεφύρας ὁ Ἀφράνιος, ὃν
εἶχε ζεύξει μετὰ τὸν ἄστρος καὶ τοῦ στραταπέδου του, δια-
βιδάζει τρεῖς λεγεῶνας καὶ ἅπαν τὸ ἵππικόν του καὶ σπεύδει εἰς
συνάντησιν τῶν δύο λεγεόνων τοῦ Φαβίου. Ἀγγελθείσης δὲ τῆς
ἀφίξεως αὐτοῦ, ὁ Δεύκιος Πλάγκος, ὅστις ἤρχε τῶν λεγεόνων,
πισθεὶς ὑπὸ τῆς ἀνάγκης, κατέλαβε τόπον τινὰ ὑψηλότερον
καὶ παρέταξε τὸ στράτευμά του εἰς δύο μέρη διηρημένον, ἵνα
μὴ δύνηται νὰ περικυκλώσῃ αὐτὸν τὸ ἵππικόν. Οὕτως ἐλθὼν εἰς
χεῖρας πρὸς ἄνισον ἀριθμὸν ὑφίσταται μεγάλας ἐφόδους τῶν

λεγεώνων καὶ τοῦ ἱππικοῦ. Συναφθείσης ὑπὸ τῶν ἱππέων μάχης καθορῶνται μακρόθεν παρ' ἀμφοτέρων αἱ σημαῖαι τῶν δύο λεγεώνων, ὡς ὁ Γάιος Φάβιος διὰ τῆς ἀπωτέρας γεφύρας εἶχε πέμψαι εἰς βοήθειαν τῶν ἰδικῶν μας ὑποπεύσας ὅτι θὰ γείνη ἐκείνο, ὅπερ συνέβη, ὅτι δῆλα δὴ οἱ στρατηγοὶ τῶν πολεμίων θὰ ἤθελον ἐπωφεληθῇ τὴν περίστασιν καὶ τὴν εὐνοίαν τῆς τύχης ἵνα καταπιέσωσι τοὺς ἰδικούς μας. Διὰ τῆς ἀφίξεως τῶν λεγεώνων ἐκείνων καταπαύεται ἡ συμπλοκὴ καὶ ἐκάτερος ὁδηγεῖ ὀπίσω τὰς λεγεῶνάς του εἰς τὸ στρατόπεδον.

41. Δύο ἡμέρας μετὰ ταῦτα ὁ Καῖσαρ φθάνει εἰς τὸ στρατόπεδον μετ' ἑννεακοσίων ἱππέων, οὓς εἶχεν ἀφήσει εἰς ἑαυτὸν ὡς φρουράν. Ἡ γέφυρα, ἥτις εἶχεν ὑπὸ τῆς θυέλλης διαλυθῇ, εἶχε σχεδὸν ἐπισκευασθῇ· διέταξε διὰ νυκτὸς νὰ ἀποτελέσωσιν αὐτήν. Αὐτὸς δὲ, κατασκοπήσας τὴν φύσιν τοῦ τόπου, κατέλιπεν ἑξὶ κοόρτεις ἵνα φρουρῶσι τὴν γέφυραν, τὸ στρατόπεδον καὶ τὰς ἀποσκευὰς καὶ τῇ ὑστερίᾳ, παρατάξας εἰς τρεῖς τάξεις τὸν στρατὸν, πορεύεται πρὸς τὴν Ἰλέρδαν μετὰ πασῶν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων καὶ σταματᾷ πρὸ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Ἀφράνιου, ἐκεῖ δὲ, διαμείνας ἐπὶ μικρὸν ἐν ὅπλοις, ποιεῖ αὐτῷ ἐξουσίαν τοῦ μάχεσθαι ἐν ἰσοπέδῳ. Ὁ Ἀφράνιος, ποιηθείσης αὐτῷ τῆς ἐξουσίας ταύτης, ἐξάγει τὸ στράτευμά του καὶ καθίστησιν αὐτὸ ἐν μέσῳ τῷ λόφῳ ὑπὸ τὸ στρατόπεδόν του. Ἀμα ὁ Καῖσαρ ἐνόησεν ὅτι ὁ Ἀφράνιος ἦτο αἴτιος, ὥστε νὰ μὴ ἀγωνισθῶσι διὰ μάχης, ἀπεφάσισε νὰ στήσῃ στρατόπεδον ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς κατωτάτης ὑπωρείας τοῦ ὄρους, ἀφήσας τετρακοσίων περίπου βημάτων διάστημα νὰ μεσολαβῇ μεταξύ τῆς ὑπωρείας καὶ τοῦ στρατοπέδου καὶ ἵνα μὴ τυχὸν ἐμφοβίζωνται οἱ στρατιῶται, κάμνοντες τὸ ἔργον, ὑπὸ αἰφνιδίων τοῦ ἐχθροῦ ἐπιδρομῶν καὶ ἐμποδίζωνται ἀπὸ τοῦ ἔργου, δὲν ἄφησεν αὐτοὺς νὰ ὀχυρωθῶσι διὰ χάρακος, ὅστις ἀνγκυαίως θὰ ἐξεῖχε καὶ θὰ ἦτο μακρόθεν καταφανής, ἀλλ' ἐκέλευσε νὰ ὀρύξῃσι τάφρον δεκαπέντε ποδῶν, κατὰ πρόσωπον, ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέρα τάξις ἕμενον, ὡς ἀπ' ἀρχῆς εἶχον κατασταθῇ, ἑνοπλοί. Ὅπισθεν αὐτῶν τὸ ἔργον ἐγένετο ἀφανῶς παρὰ

τῶν στρατιωτῶν τῆς τρίτης τάξεως. Τοιοῦτω τρόπῳ τὸ πᾶν ἐπε-
ρατώθη, πρὸ τοῦ νὰ νοήσῃ ὁ Ἀφράνιος ὅτι ὠχυροῦτο τὸ στρα-
τόπεδον. Πρὸς τὸ ἐσπέρας ὁ Καῖσαρ ἀπάγει ἐντὸς τῆς τάφρου
ταύτης τὰς λεγεῶνας καὶ διέρχεται ἐκεῖ τὴν ἐξῆς νύκτα ἐν
τοῖς ὕπλοις.

42. Τῇ ὑστεραίᾳ συνέχει ἅπαν τὸ στράτευμα ἐντὸς τῆς τά-
φρου καὶ, ἐπειδὴ τὸ ἀναγκαῖον ὑλικὸν ἔπρεπε πολὺ μακρὰν νὰ
ζητηθῇ, ἐπιχειρεῖ ἐπὶ τοῦ παρόντος ὅμοιον εἶδος ἐργασίας καὶ
παρέχει ἐκάστη λεγεῶνι ἀνὰ μίαν τοῦ στρατοπέδου πλευρὰν
πρὸς ὁχύρωσιν, κελεύει δὲ νὰ διορύξωσιν ἐκεῖ τάφρους τοῦ αὐ-
τοῦ μεγέθους πρὸς τὴν ἐμπροσθινήν· καθίστησι τὰς ἄλλας λε-
γεῶνας ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ ἐνόπλους καὶ ψιλὰς. Ὁ Ἀφράνιος
καὶ ὁ Πετρήιος ἵνα ἐκφοβίσωσι καὶ ἐμποδίσωσι τὸ ἔργον προά-
γουσι τὰς δυνάμεις αὐτῶν πρὸς τὴν κατωτάτην τοῦ ὄρους ὑπώ-
ρειαν καὶ προκαλοῦσιν εἰς μάχην. Ὁ Καῖσαρ ὅμως δὲν διέκοψεν
ἐνεκὰ τούτου τὸ ἔργον, πεποιθὼς εἰς τὴν βοήθειαν τῶν τριῶν
λεγεῶνων καὶ εἰς τὴν ὁχύρωσιν τῆς τάφρου. Ἐκεῖνοι ὅχι πολὺν
χρόνον ἐνδιατρίψαντες οὐδὲ μακρότερον τῆς κατωτάτης ὑπώ-
ρειας προχωρήσαντες, ὀδηγοῦσιν ὀπίσω τὸ στράτευμα εἰς τὸ
στρατόπεδον. Τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ὁ Καῖσαρ ὁχυρῶνει διὰ χάρακος
τὸ στρατόπεδον, κελεύει δὲ νὰ διαβιβάσθωσι πρὸς αὐτὸν αἱ λοι-
παὶ κοόρταις, τὰς ὁποίας εἶχεν ἀφήσει εἰς τὸ παλαιὸν στρατό-
πεδον καὶ αἱ ἀποσκευαί.

43. Ὑπῆρχε μετὰ τῆς πόλεως Ἰλέρδας καὶ τοῦ πλησιαι-
τάτου λόφου, ἐνθα ὁ Πετρήιος καὶ ὁ Ἀφράνιος εἶχον τὸ ἐαυτῶν
στρατόπεδον, ὁμαλὸν πεδίον τριακοσίων περίπου βημάτων καὶ
ἐν τῷ μέσῳ σχεδὸν τῆς ἐκτάσεως ταύτης, γεώλοφος ὀλίγον
πλειότερον ἀνέχων. Τοῦτον τὸν γεώλοφον ἂν τὸν κατελάμβανεν
ὁ Καῖσαρ καὶ τὸν ὠχύρωνεν, εἶχε πεποιθήσιν ὅτι θὰ ἀπέκλειε
τοὺς πολεμίους τῆς πόλεως καὶ τῆς γεφύρας καὶ πάντων τῶν
ἐφ' ὧν, ἃ εἶχον ἐν τῇ πόλει συμφορήσει. Τοῦτο ἐλπίζων ἐξάγει
τρεῖς λεγεῶνας ἐκ τοῦ στρατοπέδου καὶ παρατάξας αὐτὰς ἐν
τόποις ἐπιτηδεύουσιν κελεύει τοὺς προμάχους τῆς μιᾶς λεγεῶνος
νὰ τρέξωσιν ἐμπρὸς καὶ νὰ καταλάβωσι τὸν γεώλοφον. Ταχέως

δὲ τούτου γνωσθέντος, αἱ κοόρταις, αἵτινες ἐφρούρουν πρὸ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Ἀφρανίου, πέμπονται διὰ βραχυτέρας ὁδοῦ ἵνα καταλάβωσι καὶ αὐταὶ τὸν αὐτὸν τόπον. Ἀγωνίζονται διὰ τῶν ὅπλων καὶ, ἐπειδὴ οἱ στρατιῶται τοῦ Ἀφρανίου εἶχον ἔλθει πρῶτοι εἰς τὸν γεώλοφον, ἀποκρούονται οἱ ἡμέτεροι καὶ, ἄλλων ἐπικουριῶν ἐκ διαδοχῆς πεμφθεισῶν πρὸς τοὺς ἐναντίους, ἀναγκάζονται νὰ στρέψωσι τὰ νῶτα καὶ νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸς τὰς σημαίας τῶν λεγεῶνων.

44. Τὸ εἶδος τῆς μάχης τῶν στρατιωτῶν ἐκείνων (τοῦ Ἀφρανίου) ἦτο, νὰ τρέχωσι πρῶτον ἐμπρὸς μετὰ μεγάλης ὀρμῆς, νὰ καταλαμβάνωσιν εὐτόλμως ἓνα τόπον, νὰ μὴ φυλάττωσι πολὺ τὰς τάξεις των, ἀραιοὶ καὶ διεσκορπισμένοι νὰ μάχωνται· ἂν ἐπιέζοντο, νὰ μὴ νομίζωσιν αἰσχρὸν νὰ ἀναχωρῶσιν ἐπὶ πόδα καὶ νὰ ἀπέρχωνται ἐκ τῆς μάχης, συνειθισμένοι ὄντες μὲ τοὺς Λυσιτανούς καὶ τοὺς ἄλλους εἰς βάρβαρόν τι εἶδος μάχης· διότι σχεδὸν πάντοτε συμβαίνει, ὥστε ἐπὶ τοῦ στρατιώτου μεγάλως νὰ ἐπιδρῇ ἡ συνήθεια τῶν χωρῶν ἐκείνων, ἐν αἷς ἔχει ἐπὶ μακρὸν χρόνον διαμείνει. Ὁ τρόπος λοιπὸν οὗτος τοῦ μάχεσθαι ἐτάραξε τότε τοὺς ἡμετέρους, μὴ ὄντας συνειθισμένους εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μάχης· διότι παρετήρουν ὅτι περιεκυκλοῦντο ἐκ τοῦ πλαγίου, ὅπερ ἦτο ἀφροῦρητον, παρὰ τῶν ἐχθρῶν προχωρούντων ἐκάστου χωριστά· αὐτοὶ δὲ ἕως τότε εἶχον γνώμην ὅτι ἔπρεπε νὰ τηρῶσι τὰς τάξεις των καὶ νὰ μὴ ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τῶν σημαιῶν των καὶ νὰ μὴ ἐγκαταλιμπάνηται παρ' αὐτῶν ἄνευ σπουδαίου λόγου ὁ τόπος, ὃν εἶχον καταλάβει. Ὅθεν, διαταραχθέντων τῶν προμάχων, ἡ λεγεὼν, ἥτις κατεῖχε τὸ κέρας ἐκεῖνο, δὲν ἐτήρησε τὴν θέσιν της καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὸν πλησίον λόφον.

45. Ὁ Καῖσαρ, ἐκφοβηθέντος παντὸς σχεδὸν τοῦ στρατοῦ του, ὅπερ παρὰ τὴν γνώμην καὶ τὴν συνήθειαν αὐτοῦ εἶχε συμβῇ, παρακελευσάμενος τοῖς ἑαυτοῦ στρατιώταις, ἄγει τὴν ἐννάτην λεγεῶνα εἰς ἐπικουρίαν· καταστέλλει τὸν ἐχθρὸν ἀκρατῶς καὶ χαλεπῶς καταδιώκοντα τοὺς ἡμετέρους καὶ ἐξανγκάζει αὐτὸν νὰ τραπῇ πάλιν ὀπίσω καὶ νὰ ἀναζεύξῃ εἰς τὴν Ἰλέρδαν

καὶ ὑπὸ τὰ τείχη αὐτῆς νὰ σταματήσῃ. Ἄλλ' οἱ τῆς ἐναντίας λεγεῶνος στρατιῶται ὑπὸ τῆς προθυμίας παρενεχθέντες, ἐν ᾧ θέλουσι νὰ ἐπανορθώσωσι τὴν ζημίαν, ἣν εἶχον πάθει, καταδιώκοντες ἀλογίστως μακρότερον τοῦ δέοντος τὸν ἐχθρὸν φεύγοντα, προχωροῦσιν εἰς τόπον δυσχερῆ καὶ χωροῦσι μέχρις ὑπὸ τὸ ὄρος, ἐφ' οὗ ἔκειτο ἡ πόλις Ἰλέρδα. Ὅτε πλέον ἤθελον νὰ ἀποχωρήσωσιν ἐκεῖθεν, ἐκεῖνοι πάλιν ἐξ ὑψηλοτέρου τόπου ἐπέβησαν τοὺς ἡμετέρους. Ὁ τόπος ἦτο ἐπικρημνος, ἀμφοτέρωθεν ὀρθός, ἐξετείνετο δὲ εἰς πλάτος τόσον, ὥστε ἐπλήρουν τὸν τόπον ἐκεῖνον τρεῖς κοόρτεις ἐν παρατάξει, ὥστε οὔτε ἐπικουρίαι ἠδύναντο νὰ πεμφθῶσιν ἐκ τῶν πλαγίων, οὔτε ἵππεις νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τοὺς πονοῦντας. Ἀπὸ τῆς πόλεως δὲ ὁ τόπος κατωφερὲς ὦν καὶ ἐλαφρὰν ἔχων κλίσιν ἔνευεν εἰς μῆκος τετρακοσίων περίπου ποδῶν. Διὰ τοῦ μέρους τούτου ἠδύναντο οἱ ἡμέτεροί νὰ ὑποχωρήσωσι, διότι, ἐλαυνόμενοι ὑπὸ τῆς προθυμίας, λίαν ἀπερὶσκέπτως εἶχον προχωρήσει ἕως ἐκεῖ. Ἐμάχοντο εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον τὸν δυσχερῆ καὶ ἔνεκα τῶν στενῶν καὶ διότι εἶχον σταματήσῃ ὑπ' αὐτὴν τοῦ ὄρους τὴν ὑπώρειαν, ὥστε οὐδὲν βέλος ἐρρίπτετο μάτην κατ' αὐτῶν. Ἀνδρείως ὅμως καὶ καρτερικῶς ἡγωνίζοντο καὶ πάντα τὰ τραύματα ὑπέμενον. Εἰς τοὺς πολέμιους ᾗξανον αἱ δυνάμεις καὶ συνεχῶς πρὸς αὐτοὺς ἐπέμποντο κοόρτεις διὰ τῆς πόλεως ἐκ τοῦ στρατοπέδου, ὥστε ἀμάχητοι διεδέχοντο τοὺς καταπεπονημένους. Τοῦτ' αὐτὸ καὶ ὁ Καῖσαρ ἠναγκάζετο νὰ πράττῃ, πέμπων δηλαδὴ εἰς τὸν αὐτὸν τόπον κοόρτεις, νὰ ἀνακομίζηται τοὺς καταπεπονημένους.

46. Ἀφ' οὗ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἐπὶ πέντε συνεχῶς ὥρας εἶχον ἀγωνισθῇ καὶ οἱ ἡμέτεροί χαλεπώτερον ἐπιέζοντο ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν πολέμιων, σπασάμενοι τὰ ξίφη, ἀφ' οὗ εἶχον καταναλώσει πάντα τὰ βέλη, ὀρμῶσιν ἐπὶ τὸ ὄρος κατὰ τῶν ἐχθρικών κοόρτεων καὶ ἀποκτείναντες ὀλίγους ἀναγκάζουσι τοὺς ἄλλους νὰ στραφῶσιν εἰς τὰ ὀπίσω. Ἀπελασθειςὼν τῶν κοόρτεων τούτων ἕως ὑπὸ τὰ τείχη καὶ συνωστεισθῶν κατὰ μέγα μέρος ἔσω τῆς πόλεως, εὐκολος ἀναχώρησις ἐδόθη εἰς τοὺς ἡμετέρους. Τὸ δὲ ἱππικὸν ἡμῶν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν, ἃν καὶ εἶχε το-

ποθετηθῇ εἰς τόπους χαμηλοὺς καὶ ταπεινοτέρους, ὅμως μετὰ μεγίστης γενναιότητος σπεύδει πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου καὶ διηππεῦον μεταξὺ τῶν δύο στρατῶν παρέχει τοῖς ἡμετέροις ἐλ-
χερεστέραν καὶ ἀσφαλεστέραν ὑποχώρησιν. Οὕτω ποικίλος ἐγένετο τῆς μάχης ὁ ἀγών. Ἐβδομήκοντα περίπου ἡμέτεροι ἔπασσον κατὰ τὴν πρώτην συμπλοκὴν, ἐν οἷς ὁ Κόϊντος Φουλγίνιος, ἑκατόνταρχός ποτε τῶν ἀστάτων τῆς πρώτης κοόρτης τῆς δεκάτης τετάρτης λεγεῶνος, ὅστις διὰ τὴν ἔξοχον ἀρετὴν εἶχε φθάσει ἐκ τῶν κατωτέρων τάξεων τοῦ στρατοῦ εἰς τὸν βαθμὸν τοῦτον· τραυματίζονται δὲ πλέον τῶν ἑξακοσίων. Ἐκ τῶν τοῦ Ἀφρανίου φονεύονται ὁ Τίτος Καικίλιος, ἑκατόνταρχος τοῦ πρώτου τῶν τριαρίων λόχου καὶ πλὴν αὐτοῦ τέσσαρες ἑκατόνταρ-
χοι καὶ πλείους τῶν διακοσίων στρατιωτῶν.

47. Ἀλλ' ἡ ἐξῆς γνώμη περὶ τῆς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην γενομένης μάχης φέρεται ἐμπρὸς, ἐκάτερος δὴλα δὴ εἶχε τὴν ἰδέαν ὅτι ἀπηλλάγη τῆς μάχης ὑπέρτερος τοῦ ἐτέρου· οἱ τοῦ Ἀφρανίου, διότι, ἂν καὶ κατὰ τὴν κρίσιν πάντων ἐνομιζόντο κατώτεροι, εἶχον ἐκ τοῦ συστάδην ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἀντισταθῇ καὶ εἶχον ὑποστῇ τὴν ὁρμὴν τῶν ἡμετέρων καὶ εἶχον κατ' ἀρχᾶς καταλάβει τὸν τόπον καὶ τὸν γεώλοφον, ὅπερ ἐγένετο αἰτία τῆς μάχης καὶ εἶχον ἐξαναγκάσει τοὺς ἡμετέρους νὰ τραπῶσιν εἰς φυγὴν· οἱ δὲ ἡμέτεροι πάλιν, διότι, συμπλακέντες ἐν δυσχερεῖ τόπῳ καὶ πρὸς ἄνισον ἀριθμὸν πολεμίων, εἶχον ὑπομείνει ἐπὶ πέντε ὥρας τὴν μάχην, διότι σπασάμενοι τὰ ξίφη εἶχον ἀναβῇ τὸ ὄρος, διότι εἶχον ἐξαναγκάσει τοὺς πολεμίους ἐκ τοῦ ὑψηλοτέρου τόπου, ὃν κατεῖχον νὰ στρέψωσι τὰ νῶτα καὶ τοὺς εἶχον συνωθήσει εἰς τὴν πόλιν. Ἐκείνοι τὸν γεώλοφον, δι' ὃν ἐγένετο ἡ μάχη, τὸν ἀχώρυσαν διὰ μεγάλων ἔργων καὶ ἐγκατέστησαν ἐκεῖ φρουράν.

48. Συνέβη προσέτι αἰφνίδιον ἀτύχημα δύο ἡμέρας μετὰ τὰ γεγονότα ταῦτα. Τοσαύτη δὴλα δὴ θύελλα ἐπιπίπτει, ὥστε ὠμολογεῖτο ὅτι οὐδέποτε εἰς τοὺς τόπους ἐκείνους ἐγένοντο πλείονα ὕδατα. Τότε δὲ αἱ χιόνες τακτεῖσαι κατέρρευσαν ἀπὸ πάντων τῶν ὁρέων καὶ ὑπερέβησαν τὰς ὑψηλότερας τοῦ ποτα-

μοῦ ὄχθος καὶ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ διέρρηξαν ἀμφοτέρας τὰς γεφυράς, ὥς εἶχε κάμει ὁ Γάιος Φάβιος. Τοῦτο δὲ μεγάλας ἐπὶ ἡγεγε-
 δυσκολίας εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Καίσαρος. Διότι, ἐπειδὴ τὸ στρα-
 τώπεδόν του ἦτο, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, μεταξὺ δύο ποταμῶν, τοῦ
 Σικώρεως καὶ τοῦ Κίγγα, οἵτινες ἀπέχουσιν ἀλλήλων τριάκοντα
 μίλια, οὐδέτερος τούτων ἠδύνατο νὰ διαβῇ, πάντες δ' οἱ
 στρατιῶται ἀναγκάως συνέχοντο εἰς τὸ στενὸν ἐκεῖνο μέρος.
 Καὶ οὔτε αἱ πολιτεῖαι, αἵτινες εἶχον προχωρήσει εἰς τὴν φιλίαν
 τοῦ Καίσαρος ἠδύνατο νὰ προσκομίσωσι πρὸς αὐτὸν σίτον,
 οὔτε ἐκεῖνοι, οἵτινες μακρότερον εἶχον παρευθῇ πρὸς προνομήν,
 νὰ ἐπιστρέψωσιν, ἀποκεκλεισμένοι ὄντες ὑπὸ τῶν ποταμῶν,
 οὔτε αἱ μεγάλαι σιτοπομπεῖαι, αἵτινες ἐκ τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς
 Γαλατίας ἤρχοντο, νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ στρατώπεδον. Ἦτο δὲ
 ὥρα τοῦ ἔτους λίαν χαλεπὴ, καθ' ἣν οὔτε ἐχλόαζεν ὁ αἶθος καὶ
 πολὺ ἀπεῖχεν ἀπὸ τοῦ νὰ ἀκμαΐῃ καὶ αἱ πόλεις ἐστεροῦντο
 τροφῶν, διότι ὁ Ἀφράνιος εἶχε συκομίσει πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ
 Καίσαρος πάντα σχεδὸν τὸν σίτον εἰς τὴν Ἰλέρδαν, ἃν δὲ εἶχε
 καὶ τι ἀπομείνει, ὁ Καῖσαρ τὸ εἶχε καταναλώσει κατὰ τὰς
 πρηνουμένας ἡμέρας· τὰ κτήνη, τὰ ὅποια ἠδύνατο νὰ ἦνε
 κατὰλληλος ἐπάρκεια εἰς τὴν σιτοδείαν ταύτην, τὰ εἶχον ἀπε-
 λάσει μακρότερον αἱ πλησιόχωροι πόλεις, ἕνεκα τοῦ πολέμου.
 Ἐκεῖνους, οἵτινες εἶχον προχωρήσει χάριν χορτασίας καὶ σιτο-
 λογίας, τοὺς κατεδίωκον οἱ ψιλῶς ὥπλισμένοι Λυσιτανοὶ καὶ οἱ
 ἔμπειροι τῶν χωρῶν ἐκείνων πελτασταὶ τῆς ἐντευθεν Ἰσπανίας,
 εἰς οὓς ἦτο εὐκόλον νὰ διαπεράσωσι κολυμβῶντες τὸν ποταμὸν,
 διότι συνήθεια εἶνε πάντων τούτων, ἄνευ ἀσκῶν νὰ μὴ πορεύων-
 ται πρὸς τὸν στρατόν.

49. Ἀλλ' ὁ στρατὸς τοῦ Ἀφρανίου εἶχεν ἀφθονίαν παντὸς
 πράγματος. Πολὺς μὲν ὑπῆρχε σίτος προμηθευμένος καὶ συγ-
 κεκομισμένος κατὰ τοὺς προτέρους καιροὺς, πολὺς δὲ καὶ ἐξ
 ἀπάσης τῆς ἐπαρχίας συνεφορεῖτο. Μεγάλῃ ἀφθονίᾳ χάρτου ἦτο
 πρόχειρος. Πάντων τούτων τῶν πραγμάτων εὐκολίας ἄνευ οὐ-
 δενὸς κινδύνου παρεῖχεν ἡ γέφυρα τῆς Ἰλέρδας, τὰ δὲ πέραν

τοῦ ποταμοῦ ἦσαν ἄθικτα, ὅπου ὁ Καίσαρ παντάπασι δὲν ἠδύνατο νὰ πλησιάσῃ.

50. Τὰ ὕδατα ταῦτα διήρκεσαν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Ὁ Καίσαρ ἐπειράθη νὰ ἐπισκευάσῃ τὰς γεφύρας, ἀλλ' οὔτε τὸ μέγεθος τοῦ ποταμοῦ ἐπέτρεπεν, οὔτε αἱ παρὰ τὴν ὄχθην ἐγκατεστημένοι κοόρταις τῶν πολεμίων ἄφινον νὰ γείνῃ τὸ ἔργον· ὅπερ ἦτο εἰς αὐτοὺς εὐκόλον καὶ διὰ τοῦ ποταμοῦ αὐτοῦ τὴν φύσιν καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὑδάτων καὶ διότι ἐξ ὅλης τῆς ὄχθης ἐρίπτοντο βέλη καθ' ἐνὸς καὶ περιωρισμένου μάλιστα σημείου· καὶ ἦτο δυσχερὲς κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὁρμητικωτάτου ὄντος τοῦ ποταμοῦ νὰ ἐκτελῇ τις ἔργα καὶ νὰ ἀποφεύγῃ τὰ βέλη.

51. Ἀγγέλλεται τῷ Ἀφράνῳ ὅτι μεγάλαι πομπαὶ, αἵτινες ἐπορεύοντο πρὸς τὸν Καίσαρα, εἶχον σταματήσει παρὰ τὸν ποταμόν. Εἶχον ἔλθει ἐκεῖ τοξόται ἐκ τῶν Ῥουτηνῶν, ἱππεῖς ἐκ τῆς Γαλατίας μετὰ πολλῶν κάρρων καὶ μεγάλων ἀποσκευῶν, ὅπως θέλει ἡ γαλατικὴ συνήθεια. Ἦσαν προσέτι περὶ τὰς ἐξ χιλιάδας ἀνθρώπων παντὸς γένους μετὰ δούλων καὶ τέκνων· ἀλλ' οὐδεμία τάξις, οὐδεμία ὠρισμένη ἀρχή, ἐπειδὴ ἕκαστος εἶχε τὴν γνώμην του καὶ πάντες ἄνευ φόβου ἐπορεύοντο χρώμενοι τῇ τῶν προγενεστέρων χρόνων καὶ πορείων ἀδείᾳ. Ἦσαν πολλοὶ ἐντιμοὶ νέοι, συγκλητικῶν υἱοὶ καὶ τῆς ἱπποτικῆς τάξεως· ἦσαν πρεσβευταὶ πολιτειῶν· ἦσαν πρεσβευταὶ τοῦ Καίσαρος. Τούτους πάντας ἐμπόδιζον τὰ ὕδατα. Ἵνα τοὺς καταλάβῃ, ὁ Ἀφράνιος ἀπέρχεται διὰ νυκτὸς μετὰ παντὸς τοῦ ἱππικοῦ καὶ μετὰ τριῶν λεγεόνων καὶ πέμψας ἐμπρὸς τοὺς ἱππεῖς προσβάλλει αὐτοὺς ἀπροσδοκῆτως. Ἐν τασούτῳ οἱ Γαλάται ἱππεῖς παρασκευάζονται ἐν τάχει καὶ συνάπτουσι μάχην. Οὗτοι, ἐφ' ὅσον τὸ πρᾶγμα ἠδύνατο νὰ γείνῃ δι' ἴσου ἀγῶνας, ὑπέμειναν ὀλίγοι ὄντες μέγα πλῆθος πολεμίων· ἀλλ' ὅταν ἤρχισαν νὰ πλησιάζωσιν αἱ σημαῖαι τῶν λεγεόνων, ἀπολέσαντες ὀλίγους ἄνδρας, ἀποσύρονται εἰς τὰ πλησιόχωρα ὑψώματα. Ὁ χρόνος καθ' ὃν ἐμάχετο τὸ ἱππικὸν τὰ μάλιστα συνεβάλετο πρὸς τὴν τῶν ἡμετέρων σωτηρίαν· διότι εὐρόντες αὗτοι καιρὸν ἀπῆλθον εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη. Ἐπεζητήθησαν μετ' ἐκείνην τὴν

μάχην διακόσιοι περίπου τοξόται, ὀλίγοι ἵππεις, σκευοφόρων δὲ καὶ ἀποσκευῶν ὄχι μέγας ἀριθμός.

52. Τούτων ὅμως πάντων ἕνεκα νύξῃσεν ἡ τιμὴ τῶν τροφίμων, ὅπερ πρᾶγμα ὡς τὰ πολλὰ συνεθίζει νὰ γίνηται χαλεπώτερον, ὄχι μόνον ἕνεκα τῆς ἐνδεείας τοῦ παρόντος, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τοῦ φόβου τοῦ μέλλοντος χρόνου. Καὶ ἤδη ὁ σίτος εἶχε φθάσει πεντήκοντα δηνάρια τὸν μόδιον, ἡ δὲ σιτοδεία εἶχεν ἐξασθενήσει τοὺς στρατιώτας καὶ τὰ δεινὰ ἤϋξανον καθ' ἡμέραν· καὶ ἐντὸς τόσων ὀλίγων ἡμερῶν μεγάλη μεταβολὴ τῶν πραγμάτων εἶχε γίνειν καὶ ἡ τύχη εἶχε λάβει ῥοπὴν τοιαύτην, ὥστε οἱ μὲν ἡμέτεροι ἐταλαιπωροῦντο ὑπὸ μεγάλης τῶν ἐπιτηδεῶν ἀπορίας, ἐκεῖνοι δὲ εἶχον ἀφθονίαν παντὸς πράγματος καὶ ἐθεωροῦντο ἀνώτεροι. Ὁ Καῖσαρ εἰς ἐκείνας τὰς πολιτείας, αἵτινες εἶχον προσχωρήσει εἰς τὴν ἑαυτοῦ φιλίαν, ἐπειδὴ ὀλιγωτέρα ἦτο ἡ ποσότης τοῦ σίτου, προσέταττε κτήνῃ· εἰς τὰς ἀπωτέρας πόλεις ἐπεμπε στρατιωτικούς ὑπηρέτας· αὐτὸς δὲ ἐπεκούρει, δι' ὧν ἡδύνατο βοηθημάτων, εἰς τὴν παρούσαν ἐνδειαν.

53. Ταῦτα ὁ Ἀφράνιος, ὁ Πετρήσιος καὶ οἱ φίλοι των ἔγραφον εἰς τὴν Ῥώμην εἰς τοὺς ἰδικούς των ὑπερβολικώτερα καὶ μεγαλήτερα. Πολλὰ ἐπλάττεν ἡ φήμη, ὥστε ὁ πόλεμος ἐφαίνετο σχεδὸν τελειωμένος. Τούτων δὲ τῶν ἐπιστολῶν καὶ τῶν ἀγγελιῶν διακομισθεῖσιν εἰς τὴν Ῥώμην, μεγάλη συρροὴ καὶ μεγάλα συγχαρητήρια ἐγίνοντο οἵκαδε πρὸς τὸν Ἀφράνιον· πολλοὶ ἐξ Ἰταλίας πρὸς τὸν Γναῖον Πομπήϊον ἐπορεύοντο, ἄλλοι, ἵνα φαίνωνται ὅτι πρῶτοι ἔχουσι κομίσει τοιαύτην ἀγγελίαν, ἄλλοι, ἵνα μὴ φανῶσιν ὅτι περιέμειναν τὴν ἀπόδοσιν τοῦ πολέμου καὶ ὅτι ἐξ ὅλων τελευταῖοι ἦλθον.

54. Ἐν τῷ τῷ πρᾶγμα εὕρισκετο εἰς τὰς δεινὰς ταύτας περιστάσεις καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοὶ ἐπολιορκοῦντο ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν ἱππέων τοῦ Ἀφρανίου, ὁ Καῖσαρ προστάσσει τοὺς στρατιώτας νὰ ναυπηγήσωσι πλοῖα, ἐξ ἐκείνου τοῦ εἶδους, ὅπερ κατὰ τοὺς προγενεστέρους χρόνους εἶχε διδάξει αὐτὸν ἡ πείρα ἐν Βρεταννίᾳ. Αἱ τράπεζαι καὶ οἱ σκελετοὶ τῶν πλευρῶν ἐγίνοντο ἐκ κούφης ξυλείας· τὸ λοιπὸν σῶμα τοῦ πλοίου, ἐκ λύγου πε-

πλεγμένον, ἥτο ἐπεσκευασμένον διὰ δερμάτων. Ταῦτα τὰ πλοῖα ἀφ' οὗ συνετελέσθησαν τὰ μετακομίζει νύκτωρ δι' ἡνωμένων κάρρων εἰκοσιδύο χιλιάδας βήματα μακρὰν τοῦ στρατοπέδου καὶ διαβιβάζει διὰ τῶν πλοίων τούτων τοὺς στρατιώτας του ἐκείθεν τοῦ ποταμοῦ καὶ καταλαμβάνει ἀπροσδοκῆτως λόφον τινὰ συνεχόμενον τῇ ὄχθῃ. Τοῦτον ταχέως, πρὶν ἢ ὑπὸ τῶν πολεμίων νοηθῇ, ὀχυρώνει. Ἐνταῦθα διαβιβάζει ἔπειτα μίαν λεγεῶνα καὶ ἀμφοτέρωθεν τοῦ ποταμοῦ ταῦτοχρόνως ἐργαζόμενος ἐπιχειρεῖ νὰ κάμῃ γέφυραν· εἰς δύο ἡμέρας τὴν τελειώνει. Οὕτως ὑποδέχεται ἀσφαλῶς πρὸς ἑαυτὸν τὰς αἰτοπομπείας καὶ ἐκείνους, οἵτινες εἶχον πορευθῇ πρὸς προνομὴν καὶ ἀρχίζει νὰ καθιστᾷ εὐκολον τὴν ἔφοδον τοῦ σίτου.

55. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐπεραίωσεν εἰς τὸ πέραν τοῦ ποταμοῦ μέγα μέρος τῶν ἱππέων του. Οὗτοι δὲ ἐπιπεσόντες κατὰ τῶν προνομευτῶν μὴ προσδοκῶντων τοιοῦτόν τι καὶ ἀφόβως διεσκορπισμένων, ὑποτέμνονται καὶ καταλαμβάνουσι μέγαν ἀριθμὸν ὑποζυγίων καὶ ἀνθρώπων, ἀποσταλειςῶν δὲ εἰς ἐπικουρίαν αὐτῶν κοόρτεων τινῶν πελταστῶν, τεχνήντως διανεμόνται οἱ ἡμέτεροι εἰς δύο μέρη, οἱ μὲν ἵνα ὦσι βοήθεια εἰς τὴν λείαν, οἱ ἄλλοι ἵνα ἀντισταθῶσιν εἰς τοὺς πολεμίους ἐρχομένους καὶ ἀπελάσωσιν αὐτούς. Μίαν δὲ κοόρτιν, ἥτις ἀλογίστως εἶχε τρέξει ἐμπρὸς πρὸ τῶν ἄλλων ἔξω τῆς τάξεως, ἀποκλεισθεῖσαν τῶν λοιπῶν, τὴν περικυκλῶνουσιν οἱ ἡμέτεροι καὶ φονεύουσι πάντας αὐτῆς τοὺς ἄνδρας, αὐτοὶ δὲ ἀβλαβεῖς μετὰ μεγάλης λείας διὰ τῆς αὐτῆς γεφύρας ἐπανερχονται εἰς τὸ στρατόπεδον.

56. Ἐν ᾧ ταῦτα παρὰ τὴν Ἰλέρδαν ἐπράττοντο, οἱ Μασσαλιῶται χρώμενοι τῇ συμβουλῇ τοῦ Λευκίου Δομιτίου παρασκευάζουσι πλοῖα μακρὰ δεκαεπτὰ τὸν ἀριθμὸν, ἐξ ὧν ἑνδεκα ἦσαν κατάφρακτα. Εἰς ταῦτα προσθέτουσι πολλὰ μικρότερα πλοιάρια, ἵνα ὑπὸ τοῦ πλῆθους αὐτοῦ τρομάξῃ ὁ ἡμέτερος στόλος. Ἐμβιβάζουσι δὲ εἰς αὐτὰ μέγαν μὲν ἀριθμὸν τοξοτῶν, μέγαν δὲ Ἀλβικῶν, περὶ ὧν ἀνωτέρω ἐλέχθη καὶ παροτρύνουσι τούτους διὰ βραβείων καὶ ὑποσχέσεων. Ἰδιαίτερα πλοῖα ζητεῖ δι' ἑαυτὸν ὁ Δομίτιος καὶ πληροῖ ταῦτα γεωργῶν καὶ ποιμένων,

οὓς εἶχεν ἀγάγει μεθ' ἑαυτοῦ. Οὕτω κατὰ πάντα παρασκευασθέντος τοῦ στόλου, προχωροῦσι μετὰ πολλῆς πεποιθήσεως πρὸς τὰ ἡμέτερα πλοῖα, ὧν προῖστατο ὁ Δέκιμος Βροῦτος. Ταῦτα ἐναυλόχουν παρὰ τὴν νῆσον, ἥτις εἶνε ἀπέναντι τῆς Μασσαλίας.

57. Ἦτο πολὺ ὑποδεέστερος κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν πλοίων ὁ Βροῦτος· ἀλλ' ὁ Καῖσαρ εἶχε διορίσει εἰς τὸν στόλον αὐτὸν ὡς ἑκατοντάρχους γενναιοτάτους ἄνδρας, ἐκλελεγμένους ἐκ πασῶν τῶν λεγεῶνων, προμάχους, οἵτινες εἶχον ζητήσει δι' ἑαυτοὺς τοῦτο τῆς ὑπηρεσίας τὸ μέρος. Οὗτοι εἶχον παρασκευάσει σιδηρᾶς χεῖρας καὶ ἀρπάγας καὶ εἶχον ἐφοδιασθῇ μὲ μέγαν ἀριθμὸν ὕσσων, παλτῶν καὶ λοιπῶν βελῶν. Οὕτω δὲ, μαθόντες ὅτι φθάουσιν οἱ πολέμιοι, ἐξάγουσιν ἐκ τοῦ λιμένος τὰ πλοῖά των, συμπλέκονται πρὸς τοὺς Μασσαλιώτας. Ἐπολέμησαν ἀμφοτέρωθεν γενναϊότατα καὶ ζωηρότατα· οὐδὲ ἐφάνησαν οἱ Ἀλβικοὶ πολὺ κατώτεροι τῶν ἡμετέρων κατὰ τὴν ἀνδρίαν, ὅντες ἄνθρωποι πρᾶγεῖς καὶ ὀρεινοί, γεγυμνασμένοι εἰς τὰ ὅπλα· καὶ οὗτοι μὲν ἀποχωρισθέντες ἀρτίως ἀπὸ τῶν Μασσαλιωτῶν συνεῖχον ἐν ταῖς ψυχαῖς τὴν πρόσφατον αὐτῶν ὑπόσχεσιν, οἱ δὲ ποιμένες, ἀδάμαστοι ἄνθρωποι, παρακινούμενοι ὑπὸ τῆς ἐλπίδος τῆς ἐλευθερώσεως, ἐσπούδαζον ὑπὸ τὰς ὄψεις τοῦ κυρίου των νὰ ἐπιδείξωσι τὸν ζῆλόν των.

58. Οἱ Μασσαλιῶται αὐτοὶ πεποιθότες εἰς τὴν ταχύτητα τῶν πλοίων των καὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην τῶν κυβερνητῶν αὐτῶν, διεκρούοντο τοὺς ἡμετέρους καὶ ἀπέφευγον τὴν προσβολὴν αὐτῶν, προαγαγόντες δὲ μακρότερον τὴν ἑαυτῶν γραμμὴν εἰς παράταξιν, ἐφ' ὅσον ἡδύναντα νὰ ἔχωσιν εὐρύτερον χῶρον, ἐπειρῶντο νὰ περικυκλώσωσι τοὺς ἡμετέρους ἢ νὰ προσβάλῳσιν ἕκαστον ἐκ τῶν ἡμετέρων πλοίων χωριστὰ διὰ πολλῶν ἰδικῶν των πλοίων ἢ διατρέχοντες νὰ συντρίψωσιν, εἰ δυνατόν, τὰς κώπας μας ὅτε κατ' ἀνάγκην ἤρχοντο πλησιέστερον κατέφευγον ἀπὸ τῆς ἐπιστήμης τῶν κυβερνητῶν των καὶ ἀπὸ τῶν τεχνασμάτων εἰς τὴν ἀνδρίαν τῶν ὀρεινῶν. Οἱ ἡμέτεροι καὶ ὀλιγώτερον γεγυμνασμένους ἐρέτας καὶ ὀλιγώτερον ἐμπείρους κυβερνήτας εἶχον, διότι οὗτοι αἰφνης εἶχον ληφθῇ ἐκ φορτηγῶν πλοίων καὶ δὲν

ἦσαν ἀκόμη εἰς αὐτοὺς γνωστὰ αὐτε τὰ ὀνόματα τῶν ὀπλισμάτων καὶ ὑπὸ τῆς βραδύτητος καὶ βαρύτητος τῶν πλοίων προσέτι ἐμποδίζοντο· διότι ταῦτα ἐκ τοῦ προχείρου ναυπηγηθέντα ἐκ χλωρῶν ξύλων δὲν εἶχον τὴν ἐκ τῆς χρήσεως ταχύτητα, ἣν εἶχον τὰ τῶν πολέμιων. Ὅθεν ἅμα ἐδίδετο εἰς αὐτοὺς περίστασις νὰ πολεμήσωσιν ἐκ τοῦ συστάδην ἐνέβαλλον ἀπαρχῇ ψυχῇ ἀνὰ ἓν πλοῖον ἰδικόντων μεταξὺ δύο πλοίων τῶν πολέμιων, ἐπιβαλόντες δὲ σιδηρᾶν χεῖρα καὶ κατασχόντες ἀμφότερα τὰ πλοῖα ἐμάχοντο καὶ πρὸς τὸ ἓν μέρος καὶ πρὸς τὸ ἕτερον καὶ μετέβαινον εἰς τὰ πλοῖα τῶν πολέμιων, μέγαν δ' ἀριθμὸν Ἀλβιοίκων καὶ ποιμένων φονεύσαντες, μέρος μὲν τῶν πλοίων καταβυθίζουσι, τινὰ δὲ συλλαμβάνουσιν αὐτανδρα, τὰ λοιπὰ τὰ συνωθοῦσιν εἰς τὸν λιμένα. Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐννέα πλοῖα τῶν Μασσαλιωτῶν ἀπόλλυνται, περιλαμβανομένων καὶ τῶν συλληφθέντων.

59. Τοῦτο πρῶτον ἀγγέλλεται τῷ Καίσαρι παρὰ τὴν Ἰλέρδαν· συγχρόνως δὲ περατωθεῖσας τῆς γεφύρας ταχέως, ἡ τῶν πραγμάτων κατάστασις μεταβάλλεται. Οἱ πολέμιοι πεφοβισμένοι ὑπὸ τῆς ἀνδρίας τῶν ἡμετέρων ἱππέων ὀλιγώτερον ἐλευθέρως καὶ ὀλιγώτερον τολμηρῶς περιεπλανῶντο ἀνὰ τὴν χώραν, ἄλλοτε μὲν προχωροῦντες εἰς ὄχι μακρὸν διάστημα ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου, ἵνα δύνωνται ταχέως ἐν ἀνάγκῃ νὰ ἐπανέλθωσι, στενότερον ἐπρονόμευον, ἄλλοτε δὲ, μεγαλητέραν περιστροφὴν ποιοῦμενοι, ἀπέφευγον τὰς φυλακὰς ἡμῶν καὶ τοὺς σταθμοὺς τῶν ἡμετέρων ἱππέων, ἢ, βλάβην τινὰ παθόντες ἢ μακρόθεν ἰδόντες τὸ ἱππικὸν, ἀπέρριπτον ἐν μέσῃ τῇ ὁδῷ τὰς ἀποσκευὰς των καὶ ἐτρέποντο εἰς φυγὴν. Τέλος εἶχον ἐπιχειρήσει καὶ νὰ ἀφίνωσι νὰ παρέρχωνται ἐν τῷ μεταξὺ πολλὰ ἡμέραι καὶ νύκτωρ, παρὰ τὴν συνήθειαν πάντων, νὰ προνομεύωσι.

60. Ἐν τούτοις οἱ Ὀσκαῖοι καὶ οἱ Κελλαγουρίται, οἵτινες ἦσαν σὺν τοῖς Ὀσκαίοις ὑποτελεῖς, πέμπουσι πρὸς τὸν Καίσαρα πρεσβευτὰς καὶ ὑπόσχονται νὰ πράξωσιν ὅ,τι ἤθελε διατάξει. Ταῦτοις ἀκολουθοῦσιν οἱ Ταρρακωνήσιοι, οἱ Ἰακκητανοί, οἱ Αὔσητανοὶ καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας οἱ Ἰλλουργαθοναῖοι, οἵτινες κατ-

οικοῦσι παρὰ τὸν Ἰβηρα ποταμόν. Ζητεῖ παρὰ τούτων πάντων, νὰ τὸν βοηθήσωσιν εἰς αἶτον. Ὑπόσχονται καὶ συναγαγόντες πανταχόθεν πάντα τὰ φορτηγὰ ζῶα, κομίζουσιν εἰς τὸ στρατόπεδον. Μεθίσταται προσέτι πρὸς αὐτὸν μία ἰλλουργαθονικὴ κοόρτις, μαθοῦσα τῆς ἑαυτῆς πόλεως τὴν γνώμην καὶ μεταφέρει πρὸς αὐτὸν τὰς σημαίας ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ, ἔνθα ἦτο τεταγμένη. Μεγάλῃ ταχέως μεταβολῇ τῶν πραγμάτων. Συντελεσθείσης τῆς γεφύρας, προστεθεισῶν εἰς τὴν φιλίαν τοῦ Καίσαρος πέντε μεγάλων πολιτειῶν, διευκολυνθέντων τῶν περὶ τὸν αἶτον, ἀποσβεσθεισῶν τῶν διαδόσεων περὶ ἐπικουριῶν τῶν λεγεώνων, αἵτινες ἐλέγοντο ὅτι ἤρχαντο διὰ τῆς Μαυριτανίας μετὰ τοῦ Πομπηίου, πολλαὶ μακρότερον κείμεναι πόλεις ἀφίστανται τοῦ Ἀφρανίου καὶ τῇ τῷ Καίσαρος φιλίᾳ ἀκολουθοῦσι.

61. Καταπλαγισῶν ἕνεκα τῶν πραγμάτων τούτων τῶν ψυχῶν τῶν πολεμίων, ὁ Καῖσαρ, ἵνα μὴ τὸ ἵππικὸν αὐτοῦ πέμπηται πάντοτε διὰ τῆς γεφύρας μεγάλῃν ποιούμενον περιστροφὴν, εὐρὼν τόπον ἐπιτήδειον, ἐπιχειρεῖ νὰ ὀρύξῃ πλείονας τάφρους εἰς πλάτος τριάκοντα ποδῶν, ἵνα δι' αὐτῶν παρατρέψῃ μέρος τῶν ὑδάτων τοῦ Σικόρεως καὶ καταστήσῃ διαβατὸν τὸν ποταμὸν τοῦτον. Ἐν ᾧ αἱ τάφροι αὗται ἦσαν σχεδὸν περατωμέναι, ὁ Ἀφράνιος καὶ ὁ Πετρήιος περιέρχονται εἰς μέγαν φόβον, μὴ παντάπασιν ἀποκλεισθῶσιν ἀπὸ αἶτου καὶ χόρτου, διότι ὁ Καῖσαρ πολὺ κατὰ τὸ ἵππικὸν ἔσχυεν. Ὅθεν ἀποφασίζουσι νὰ ἀπυχωρήσωσιν αὐτοὶ ἀπὸ τῶν τόπων τούτων καὶ νὰ μεταφέρωσι τὸν πόλεμον εἰς τὴν Κελτιβηρίαν. Ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης συνηγόρει καὶ τοῦτο ἀκόμη, ὅτι ἐκ δύο ἀντιθέτων τάξεων πολιτειῶν καὶ αἱ συνταχθεῖσαι τῷ Λευκίῳ Σερτωρίῳ κατὰ τὸν προηγούμενον πόλεμον, ἐπειδὴ εἶχον ἡττηθῆ παρὰ τοῦ Πομπηίου ἐφοβοῦντο τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ καίπερ ἀπόντος καὶ αἱ μείναςαι πισταὶ εἰς τὴν φιλίαν τῶν Ῥωμαίων, ἐπειδὴ μεγάλως παρ' αὐτοῦ εἶχον εὐεργετηθῆ, ἡγάπων αὐτόν· τοῦ Καίσαρος ὅμως τὸ ὄνομα ἦτο ἀγνωστότερον παρὰ τοῖς βαρβάροις. Ἐνταῦθα οἱ πολέμιοι περιέμενον ἵππικὸν πολὺ καὶ μεγάλας ἐπικουρίας καὶ ἐσκέπτοντο νὰ παρατείνωσι μέχρι τοῦ χειμῶνος τὰν

πόλεμον εἰς τοὺς τόπους ἐκείνους, οἵτινες ἦσαν ἰδιοὶ των. Τοῦτο βουλευθέντες, κελεύουσι νὰ ἀναζητηθῶσι πλοῖα καθ' ἅπαντα τὸν Ἰβηρα ποταμὸν καὶ νὰ ἀχθῶσιν εἰς τὴν Ὀκτογήσαν. Αὕτη ἦτο πόλις, ἥτις ἔκειτο παρὰ τὸν Ἰβηρα, ἀπείχε δὲ τριάκοντα χιλιάδας βημάτων ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου. Προστάττουσι νὰ γείνη γέφυρα εἰς τοῦτο τὸ μέρος τοῦ ποταμοῦ δι' ἡνωμένων πλοίων καὶ διαβιβάζουσιν εἰς τὸ πέραν τοῦ Σικόρεως ποταμοῦ δύο λεγεῶνας, ὁχυρώνουσι δὲ τὸ στρατόπεδόν των διὰ σταυρώματος δώδεκα ποδῶν.

62. Ὁ Καῖσαρ, ἀφ' οὗ ἔμαθε τοῦτο διὰ τῶν κατασκόπων, ἐξακολουθήσας τὸ πρὸς ἀποστροφήν τοῦ ποταμοῦ ἔργον δι' ὑπερτάτης τῶν στρατιωτῶν νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἐργασίας, εἶχεν ἀγάγει ἤδη τὸ πρᾶγμα εἰς τὸ σημεῖον, ὥστε οἱ μὲν ἱππεῖς, ἂν καὶ τοῦτο δυσκόλως καὶ μετὰ κόπου ἐγίνετο, νὰ δύνωνται ὅμως καὶ νὰ τολμῶσι νὰ διαβαίνωσι τὸν ποταμὸν. Ἀλλ' οἱ πεζοὶ ἐξεῖχον τοῦ ὕδατος κατὰ τοὺς ὤμους μόνον καὶ τὸ ἄνω μέρος τοῦ στήθους καὶ ἐδυσκολεύοντο εἰς τὴν διάβασιν καὶ διὰ τὸ βάθος τοῦ ὕδατος καὶ διὰ τὴν ὀρμὴν τοῦ ρεύματος. Πλὴν ἀλλ' ὅμως κατὰ τὸν αὐτὸν σχεδὸν χρόνον ἀνηγγέλλετο ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ Ἰβηρος γέφυρα εἶχε σχεδὸν περατωθῇ καὶ πόρος ἐξευρίσκετο ἐν τῷ Σικόρει.

63. Ἦδη δὲ τόσῳ μᾶλλον οἱ στρατιῶται τοῦ Ἀφρανίου ἐνόμιζον ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπισπεύσωσι τὴν πορείαν. Ὅθεν καταλιπόντες δύο ἐπικουρικὰς κοάρτεϊς εἰς φρουρὰν τῇ Ἰλέρδα, πανστρατιᾷ διέρχονται τὸν Σίκοριν καὶ προσμίγνυνται ταῖς δυσὶ λεγεῶσιν, αἷς κατὰ τὰς προτέρας ἡμέρας εἶχον διαβιβάσει. Οὐδὲν ἀπέμεινε τῷ Καίσαρι, εἰμὴ τὸ νὰ ἐνοχλῇ καὶ νὰ ἀντιπαράγῃ τὸ στράτευμα τῶν πολέμιων διὰ τοῦ ἱππικοῦ του. Διότι ἡ γέφυρα αὐτοῦ ἀπῆτει μεγάλην περιστροφήν, ὥστε ἐκεῖνοι ἠδύναντο νὰ φθάσωσι μέχρι τοῦ Ἰβηρος διὰ πολλῶν βραχυτέρας ὁδοῦ. Ἱππεῖς παρ' αὐτοῦ ἀποσταλέντες διαβαίνουσι τὸν ποταμὸν καὶ, ὅτε κατὰ τὴν τρίτην φυλακὴν ὁ Πετρήϊος καὶ ὁ Ἀφράνιος εἶχον ἀναστρατοπεδεύσει, αἰφνης ἐπιφαίνονται παρὰ τὴν ἐπισθοφυλακὴν καὶ, πολλοῦ πλήθους περιχυθέντες, ἄρχονται

νὰ ἐπιφέρωσι βραδύτητα καὶ νὰ ἐμποδίζωσι τὴν πορείαν τῶν πολεμίων.

64. Ἄμα τῇ ἡμέρᾳ, ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων τόπων τῶν συνεχόμενων πρὸς τὸ στρατόπεδον τοῦ Καίσαρος, ἐβλεπέ τις ἰσχυρῶς νὰ πιέζωνται οἱ τελευταῖοι τῶν πολεμίων ὑπὸ τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ ἡμετέρου ἱππικοῦ καὶ νὰ σταματᾷ ἐνίοτε ἡ ἀπισθοφυλακὴ καὶ νὰ διακόπτεται, ἄλλοτε μὲν νὰ γίνηται προσβολὴ καὶ νὰ προωθῶνται οἱ ἡμέτεροι ὑπὸ τῆς ὀρμῆς πασῶν τῶν κοόρτεων, ἔπειτα δὲ νὰ στρέφωνται πάλιν καὶ νὰ καταδιώκωσι τοὺς πολεμίους. Καθ' ἅπαν δὲ τὸ στρατόπεδον οἱ στρατιῶται συνίστων κύκλους καὶ παρεπονοῦντο ὅτι ἐξέφυγε τῶν χειρῶν τῶν ὀχθρῶν, ὅτι μακρότερον τοῦ δέοντος ἀνευ ἀνάγκης ἤγετο ὁ πόλεμος, ἐπορεύοντο πρὸς τοὺς ἑκατοντάρχους καὶ τοὺς στρατιωτικὸς χιλιάρχους καὶ παρεκάλουν αὐτοὺς νὰ βεβαιώσωσι τὸν Καίσαρα νὰ μὴ φεισθῇ μήτε τοῦ κόπου μήτε τοῦ κινδύνου αὐτῶν· ὅτι ἦσαν ἑτοιμοὶ νὰ δυνήθωσι καὶ νὰ τολμῇσωσι νὰ διαβῶσι τὸν ποταμὸν δι' ἐκείνου τοῦ μέρους, δι' οὗ εἶχε διαβιβάσθῃ τὸ ἱππικόν. Ὁ Καίσαρ παρακινήθεις ὑπὸ τοῦ ζήλου καὶ τῶν φωνῶν τῶν στρατιωτῶν, ἂν καὶ ἐφοβείτο νὰ ἐκθέσῃ τὸ στράτευμα εἰς ποταμὸν τιοῦτου μεγέθους, ὅμως κρίνει ὅτι ἔπρεπε νὰ γείνῃ προσπάθεια καὶ ἀπόπειρα. Ὅθεν κελεύει νὰ διαλεχθῶσιν ἐκ πάντων τῶν λόχων οἱ ἀδυνατώτεροι στρατιῶται, ὧν ἢ τὸ θάρρος ἢ αἱ δυνάμεις ἐφαίνοντο ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ ἀντίσχωσι. Καταλείπει δ' αὐτοὺς μετὰ μιᾶς λεγεῶνος εἰς φρουρὰν τῷ στρατοπέδῳ. Τὰς λοιπὰς λεγεῶνας τὰς ἐξάγει ψιλὰς καὶ τοποθετήσας μέγαν ἀριθμὸν ἀχθοφόρων ζώων ἐν τῷ ποταμῷ ἄνω καὶ κάτω τοῦ ρεύματος, διαβιβάζει τὸ στράτευμα. Ὅλίγους ἐκ τῶν στρατιωτῶν τούτων παρασυρθέντας ὑπὸ τῆς ὀρμῆς τοῦ ρεύματος ἐκδέχεται καὶ ἀνακουφίζει τὸ ἱππικόν, δὲν χάνεται ὅμως κανείς. Διαβιβάσθέντος ἀσφαλῶς τοῦ στρατοῦ, ὁ Καίσαρ παρατάσσει τὸ στράτευμα καὶ ἀρχίζει νὰ παρατάσῃ αὐτὸ εἰς τρεῖς τάξεις. Τόσος δ' ἦτο ζήλος τῶν στρατιωτῶν, ὥστε, ἂν καὶ προσετέθῃ ἕξ μιλίων περιστροφῇ εἰς τὴν πορείαν τῶν καὶ παρενεβλήθῃ μεγάλη ἀργοπορία εἰς

τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ, ἐπρόφθασαν ὁμῶς πρὸ τῆς ἐννάτης ὥρας τῆς ἡμέρας ἐκείνους, οἵτινες εἶχον ἐξέλθει κατὰ τὴν τρίτην φυλακὴν.

65. Ὅτε δ' Ἀφράνιος μετὰ τοῦ Πετρήϊου παρετήρησεν αὐτοὺς μακρὰν φανέντας, ταραχθεὶς διὰ τὸ καινὸν τοῦ πράγματος, ἴσταται εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη καὶ παρατάττει τὸν στρατόν. Ὁ Καῖσαρ ἀφίνει τὸ στράτευμά του νὰ ἀναπαυθῇ εἰς τὴν πεδιάδα, ἵνα μὴ ἐκθέσῃ αὐτὸ ἀπειρηκὸς εἰς τὴν μάχην. Καταδιώκει δὲ τοὺς πολεμίους καὶ κάμνει αὐτοὺς νὰ βραδύνωσιν, ἐν ᾧ πειρῶνται πάλιν νὰ προχωρήσωσι. Ἐκεῖνοι στρατοπεδεύουσι κατ' ἀνάγκην ταχύτερον παρ' ὅσον εἶχον ἀποφασίσαι. Διότι ἦσαν ὄρη πλησίον καὶ μετ' ἀπόστασιν πέντε μιλίων ἐξεδέχοντο αὐτὰ ὁδοὶ δύσβατοι καὶ στεναί. Εἰς ταῦτα τὰ ὄρη ἐπεθύμουν νὰ εἰσχωρήσωσιν ἵνα διαφύγωσι τὸ ἱππικὸν τοῦ Καίσαρος καὶ, τοποθετήσαντες φρουράς εἰς τὰ στενά, ἐμποδίσωσι τὸν στρατὸν τῆς ὁδοῦ, αὐτοὶ δὲ διαβιβάσωσι τὰς δυνάμεις των πέραν τοῦ Ἰθῆρος ἄνευ κινδύνου καὶ φόβου. Τοῦτο ἐπρεπεν ἐκεῖνοι παντὶ τρόπῳ νὰ προσπαθῶσιν νὰ πράξωσι καὶ νὰ κατορθώσωσι. Ἀλλ' ἀπειρηκότες ὑπὸ τῆς μάχης καὶ τοῦ κόπου τῆς πορείας ὁλοκλήρου τῆς ἡμέρας, ἀνέδραλον εἰς τὴν ὑστεραίαν τὸ πρᾶγμα. Ὁ Καῖσαρ στρατοπεδεύει καὶ αὐτὸς ἐπὶ τοῦ πλησιοχώρου λόφου.

66. Περὶ τὸ μεσονύκτιον, συλληφθέντων παρ' ἱππέων ἐκείνων, οἵτινες μακρότερον τοῦ δρόντος ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου εἶχον προχωρήσει πρὸς ὕδρευσιν, μανθάνει παρ' αὐτῶν ὁ Καῖσαρ, ὅτι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν πολεμίων ἐν σιγῇ ἐξάγουσι τὸ στράτευμα τοῦ στρατοπέδου. Τοῦτο μαθὼν κελεύει νὰ δοθῇ τὸ σύνθημα τῆς ἀναχωρήσεως καὶ κατὰ τὸ στρατιωτικὸν ἔθιμον νὰ παραγγελθῇ ἡ σκευαγωγία. Οἱ πολέμιοι φοβηθέντες ἅμα ἤκουσαν τὴν βοήν, μήπως ἀναγκασθῶσι διὰ νυκτὸς νὰ ἔλθωσιν εἰς χεῖρας ἔχοντες τὸ βάρος τῶν ἀποσκευῶν, ἢ κρατηθῶσιν εἰς τὰ στενά ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ τοῦ Καίσαρος, καταστέλλουσι τὴν πορείαν αὐτῶν καὶ κρατοῦσι τὸ στράτευμά των εἰς τὸ στρατόπεδον. Τῇ ὑστεραίᾳ ὁ Πετρήϊος ἀπέρχεται κρύφα μετ' ὀλίγων ἱππέων ἵνα κατασκοπήσῃ τοὺς τόπους. Τοῦτ' αὐτὸ γίνεται καὶ

ἐκ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Καίσαρος. Πέμπεται ὁ Λεύκιος Δεκί-
διος Σάξας μετ' ὀλίγων, ἵνα παρατηρήσῃ τὴν φύσιν τοῦ τόπου.
Ἄμφοτεροι τὰ αὐτὰ ἐπιστρέψαντες ἀναγγέλλουσιν εἰς τοὺς ἰδι-
κοὺς των· ὅτι ἐκτείνονται εὐθὺς ἐν τῷ μεταξὺ πέντε μίλια πε-
δινῆς ὁδοῦ, πέραν ἐκδέχονται αὐτὴν τόποι τραχεῖς καὶ ὀρει-
νοί· ὁπότερος πρῶτος τὰ στενὰ ἐκεῖνα ἤθελε καταλάβει, παρ'
αὐτοῦ οὐδεμία θὰ ἦτο δυσκολία νὰ ἐμποδισθῇ ὁ ἐχθρὸς ἀπὸ
τῆς πορείας.

67. Συζητοῦσιν ἐν συμβουλίῳ ὁ Πετρήϊος καὶ ὁ Ἀφράνιος καὶ
συσκέπτονται περὶ τοῦ πότε νὰ ἀπέλθωσιν. Οἱ πλείστοι ἦσαν
τῆς γνώμης διὰ νυκτὸς νὰ ὁδοιπορήσωσι, λέγοντες ὅτι ἡδύνατο
νὰ φθάσωσιν οὕτως εἰς τὰ στενὰ πρὶν ἢ νοήσῃ αὐτοὺς ὁ ἐχθρὸς.
Ἄλλοι, ἐπειδὴ κατὰ τὴν προτεραίαν νύκτωρ εἶχε παραγγελθῇ
ἡ σκευαγωγία ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ Καίσαρος, ἐτεκμαίροντο
ἐκ τούτου, ὅτι ἀδύνατον ἦτο κρύψαι νὰ ἐξέλθωσι. Περιεχύνετο,
ἔλεγον, τὴν νύκτα τὸ ἵππικόν τοῦ Καίσαρος καὶ ἐπολιόρκει
πάντας τοὺς τόπους καὶ τὰς ὁδοὺς· ἔπρεπε δὲ νὰ ἀποφεύγωσι
τὰς νυκτερινὰς συμπλοκάς, διότι ὁ στρατιώτης πεφοβισμένος,
ἐν ἐμφυλίῳ πολέμῳ συνεθίζει νὰ ὑπακούῃ μᾶλλον εἰς τὸν φόβον
παρὰ εἰς τὸν ὄρκον του. Ἀλλὰ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἀφ' ἑαυτοῦ
ἐπιφέρει πολλὴν αἰδῶ εἰς τὰ ὄμματα πάντων ὥς καὶ ἡ παρου-
σία τῶν χιλιάρχων καὶ τῶν ἑκατοντάρχων· ταῦτα δὲ συνέχουσι
συνήθως τοὺς στρατιώτας καὶ συγκρατοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὸ κα-
θῆκον. Ὅθεν διετείνοντο ὅτι παντὶ τρόπῳ ἔπρεπε ἐν καιρῷ
ἡμέρας νὰ κάμωσιν ἐξοδόν· καίπερ δὲ ἀποτρίβῃν τινα λαβῶν,
ἀλλ' ὅμως ἡδύνατο τὸ πολὺ τοῦ στρατοῦ σῶον νὰ καταλάβῃ
τὸν τόπον, ἐνθα ἐπεθύμουν νὰ φθάσωσιν. Ἡ γνώμη αὕτη ἐξενί-
κησεν ἐν τῇ συμβουλίῳ καὶ ἀποφασίζουσι νὰ ἐξέλθωσι τὴν ἐπο-
μένην ἡμέραν περὶ τὸ λυκαυγές.

68. Ὁ Καῖσαρ, κατασκοπήσας τὴν ὁδόν, ἐξάγει ὑποφωσκού-
σης τῆς ἡμέρας πάσας τὰς στρατιωτικὰς αὐτοῦ δυνάμεις ἐκ
τοῦ στρατοπέδου καὶ μηδεμίαν ἀκολουθῶν ἐκ τῶν ὠρισμένων
ὁδῶν, διὰ μεγάλης περιστροφῆς ἄγει τὸ στράτευμα. Διότι αἱ
ὁδοὶ αἱ διήκουσαι μέχρι τοῦ Ἰβηρος καὶ τῆς Ὀκτογήτης ἦσαν

ἀποκλεισμέναι ὑπὸ τοῦ στρατοπέδου τῶν πολεμίων. Αὐτὸς δὲ ἔπρεπε νὰ ὑπερβῇ μεγίστας καὶ δυσκολωτάτας κοιλάδας, πέτραι ἀπορρώγες εἰς πολλὰ μέρη τῷ ἔφραττον τὴν ὁδὸν, ὥστε κατ' ἀνάγκην οἱ στρατιῶται διὰ χειρῶν παρέδιδον τὰ ὅπλα των καὶ ἄοπλοι καὶ ἄλλοι ὑπ' ἄλλων ὑποβασταζόμενοι διήνουν μέγα μέρος τῆς ὁδοῦ. Ἄλλ' οὐδεὶς ἀπένευε τὸν πόνον τοῦτον, διότι ἐνόμιζον ὅτι ἐκεῖνο θὰ ἦτο πάντων τῶν πόνων τέλος, ἂν ἤθελον δυνηθῇ νὰ ἀποκλείσωσιν ἀπὸ τοῦ Ἰβήρου τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ τῷ κόψωσι τὸν σῖτον.

69. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν οἱ στρατιῶται τοῦ Ἀφρανίου γηθόσυνον ἐξήρχοντο ἐκ τοῦ στρατοπέδου των καὶ προῦχώρουν τρέχοντες ἵνα ἴδωσι τοὺς ἡμετέρους, οὓς καταδιώκοντες ἐλοιθόρουον λέγοντες, ὅτι κατ' ἀνάγκην ἔφευγον ἕνεκα τῆς ἐνδείας τῶν ἐπιτηδείων καὶ ἐπανήρχοντο εἰς τὴν Ἰλέρδαν. Διότι ἀληθὺς ἡ ἡμετέρα ὁδὸς ἦτο τετραμμένη εἰς τάναντία τοῦ μέρους, ἔνθα ἐσκοποῦμεν νὰ φθάσωμεν καὶ ἐφαίνετο ὅτι ἐπορευόμεθα εἰς τὸ ἀντίθετον μέρος. Οἱ δὲ στρατηγοὶ αὐτῶν λίαν ἐνεκωμίαζον τὴν ἑαυτῶν βουλήν, ὅτι εἶχον παραμείνει ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ἐβεβαιοῦντο δὲ πολὺ ἐν τῇ γνώμῃ αὐτῶν, διότι ἔβλεπον τοὺς ἡμετέρους ἀπελθόντας εἰς πορείαν ἄνευ ὑποζυγίων καὶ ἀποσκευῶν, εἰς τρόπον ὥστε ἐπείθοντο ὅτι δὲν ἠδυνήθημεν ἐπὶ πλέον νὰ ὑπενέγκωμεν τὴν ἐνδειαν. Ἀλλὰ, καθὼς εἶδον ὅτι ὁ στρατὸς ἡμῶν ἐστρέφετο κατὰ μικρὸν πρὸς δεξιάν καὶ παρατήρησαν ὅτι οἱ πρῶτοι ὑπερέβαλλον ἤδη τὸν τόπον τοῦ στρατοπέδου των, οὐδεὶς ἦτο τόσον ὀκνηρὸς, τόσον φυγόπονος, ὅστις νὰ νομίζῃ ὅτι δὲν ἔπρεπε παρευθὺς νὰ ἐξέλθωσιν ἐκ τοῦ στρατοπέδου καὶ νὰ τρέξωσιν εἰς συνάντησίν μας. Βοῶσιν εἰς τὰ ὅπλα καὶ ἅπαν τὸ στράτευμα, πλὴν ὀλίγων κοόρτεων, αἵτινες ἔμειναν ἵνα φρουρῶσι τὸ στρατόπεδον, ἐξέρχεται καὶ διευθύνεται κατ' εὐθείαν ὁδὸν πρὸς τὸν Ἰβηρα.

70. Ἐν τῇ ταχύτητι ἐνέκειτο πᾶς ὁ ἀγὼν, ὁπότεροι δῆλα δὴ ἤθελον πρότερον καταλάβει τὰ στενὰ καὶ τὰ ὄρη· ἀλλὰ τὸν στρατὸν τοῦ Καίσαρος τὸν ἐβράδυνε τὸ δύεσθαι τῶν ὁδῶν, τὸ δὲ ἱππικὸν τοῦ Καίσαρος καταδιώκον τὰ στρατεύματα τοῦ

Ἀφράνιου ἐκώλυεν αὐτὰ τοῦ νὰ προχωρῶσι. Ἄλλ' ὅμως τὸ πρᾶγμα εἶχε κατ' ἀνάγκην ἀχθῆ ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ἀφράνιον εἰς τοῦτο, ὥστε ἂν πρῶτοι κατελάβανον τὰ ὄρη, ἃ ἐπεθύμουν, αὐτοὶ μὲν θὰ διέφευγον τὸν κίνδυνον, ἀλλὰ δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ τηρήσωσι τὰς ἀποσκευὰς ὁλοκλήρου τοῦ στρατοῦ καὶ τὰς ἐν τῇ στρατοπέδῳ καταλειφθείσας κοῦρteis, εἰς ἃς, ἀποκεκλεισμέναις οὖσας ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ Καίσαρος, κατ' αὐδὲνα τρόπον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἔλθῃ βοήθεια. Πρῶτος διήνυσσε τὴν ὁδὸν ὁ Καίσαρ, εὐρὼν δὲ μετὰ τοὺς μεγάλους κρημνοὺς πεδιάδα, παρκατάττει ἐνταῦθα τὸν στρατὸν, ἀπέναντι τῶν πολεμίων. Οἱ Ἀφράνιος, ἐπειδὴ ἡ ὀπισθοφυλακὴ αὐτοῦ ἐπιέζετο ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ ἡμῶν καὶ ἔβλεπεν ἐνώπιόν του τὸν ἐχθρὸν, εὐρὼν λόφον τινὰ, ἔστη ἐκεῖ. Ἐκ τοῦ τόπου τούτου πέμπει τέσσαρας κοῦρteis πελταστῶν πρὸς ὄρος, ὕπερ, καθ' ὅσον ἔβλεπον πάντες, ἦτο ὑψηλότετον. Κελεύει δ' αὐτὰς, ὀρμησάσας μεγάλῳ δρόμῳ, νὰ καταλάβωσι τὸ ὄρος, μὲ τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ πορευθῇ καὶ αὐτὸς ἐκεῖ μετὰ παντὸς τοῦ στρατεύματος καὶ, μεταβαλὼν ὁδὸν, νὰ φθάσῃ διὰ τῶν ῥάχεων εἰς τὴν Ὀκτογήσαν. Ἐν τῷ οἱ πελτασταὶ ἐπορεύοντο πρὸς τὸ ὄρος διὰ σκολιᾶς ὁδοῦ, τὸ ἱππικὸν τοῦ Καίσαρος παρατηρήσαν αὐτοὺς, ὀρμῇ ἐπὶ τὰς κοῦρteis. Οὐδὲ ἠδυνήθησαν ἐπ' ἐλάχιστον χρόνου μέρος οἱ πελτασταὶ νὰ ὑπενέγκωσι τὴν ὀρμὴν τῶν ἱππέων, πάντες δὲ περικυκλωθέντες ὑπ' αὐτῶν φονεύονται ἐν ὧσιν ἀμφοτέρων τῶν στρατῶν.

71. Ἦτο περίστασις κατάλληλος ἐπιτυχῶς νὰ συνάψῃ μάχην· οὐδὲ ἐλάνθανε τοῦτο τὸν Καίσαρα, ὅτι δὴλα δὴ ὁ στρατὸς τῶν πολεμίων πεφοβισμένος, ἃ τε ἰδὼν τὴν ζημίαν, ἣν εἶχε πάθει, δὲν ἠδύναντο νὰ ἀντίσχη, ἂν μάλιστα περικυκλουτο πανταχόθεν ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ, ἐπειδὴ ἡ μάχην θὰ ἐγίνετο ἐν ὁμαλῇ καὶ ἀνοικτῇ τόπῳ· τοῦτο δὲ πανταχόθεν ἐζητεῖτο παρ' αὐτοῦ. Ὑπαρχοί, ἑκατόνταρχοι καὶ χιλίαρχοι συνέτρεχον, παρακινούντες αὐτὸν, νὰ μὴ διστάσῃ νὰ συνάψῃ μάχην, λέγοντες ὅτι πνεύματα πάντων τῶν στρατιωτῶν ἦσαν ἄριστα διατεθειμένα. Ὅτι οἱ περὶ τὸν Ἀφράνιον τοῦναντίον εἶχον δεῖξει διὰ πολλῶν πραγμάτων σημεῖα τοῦ φόβου, τῶν· διότι δὲν εἶχαν σπεύσει εἰς

βοήθειαν τῶν ἰδικῶν των, διότι δὲν ἀπεχώρουν ἐκ τοῦ λόφου, διότι μάλιστα ὑπέφερον τὴν ἐπιδρομὴν τῶν ἱππέων, συναγαγόντες δὲ εἰς ἓνα τόπον τὰς σημαίας καὶ ἀθρόοι περὶ αὐτὰς γενόμενοι, δὲν ἐτήρουν οὔτε τὰς τάξεις οὔτε τὰς ἀποστάσεις των. Ἄν δὲ ἐφοβείτο (ὁ Καῖσαρ) τὴν ἀνωμαλίαν τοῦ τόπου, ἔπρεπε οὐδὲν ἥττον νὰ δοθῇ εἰς αὐτοὺς ἡ εὐκολία τοῦ νὰ πολεμήσωσιν εἰς ἄλλον τινὰ τόπον, διότι κατ' ἀνάγκην ἐπὶ τέλους θὰ ἐξήρχετο ἐκεῖθεν ὁ Ἀφράνιος, οὐδὲ ἡδύνατο ἄνευ ὕδατος νὰ παραμείνῃ.

72. Ὁ Καῖσαρ ἤρχισε νὰ ἐλπίζῃ ὅτι ἡδύνατο ἀμαχητὶ καὶ χωρὶς οὐδὲις ἐκ τῶν ἰδικῶν του νὰ τραυματισθῇ νὰ τελειώσῃ τὰ πάντα, ἐπειδὴ εἶχεν ἀποκλείσει τοὺς πολεμίους ἀπὸ τῶν περὶ τὸν σῖτον. Διὰ τί νὰ χάσῃ τινὰς ἐκ τῶν στρατιωτῶν του ἔστω καὶ ἐπιτυχὴς ἂν ἀπέβαιναν ἡ μάχη; Διὰ τί νὰ ἀνεχθῇ νὰ τραυματισθῶσι στρατιῶται πολλῶ ἄξιοι ἑαυτῶ γεγεννημένοι; Διὰ τί τέλος νὰ δοκιμάσῃ τὴν τύχην; ἀφ' οὗ μάλιστα ἴδιον τοῦ στρατηγοῦ ἦνε νὰ νικᾷ διὰ τῆς εὐβουλίας οὐδὲν ἥττον ἢ διὰ τοῦ ξίφους. Ἐνεποιοῦν προσέτι αὐτῷ ἕλεος οἱ πολῖται, διότι ἔβλεπεν ὅτι ἔμελλον νὰ φανευθῶσι' ἐπεθύμει δὲ μάλλον νὰ κατορθώσῃ τὸ ποθοῦμενον σώων αὐτῶν ὄντων καὶ ἀβλαβῶν. Αὕτη τοῦ Καίσαρος ἡ βουλὴ ὑπὸ τῶν πλείστων δὲν ἐπεδοκιμαζέτο, οἱ δὲ στρατιῶται φανερά ἔλεγον μεταξύ των, ὅτι ἐπειδὴ τοιαύτη εὐκαιρία νίκης ἐγκατελειμπάνετο αὐτοῖ, καὶ ἂν ἤθελεν ὁ Καῖσαρ, ἐν τῷ μέλλοντι δὲν θὰ ἐμάχοντο. Ἐκεῖνος ἐπιμένει ἐν τῇ γνώμῃ του καὶ ἀπομακρύνεται ὀλίγον ἀπὸ τοῦ τόπου ἐκεῖνου ἵνα ἐλαττώσῃ τὸν φόβον τῶν πολέμιων. Ὁ Περτήιος καὶ ὁ Ἀφράνιος, εὐκολυνθέντες, ἐπανέρχονται εἰς τὸ στρατόπεδόν των. Ὁ Καῖσαρ τοποθετήσας φρουράς εἰς τὰ ὄρη καὶ ἀποκλείσας οὕτω τὴν πρὸς τὸν Ἰβηρα ὁδόν, ὀχυρόνει ὅσον ἡδύνατο πλησιέστερον τὸ στρατόπεδόν του τοῦ στρατοπέδου τῶν πολέμιων.

73. Τῇ ὑστεραίᾳ οἱ τῶν πολέμιων στρατηγοὶ ταραχθέντες διότι εἶχον ἀποβάλλει πᾶσαν ἐλπίδα ὡς πρὸς τὰ περὶ τὸν σῖτον καὶ τὴν διάβασιν τοῦ Ἰβηρος, ἐβουλεύοντο περὶ τοῦ πρακτέου. Ὑπῆρχε μία ὁδός, ἂν ἤθελον νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν Ἰβέρδαν,

ἄλλη, ἂν ἐτρέποντο ἐπὶ τὴν Ταρρακῶνα. Ἐν ᾧ ταῦτα ἐδο-
 λεύοντο ἀγγέλλεται ὅτι οἱ ὑδρευταὶ ἐπιέζοντο ὑπὸ τοῦ ἰππικοῦ
 ἡμῶν. Τοῦτο μαθόντες, καθιστῶσι συχνὰς φρουράς ἰππέων καὶ
 ἐπικουρικῶν κοόρτεων καὶ παρεμβάλλουσι μεταξύ αὐτῶν κοόρ-
 τεις τῶν λεγεῶνων καὶ ἀρχίζουσι νὰ ἄγωσιν ἔρμα ἀπὸ τοῦ
 στρατοπέδου μέχρι τοῦ ὕδατος, ἵνα δύνωνται ἀφόβως καὶ ἄνευ
 φρουρῶν νὰ ὑδρεύωνται ἐντὸς τοῦ ἐχυρώματος. Τοῦτο τὸ ἔργον
 τὸ διανεμόνται μεταξύ των ὁ Πετρήτιος καὶ ὁ Ἀφράνιος, αὐτοὶ
 δὲ προχωροῦσι μακρότερον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ συντελε-
 σθῇ τὸ ἔργον.

74. Διὰ τῆς ἀποχωρήσεως τούτων τυχόντες οἱ στρατιῶται
 ἐλευθέρας εὐκαιρίας συνεντεύξεων προχωροῦσιν ὁμιληδὸν καὶ ἂν
 ἕκαστος ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἡμῶν γνωστὸν ἢ συμπολίτην εἶχεν,
 ἀναζητεῖ καὶ καλεῖ πρὸς ἑαυτόν. Πρῶτον μὲν χόριτας ὁμολο-
 γοῦσι πάντες πᾶσι, διότι τῇ προτεραίᾳ εἶχον φεισθῇ αὐτῶν
 κατατεταραγμένων ὄντων χάρις εἰς τοὺς ἡμετέρους ἔλεγον ὅτι
 ἔζων. Ἐπειτα δὲ ἐρωτῶσιν ἂν πρέπει νὰ ἔχωσιν ἐμπιστοσύνην
 πρὸς τὸν Καίσαρα, ἂν θὰ ᾔτο φρόνιμον νὰ ἐμπιστευθῶσι πρὸς αὐ-
 τὸν καὶ παρκαποῦνται διότι δὲν ἔπραξαν τοῦτο ἀπ' ἀρχῆς, ἀλλὰ
 συνεπλάκησαν πρὸς ἄνδρας φίλους καὶ συγγενεῖς. Παρὰ συρθέν-
 τες ὑπὸ τῶν λόγων τούτων ζητοῦσι νὰ ἐγγυηθῇ πρὸς αὐτοῦ
 ὁ Καίσαρ ὡς πρὸς τὴν ζωὴν τοῦ Πετρηίου καὶ τοῦ Ἀφρανίου,
 ἵνα μὴ φανῇ ὅτι κακούργημά τι συνέλαβον ἐν ἑαυτοῖς ἢ ὅτι
 προὔδωκαν τοὺς ἰδικούς των. Τούτων δ' ἐγγυηθέντων αὐτοῖς,
 βεβαιοῦσιν ὅτι θὰ μετενέγκωσιν ἀμέσως τὰς σημαίας καὶ πέμ-
 πουσιν ἀποστόλους περὶ τῆς εἰρήνης πρὸς τὸν Καίσαρα τοὺς
 ἑκατοντάρχους τῆς πρώτης κοόρτεως. Ἐν τούτοις ἄλλοι προσά-
 γουσι τοὺς γνωστούς των εἰς τὸ στρατόπεδον ἵνα ξενίσωσιν αὐ-
 τοὺς, ἄλλοι προσάγονται παρὰ τῶν ἰδικῶν των εἰς τὸ ἡμέτε-
 ρον, οὕτως ὥστε ἐν στρατόπεδον πλέον ἐφαίνετο ὅτι εἶχε γείνει
 ἐκ δύο καὶ πλείστοι στρατιωτικοὶ χιλιάρχαι καὶ ἑκατόνταρχαι
 προσέρχονται πρὸς τὸν Καίσαρα καὶ συνιστῶσιν ἑαυτοὺς. Τοῦτ'
 αὐτὸ γίνεται καὶ παρὰ τῶν τῆς Ἰσπανίας ἀρχόντων, οἷς εἶχον
 προσκαλέσει καὶ ἐν τάξει ὁμήρων ἐκράτουν μεθ' ἑαυτῶν ἐν τῷ

στρατοπέδῳ. Οὗτοι τοὺς ἰδικούς των γνωστοὺς καὶ ξένους ἐζήτουν, ἐκείνον ἐξ αὐτῶν ἕκαστος, δι' οὗ ἡδύνατο νὰ συστηθῇ καὶ νὰ εἰσαχθῇ παρὰ τῷ Καίσαρι. Καὶ ὁ νεαρὸς δὲ υἱὸς τοῦ Ἀφρανίου ἐκοινολογεῖτο τῷ Καίσαρι περὶ τε τῆς ἑαυτοῦ καὶ τῆς τοῦ πατρὸς σωτηρίας διὰ τοῦ ὑπάρχου Σουλπικίου. Πάντες ἔχαιρον καὶ συνήδοντο, οἱ μὲν διότι ἔβλεπον ὅτι εἶχον διαφύγει τῆλικούτους κινδύνους, οἱ δὲ διότι εἶχον τῆλικαῦτα κατορθώσει ἄνευ τραύματος. Καὶ ὁ Καῖσαρ, κατὰ τὴν κρίσιν πάντων, ἔδρεπε τοὺς μεγάλους καρποὺς τῆς προτέρας αὐτοῦ φιλανθρωπίας καὶ πάντες ἐπεδοκίμαζον τὸ σχέδιόν του.

75. Ταῦτα μαθὼν ὁ Ἀφράνιος ἀφίσταται τοῦ ἔργου, ὃ εἶχεν ἀρχίσει καὶ ἐπανέρχεται εἰς τὸ στρατόπεδον οὕτω παρεσκευασμένος, ὥς ἐφαίνετο, ὥστε ὅτιδῆποτε καὶ ἂν συνέβαινε νὰ τὸ ὑπενέγκῃ ἡσύχως καὶ ἀταράχως. Ὁ δὲ Πετρήσιος δὲν ἐγκαταλείπει ἑαυτόν. Ὀπλίζει τοὺς δούλους του μετ' αὐτῶν καὶ τῆς στρατηγίδος τῶν πελταστῶν κοόρτεως καὶ ὀλίγων βαρβάρων ἱππέων, οὓς αὐτὸς εἶχεν ἀπαλλάξει τῶν ταπεινοτέρων τοῦ στρατοῦ ἐργασίων καὶ οὓς συνείθιζε νὰ ἔχῃ περὶ ἑαυτὸν ὡς σωματοφύλακας, σπεύδει ἐξαίφνης πρὸς τὸ χαράκωμα, διακόπτει τὰς συνδιαλέξεις τῶν στρατιωτῶν, ἀπωθεῖ τοὺς ἡμετέρους ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου, φονεύει, οὓς συλλαμβάνει. Οἱ λοιποὶ συνέρχονται μεταξὺ των καὶ, ἐκφοβηθέντες διὰ τὸ αἰφνίδιον τοῦ κινδύνου, περιελίττουσι τὴν ἀριστερὰν διὰ τοῦ σάχου καὶ σπῶνται τὰς μαχαίρας, οὕτω δὲ ἀμύνονται πρὸς τοὺς πελταστὰς καὶ τοὺς ἱππεῖς πεποιοῦτες ἐπὶ τῇ ἐγγύτητι τοῦ στρατοπέδου, εἰς ὃ ἀποσύρονται ὑπερασπιζόμενοι ὑπὸ τῶν κοόρτεων ἐκείνων, αἵτινες ἐφρούρουν παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ στρατοπέδου.

76. Τούτων συντελεσθέντων, δακρύων περιτρέχει ὁ Πετρήσιος τὰς σπείρας καὶ προσφωνεῖ τοὺς στρατιώτας, ἐπιθειάζων δέεται αὐτῶν μῆτε ἑαυτὸν μῆτε τὸν στρατηγὸν των Πομπήσιον νὰ μὴ παραδώσωσι τοῖς πολεμίοις εἰς θάνατον. Ταχέως γίνεται συνδρομὴ εἰς τὰ στρατηγεῖον. Ζητεῖ ὁ Πετρήσιος νὰ ἐρκισθῶσιν ἅπαντες ὅτι δὲν ἐγκαταλείψωσιν οὔτε θὰ προδώσωσι τὸν στρατὸν καὶ τοὺς ἀρχηγούς των καὶ ὅτι δὲν θὰ βουλευθῶσιν οὐδὲν

χωριστὰ ἀπὸ τῶν ἄλλων. Πρῶτος αὐτὸς ὁμνύει εἰς τὰ λόγια ταῦτα, παραινεί δὲ καὶ τὸν Ἀφράνιον νὰ ὁμώσῃ τὸν αὐτὸν ὄρκον· ἔπονται οἱ χιλιάρχοι καὶ οἱ ἑκατόνταρχοι· κατὰ λόχους προαχθέντες οἱ στρατιῶται ὀρκίζονται τὸ αὐτό. Ἐπιτάττουσιν ἕκαστος στρατιώτης τοῦ Καίσαρος νὰ ἀχθῇ ἐμπρὸς παρ' ἐκείνου, παρ' ᾧ εὐρίσκεται· ἀχθέντα τὸν ἀποτείνουσι δημοσίᾳ εἰς τὸ στρατηγεῖον. Ἀλλ' οἱ ὑποδεχθέντες αὐτοὺς κρύπτουσι τοὺς πλείστους καὶ νύκτωρ ἐκπέμπουσιν αὐτοὺς διὰ τοῦ χαρακώματος. Οὕτως ὁ τρόμος, ὃν προήνεγκον οἱ ἀρχηγοί, ἡ σκληρότης ἐν τῇ τιμωρίᾳ, ὁ νέος τύπος τοῦ ὄρκου ἀφῆρσαν τὴν ἐλπίδα τῆς ἐπὶ τοῦ παρόντος παραδόσεως καὶ μετέτρεψαν τὴν γνώμην τῶν στρατιωτῶν, ἐπανήγαγον δὲ τὰ πράγματα εἰς τὴν προτέραν τοῦ πολέμου κατάστασιν.

77. Ὁ Καίσαρ κελεύει νὰ ἀναζητηθῶσιν ἐπιμελέστατα καὶ νὰ ἀποπεμφθῶσιν οἱ στρατιῶται τῶν πολεμίων, οἵτινες εἶχον ἔλθει εἰς τὸ στρατόπεδόν του κατὰ τὸν χρόνον τῆς συνεντεύξεως. Ἀλλ' ἐκ τῶν στρατιωτικῶν χιλιάρχων καὶ τῶν ἑκατοντάρχων τινὲς ἐκόντες παρέμειναν παρ' αὐτῷ. Τούτους δ' ὕστερον ἔσχεν ἐν πολλῇ τιμῇ καὶ τοὺς μὲν ἑκατοντάρχους ἀποκατέστησεν εἰς τὰς πρώτας τάξεις, τοὺς δὲ βαθμὸν ἔχοντας βωμάλου ἱππέως χιλιάρχους, εἰς τὸ χιλιαρχικὸν ἀξίωμα.

78. Οἱ περὶ τὸν Ἀφράνιον ἐστενοχωροῦντο δι' ἑλλειψίν χορτου, ὑδρεύοντο μετὰ κόπου. Οἱ τῆς λεγεῶνος στρατιῶται εἶχον ἀκόμη ὀλίγον σίτον, διότι εἶχον διαταχθῇ νὰ ἐκκομίσωσι μεθ' ἑαυτῶν ἀπὸ τῆς Ἰλέρδας εἰκοσιδύο ἡμερῶν σίτον· οἱ πελτασταὶ καὶ οἱ ἐπισκουρικοὶ οὐδὲν, διότι τούτων καὶ τὰ μέσα πρὸς προμήθειαν ἦσαν μικρὰ καὶ τὰ σώματα ἀσυνήθιστα εἰς τὸ βαρύνεσθαι φορτία· ὅθεν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν καθ' ἑκάστην ἡτορμολοῦν πρὸς τὸν Καίσαρα. Εἰς τοιαύτην στενοχωρίαν εὐρίσκοντο τὰ πράγματα. Ἀλλ' ἐκ τῶν δύο προταθεισῶν γνώμων, συμφορώτερον ἐφαίνετο νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν Ἰλέρδαν, διότι ἐκεῖ εἶχον ἀφήσει ὀλίγον σίτον. Ἐκεῖ εἶχον τὴν πεποιθήσιν ὅτι ἔμελλον νὰ ἐκτελέσωσι τὸ λοιπὸν τοῦ σχεδίου. Ἡ Ταρρακῶν ἀπειχε μακρότερον, ἤσθάνοντο δὲ ὅτι εἰς τόσον μακρὸν διάστημα οἱ

ὁδοιποροῦντες ἠδύναντο νὰ καταληφθῶσιν ὑπὸ πολλῶν κινδύνων. Ἐπιδοκιμασθείσης λοιπὸν τῆς γνώμης ταύτης ἀπέρχοντα ἐκ τοῦ στρατοπέδου. Ὁ Καῖσαρ ἔπεμψεν ἐμπρὸς τὸ ἱππικὸν ἵνα ἀντιπαράγῃ καὶ ἐμποδίξῃ τὴν ἐπισθοφυλακὴν τῶν πολεμίων, εἶπετο δ' αὐτὸς μετὰ τῶν λεγεόνων. Οὐδεὶς χρόνος ἐμεσολάβει χωρὶς νὰ μάχωνται οἱ στρατιῶται τῆς ἐπισθοφυλακῆς πρὸς τοὺς ἵππεις.

79. Τὸ γένος τῆς μάχης ἦτο τόδε. Ψιλαὶ κοόρταις ἀπέκλειον τὴν ἐπισθοφυλακὴν καὶ πολλαὶ ἐφίσταντο ἐν τῇ πορείᾳ ἐν τόποις πεδινοῖς. Ἄν ἦτο ἀνάγκη ν' ἀναβῶσιν εἰς τὰ ὄρη, εὐχερῶς αὐτὴ τοῦ τόπου ἡ φύσις ἀπεμάκρυνε τὸν κίνδυνον, διότι οἱ ἤδη ἀναβάντες ὑπερῃσπίζοντο ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων τόπων τοὺς ἀναβαίνοντας. Ἀλλ' ὅταν ὑπέκαιτο κοιλὰς ἡ τόπος κατωφερὴς καὶ οἱ μὲν προχωρήσαντες δὲν ἠδύναντο νὰ βοηθῶσιν τοὺς βραδύνοντας, οἱ δὲ ἡμέτεροι ἵππεις ἐξ ὑψηλοτέρου τόπου ἔρριπτον βέλη κατὰ τῶν πολεμίων, τότε ἡ περίστασις ἀπέβαινε κρίσιμος. Προσθετέον ὅτι, ὅταν ἐπλησίαζον εἰς τοιοῦτους τόπους, ἐκέλευον νὰ καθίστανται αἱ λεγεῶνες εἰς μέτωπον καὶ μετὰ μεγάλης ὀρμῆς νὰ ἀπελαύνωσι τὸ ἱππικόν, τούτου δ' ἀπελασθέντος σύμπαντες αἴφνης οἱ στρατιῶται δρόμῳ φερόμενοι νὰ ὀρμῶσιν εἰς τὰς κοιλιάδας καὶ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον διαβάντες αὐτὰς, πάλιν νὰ ἐφίστανται εἰς τοὺς ὑψηλοτέρους τόπους. Διότι τόσον ἀπείχον ἀπὸ τοῦ νὰ βοηθῶνται ὑπὸ τῶν ἱππέων των, ἂν καὶ εἶχον μέγα πλῆθος, ὥστε παρελάμβανον αὐτοὺς ἐκφοδισθέντας ἐκ προηγουμένων μαχῶν εἰς τὸ μέσον τοῦ στρατεύματος καὶ προσέτι ὑπερῃσπίζον αὐτούς· οὐδεὶς δ' ἐξ αὐτῶν ἠδύνατο νὰ χωρήσῃ ἔξω τῆς ὁδοῦ χωρὶς νὰ συλληφθῇ ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ τοῦ Καίσαρος.

80. Ἐν ᾧ τοιοῦτῳ τρόπῳ μάχονται, οἱ πολέμιοι προχωροῦσι βραδέως καὶ κατὰ μικρὸν καὶ συνεχῶς ἐφίστανται, ἵνα ᾧσιν εἰς βοήθειαν εἰς τοὺς ἰδικούς των· ὡς τότε συνέβη. Διότι προχωρήσαντες τέσσαρα μίλια καὶ ζωηρότερον ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ ἀντιπαραχθέντες καταλαμβάνουσιν ὄρος ὑψηλὸν καὶ ἐκεῖ ὄχουροῦσι στρατόπεδον πρὸς μίαν πρόσσφιν ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ

καὶ δὲν ἐκφορτῶνουν τὰ ὑποζύγια. Μόλις προσέσχον τὸν νοῦν εἰς τὸ ὅτι ὁ Καῖσαρ εἶχε στρατοπεδεύσει καὶ εἶχε στήσει τὰς σκηνάς του καὶ εἶχε πέμψει ἵππεις πρὸς προναμὴν, εὐθὺς φεύγουσιν ἐκεῖθεν κατὰ τὴν ἑκτὴν περίπου ὥραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας καὶ ἐλπίσαντες ὅτι θὰ λάβωσι καιρὸν, ἕνεκα τῆς ἀναχωρήσεως τῶν ἡμετέρων ἱππέων, ἀρχίζουσι νὰ ὁδοιπορῶσι. Τοῦτο παρατηρήσας ὁ Καῖσαρ, ἀφήσας τὰς ἀποσκευάς, ἀκολουθεῖ αὐτοὺς μετὰ τῶν λεγεῶνων, καταλείπει δ' εἰς φυλακὴν τῶν ἀποσκευῶν ὀλίγας κοόρτεις. Κελεύει τοὺς προνομευτάς νὰ ἀκολουθήσωσι κατὰ τὴν δεκάτην ὥραν καὶ διατάσσει νὰ ἀνακληθῶσιν οἱ ἱππεῖς. Τὸ ἱππικὸν ἐπανερχεται ταχέως εἰς τὴν καθημερινὴν τῆς ὁδοιπορίας ὑπηρεσίαν. Μάχονται δεινῶς κατὰ τὴν ὀπισθοφυλακὴν τόσον, ὥστε σχεδὸν οἱ πολέμιοι στρέφουσι τὰ νῶτα, πολλοὶ δὲ στρατιῶται προσέτι δὲ καὶ τινες ἐκατόνταρχοι φονεύονται. Ἡ στρατιὰ τοῦ Καίσαρος ἐπῆρχετο καὶ ἐπέκειτο σύμπασα.

81. Τότε δὲ οἱ πολέμιοι, ἐπειδὴ δὲν ἠδύναντο οὔτε νὰ ἐξεύρωσι τόπον ἐπιτήδειον εἰς στρατοπέδουσιν οὔτε νὰ προχωρήσωσιν, ἐφίστανται κατ' ἀνάγκην καὶ μακρὰν τοῦ ὕδατος στρατοπεδεύουσι καὶ ἐν τόπῳ ἐκ φύσεως ἀνεπιτηδεῖν. Ἀλλὰ, διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους, οἵτινες ἀνωτέρω ἐδηλώθησαν, ὁ Καῖσαρ δὲν προσέβαλε μὲν αὐτοὺς μάχῃ, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐπέτρεψε νὰ στήσωσιν οἱ στρατιῶται τὰς σκηνάς των κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἵνα ᾧσιν ἐτοιμότεροι εἰς καταδίωξιν πάντες, ἐάν τε νύκτωρ ἐάν τε μεθ' ἡμέραν ἤθελον διαφύγει οἱ πολέμιοι. Ἐκεῖνοι δὲ, κατανοήσαντες τὸ ἐλάττωμα τοῦ στρατοπέδου των, παρατείνουσι καθ' ἅπασαν τὴν νύκτα τὰς δχυρώσεις καὶ πορροτέρως μετακινουσι τὸ ἐαυτῶν στρατόπεδον. Τοῦτ' αὐτὸ πράττουσι καὶ τὴν ἐπομένῃν ἡμέραν ἀπὸ βαθυτάτης πρωΐας καὶ κατατρίβουσιν εἰς τὸ ἔργον τοῦτο τὴν ἡμέραν ὅλην. Ἀλλ' ὅσον προὔχωρουν εἰς τὸ ἔργον καὶ μετεκίνουν εἰς τὰ ἐμπρὸς τὸ στρατόπεδον, τόσον πλειότερον ἀπεμακρύνοντο τοῦ ὕδατος καὶ τὸ παρὸν κακὸν δι' ἄλλων κακῶν ἐθεράπευον. Τὴν πρώτην νύκτα οὐδεὶς ἐξέρχεται τοῦ στρατοπέδου πρὸς ὕδρευσιν τὴν ἐπομένῃν ἡμέ-

ραν, ἀφήσαντες φρουράν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ἐξάγουσιν ἅπαν τὸ στράτευμα πρὸς ὕδρευσιν, οὐδεις δ' ἐκπέμπεται πρὸς προνομήν. Ὁ Καῖσαρ προὔτιμα νὰ κακουχῶνται μᾶλλον ὑπὸ τῶν βασιάνων τούτων καὶ νὰ καταντήσωσιν ἀναγκαίως εἰς παράδοσιν παρὰ μάχῃ νὰ διαγωνισθῇ. Προσπαθεῖ ὁμῶς νὰ περιβάλλῃ αὐτοὺς διὰ χάρακος καὶ τάφρου, ἵνα βραδύνῃ ἔσον ἡδύνατο πλείότερον τὰς αἰφνιδίας αὐτῶν ἐξόδους· διότι ἔκρινεν ὅτι κατ' ἀνάγκην ἤθελον καταντήσῃ εἰς τοῦτο. Ἐκείνοι καὶ ὑπὸ τῆς ἐλλείψεως χόρτου παρακινούμενοι καὶ ἵνα ὦσι μᾶλλον ἐλεύθεροι πρὸς πορείαν, κελεύουσι νὰ φονευθῶσι πάντα τὰ ὑποζύγια κτήνη.

82. Εἰς ταῦτα τὰ ἔργα καὶ τὰ σχέδια δύο ἡμέραι κατατρίβονται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ μέγα ἤδη μέρος τοῦ ἔργου τοῦ Καίσαρος εἶχε προχωρήσει. Οἱ πολέμιοι, ἵνα ἐμποδίσωσι τὸ λοιπὸν τῆς ὀχυρώσεως, ἐξάγουσιν, ἠχῆσαντος τοῦ πολεμικοῦ σαλπίσματος, περὶ τὴν ὀγδόην ὥραν τὰς λεγεῶνας καὶ παρατάττουσι τὸν στρατὸν πρὸ τοῦ ἡμετέρου στρατοπέδου. Ὁ Καῖσαρ ἀνακαλεῖ ἀπὸ τῆς ἐργασίας τὰς ἑαυτοῦ λεγεῶνας, κελεύει νὰ συνταχθῇ τὸ ἵππικὸν ἅπαν, παρατάττει τὸν στρατόν· διότι μεγάλην ἔφερεν αὐτῷ ἀποτριβὴν νὰ φαίνεται ὅτι παρὰ τὴν γνώμην τῶν στρατιωτῶν καὶ τὴν πεποίθησιν πάντων ἀποφεύγει τὴν μάχην. Ἀλλὰ διὰ τοὺς αὐτοὺς γνωστοὺς λόγους, ἔκλινεν εἰς τὸ νὰ θέλῃ, ὀλιγώτερον νὰ πολεμήσῃ καὶ ἔτι μᾶλλον διότι τὸ μικρὸν τοῦ χώρου, ἔστω καὶ ἂν ἐτρέποντο εἰς φυγὴν οἱ παλέμιοι, δὲν ἡδύνατο πολὺ νὰ συντελέσῃ εἰς συμπλήρωσιν τῆς νίκης. Διότι τὸ στρατόπεδόν του δὲν ἀπέειχε πλείότερον τῶν δύο χιλιάδων ποδῶν τοῦ στρατοπέδου τῶν πολεμίων. Τοῦ χώρου τούτου τὰ δύο τρίτα τὰ κατεῖχον οἱ δύο στρατοί, τὸ τρίτον μέρος ἔμενε κενόν, ἀφ' ὧν ἐλεύθερον διὰ τὴν ἐπιδρομὴν καὶ τὴν ἐφοδὸν τῶν στρατιωτῶν. Ἄν συνήπτετο μάχῃ, ἡ ἐγγύτης τοῦ στρατοπέδου παρεῖχεν εἰς τοὺς ἡττηθέντας εὖκολον καταφύγιον μετὰ τὴν φυγὴν. Διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην ὁ Καῖσαρ εἶχεν αποφασίσει ν' ἀντιστῇ μὲν εἰς τὴν προσβολὴν τῶν πολεμίων, ἀλλὰ νὰ μὴ προκαλέσῃ αὐτοὺς πρῶτος εἰς μάχην.

83. Ὁ ἐκ πέντε λεγεῶνων ἀποτελούμενος στρατός τοῦ Ἀφρανίου εἶχε παραταχθῆ εἰς δύο τάξεις· τὴν τρίτην τάξιν κατεῖχον αἱ τῶν κεράτων κούρταις ὡς ἐπικουρικαί. Ὁ δὲ τοῦ Καίσαρος εἰς τρεῖς, ἀλλὰ τὴν πρώτην τάξιν κατεῖχον τέσσαρες κούρταις ἐκ πέντε λεγεῶνων ἀποσπασθεῖσαι· τρεῖς ἐπικουρικαὶ κούρταις καὶ ἔπειτα ἄλλαι τόσαι πάλιν, ἀποσπασθεῖσαι ἐκάστη ἐκ τῆς οἰκείας λεγεῶνος, εἶποντο εἰς ταύτας· οἱ τοξόται καὶ οἱ σφενδονῆται κατεῖχον τὸ μέσον τοῦ στρατοῦ, τὰ ἱππικὸν περιέβαλλε τὰ πλευρά. Οὕτω πως παραταχθέντων τῶν στρατῶν, ἐκάπερος ἐφαίνετο ὅτι κατορθώνει τὸν σκοπὸν τοῦ· ὁ μὲν Καῖσαρ νὰ μὴ συνάψῃ μάχην, εἰ μὴ βιασθεῖς, ὁ Ἀφράνιος, νὰ ἐμποδίσῃ τὰ ἔργα τοῦ Καίσαρος. Ὅθεν παρατείνεται ἡ κατάστασις αὕτη εἰς μῆκος καὶ οἱ δύο στρατοὶ μένουσιν ἄπρακτοι μέχρι δυσμῶν ἡλίου· τότε δὲ ἀμφότεροι ἀπέρχονται εἰς τὰ στρατόπεδά των. Τῇ ὑστεραίᾳ ὁ μὲν Καῖσαρ παρασκευάζεται ν' ἀποπερατώσῃ τὸ ἔργον τῆς ὀχυρώσεως, ὑπερ εἶχεν ἀρχίσει, ἐκεῖνοι δὲ ν' ἀποπειραθῶσι τὴν διάβασιν τοῦ Σιχόρως ποταμοῦ, ἂν ἡδύναντο νὰ διαβῶσι. Τοῦτο παρατηρήσας ὁ Καῖσαρ, διαβιβάζει εἰς τὸ πέραν τοῦ ποταμοῦ τοὺς ψιλῶς ὀπλισμένους Γερμανοὺς καὶ μέρος τῶν ἱππέων καὶ διατίθησι πυκνὰς φρουράς παρὰ τὴν ὄχθην.

84. Τέλος ὑπὸ πάντων τῶν πραγμάτων πιεζόμενοι, τετάρτην ἤδη ἡμέραν ἀσίτων ὄντων τῶν ὑποζυγίων, στερούμενοι ὕδατος, ξύλων, σίτου, αἰτοῦσι συνέντευξιν καὶ τοῦτο, εἰ δυνατὸν, ἐν τόπῳ ἀπομεμαρυσμένῳ ἀπὸ τῶν στρατιωτῶν. Ὅτε δὲ ὁ Καῖσαρ ἠρνήθη μὲν εἰς αὐτοὺς τοῦτο, ἐδέχθη δὲ τὴν συνέντευξιν, ἂν ἤθελον δημοσίᾳ νὰ διαλεχθῶσι πρὸς αὐτόν, δίδεται πρὸς τὸν Καίσαρα ὡς ὁμηρὸς ὁ υἱὸς τοῦ Ἀφρανίου. Ἐρχονται εἰς τὸν τόπον, ὃν ὥρισεν ὁ Καῖσαρ. Ἐνώπιον ἀμφοτέρων τῶν στρατῶν ὁμιλεῖ ὁ Ἀφράνιος, λέγων· ὅτι δὲν πρέπει κανεὶς ν' ἀγανακτῇ οὔτε πρὸς αὐτοὺς, οὔτε πρὸς τοὺς στρατιώτας των, διότι ἠθέλησαν νὰ τηρήσωσι πίστιν πρὸς τὸν στρατηγὸν αὐτῶν Γναῖον Πομπήϊον. Ἀλλ' ἱκανῶς ἔπραξαν τὰ καθήκον των καὶ ἱκανὰς ταλαιπωρίας ὑπένεγκον. Ὑπέμειναν πᾶσαν στέρησιν· νῦν δὲ

σχεδὸν ὡς θηρία πάντοθεν περιπεφραγμένοι ἀπείργοντο τοῦ ὕδατος, ἀπείργοντο τῆς ἐλευθέρας κινήσεως καὶ οὐδὲ τὸ σῶμά των ἠδύνατο πλέον νὰ ὑπομείνῃ τὸν πόνον, οὐδ' ἡ καρδιά των τὴν ἀτιμίαν. "Οθεν ἀνωμολόγουν ἑαυτοὺς ἡττημένους· παρεκάλουν καὶ πρὸς θεῶν ἱκέτευον αὐτὸν, ἄν τις τόπος εἶχεν ἀφελθῇ ἐν τῇ καρδίᾳ του εἰς τὸ ἔλκος, νὰ μὴ ἀναγκάσῃ αὐτοὺς νὰ προβῶσιν εἰς τὸ ἔσχατον κίνημα. Ταῦτα ὅσον δύναται ὑποκλινέσθαι καὶ ταπεινότατα ἐκτίθησι.

85. Πρὸς ταῦτα ὁ Καῖσαρ ἀπήντησεν· ὅτι παντὸς ἄλλου ὀλιγότερον ἤρμοζεν εἰς αὐτὸν νὰ ὑποκρίνηται τὸ πρόσωπον ἀνθρώπου παραπονουμένου ἢ σγελιάζοντος. Διότι οἱ λοιποὶ πάντες εἶχον πράξει τὸ καθῆκόν των· αὐτὸς μὲν ὁ Καῖσαρ, διότι δὲν ἠθέλησε νὰ ἔλθῃ εἰς χεῖρας ἄν καὶ ὑπὸ καλοῦς ὅρους καὶ ἐν ἐπιτηδείῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ, ἵνα τὰ πάντα ᾧσιν ὡς ἀκεραϊότατα πρὸς τὴν εἰρήνην, ὁ στρατὸς του, διότι ἄν καὶ προσεβλήθῃ καὶ εἶδεν ἀποκτεινομένους τοὺς ἰδιούς του, οὐδὲν ἤττον ἔσωσε καὶ ἐπροστάτευσεν ἐκείνους, οὓς ἔσχεν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ του, οἱ στρατιῶται τέλος τοῦ στρατοῦ ἐκείνου, διότι ἀφ' ἑαυτῶν εἶχον ἐνεργήσει ὑπὲρ τῆς συνομολογήσεως τῆς εἰρήνης, ἐν τῷ ὁποίῳ πράγματι ἐνόμισαν πρέπον νὰ φροντίσωσι περὶ τῆς ζωῆς ὅλων τῶν ἰδικῶν των. Οὕτω λοιπὸν πάντες ἐνεφοροῦντο αἰσθημάτων φιλανθρωπίας, μόνοι οἱ ἀρχηγοὶ ἀπετροπιάζοντο τὴν εἰρήνην· οὗτοι οὔτε τῆς συνεντεύξεως οὔτε τῆς ἀνακωχῆς τὰ δίκαια δὲν εἶχον τηρήσει καὶ σκληρότατα εἶχον ἀποκτείνει ἀνθρώπους ἀπείρους ἐξαπατηθέντας ἕνεκα τῆς συνεντεύξεως. "Οτι ἔχει λοιπὸν συμβῇ εἰς αὐτοὺς, ὅπερ συνήθως συμβαίνει εἰς ἀνθρώπους ὑπερμέτρου ἐπιμονῆς καὶ ἀλκζονίας, νὰ προστρέχωσι δῆλα δὴ καὶ μετὰ πολλῆς ἐπιθυμίας νὰ καταφύγωσιν εἰς ἐκεῖνο, ὅπερ ὀλίγω πρότερον περιεφρόνησαν. "Οτι αὐτοὺς νῦν οὔτε κατ' ἀκολουθίαν τῆς ταπεινώσεώς των οὔτε κατ' ἀκολουθίαν εὐκαιρίας τινὸς τῶν περιστάσεων ζητεῖ πῶς ν' αὐξήσῃ τὰς δυνάμεις του, ἀλλὰ τοὺς στρατοὺς ἐκείνους, οὓς κατ' αὐτοῦ πολλὰ ἤδη ἔτη συνετήρησαν, θέλει νὰ ἀπολύσῃ. Διότι οὔτε ἐξ λεγεῶνες δι' ἄλλον λόγον ἐστάλησαν εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ ἐβδόμη ἐκεῖ ἐστρατολογήθη, οὔτε

τοσούτοι καὶ τηλικούτοι στόλοι παρεσκευάσθησαν, αὐτὰ ἀρχηγοὶ ἔμπειροι τῶν στρατιωτικῶν ἐπέμφθησαν. Οὐδὲν τούτων ἐγένετο ἐκ προνοίας πρὸς εἰρήνευσιν τῶν Ἰσπανίων, οὐδὲν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἐπαρχίας, ἥτις διὰ τὴν ἐπὶ μακρὸν χρόνον διατήρησιν τῆς εἰρήνης οὐδεμίαν ἀνάγκην εἶχε στρατιωτικῆς δυνάμεως. Πάντα ταῦτα ἤδη ἀπὸ πολλοῦ παρεσκευάζοντο ἐναντίον τοῦ ἐναντίου του, νέου εἶδους ἀξιώματα συνεστήθησαν, ὥστε ὁ αὐτὸς ἀνὴρ καὶ παρὰ τὰς πύλας τῆς πόλεως νὰ προτίσταιται τῶν πραγμάτων καὶ δύο πολεμικωτάτας ἐπαρχίας νὰ κατέχη, καίπερ ἐπὶ τασαῦτα ἔτη μακρὰν αὐτῶν εὐρισκόμενος ἐναντίον του, τῶν ἀρχόντων τὰ δίκαια μετεβλήθησαν, ὥστε νὰ μὴ πέμπωνται πρὸς διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν ἄνδρες ἐστρατηγηκότες καὶ ὑπατευκότες ὡς πάντοτε, ἀλλ' ἄνδρες, οὓς ὀλίγοι τινὲς ὑπέδειξαν καὶ ἐξελέξαντο ἐναντίον του, καὶ αὐτὴ τῆς ἡλικίας ἢ πρόφασις οὐδὲν πλεον ἤζιζε, διότι ἄνδρες ἐν προτέροις πολέμοις δεδοκιμασμένοι ἀνεκκλοῦντο ἵνα ἀναλάβωσι τὴν διοίκησιν στρατῶν ἐναντίον αὐτοῦ καὶ μόνου δὲν ἐτηρήθη, ὅπερ πάντοτε ἐπετράπη εἰς τοὺς στρατηγούς, τὸ νὰ ἐπανέρχωνται δηλὰ δὴ μετ' ἐπιτυχῇ στρατηγείαν οἶκαδε μετὰ τινος τιμῆς ἢ τοῦλάχιστον ἄνευ ἀτιμίας καὶ ἔπειτα νὰ ἀπολύωσι τὸν στρατὸν αὐτῶν. Πάντα δὲ ταῦτα ἔτι μεθ' ὑπομονῆς καὶ ὑπνέγκας καὶ ἤθελεν ὑπενέγκει εἰς τὸ μέλλον. Νῦν δὲ ὅτι δὲν ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ κρατήσῃ αὐτὸς τὸν στρατὸν τὸν ἀπ' αὐτῶν ἀπαχθέντα, ὅπερ εἰς αὐτὸν δὲν θὰ ἦτα δύσκολον, ἀλλ' εἰς τὸ νὰ μὴ ἔχωσιν οὐδ' ἐκείνοι δύνανται, ἦν νὰ δύνωνται νὰ μεταχειρισθῶσι κατ' αὐτοῦ. Ὅθεν, ὡς ἐλέχθη, ἃς ἐξέλθωσι τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἃς ἀποπέμψωσι τὸν στρατὸν τῶν ἂν ταῦτα ἐγίνετο, ὅτι αὐτὸς οὐδένα θὰ ἔβλαπτεν. Ὅτι οὗτος ἦτο ὁ μόνος καὶ ἔσχατος ὅρος τῆς εἰρήνης.

86. Τοῦτο δ' ἐγένετο λίαν ἀγαπητὸν καὶ εὐχάριστον εἰς τοὺς στρατιώτας, ὡς ἡδύνατό τις νὰ νοήσῃ ἐξ αὐτῶν τῶν διαδηλώσεων των, καθ' ὅσον, ἐν ᾧ ἡττημένοι ὄντες περιέμενόν τινα ζημίαν νὰ ὑποστώσιν, ἀπελάμβανον ἀπ' ἐναντίας τὴν ἄφρασιν αὐτῶν ὡς βραβεῖον. Αἱ' δ, ὅτε ἡμφισβητεῖτο περὶ τοῦ τόπου καὶ

τοῦ χρόνου τῆς ἑαυτῶν ἀφέσεως, σύμπαντες καὶ τῇ φωνῇ καὶ ταῖς χερσὶν ῥῆξαντο δηλοῦντες ἐκ τοῦ χαρακώματος, ἔνθα πάντες ὁμοῦ ἴσταντο, ὅτι παρευθὺς ν' ἀφεθῶσι καὶ ὅτι ἡδύνατο τὸ πρᾶγμα νὰ μὴ ᾔηνε ἀσφαλὲς οἰαδῆποτε ἐγγύησις καὶ ἂν ἐδίδοτο εἰς αὐτοὺς. Ἀφ' οὗ τὸ πρᾶγμα δι' ὀλίγων συνεζητήθη καὶ ἐλέχθησαν τινὰ καὶ ὑπὲρ τῆς μιᾶς καὶ ὑπὲρ τῆς ἄλλης γνώμης, ἐφθασαν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἐκεῖνοι, οἵτινες εἶχον κατοικίαν ἢ κτήσεις ἐν Ἰσπανίᾳ ἀμέσως ν' ἀφεθῶσιν, οἱ ἄλλοι, παρὰ τὸν Οὐάρον ποταμόν· λαμβάνονται δὲ μέτρα ἵνα μὴ ἐπέλθῃ εἰς αὐτοὺς μηδεμία βλάβη μηδὲ ἀναγκασθῇ τις ἄκων παρὰ τοῦ Καίσαρος νὰ ὁμώσῃ πρὸς αὐτὸν τὸν στρατιωτικὸν ὅρκον.

87. Ὁ Καῖσαρ ὑπόσχεται ὅτι θέλει δίδει εἰς αὐτοὺς σίτον ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης, μέχρις οὗ φθάσωσιν εἰς τὸν Οὐάρον ποταμόν. Προστίθῃσι καὶ τοῦτο ἀκόμη, ὅτι, πᾶν ὅ,τι ἕκαστος αὐτῶν ἐν τῷ πολέμῳ εἶχε χάσει, τὰ ὅποια νὰ ᾔηνε εἰς χεῖρας τῶν στρατιωτῶν του, νὰ ἀποδοθῇ εἰς ἐκεῖνους, οἵτινες τὸ εἶχον χάσει· εἰς τοὺς στρατιώτας του, γενομένης δικαίας ἐκτιμήσεως, χρήματα ἀντὶ τῶν πραγμάτων τοῦτο ἀποτίνει. Ὅσαίς δ' ἐπειτα συνέβαινε νὰ ἔχῃσι διαφορὰς πρὸς ἀλλήλους οἱ στρατιῶται, αὐθόρμητοι προσέτρεχον πρὸς τὸν Καῖσαρα ἵνα εὕρωσι τὸ δίκαιόν των. Ὁ Πετρήιος καὶ ὁ Ἀφράνιος, ὅτε αἱ λεγεῶνες στασιστικῶς σχεδὸν ἀπήτουν τὸν στρατιωτικὸν μισθόν, ἐκείναι δὲ ἔλεγον ὅτι δὲν εἶχε φθάσει ἀκόμη ἡ πρὸς τοῦτο τεταγμένη ἡμέρα, ἐζήτησαν ν' ἀνατεθῇ εἰς τὸν Καῖσαρα ἡ λύσις τῆς διαφορᾶς καὶ αὐτοὶ δὲ καὶ οἱ στρατιῶται εὐχαριστήθησαν ἐκ τῆς ἀποφάσεώς του. Ἐπειδὴ δὲ τὸ τρίτον περίπου τοῦ στρατοῦ ἀφῆθη μετὰ δύο ἡμέρας, ἐκέλευσε νὰ προηγηθῶσι τῶν ἀφεθέντων δύο ἰδιαιτέ του λεγεῶνες, αἱ δὲ λοιπαὶ νὰ ἔπωνται, εἰς τρόπον, ὥστε νὰ στρατοπεδεύωσιν ὅχι εἰς μεγάλην ἀπόστασιν μεταξὺ των, προέστησε δὲ τοῦ ἔργου τούτου τὸν ὑπαρχον Κόϊντον Φούφιον Καληνόν. Συμφώνως πρὸς τὰς ὁδηγίας αὐτοῦ ταύτας ἡ πορεῖα ἐγένετο ἀπὸ τῆς Ἰσπανίας πρὸς τὸν Οὐάρον ποταμόν, ἐκεῖ δὲ ἀπελύθη καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ στρατοῦ.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ.

ΤΑ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Ἐν σλ.	8	συχ.	14	ἀντὶ καίπερ	γράφει καίτοι
»	21	»	49	» Ἀρίμενον	» Ἀρίμινον
»	»	»	28	» Ἀσηλον	» Ἀσκλον
»	25	»	41	(σημ.) ἀντὶ λ.	» σλ.
»	61	»	31	» » 5, 10, 12	» 6, 2, 12
»	105	»	9	» Μαυριτανίαν	» Μαυριτανίαν,

Τὰ λοιπὰ ἀφίνονται εἰς τοῦ ἀναγνώστου τὴν εὐμένειαν.

ΟΥΡΕ

ΚΑΙ ΕΠΙΣ

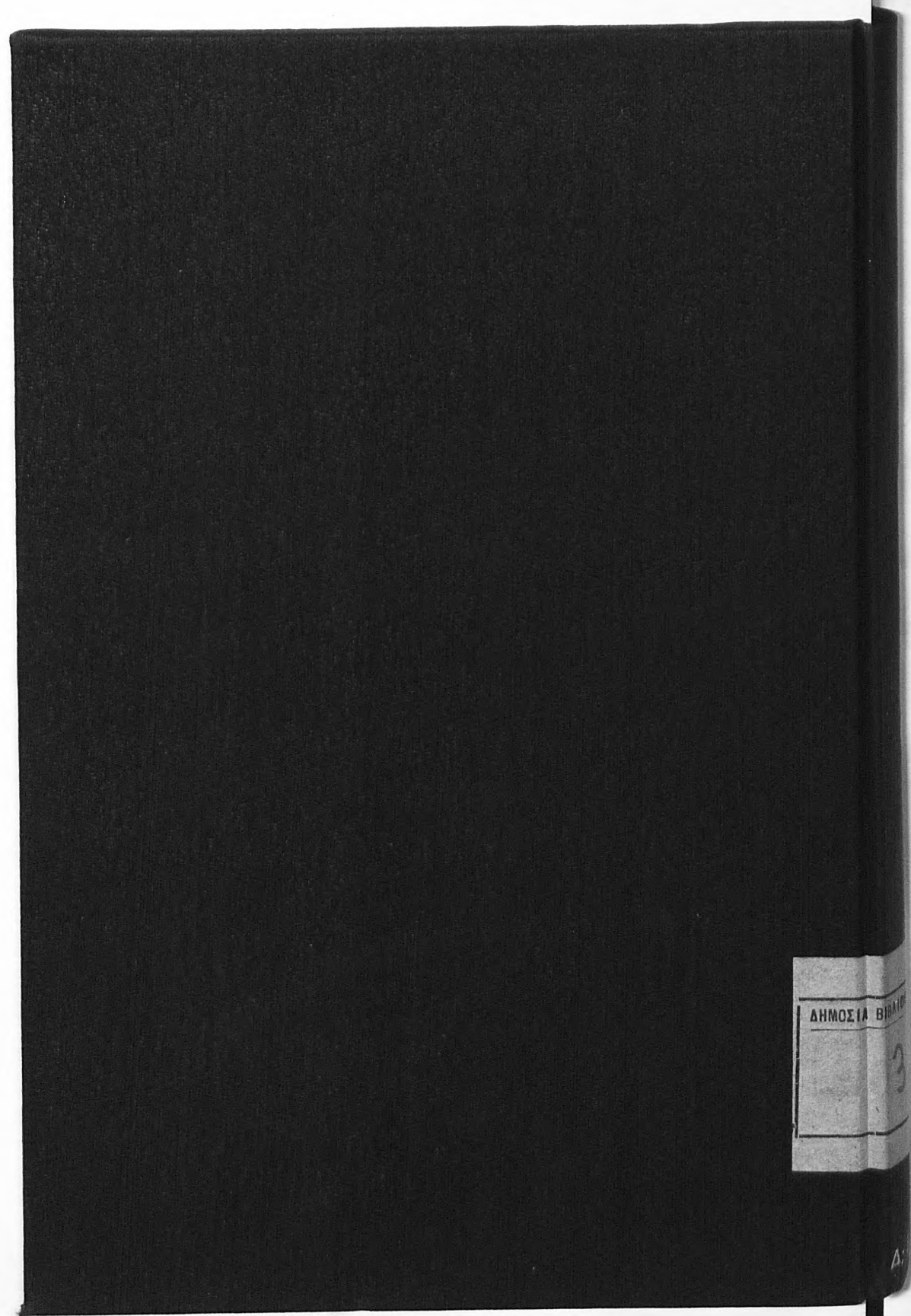
Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας